

25—29 april.

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 april.

Sid.

Svar på interpellationer av:

Herr Gustafson i Göteborg ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon	9
Herr Jansson i Benestad ang. förslag till 1953 års riksdag i syfte att undvika skärpning av förmögenhetsbeskattningen	13
Herr Jönsson i Rossbol ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg m. m.	15
Herr Ohlin ang. den svenska handelspolitiken, m. m.	16

Onsdagen den 29 april fm.

Granskning av statsrådsprotokollen	41
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst	72
Personlig professur för docenten S. B. F. Jansson	79
Musikaliska akademien med musikhögskolan: Avlöningar	81
Uppsala universitet: Avlöningar	84
» » Materiel m. m.	88
Lunds » » » »	89
Professur i barnpsykiatri	90
Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter	91
D:o: Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.	92
Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar	94

	Sid.
Chalmers tekniska högskola: Avlöningar	106
Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk	108
Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter	113
Resestipendier åt lärare vid d:o	115

Onsdagen den 29 april em.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel (Forts.)	
Folkskoleseminarierna: Avlöningar	116
Småskoleseminarierna: »	127
Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn	128
Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstituet i Borås	129
Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.	131
Bidrag till inköp av filmapparater för föreläsnings- och studielokaler	134
Bidrag till verksamheten vid hemgårdar	135
Bidrag till Institut Tessin i Paris	139
Bidrag till Sveriges schackförbund	140
Statens sinnessjukhus: Avlöningar	141
Pension åt K. B. Westman	145
Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.	150
Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.	157
Prisutjämningsavgift m. m.	167
Ändrad lydelse av förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m.	182
Utredningen för småföretagens lokalfrågor	191
Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till bestridande av kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet	192
Ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen m. m.	194

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 29 april fm.

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 9, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	41
— utlåtande nr 10, ang. ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.	72
— memorial nr 11, ang. ändrad lydelse av § 3 riksdagsstadgan	72
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 77, ang. europeiskt samarbete i kärnforskning	72
— nr 78, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)	72
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 79, ang. byggnadsfrågor m. m. (d:o)	72
— nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (d:o)	72

Onsdagen den 29 april em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (forts.)	116
— nr 73, ang. fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.	141
— nr 74, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (utrikesdeparte- mentet)	141
— nr 75, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (försvarsdeparte- mentet)	141
— nr 76, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (handelsdeparte- mentet)	141
— nr 80, ang. anslag för statens sinnessjukhus m. m.	141
— nr 81, ang. pensioner eller understöd	145
— nr 82, ang. lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m.	150
— nr 83, ang. ersättning till K. E. Engström	157
— nr 84, ang. markförvärv för försvaret m. m.	157
— nr 85, ang. bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.	157
— nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. understöd till riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande	157
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. för- bättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsför- säkringen m. m.	157
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 29, ang. prisutjämningsavgift m. m.	167
— nr 31, ang. ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.	182
— nr 34, ang. befrielse i visst fall från nöjesskatt	191
— nr 35, om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen ang. för- säljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.	191
— nr 36, ang. portofrihet inrikes för krigsfångar och civilinternerade	191
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. småföretagens lokalfrågor	191
— nr 15, ang. finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri	191
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 23, ang. bidrag från landsting m. fl. till kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet	192
— utlåtande nr 24, ang. ändrad lydelse av 9 § militärsättningsför- ordningen m. m.	194

Lördagen den 25 april.

Kl. 2 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande april.

§ 2.

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Mårtensson i Uddevalla, som vid sammanträdet den 4 nästlidna mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, under gårdagen åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner. Därvid hänvisades

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 569 av herr *Persson* i Tandö;

nr 570 av herrar *Johansson* i Norrfors och *Persson* i Norrby;

nr 571 av fröken *Liljedahl m. fl.*; och

nr 572 av herr *Lindström m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 573 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Jacobson* i Vilhelmina;

till statsutskottet motionen nr 574 av herr *Nyberg m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 575 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och

nr 576 av herr *Ohlin m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 577 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 578 av herr *Larsson* i Julita *m. fl.*; och

nr 579 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 580 av herr *Cassel m. fl.*; samt

till bankoutskottet motionerna:

nr 581 av herr *Ohlin m. fl.*; och

nr 582 av herr *Hjalmarson m. fl.*

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under sjätte huvudtiteln, avseende anlagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder till stöd åt de icke statliga alkoholistanstalterna;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående tilldelningen av statsbidrag till den utomprocessuella rättshjälpsverksamheten;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens bosättningslänefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 157, i anledning av väckt motion om ersättning till linfabrikarbetaren J. A. Söderlund för olycksfall i arbete;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 till uppförande av byggnader för institutet för konserveringsforskning;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges övergång till ett på engelsk mätningssystem byggt skeppsmätningssystem m. m.;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

från bankoutskottet:

nr 147, i anledning av väckta motioner om upphävande av regleringen av rundvirkesexporten; samt

från första lagutskottet:

nr 146, i anledning av väckt motion om viss ändring av 42 § sinnessjuklagen.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 9, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

nr 11, med förslag till ändrad lydelse av § 3 riksdagsstadgan;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 81, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av väckt motion om ersättning till K. E. Engström för

sjukdom, som ådragits under militärtjänstgöring;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.; och

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen för småföretagens lokalfrågor; och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri;

andra lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 23, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 11 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till behandling av lagutskott, dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller rör i propositionen behandlad lagstiftning;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner dels om en utredning angående vissa frågor rörande brandväsendet, dels ock om viss ändring i brandlagen;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 18, med anledning av väckta motioner om ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd;

nr 19, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 21, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 22, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden:

nr 10, över motion om utredning av kostnadsbesparingar för kommuner och församlingar vid ökat användande av eldbegängelse; och

nr 11, över dels motion om utredning i syfte att bereda zigenarna en med andra svenska medborgare jämbördig ställning, dels motion angående åtgärder för zigenarnas inpassande i samhällslivet.

§ 6.

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m. motionerna:

- nr 583 av herr *Rubbestad*;
- nr 584 av herr *Ståhl*;
- nr 585 av herr *Almgren m. fl.*;

- nr 586 av herr *Ohlin m. fl.*;
- nr 587 av herr *Christenson* i Malmö;
- nr 588 av fru *Ewerlöf*;
- nr 589 av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Hansson* i Önnarp;
- nr 590 av herrar *Jönsson* i Rosshol och *Persson* i Norrby;
- nr 591 av fru *Sandström* och herr *Dahlén*;
- nr 592 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och
- nr 593 av herr *Hagberg* i Stockholm m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 186, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 45 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. motionen nr 594 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 187, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) motionerna: nr 595 av herr *Larsson* i Stockholm och fröken *Vinge*; samt

nr 596 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, angående utformningen av det tekniska systemet för stödet av den inhemska smörproduktionen m. m. motionen nr 597 av herr *Kollberg m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 218, med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) motionerna:

- nr 598 av herr *Ohlin m. fl.*;
- nr 599 av herr *Swedberg* och fröken *Vinge*; och
- nr 600 av herr *Hjalmarson m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.06 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 28 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Andra kammarens kansli,
Stockholm.

Med stöd av bif. läkareintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. 23 april tills vidare.

Lasarettet, Kalmar, den 24 april 1953.
Högaktningsfullt
Arvid Jonsson
i Skedsbygd.

Vid denna ansökan var fogat följande läkarintyg:

Till Riksdagens andra kammare,
Stockholm.

Härmed intygas att riksdagsman Arvid Jonsson, född den 26/8 1886, bosatt Skedsbygd, Alsterbro, som är intagen här för behandling av urinvägsinfektion, är sjukskriven tills vidare.

Kalmar den 24 april 1953.

Per-Erik Ståhl,
leg. läk.

Vidare upplästes följande läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Edward Mårtensson, Smedstorp, på grund av sjukdom (operation för näsåkomma) är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet tills vidare.

Simrishamn den 24 april 1953.

Åke Rydén,
las.läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare beviljades herr Jonsson i Skedsbygd från och med den 23 och herr Mårtensson i Smedstorp från och med den 24 innevarande månad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN erhöll på begäran ordet för att besvara herr Gustafsons i Göteborg interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter och nu upplästes av herr utrikesministern, var av följande lydelse:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Gustafson i Göteborg frågat om jag vill lämna kammaren en närmare redogörelse för de åtgärder, som svenska regeringen vidtagit för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva arresteringen av befälhavaren å m/s Naboland, kapten O. F. Lorentzon.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

I anledning härav vill jag framhålla följande. Vid 2-tiden på natten mellan den 3 och 4 april 1953 kolliderade som bekant den turkiska ubåten Dumlupinar med det Svenska Orient Linien tillhöriga motorfartyget Naboland i Dardanellerna strax norr om staden Canakkale. Ubåten sjönk, och endast ett fåtal av den till cirka 90 personer uppgående besättningen kunde räddas av Naboland. Naboland var på väg söderut från Istanbul, under det att ubåten var på färd norrut efter övningar i Egeiska havet. Efter olyckan fortsatte Naboland till Canakkale, varefter dess befälhavare, kapten Lorentzon, anhölls av turkisk polis den 6 april.

Den svenske ministern i Ankara besökte Canakkale den 7 april i samband med en minneshögtidlighet över offren vid olyckan. Han fick därvid tillfälle att sammanträffa med Lorentzon, som då uppgav, att han behandlades väl men hade svårigheter med sängkläder och mat. Han hade inte placerats i en cell utan förvarades i ett slags mottagningsrum intill porten till häktet. Förreståndaren för häktet hade på ministerns framställning lovat att Lorentzons klagomål skulle beaktas. Efter återkomsten till Ankara hemställde ministern, i det turkiska utrikesministeriet på instruktion av utrikesdepartementet, att Lorentzon måtte sättas på fri fot eventuellt mot borgen, eller om detta ej kunde gå för sig, att han tilläts under bevakning kvarstanna ombord på sitt fartyg.

En tjänsteman vid beskickningen, förste legationssekreteraren Kaijser, hade redan den 6 april avrest från Ankara för att biträda Lorentzon i Canakkale. Då vissa språksvårigheter yppade sig vid förhöret, tillkallades en turkisk-kunnig tjänsteman från generalkonsulatet i Istanbul, vicekonsuln Weman. Denne tjänsteman är fortfarande kvar

i Canakkale för att biträda Lorentzon, medan Kaijser återvänt till Ankara.

På demarchen i utrikesministeriet erhöll ministern det svaret, att framställning om frigivning måste genom advokat göras hos undersökningsdomaren i Canakkale, vilken hade utfärdat häktningsorder mot Lorentzon. Lorentzon var anklagad för att genom underlåtenhet och bristande försiktighetsåtgärder ha förorsakat olyckan och att därigenom ha vållat flera personers död.

Samtidigt med den diplomatiska demarchen gjordes genom advokat i Canakkale upprepade hänvändelser till undersökningsdomaren om Lorentzons frigivning. Dessa avslogs emellertid. Tack vare advokatens ansträngningar lyckades dock Lorentzon erhålla tillstånd att överföras till sjukhus den 14 april. Han vistas där ännu och erhåller god omvårdnad. Han kan fritt tala med vicekonsul Weman. Beskickningen har i samarbete med det svenska rederiets och försäkringsbolagets utsända representanter skaffat Lorentzon bistånd av framstående turkiska advokater. Målet mot honom kommer upp inför domstolen i Canakkale den 29 innevarande månad.

I övrigt kan jag nämna, att jag har haft ett samtal med härvarande turkiske minister och bett honom framföra vissa synpunkter på Lorentzons arrestering till sin regering. Ävenledes har beskickningen i Ankara stått i ständig kontakt med utrikesministeriet därstädes, som dock vidhållit sin hänvisning till domstolen. Härvid har även framförts vissa uttalanden som gjorts av representanter för Sveriges fartygsbefälsförening vid uppvaktning i utrikesdepartementet. De anlitade advokaterna har med hänsyn till den taktiska uppläggnings av försvaret inför domstolen avrått från fortsatta försök att få Lorentzon på fri fot före målets handläggning den 29 april.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

Som framgår av vad jag sagt har från svensk sida gjorts allt som varit möjligt för att åstadkomma Lorentzons frigivning. Vi måste nu avvakta rättegången inför domstolen, då Lorentzons advokater kommer att upprepa sina framställningar om Lorentzons sättande på fri fot.

Slutligen vill jag understryka, att turkisk domstol får anses behörig att upptaga och pröva detta fall.

Härpå anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Jag ber att till hans excellens utrikesministern få framföra mitt tack för det svar jag har fått på min interpellation.

När jag den 15 april framställde denna interpellation var situationen mycket oklar. Kapten Lorentzon var arresterad, och samtidigt förmälde ryktet att den turkiske kaptenen hade sluppit arrest. Det har ju senare bekräftats av Nabolands passagerare dr Olinder, att ubåtens kapten i varje fall fått komma till Istanbul, där han i en intervju bedyrat sin oskuld.

Så kom samma dag de första meddelandena om att kapten Lorentzon hade överförts till sjukhus på grund av psykisk depression. Det var många svenskar som då var oroliga för sin landsman, inte minst i kapten Lorentzons och min gemensamma hemstad Göteborg, och jag ansåg därför att det skulle vara värdefullt om hans excellens utrikesministern fick tillfälle att i riksdagen lämna en utförlig redogörelse för vad som från svensk sida har gjorts för att stå honom bi.

I min interpellation betecknade jag arresteringen såsom oberättigad och överflödig. Jag vidhåller denna åsikt. Kapten Lorentzon försöker ju på intet sätt försvåra utredningen, och vi har exempel på att man i andra länder inte

har förfarit på detta sätt i liknande situationer.

Det har visat sig, att överföringen till sjukhuset innebar en klar förbättring för kapten Lorentzon. Han får där god vård och har gott bistånd av svenska representanter, vilket jag givetvis noterar med stor tillfredsställelse.

Sammanfattningsvis säger hans excellens utrikesministern, att man från svensk sida har gjort allt som har varit möjligt för att åstadkomma kapten Lorentzons frigivning. Jag måste dock ifrågasätta, om kapten Lorentzon under de första dagarna efter kollisionen fick all den hjälp som var möjlig. Jag skulle vilja fråga om utrikesministern anser att det var lämpligt att till kapten Lorentzons hjälp sända en man från svenska legationen i Ankara — som tydligen avreste den 6 och ankom den 8 — vilken inte förstod turkiska. Förhören fördes ju på turkiska, ett språk som inte heller kapten Lorentzon förstår, och den tolkning som förekom till engelska synes inte ha varit helt tillfredsställande. Sedan uppsattes rapporterna på turkiska. Kapten Lorentzon vägrade att skriva under dessa rapporter men synes därvid inte ha fått någon hjälp från legationssekreteraren, som i stället, enligt de uppgifter jag har fått, uppmanade kapten Lorentzon att skriva under rapporterna, vilkas innehåll ju ingen av dessa två riktigt förstod.

Först den 11 april, alltså sju dagar efter det att kollisionen inträffade, anlände från Istanbul vicekonsul Weman, som behärskar turkiska språket och därför kunde vara till hjälp för kapten Lorentzon. Jag är angelägen om att understryka, att konsul Weman synes ha gjort en synnerligen god insats.

Arresteringen har tydligen också hindrat kapten Lorentzon från att avge en sjöförklaring inför svenska myndigheter i enlighet med den svenska sjö-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de åtgärder, som av regeringen vidtagits för att förmå de turkiska myndigheterna att upphäva beslutet om arrestering av befälhavaren på m/s Naboland, kaptenen O. F. Lorentzon.

lagen. Det vore intressant att veta, om hans excellens utrikesministern kan ge några upplysningar om huruvida den svenske generalkonsuln i Istanbul har gjort allt som varit möjligt för att underlätta detta.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag kan inte bekräfta interpellantens påstående att kapten Lorentzon inte från början fick all den hjälp, som var möjlig att ge. Ministern var själv först i Canakkale, och sedan skickade han sin närmaste man. Det är klart att ingen av dem talar turkiska, men det är ju så i många länder, att beskickningens personal inte kan språket i det land där de är anställda. Jag tror inte det är riktigt som interpellanten här har sagt, att beskickningens representant skulle ha försökt förmå kaptenen att skriva under en rapport eller ett förhållningsprotokoll, som han inte kände till. I varje fall är det för mig alldeles obekant att så skulle ha skett.

Vad beträffar sjöförklaringen har det framställts en anhållan från svensk sida att sådan måtte kunna ges, men det har inte varit möjligt att få den saken ordnad. Det kan hända att det från turkisk synpunkt är ganska naturligt, att en sådan åtgärd inte kan vidtagas så länge kapten Lorentzon hålles arresterad.

Jag vill bara säga, att i fall av denna art är det klart att de lokala myndigheterna handlar efter sina lagar och inte efter våra lagar. Jag tycker i likhet med interpellanten att det är stränga lagbestämmelser, som gäller i Turkiet, men jag kan inte med det material jag har fått till mitt förfogande säga, att man inte har förfarit rätt enligt sin egen lagstiftning. Nu har ju gjorts upprepade framställningar i olika former om kaptenens frigivande, och

givetvis kommer den frågan upp på nytt i och med att rättegången begynner. Man får väl tänka sig att sjöförklaring kan upptas från svensk sida så snart rättegången åtminstone har genomlupit sitt första skede.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp): Herr talman! Det är ju självklart att man inte kan begära att legationstjänstemännen i varje fall skall kunna språket som talas i det land där de vistas, men i detta fall låg det så till, att vicekonsul Weman fanns tillgänglig i Istanbul, som ligger alldeles i närheten av Canakkale, under det att man hämtade legationstjänstemannen från Ankara.

Uppgiften att denne legationstjänsteman i stället för att understödja kapten Lorentzon hade uppmanat honom att underteckna dessa turkiska protokoll har jag fått i ett brev, som kommit direkt från kapten Lorentzon.

När det gäller arresteringens berättigande vore jag tacksam om hans excellens utrikesministern senare undersöker i vad mån den turkiske och den svenska kaptenen har behandlats på lika villkor.

Det är också att observera att doktor Olinder, som var passagerare på Naboland, i en intervju — och han har bekräftat det i ett samtal som han haft med mig — har sagt att alla på Naboland var upprörda över det sätt, på vilket kapten Lorentzon behandlades av de turkiska myndigheterna.

Jag vill sluta med att säga att mina anmärkningar inte riktar sig mot de åtgärder, som vidtagits här i Sverige av utrikesdepartementet och som ju har varit effektiva och vilka vi givetvis alla är mycket tacksamma för.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. förslag till 1953 års riksdag i syfte att undvika skärpning av förmögenhetsbeskattningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Jansson i Benestad frågat mig, om jag hade för avsikt att till innevarande års riksdag framlägga förslag i sådan riktning, att den utgående förmögenhetsbeskattningen för år 1952 icke komme att skärpas.

Bakgrunden till frågan är följande. Genom den omläggning av den statliga beskattningen, som beslöts av riksdagen förra året, gjordes förmögenhetsbeskattningen lindrigare, dels genom ändringar i skatteskalen och dels på så sätt att det skattefria beloppet höjdes från 30 000 till 50 000 kronor. De nya reglerna har trätt i kraft den 1 januari i år men skall icke tillämpas vid årets taxering, som avser förhållandena under beskattningsåret 1952. Den höjning av taxeringsvärdena på fastigheter, som skedde under 1952, kommer däremot att verka redan vid 1953 års taxering.

Interpellanten ifrågasätter att man skulle genom ett särskilt beslut bestämma, att de nya lindrigare bestämmelserna för förmögenhetsbeskattningen skulle tillämpas redan vid den taxering som pågår nu.

Det är naturligt att det kan te sig en smula nyckfullt att förmögenhetsbeskattningen ökar ett år på grund av de höjda fastighetstaxeringsvärdena och att den åter sänkes följande år genom att de nya lindrigare förmögenhetsskattebestämmelserna blir tillämpliga då. Emellertid må framhållas, att höjningen av gränsen för det skattefria förmögenhetsbeloppet och jämkningen för skalan för förmögenhetsskatten utgjorde ett led i den skattereform, som genomfördes förra året och som omfat-

tade också inkomstbeskattningen och kvarlåtenskapsskatten. Ändringarna i förmögenhetsbeskattningen var sålunda i huvudsak grundade på 1949 års skatteutrednings undersökningar och de slutsatser, som utredningen kommit till. Endast i visst speciellt hänseende — nämligen i fråga om höjningen av det skattefria beloppet från av utredningen föreslagna 40 000 kronor till 50 000 kronor — motiverades i propositionen de ändrade reglerna med hänsyn till att taxeringsvärdena vid 1952 års fastighetstaxering beräknades ha höjts mer än vad penningvärdeför-sämringen ensam skulle ha föranlett.

Från dessa utgångspunkter var det naturligt, att ändringarna i förmögenhetsbeskattningen och inkomstbeskattningen samt kvarlåtenskapsskatten trädde i kraft samtidigt. Och i enlighet med den praxis, som i allmänhet tillämpats vid mera väsentliga inkomst- och förmögenhetsskatteändringar sedan källskattesystemet infördes, bestämdes att de nya skattereglerna först skulle verka i avseende på den preliminära skatten under ett år innan de tillämpades vid slutlig taxering.

Att lindringarna i förmögenhetsbeskattningen kom att tillämpas vid taxering ett år efter det de höjda taxeringsvärdena kommit att påverka förmögenhetsskatten var fullt uppenbart när riksdagen förra året fattade sitt beslut. Sedan dess har ingenting i sak inträffat, som synes böra föranleda att beslutet rives upp. Jag har därför inte ansett det motiverat att föreslå någon proposition om ändrade ikraftträdanbestämmelser.

Jag vill också tillägga, att en ändring i detta avseende efter den tidpunkt då frågan aktualiserades genom interpellationen skulle ha kunnat skapa en viss oreda vid årets taxeringsarbete. Vidare må framhållas, att den inkomstminskning i förhållande till statsverkspropositionens beräkningar, som skulle ha uppkommit för staten under nästkommande budgetår, inte skulle ha

Svar på interpellation ang. förslag till 1953 års riksdag i syfte att undvika skärpning av förmögenhetsbeskattningen.

blivit alldeles obetydlig och kommit att föranleda skatteskräpningar på annat håll.

Interpellanten har också i sin interpellation framkastat tanken, att det före år 1952 gällande taxeringsvärdet på fastigheter skulle läggas till grund för förmögenhetsberäkningen vid 1953 års taxering. En sådan regel skulle emellertid även den ha skapat så stor förvirring och sådana svårigheter i taxeringsarbetet, att den måste anses utesluten.

Vidare anförde:

Herr JANSSON i Benestad (bf): Herr talman! Jag vill först till statsrådet och chefen för finansdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

I den redogörelse som lämnas i svaret redovisas skälen till att en lindring i förmögenhetsbeskattningen ej kunnat tillämpas vid den taxering som nu pågår. Dels hade det uppstått en icke obetydlig inkomstminskning i förhållande till statsverkspropositionens beräkningar, och dels befaras en viss oreda ha uppstått i taxeringsarbetet.

Beträffande svårigheterna i taxeringsarbetet vill jag anföra följande. Vid den tidpunkt då interpellationen framställdes — det var den 11 februari — hade ju intet sådant arbete börjat. Det hade då varit möjligt att medelst kungl. proposition och riksdagsbeslut göra den ändringen att vid årets taxering för år 1952 tillämpa gränsen med 50 000 kronor som skattefri förmögenhet och de nya skalorna i övrigt. Inkomstminskningen för statsverket av skattemedel är naturligtvis ett mera vägran- de skäl. Jag vill emellertid starkt poängtera det anmärkningsvärda uti att som här skett skriva upp ett icke obetydligt antal medborgares förmögenhet och på det sättet erhålla skatteinkomster, låt vara att det endast gäller ett år. Det blir åtskilliga tusentals

mindre jordbrukare och fastighetsägare som på detta sätt får erlägga förmögenhetsskatt utan att deras förmåga att betala den rent inkomstmässigt ökat. I många fall tager säkerligen höjningen av förmögenhetsskatten helt resultatet av den sänkta inkomstskatten.

Jag kan inte underlåta att säga att förtroendet för statsmakternas lagar och förordningar rubbas genom operationer av detta slag. Syftet med min interpellation var att efterhöra om det fanns möjligheter att rätta det missgrepp, som jag anser att vi begick i fjol då beslut i denna fråga fattades. Då det av svaret framgår, att en icke obetydlig inkomstminskning för statsverket blivit följd, därest de nya reglerna tillämpats vid årets taxering, kan jag förstå finansministerns inställning men vidhåller min uppfattning om det olämpliga i att en skatt uttages på detta nyckfulla sätt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Beträffande herr Janssons i Benestad yttrande om vad jag hade betecknat som svårigheter vid taxeringen vill jag bara säga, att det ju dock är obestriddligt, att interpellationen kom mig till handa den 15 februari, samma dag som deklarationstiden utgick. Därefter skulle jag ha ombesörjt en proposition, den skulle ha tryckts, den skulle ha utdelats till riksdagen, den skulle ha föranlett utskottsbehandling, den skulle ha blivit föremål för beslut i riksdagen, och därefter skulle det på något sätt ha distribuerats till samtliga taxeringsnämndsordförande en kungörelse, som visade att skattelagarna på denna punkt hade ändrats. Vid den tiden hade ju taxeringsnämndsordförandenas granskning av deklarationerna redan skett, och deklarationerna var ju alla avfattade enligt den hittills gällande lagen. Det behöver väl inte sägas mera för att det

Svar på interpellation ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg m. m.

skall vara tydligt att det skulle ha för-
anlett svårigheter.

När herr Jansson i Benestad påtalar det anmärkningsvärda i att ett sådant beslut kommer till stånd som det han här klandrar, vill jag säga, att det kan man naturligtvis ha olika meningar om. Men jag får ju understryka, att det hade varit möjligt att vid förra årets riksdag, när frågan behandlades, påpeka denna sak och då begära ändring. Nu verkar det vara sent påkommet.

Herr JANSSON i Benestad (bf): Herr talman! Jag vill endast säga till finansministern, att det är väl ändå så att taxeringsnämndernas arbete börjar inte förrän omkring den 15 mars, d. v. s. en månad efter det jag framställde min interpellation.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. framläggande för riksdagen av förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Jönsson i Rosshol frågat mig när Kungl. Maj:t har för avsikt att taga ställning till ett föreliggande förslag till lag om fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsning av järnväg och väg m. m. och när eventuellt förslag i ämnet kan väntas bli framlagt för riksdagen. Till svar härpå får jag anföra följande.

Såsom framhållits i interpellationen avlämnade i december 1951 den tillkallade utredningsmannen betänkande med förslag i frågan. Betänkandet har remissbehandlats i sedvanlig ordning;

remisstiden utgick i maj 1952. Med hänsyn till andra angelägna lagstiftningsuppgifter har det icke varit möjligt att hittills inom departementet närmare pröva det föreliggande förslaget. Det är emellertid min avsikt att upptaga förslaget bland de lagstiftningsfrågor, som skall förberedas till 1954 års riksdag. Jag är dock ej beredd att för närvarande säga huruvida förslag i ämnet då också skall kunna föreläggas riksdagen. I anslutning härtill må nämnas, att delade meningar råder mellan remissinstanserna om riktigheten och lämpligheten av de principer, på vilka utredningsmannens förslag bygger.

Härefter anförde

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf): Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det snabba svar, som jag har fått på min fråga. Jag tackar också för herr statsrådets löfte att redan nästa år uppta frågan till prövning. Jag förstår att denna fråga får stå tillbaka för angelägnare lagstiftningsarbete, men jag vill göra herr statsrådet uppmärksam på att detta är ingen liten fråga. Den berör tusentals och åter tusentals jordbrukare i detta land. På grund av den utveckling, som har skett framför allt i fråga om jordens brukande, har det undan för undan blivit en alltmer trängande angelägenhet att på något sätt få saken ordnad. Det är framför allt utvecklingen under de senaste decennierna i fråga om redskapens storlek som har bidragit härtill. När järnvägarna på sin tid byggdes hade man ju mindre kördon, mindre redskap, och järnvägsövergångarna utformades efter dåtida förhållanden beträffande trafiken.

Vi har inte förrän 1945 fått en lagstiftning, som ålägger järnvägens innehavare stängselskyldighet. Det finns dock ingenting utsagt om hur grindar,

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

övergångar o. s. v. skall utformas. Jag får emellertid instämma med motionärerna, som ju givit upphov till nu ifrågavarande utredning, att det må väl ligga i sakens natur, att även grindar och järnvägsövergångar inbegrips i denna lagstiftning om stängselskyldighet.

Det förhåller sig faktiskt så, att även om en jordbrukare skulle vilja på egen bekostnad åstadkomma sådan ändring att en järnvägsövergång blir trafikabel, så torde han inte ha rätt att förgräpa sig på järnvägens egendom och utföra de arbeten som är nödvändiga. Även om här kan ifrågasättas en viss kostnadsfördelning mellan jordbrukare och järnvägarna i vissa fall, anser jag det vara angeläget att få frågan löst.

Vad ersättningsfrågan beträffar kan man ifrågasätta, om en jordägare, som får finna sig i detta intrång, jämväl skall vidkännas ekonomiska uppföringar för att åstadkomma en förbättring av järnvägens egendom i syfte att över huvud taget möjliggöra passage.

Jag vill hoppas och tro, att det skall visa sig möjligt att framlägga en lagstiftning på detta område, när departementet nästa år tar frågan under övervägande. Med den förhoppningen ber jag alltså ännu en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Ohlins interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Ericsson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Ohlin har bett mig lämna denna kammare en redogörelse för regeringens syn på frågan, om den hittillsvarande svenska handelspolitiken ger tillräckliga möjligheter att försvara viktiga svenska exportintressen under en tid då utlandets importrestriktioner skärpes. Han har vidare velat veta, om regeringen avser att redan i år framlägga förslag om provisoriska tullhöjningar eller tillgripa sådana mot utländsk dumping för att därigenom bereda det svenska näringslivet mera rimliga konkurrensförhållanden än för närvarande.

Med anledning härav vill jag meddela följande.

Som herr Ohlin framhållit i sin interpellation har det internationella handelspolitiska läget under det senaste året undergått väsentliga förändringar. Den toppkonjunktur, som Koreakrisen utlöste på världsmarknaden, har efterträts av en en allmän nedgång i varuefterfrågan och priser, en riklig varutillgång och en alltmera skärpt konkurrens. Härtill kommer att många länder på grund av valutabrist sett sig nödsakade att återinföra vittgående importrestriktioner. Vissa länder har vidare, för att skydda eget näringsliv mot utländsk konkurrens, under senare år företagit tullhöjningar. Det är givet att denna utveckling på många håll lett till kännbara avsättningssvårigheter för den svenska exporten.

Genom samarbetet inom OEEC i Paris uppnåddes som bekant främst under åren 1949—1951 betydelsefulla framsteg för att frigöra den internationella handeln från kvantitativa restriktioner. Dessa resultat är alltjämt till väsentlig del bestående, men vissa bakslag har på sistone förekommit. För Sveriges export har särskilt de importrestriktioner, som vidtagits i England och Frankrike, medfört ogynnsamma konsekvenser. Nedskärningen av den

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

engelska importen har visserligen i stor utsträckning genomförts på så sätt, att exportländerna beretts tillfälle att konkurrera inom ramen för s. k. globala importkvoter, men inskränkningarna har likväl lett till att den svenska exporten på åtskilliga områden gått tillbaka. Glädjande nog har Englands valutaläge successivt förbättrats, så att vissa lättnader i importregleringen ånyo kunnat genomföras. De engelska importrestriktionerna är ej desto mindre alltså kännbara för vissa svenska exportvaror.

Än allvarligare ter sig situationen när det gäller Frankrike. Den tidigare gällande franska frilistan har som känt suspenderats i sin helhet, och all import har lagts under kontroll. Trots att dessa åtgärder nu varit i tillämpning under drygt ett år har ännu ingen ljusning kunnat skönjas i Frankrikes valutaläge. Man får därför räkna med att exportsvårigheterna här blir bestående under avsevärd tid framöver.

Åtgärder liknande dem som vidtagits i England har genomförts i andra sterlingländer, exempelvis i Australien, Sydafrika och Egypten liksom också i Turkiet. Även Finland har på grund av valutabrist nödgats skära ner sin import högst avsevärt, och utrymmet för svensk export begränsas nu i huvudsak till vad som motsvarar våra inköp från detta land. Samma är förhållandet med sådana länder som Argentina, Brasilien och andra stater i Sydamerika.

På tullområdet har särskilt tillkomsten av den nya tulltaxan i Västtyskland berett den svenska exporten svårigheter. Beträffande en del produkter har de nya tullarna visat sig utestänga import, och i andra fall har möjligheterna att konkurrera på den västtyska marknaden reducerats. Dessa tullhöjningar minskar värdet av den omfattande frilistning av importen som företagits i Västtyskland. Även i andra länder, exempelvis Norge och Belgien,

har åtgärder vidtagits som minskat möjligheterna att konkurrera med den inhemska industrien.

Den utveckling mot ökade restriktioner inom den internationella handeln, som sålunda ägt rum på senare tid, är ur många synpunkter att beklaga. Den får emellertid icke undanskydda det faktum, att genom internationellt samarbete goda resultat nåtts i fråga om frigörelsen av handeln. Enligt undersökningar, som nyligen gjorts inom OEEC i Paris, är alltså omkring två tredjedelar av varuutbytet mellan medlemsländerna frilistat. På ett så betydelsefullt avsättningsområde som dollarmarknaderna förekommer i stort sett inga för svensk export hindringsamma *kvantitativa* importrestriktioner — låt vara att i stället tullarna ofta är ett svårt hinder. Sett i förhållande till vår totala utrikeshandel är det sålunda en relativt begränsad sektor, som direkt drabbas av de nytilkomna restriktionerna i utlandet. Det bortfall på exporten som riskeras är emellertid ändå kännbart, eftersom det rör sig om marginalvärden, som är utslagsgivande för vår handelsbalans.

Det är naturligtvis angeläget att man från statsmakternas sida så långt det är möjligt stöder de exportintressen, som skadas genom restriktiva åtgärder i utlandet. Möjligheterna härtill är emellertid begränsade. Om ett land tvingas inskränka sin import på grund av brist på valutor, måste en sådan åtgärd oftast i princip accepteras som ofrånkomlig. Vad som här kan och bör göras är att tillse, att svenska exportintressen icke blir sämre tillgodosedda än andra länders. Vid bilaterala handelsförhandlingar med ifrågavarande länder har man från svensk sida hävdad denna princip och dessutom sökt uppnå största möjliga rättvisa vid fördelningen av det tillgängliga exportutrymmet mellan olika varuområden. På förhandlingsvägen har man också i viss utsträckning sökt komma till rätta med

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

sådana tullhöjningar, som inneburit särskilt svåra hinder för svensk export. Det är givet att de svenska önskemålen härvidlag icke blivit helt tillgodsedda, men lättnader har dock kunnat åstadkommas. Regeringen har hittills icke velat tillgripa nya restriktiva åtgärder gentemot importen till Sverige i syfte att därmed stödja de svenska exportintressen, som drabbats av restriktioner i utlandet. Skulle emellertid den svenska exporten komma att lida allvarligt avbräck, kan det bli nödvändigt att ompröva den hittillsvarande importpolitiken. Den nu gällande frilistan är, till den del den överstiger 60 procent av importen, icke helt bunden gentemot Parisorganisationen. Vetskapen om att den svenska frilistan kan omprövas bör för våra handelspartners utgöra ett incitament att tillmötesgå rimliga önskemål i fråga om svensk export.

Vad gäller tullarna pågår som bekant f. n. en översyn av hela tulltaxan inom 1952 års tulltaxekommitté. Denna översyn inriktas i första hand på att åstadkomma en lämplig avvägning av tullskyddet mellan olika varuslag och produktionsgrenar. Vidare kommer frågan om en allmän övergång från viktullar till värdetullar att övervägas. I direktiven uttalades, att revisionen icke i och för sig skulle sikta på en generell höjning av den nuvarande tullnivån. Höjda tullar leder nämligen i princip till en högre pris- och kostnadsnivå och innebär därför icke på längre sikt någon garanti för ökad konkurrensförmåga för vårt näringsliv i stort. Det utredningsarbete som åvilar tulltaxekommittén är utomordentligt komplicerat och tidskrävande. I avvaktan på resultatet av utredningen är det förenat med stora olägenheter att vidtaga partiella och provisoriska tulländringar. Såsom påtryckningsmedel i handelspolitiskt syfte är de dessutom föga tjänliga.

Det ligger i sakens natur att det nu-

varande konjunkturläget skapat en hårdare konkurrens på hemmamarknaden än den som förekommit efter det senaste världskrigets utbrott. I stort sett har den ökade konkurrensen hittills icke medfört några egentliga skadeverkningar. Regeringen har därför visat återhållsamhet vid bedömningen av de framställningar om ökat tullskydd som förekommit. Skulle i något fall åtgärder befinnas ofrånkomliga till skydd för inhemsk tillverkning, föreligger emellertid möjligheter härtill. Regeringen har sålunda bemyndigande att, då riksdagssession icke pågår, åsätta särskild tullavgift till högst tre gånger den övrigt som utgår enligt tulltaxan. Vidare har riksdagen lämnat regeringen bemyndigande att förordna om uttagande av antidumping- eller utjämningsstull i enlighet med bestämmelserna i GATT.

Inom vissa begränsade områden har företeelser framträtt, som har en dumpingliknande karaktär. Härvidlag har på senare tid framkommit nya problemställningar genom den prissättning, som i vissa fall tillämpas från östeuropeiska länders sida. Då utrikeshandeln där i stor utsträckning ligger under statsmonopol finnes särskilda förutsättningar att vid avsättningssvårigheter sänka exportpriserna utan hänsyn till de faktiska produktionskostnaderna. Då även importen i dessa länder är helt statskontrollerad, skyddas den egna hemmamarknaden mot konkurrens utifrån. Klagomål om dumping från östeuropeiska länder har hittills förekommit bl. a. beträffande gjutna rör, vissa slag av glasvaror och en del textilier.

Hittills har icke i något fall meddelats förordnande om uttagande av antidumping- eller utjämningsstull. F. n. föreligger emellertid fem framställningar med begäran om antidumpingtullar, varav tre bl. a. riktar sig mot import österifrån. Ärendena är ännu icke slutligt utredda, och jag är därför icke nu beredd att göra något uttalande i frågan. Slutligt ställningstagande torde

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

emellertid beträffande några av framställningarna kunna ske inom de närmaste veckorna.

Av vad jag här sagt framgår, att regeringen i sin handelspolitik söker att så långt det är praktiskt möjligt stödja den export, som hämmas genom importrestriktioner och tullhöjningar i utlandet. Som jag i flera sammanhang framhållit skulle ett bakslag för vår export nu kunna få allvarliga konsekvenser ur produktions- och sysselsättningssynpunkt. Frågan om åtgärder, som kan vara påkallade för att i ett skärpt avsättningsläge främja exporten, övervägs också f. n. av den av finansministern tillkallade utredningen rörande utformningen av statliga stödåtgärder i syfte att stimulera avsättning, produktion och sysselsättning inom näringslivet.

På herr Ohlins fråga om förstärkning av den handelspolitiska beredskapen vill jag sålunda svara, att regeringen fortlöpande följer möjligheterna att främja exporten och jämväl kommer att vidtaga de åtgärder, som i händelse av skärpta svårigheter kan befinnas påkallade. Det stöd av handelspolitisk karaktär, som från statsmakternas sida kan lämnas, blir emellertid i det konkurrensläge, som nu råder, av sekundär betydelse. Om vi skall kunna vidmakthålla och stärka vår ställning på exportmarknaden blir därför i största utsträckning beroende av näringslivets egna ansträngningar.

Vad beträffar den andra frågan om det svenska näringslivets skydd mot utländsk konkurrens är det självklart, att förhandenvarande förhållanden fortlöpande observeras och att åtgärder vidtages där så befinnes ändamålsenligt. Generellt sett får emellertid tulltaxekommitténs utredningar avvaktas och därefter bedömas om och i vad mån behov kan föreligga att justera de tullar som nu tillämpas. Jämväl har bortfallet av det marknadsskydd, som importregleringen tidigare oavsiktligt medförde, av många företagare ansetts

böra föranleda en automatisk höjning av våra tullar, varigenom man skulle vinna motsvarande skydd mot utländsk konkurrens. Ett sådant betraktelsesätt kan icke läggas till grund för statsmakternas beslut beträffande tullfrågorna. Det sedan ett år pågående arbetet med en allmän översyn av tulltaxan har ännu icke fortskridit så långt, att det är möjligt att säga vid vilken tidpunkt och under vilka former justeringar kan vidtas. Utredningsarbetet bedrivs emellertid med den skyndsamhet, som förhållandena medger.

Härpå anförde:

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt tack för interpellationssvaret. Jag vill inte dölja, att jag nog tycker, att det hade varit naturligt, om handelsministern hade begagnat tillfället att här lämna en mera fyllig redogörelse för de problem, som dagens internationella handelspolitiska läge reser för det svenska näringslivet, och att han hade intagit en något mera energisk hållning, om jag så får säga. Interpellationssvaret ger knappast det intrycket, att handelsministern är fast besluten att utan dröjsmål göra vad som göras kan på detta område.

Den främsta avsikten med min interpellation har varit, att under de hårdnande konkurrensförhållanden, som nu möter, resa spörsmålet om lämpligt stöd åt den svenska exporten. Det är alltså inte fråga om att ge exporten några artificiella favörer utan endast att något minska de olägenheter, som utlandets handelspolitik medför för de svenska exportnäringarna.

Jag ber att som komplettering av handelsministerns uppgifter få ta kammarens tid i anspråk för att något redogöra för de nuvarande importrestriktionerna och tullhöjningarna i utlandet, sådana de i dag ter sig mot bakgrunden

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

av de senaste två—tre årens utveckling.

Låt mig börja med att räkna upp några av de länder, som för närvarande synes tillämpa importrestriktioner med en hård och snäv licensgivning, och där alltså kvantitativa restriktioner tillämpas inte så som vi nyligen har gjort under vissa perioder, utan så att man därmed uppnår en mycket väsentlig begränsning av importen. Till dessa länder, vilka i de flesta fall starkt skärpt restriktionerna under de senaste två åren och av vilka de flesta dessutom har höga importtullar, vilket man icke bör glömma bort, hör Österrike, Spanien, Grekland, Frankrike, Jugoslavien, Finland, Indonesien, Filippinerna, Japan, Turkiet, Egypten, Iran, Israel, Sydafrika, Syd-Rhodesia, Brittiska Östafrika, Mexico, Ecuador, Bolivia, Paraguay, Uruguay, Indien, Brasilien, Argentina, Chile, Nya Zeeland och Pakistan. Därtill kan man lägga Östeuropa, där man har rent bilaterala uppgörelser, grundade på vad som i praktiken är fullständiga importförbud med licensgivning när myndigheterna så finner lämpligt.

Om man vidare räknar med Kina, där ju utrikeshandeln blir mer och mer statsdirigerad, så är det alldeles självklart att en mycket stor del av den svenska exporten beröres. Då har jag ändå inte till denna grupp räknat Storbritannien, ehuru detta land i slutet av 1951 och början av 1952 skärpte de kvantitativa importrestriktionerna i mycket hög grad. Den uppmjukning, som ägt rum under de senaste månaderna, var mycket välkommen, men det hindrar inte att man fortfarande har att räkna med icke oväsentliga importrestriktioner på svenska varor. Det råder ett liknande förhållande beträffande Australien, vilket land kanske gick längre än Storbritannien i importrestriktioner, men där man sedan genomfört en viss uppmjukning. Till andra länder med importrestriktioner av nå-

got mindre allvarligt slag ur svensk synpunkt kan man räkna Danmark, Thailand, Libanon, Syrien och Colombia.

Man kan då fråga: Nå, men hur är det för närvarande med *tullarna*? Ja, alla vet att man i andra länder i ganska många fall har höjt importtullarna kraftigt, så att de flesta länder tyvärr nu har tullar, som är lika höga eller högre än före kriget. Det stora undantaget i detta fall — vi kan inte till de stora undantagen räkna Sverige, Schweiz och Danmark — är Förenta staterna, som har reducerat sin kolossalt höga tulltariff från före kriget till en höjd, som mera överensstämmer med de europeiska högtulländernas nivå.

Enligt en beräkning över tullnivåns genomsnittliga höjd, beräknad genom att sätta tullinkomsterna i relation till det totala importvärdet, skulle Danmark ha en genomsnittlig tulltariff på 4 procent, Sverige 6 procent, Beneluxländerna 9 procent, Canada 11 procent, Norge 12 procent, Västtyskland 14 procent, England och Förenta staterna 15 procent samt Frankrike 17 procent. Men det är klart att en sådan tablå underskattar tullarnas verkliga höjd i de fall där man har ett antal mycket höga tullar, ty om man har så höga tullar att de praktiskt taget utestänger importen av vissa varor, kommer det inte in mycket tullinkomster till statskassan under de rubrikerna. Höjde man tullarna ännu mer, skulle i detta fall tullindextalet sjunka eftersom tullinkomsterna går ner. Skillnaden mellan lågtulländerna och högtulländerna är därför något större än vad dessa siffror ger vid handen.

De tullhöjningar som genomförts under senare år är ju mycket omfattande. Jag nämner några av de länder som kraftigt höjt tullarna. Vi har först Västtyskland, ty Västtyskland har ju inte några allvarliga importrestriktioner utan har i stället satt upp sina tullar, så att de ligger kan vi säga i genomsnitt minst vid den dubbla svenska tullnivån.

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

Andra länder som hör hit är Portugal, Colombia, Brasilien, Norge, Frankrike och Italien och i viss mån Belgien och Holland, vidare Finland, Österrike, Grekland och en del andra.

Det är alldeles klart att den samlade effekten av dessa importrestriktioner och dessa utländska tullhöjningar är ytterst allvarlig för den svenska exporten. Detta har knappast ännu till fullo framträtt i exportsiffrorna, därför att man på åtskilliga håll har fördel av en tidigare uppsamlad orderstock. Man får räkna med att denna orderstock efter hand smälter samman och att exporten kommer att gå ytterligare tillbaka på vissa marknader, detta om inga förändringar därvidlag inträffar.

Man skall observera att den exportnedgång, som vi har observerat här i Sverige, har uppkommit under en tid då det i Förenta staterna och stora delar av världen har rått högkonjunktur. Man måste fråga sig vad som kan inträffa, ifall det blir en viss konjunkturavmattning. Det är ju alldeles klart att situationen då blir ännu allvarligare.

Man kan naturligtvis inte dra långt gående slutsatser av exportsiffrorna för en månad, men man kan heller inte gå längre tillbaka i tiden av det skäl jag anført, nämligen att den tidigare uppsamlade orderstocken gör sig så starkt gällande. Jag tillåter mig därför att med all reservation för tillfälligheternas inverkan och med betoning av att de höga skogsproduktpriserna av i fjol måste hållas i minnet nämna några siffror för exporten under februari månad i fjol och februari månad i år. Jag erinrar om att malmpriserna snarare är högre i år än i fjol och att malmen spelar en icke ringa roll i några fall. Till Finland har exporten gått ner från 22 miljoner till 7 miljoner, till Polen från 21 till 4½, till Frankrike från 65 till 24, till Italien från 26 till 14, till Afrika från 40 till 13½, till Brasilien från 31 till 10, till Argentina från 15 till

0,4, till Oceanien från 28 till 3 och till Australien från 19,5 till 2,5 miljoner.

Det är klart att en stor del av denna nedgång beror på ekonomiska krisförhållanden i dessa länder, som har framtvingat importrestriktioner, men lika klart är att i ett sådant läge blir behovet av påtryckningsmedel för de svenska intressena särskilt framträdande. Det är inte alldeles givet att man alltid kan nöja sig med att säga, att vi får samma möjligheter inom globalkvoternas ram som andra länder.

Det har angivits såsom ytterligare konkret exemplifiering, att tullhöjningarna och restriktionerna nästan helt har hindrat den svenska exporten av järn- och metallmanufaktur på en rad sydamerikanska länder och åstadkommit en stark reduktion på sterlingländerna, allt marknader som man hade hoppats mycket av för framtiden.

Efter denna korta belysning av problemet ur exportens synpunkt skall jag, herr talman, be att få säga något om de problem, som har aktualiserats för *hemmaproduktionens* del genom konjunkturförsämringen, utlandets handelspolitik och den försäljningspolitik som därav framkallats från utländskt håll. Jag ber då att såsom ett exempel få hänvisa till det material som finns i en skrivelse, ingiven av Mekanförbundet, Elektroindustriföreningen och Järn- och metallmanufakturföreningen, alltså organisationer som i vidsträckt bemärkelse brukar betecknas som verkstadsindustri. Det är en industri som i mycket stor utsträckning är exporterande; de maskiner den exporterar utgör ungefär en femtedel av produktionen därav. Det är alltså inte fråga om någon industri, som kan tänkas ha protektionistisk inställning i gammaldags mening.

Denna skrivelse av den 3 december 1952 påpekar, att utvecklingen sedan före kriget har medfört att tullskyddet blivit mycket ojämnt och godtyckligt. Inom vissa områden har tullskyddet blivit obefintligt, inom vissa områden är

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

det ungefär en tredjedel eller en fjärdedel av vad det är inom andra områden, rent av inom samma näringsgren. Detta har inte åstadkommit därför att någon, jag höll på att säga allvis finansminister, men i varje fall någon vis och noga funderande finansminister eller handelsminister har funnit ut att det är riktigt och lämpligt, utan bara därför att tullsystemet är så konstruerat, att vi har en del värdetullar, som står kvar vid förkrigshöjd, medan andra specifika tullar, understundom kallade viktullar — fastän begreppet är litet allmännare — genom priset och av andra skäl har sjunkit till en bråkdel av vad de varit. Sänkande på tullskyddet härvidlag verkar bl. a. också att man inom en hel del branscher, exempelvis de mekaniska, använder lättare material än förr, varför viktullen i realiteten blivit reducerad, om man ser till det procentuella skyddet.

I en del fall har utländsk industri fått sina råvaror billigare till följd av den utländska prisdifferentieringspolitiken, i andra fall har man i utlandet speciella krediter och skattelättnad vid export. Men när den svenska industrien försöker exportera, mötes den av höjda tullar och importrestriktioner i utlandet. Det är klart att problemet också har aktualiserats av den under de senare åren relativt höjda svenska kostnadsnivån.

Från den svenska industriens sida påpekas i berörda skrivelse, att av alla dessa skäl finns det risk för permitteringar och produktionsinskränkningar *i växande omfattning*. Man föreslår därför interimistiska tullförhöjningar redan år 1953, anpassade efter olika manufaktureringsgrad beträffande olika produkter och med den allmänna riktlinjen, att ungefär samma skydd skall råda inom de områden, där man f. n. har kvantitetstullar, som inom de områden, där det finns värdetullar.

Generaltullstyrelsen har haft att yttra sig över denna skrivelse. Styrelsen på-

pekar bl. a., att för flertalet järn- och metallmanufakturprodukter är importtullen mindre än 3 procent av värdet. För ungefär en fjärdedel är tullen mindre än 2 procent av värdet. Den genomsnittliga tullen för ifrågavarande rubriker — det är 354 tullnummer som beröres i skrivelsen — är 4,3 procent år 1952 mot 10,7 procent före kriget. Man kan då jämföra dessa 4,3 procent med att i Frankrike, Storbritannien och Italien tullarna anges ligga mellan 12 och 25 procent, i Förenta staterna vid cirka 15 procent och i Canada vid cirka 22 procent. Dessutom har man i de flesta länder mer eller mindre hårda importrestriktioner.

Importen till Sverige av varor under dessa rubriker uppgick år 1950 till 181 miljoner, följande år till 328 miljoner och 1952 till 430 miljoner kronor. Generaltullstyrelsen säger att den frågan aktualiseras, huruvida en mer allmän, provisorisk höjning av gällande specifika tullar inte bör vidtas i avvaktan på resultatet av tullkommitténs arbete. Man ifrågasätter en viss minimittull, men man tycks närmast tänka sig att man skulle få en provisorisk tulltaxa år 1954.

Sveriges industriförbund, som också yttrat sig över denna skrivelse, finner en interimistisk tullhöjning befogad, om den inte prejudicerar och inte fördröjer den definitiva justeringen. Kommerskollegium anser att skrivelsen skall överlämnas till tullkommittén för behandling. Grossistförbundet anser att i enstaka fall bör det finnas möjlighet till tullhöjningar. Stockholms handelskammare anser, att ett provisoriskt förslag till tulltaxa bör föreläggas 1954 års riksdag.

Det har utom denna skrivelse framställts en hel del mera speciella önskemål, som jag inte här skall närmare diskutera. Jag nämner endast att Husqvarna vapenfabrik har önskat en tull på jaktvapen med förslagsvis 6 procent av varans värde. Beträffande vissa tekniska gummivaror har man påpekat, att

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

den tull som för närvarande gäller är negativ. Både kommerskollegium och generaltullstyrelsen konstaterar detta negativa tullskydd, eftersom tullen på mellanprodukterna-råvarorna är högre än på den färdiga varan. Därför finner de båda ämbetsverken det motiverat att driv- och transportremmar, innehållande kautschuk, guttaperka eller balata, erhåller ett tullskydd på 10 procent.

Glasindustriens organisationer har begärt höjning av tullen till realvärdet vid importen. Skånska ättikfabriken påpekar, att natriumsulfoxylat har ett i viss mån negativt tullskydd. Bofors, som tillverkar acetylsalicylsyra, har i skrivelse den 24 november i fjol framhållit, att man för närvarande har ett negativt tullskydd, eftersom råvarorna är tullbelagda i en utsträckning, som motsvarar 5 à 7 procent av varans värde, men inte den färdiga produkten. Kommerskollegium har uttalat, att det redan två gånger förut har tillstyrkt att detta negativa tullskydd skulle ändras. Kollegiet förordade en måttlig tull den 6 mars 1950 och den 14 februari 1952 och förklarar nu, att man ännu en gång vill tillstyrka en sådan.

Textilindustriens tullfrågor har så till vida analoga drag, att det även där finns en del tullar som är negativa och att man i hög grad har kvantitetstullar, som undergått en stark minskning. Det finns en lång rad varor, som jag inte nu skall räkna upp, där tullarna ligger mellan 1 och 2 procent av varans värde, och många andra, där de ligger mellan 2 och 3 procent. Man skall då ta hänsyn till att en del av de produkter som textilindustrien använder är belagda med högre tullar. Sveriges industriförbund som under många år — glädjande nog, vill jag säga — intagit en ståndpunkt, som är allt annat än protektionistisk, påpekar just detta, att en inte ringa del av textilindustriens och den kemiska industriens varor har att möta den utländska konkurrensen med ett negativt tullskydd.

Från textilrådets sida har man aktualiserat frågan om nylonstrumporna. Jag kommer därmed in på *dumpingfrågorna*, som jag skall säga några ord om.

Det har ju gjorts gällande att det förekommer dumping från England av *nylonstrumpor*. England har på denna vara dels importförbud med licensgivning, dels 33 procents tull. De flesta andra länder har importrestriktioner på nylonstrumpor. Sverige och ett par länder till har inte importrestriktioner. Vi har en 7 procents tull. Då den engelska industrien åtminstone tidvis varit ålagd att exportera en del av sin produktion är det lätt att förstå, att bland annat den svenska marknaden har blivit utsatt för ett starkt försäljningstryck. Den svenska strumpindustrien har under senare år minskat sitt arbetarantal med ungefär 22 procent samtidigt som importen från England av nylonstrumpor enligt Industriförbundets uppgift år 1951 var tjugofem gånger större än tre år tidigare.

Sveriges industriförbund diskuterar inte endast huruvida dumping förekommer utan menar också att det är konstaterat, att den tillfogar näringen väsentlig skada, vilket ju är en förutsättning för ingripande från svensk sida enligt GATT-bestämmelserna, och generaltullstyrelsen säger detsamma. Det är nu tio månader sedan skrivelsen inkom men ännu har Kungl. Maj:t såvitt jag vet inte fattat något beslut, trots att det i den förordning, där Kungl. Maj:t begärt fullmakt till åtgärder i sådana fall, uttryckligen säges ifrån, att man kan tillgripa provisoriska åtgärder i avvaktan på en pågående utrednings slutförande.

Det finns många andra liknande fall. Jag skall för min del inte ta ställning till vare sig det ena eller det andra fallet. Jag nöjer mig med att konstatera att dessa exempel — och jag skall nämna ett par till — kommer att visa att här föreligger ett verkligt problem.

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

Vätesperoxid, som tillverkas av Elektrokemiska aktiebolaget, är ett sådant där klassiskt fall med förutsättningar för dumping — man har stora fasta kostnader och små rörliga kostnader och måste antingen utnyttja kapaciteten relativt väl eller inställa driften. Det är ju likadant i utlandet. Kan man i utlandet få ett pris som går väsentligt utöver de rörliga kostnaderna, så kan dumping löna sig. Industriförbundet nämner i den skrivelse, där det yttrat sig över denna begäran, att priserna uppenbarligen är mycket högre på hemmamarknaden i Västtyskland och Italien och på andra håll, och förbundet tillstyrker därför ett dumpingskydd härvidlag. Det finns endast en tillverkare i Sverige, och den frågan måste därför resas, huruvida det är ett svenskt intresse att den tillverkningen nedläggs på grund av utländsk dumping.

Andra fall gäller *reservglas till termosflaskor* — den frågan ligger under remissbehandling — samt gjutna rör och rördelar. I fråga om rördelar har produktionen i vissa fall tvingats att praktiskt taget upphöra.

Vad angår *etylenglykol*, som tillverkas av Mo och Domsjö, har denna fråga varit aktuell de senaste tre åren. Därvidlag påpekas i skrivelsen att det försäljningspris som begärs från engelsk sida är mindre än två tredjedelar av det pris som man begär inom England, och det är något liknande i förhållande till Tyskland. Pappersindustriarbetareförbundet har förklarat att det gått med på kontinuerlig drift för att möjliggöra denna tillverkning i Sverige. Trots en i grunden frihandelsvänlig inställning, säger förbundet, instämmer vi i företagens begäran.

Detta får, herr talman, räcka som exempel för att visa att här föreligger ett verkligt problem.

Jag tillhör eljest dem som ser med en viss skepsis på tal om utländsk dumping. Det kan nu inte bestridas att det

är bekvämt för en näringsgren att tala om att dumping tillämpas, och därför skall man granska alla kalkyler av denna art inte bara en gång, utan två och tre gånger. Men å andra sidan vore det felaktigt att bestrida att det kan finnas helt klara fall, där man genom att ingenting göra riskerar en desorganisation av en värdefull produktion här i landet, och det ligger nog så till att det finns risk för sådant just i de fall där de fasta kostnaderna är mycket stora, ifall kapaciteten i utlandet av någon anledning — t. ex. det förra kriget — har kommit upp på en högre nivå än som motsvarar behovet.

Man kan nu säga att den svenska industrien bör visa att den kan klara konkurrens under besvärliga förhållanden. Det håller jag för min del alldeles med om, men det är naturligtvis inte det samma som att förklara, att vilken dumping som än förekommer så skall man bara låta den gå vidare.

Min principiella inställning är den att Kungl. Maj:t, när det finns alldeles klara fall, bör använda den rätt som Kungl. Maj:t fick år 1950. Jag tror att det också indirekt, psykologiskt, kommer att ha ett gynnsamt inflytande på en del håll i utlandet, där man väl för närvarande har den inställningen, att vad man än gör beträffande den svenska marknaden blir där ju inte någon reaktion ändå.

Nå, herr talman, *vilka slutsatser* har nu handelsministern för sin del dragit av det material han själv har hänvisat till och det material som jag här har hänvisat till och som ju är herr handelsministern väl bekant? Jo, såvitt jag förstår närmast den slutsatsen, att tullkommittén arbetar med vissa utredningar, och när den blir färdig, det behöver han inte uttala sig om. Tanken på en provisorisk tulltaxa nästa år tycks inte intressera handelsministern. Åtgärder för att höja vår handelspolitiska beredskap och ge våra förhandlare ökade förhandlingsmöjligheter, för-

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

se dem med påtryckningsmedel, tycks inte heller ha tilldragit sig regeringens intresse i större utsträckning, då ingen av de båda kommittéer, som handelsministern hänvisar till, för närvarande tycks sysselsätta sig med detta problem. Det står i en av dessa skrivelser som jag har läst, att tullkommittén under tiden från försommaren i fjol t. o. m. mars i år skall ha haft två sammanträden. Det kan väl knappast vara riktigt, men att sammanträdena har varit fåtaliga är säkert. Jag förmodar att det beror på det utredningsarbete av statistisk natur som sekretariatet gör, men det skulle väl å andra sidan ha varit tillfälle för kommittén att sysselsätta sig med det här problemet om ökade handelspolitiska förhandlingsvapen medan sekretariatet håller på med statistiken. Ty det är klart att där finns vissa principfrågor, t. ex. denna om en förhandlingstulltariff, som väl behöver diskuteras. Den hör väl hemma där, ehuru jag inte tror att den har framhållits i några direktiv på ett sådant sätt att kommittén har ansett sig ha anledning att ta upp den på nuvarande stadium.

Handelsministern drar emellertid en slutsats till, i det att han säger att man bör i utlandet räkna med att Sverige kan komma i ett läge där vi tvingas att åter inskränka på frilistningen — alltså tillgripa importrestriktioner. För min del ställer jag mig litet skeptisk till att detta bör vara den naturliga slutsatsen. Jag vill att vi i det allra längsta skall föra en sådan handelspolitik att vi inte behöver återgå till ett vidgat användande av kvantitativa restriktioner. Där ser jag en allvarlig fara, och jag tror att en minskning av frilistningen, i motsats till de andra åtgärder som jag här ifrågasätter, skulle på ett allvarligt sätt skada vår position och minska våra möjligheter att verka i en riktning som är gynnsam för friare världshandel.

I motsats till handelsministern tror

jag inte att man kan så lätt avvisa tanken att en provisorisk tulltaxa, genomförd t. ex. av 1954 års riksdag, skulle kunna vara tjänlig som påtryckningsmedel vid förhandlingar. Jag tror inte heller att man kan säga annat än att en sådan, även om den vore provisorisk, skulle kunna vara berättigad ur andra synpunkter, och när man läser generaltullstyrelsens och kommerskollegii skrivelser får man ovillkorligen det intrycket att dessa myndigheter är långt närmare den uppfattning jag företräder än handelsministrarnas.

Enligt min mening borde därför regeringen för länge sedan ha givit tullkommittén i uppdrag att snabbt utarbeta förslag till en provisorisk tulltaxa, med betoning av att detta inte skulle prejudicera och binda för framtiden när den mera definitiva tullreformen kommer upp till behandling. Det har ju sagts att det är möjligt att detta sker förrän 1956. Skall jag draga någon slutsats av erfarenheterna från tidigare tullkommittéer är det inte osannolikt att det är så. Det första arbete jag hade efter avslutandet av vissa studier var i en tullkommitté. Jag kan betyga att tullkommittén inte arbetade särskilt fort, vilket alltså jag jämte alla de andra som arbetade där får ta vår del av ansvaret för. Finansministern var ledamot av kommittén och har väl också sin del av ansvaret. Men om det är så att det dröjer minst två, kanske tre år innan man får en definitiv reform, ligger det då inte mycket i detta som många av de berörda instanserna och myndigheterna tycks luta åt, nämligen att man borde göra en provisorisk reform? Jag tror att detta bl. a. skulle ge oss bättre förhandlingsmöjligheter.

Nu utgår ju det s. k. GATT-avtalet vid detta års slut, och det är mycket möjligt att det blir rätt omfattande förhandlingar i slutet av detta år eller kanske i början på nästa år. Nog tror jag att vi då skulle stå betydligt starkare om våra förhandlare hade något

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

statistiskt material i sina händer, även om det bara vore ett provisoriskt förslag som ännu inte hade förelagts riksdagen.

Jag tror att man i den vägen skulle kunna uppnå resultat av betydelse för den svenska exporten och därmed för hela det svenska folkhushållet.

Men jag menar också att det bör vara naturligt, när det konstateras förekomst av ett negativt tullskydd, att säga att vi kan inte rycka på axlarna i två å tre år, utan att om detta kan avhjälpas i någon mån genom provisoriska åtgärder så bör man göra det utan onödigt tidsutdräkt. Därvidlag bör man naturligtvis ta hänsyn till att inte i onödan höja levnadskostnaderna; man bör över huvud taget, vilket jag i min interpellation på tre ställen framhöll, hela tiden hålla sig inom vad som kan kallas *låg tullpolitikens ram*.

Enligt min mening kan vi mycket snart komma i ett läge, där de problem som här behandlas får stor betydelse ur sysselsättningens synpunkt. Jag behöver endast resa frågan vilket som är bäst för de berörda parterna, bäst ur alla synpunkter, att flytta människor till offentliga arbeten eller att ge dem arbete av normalt slag på de arbetsplatser, där de sedan länge befinner sig, såvida det är en produktionsgren som förefaller att i längden vara konkurrenskraftig.

Jag måste, herr talman, konstatera att handelsministerns attityd förefaller mig vara något för passiv. Han ställer inte i utsikt att någonting egentligen skall ske förrän då inom en oviss framtid tullkommittén blir färdig. Han talade inte ens om när detta väntas ske.

Sverige har tillhört och tillhör de länder, som har strävat efter en friare världshandel. Vi har gjort det både genom att hålla ett lågt tullskydd och genom att snabbt avveckla de flesta importrestriktionerna. Denna politik har mötts med allmänt gillande, och jag vill understryka så hårt jag kan än en gång,

att jag menar att vi i Sverige skall fortsätta att handla i denna anda, men alldeles särskilt skall vi försöka undvika att komma i ett sådant läge, att vi tvingas tillgripa kvantitativa restriktioner.

Jag bedömer alltså denna sak litet annorlunda än handelsministern, som tycks vara mera benägen att hänvisa till kvantitativa restriktioner än till åtgärder av den art på tullområdet, som jag har antytt möjligheten av.

Vi kan enligt min mening, sådan som världen ser ut i dag, inte avstå från en mera aktiv handelspolitik. Vi bör inte dröja två eller tre år med att rätta till vissa orimligheter i vår nuvarande tullpolitik. Men allt, som sagt, inom lågtullpolitikens ram.

Det är min bestämda uppfattning att åtgärder av den art som jag här har antytt — men måttliga sådana — inte på minsta sätt skulle skada våra möjligheter att verka för en friare handel ute i världen utan tvärtom skulle öka den.

Jag har tidigare sagt att Sveriges näringsliv kan ha nytta av att utsättas för de hårdare vindar, som den skärpta konkurrensen innebär, men det skall naturligtvis ske på rimliga villkor. Det är just om vad som därvidlag är det naturliga som diskussionen rör sig.

Om vi under besvärliga förhållanden fortsätter med en alltför passiv handelspolitik riskerar vi att valutarenserven minskas, vilket så småningom skulle medföra risker för sysselsättningen. Jag är rädd för att vi då kan komma i det läget, att regeringen hastigt och lustigt tillgriper kvantitativa importrestriktioner. Enligt min mening är det vida bättre att i tid tillgripa åtgärder, som står i bättre överensstämmelse med den svenska handelspolitikens allmänt liberala inställning än de kvantitativa restriktionerna.

För min del, herr talman, skulle jag inte ha något emot en fullständigt fri handel i hela världen. Men det är inte

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

någon konsekvent frihandelsståndpunkt att i längden i den värld vi i dag lever i låta Sverige mer än de allra flesta länder utsättas för onormala konkurrensförhållanden ute och hemma, utan att göra vad som göras kan för att i någon mån minska olägenheterna. Jag tror tvärtom, herr talman, att man kan finna en linje, som bättre än en passiv politik de närmaste två, tre åren överensstämmer med önskan att främja en sund utrikeshandel.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Herr Ohlin gav uttryck åt besvikelse över det svar som jag lämnade honom. Jag har inte givit några som helst klara besked. Han hade närmast fått uppfattningen att jag inte vore beredd att vidtaga energiska åtgärder för att hävda den svenska exportens intressen.

Herr Ohlin känner till dessa saker väl. Men det förefaller mig som om han ändå skulle ha haft vissa svårigheter när han skulle gripa sig an detta spörsmål i dag. Det var kanske en litet ovanlig roll han tvingades att spela. Det parti han företräder skall ju driva en frihandelspolitik. Herr Ohlin var ju också angelägen om att betona att han är anhängare av största möjliga frihet inom utrikeshandeln. Han underströk bland annat också att man inte skulle vidtaga några åtgärder som höjde levnadskostnaderna. Men vi skulle ändå försöka att effektivt stödja våra exportnäringar genom tullar.

Hur angeläget detta var, ville herr Ohlin bevisa genom statistik över vår utrikeshandel under en månad. Jag tror att herr Ohlin hade valt sitt exempel med stor omsorg, men jag är inte säker på att han lyckades övertyga kammaren om det han syftade till.

För att förstå hur regeringen bedömer dessa spörsmål är det utomordentligt viktigt att man gör klart för sig vad som har skett på utrikeshandelns område. Jag skall inte

lockas till att lämna en detaljredogörelse. Jag vill bara säga att siffrorna för första kvartalet i år — det är de mest aktuella siffrorna — visa att exportvärdet visserligen gått ned något mellan 600 och 700 miljoner men att vi samtidigt minskat importen, alltså våra utbetalningar till utlandet med ungefär 500 miljoner. Men 1952 års första kvartal var det sista då vi hade de stora inkomsterna från skogsprodukterna. Ungefär fyra femtedelar av inkomstbortfallet på exportsidan beror på prisfallet på skogsprodukterna. Denna utveckling av handeln är inte sämre än vi räknade med. Det har snarare gått bättre än vad vi hoppades på t. ex. i höstas. Vår export på t. ex. Förenta staterna har under första kvartalet i år ökat till 120 miljoner från 100 miljoner motsvarande tid förra året.

Det är angeläget att ha klart för sig detta, så att man inte får den uppfattning, som man eljest kanske får av herr Ohlins redogörelse för de framställningar som skett till handelsdepartementet om ökat tullskydd, att vi nu nästan befinner oss i ett katastrofläge. Vi bedömer inte situationen så. Det är sant att värdet av vår export blivit mindre. Men det var ju förutsett, föreställer jag mig, av de allra flesta.

Huruvida det finns anledning att trots detta och trots att det finns en utredning i gång vidtaga åtgärder, kan man naturligtvis ha delade meningar om. Regeringen har, som jag anförde i mitt interpellationssvar, i de flesta fall ställt sig avvisande till de framställningar som kommit hittills. I en del fall har dock riksdagen från regeringen fått förslag om tullhöjningar, och sådana har då också blivit genomförda.

Det är nog riktigt att Sveriges tullskydd genomsnittligt sett hör till de lägsta i hela världen. Den nyligen publicerade statistiken över tullsatserna i olika länder ger ju närmast besked

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

om tullnivån inom respektive land. Jag kan inte finna det vara i och för sig någon svaghet att vårt näringsliv kan klara sig med detta låga tullskydd.

Vi här i Sverige med vår stora utrikeshandel har helt naturligt intresse av, först och främst, att den internationella handeln har så stor omfattning som möjligt och vidare att vi kan hålla nere våra kostnader så mycket som möjligt. Det går att visa på fall, där man fört en annan handelspolitik än vi gjort här i Sverige. Herr Ohlin räknade ju också upp ett stort antal länder, där man vidtagit åtgärder för att minska importen till landet i fråga och därmed även minska andra länders export. Jag vågar ställa den frågan till herr Ohlin: Har vederbörande länder vidtagit dessa åtgärder därför att de varit övertygade om att åtgärderna varit gagneliga ur det egna landets synpunkt eller har det varit tvingande omständigheter som medfört att man vidtagit dessa åtgärder?

Herr Ohlin talar här om att vi har förlorat en marknad i Finland för våra exportvaror liksom vi har gjort i England, Turkiet och Tjeckoslovakiet. Vad Finland beträffar finns det väl ingenting annat att säga än att alla länder väl förlorar en marknad i Finland den dag Finland inte har möjlighet att exportera varor till utlandet och därför inte heller har möjlighet att upprätthålla sin import. Finland har nu kommit in i en ekonomisk kris. Vi beklagar livligt detta och uttalar vår förhoppning om att Finland snart skall komma ur denna kris, men den medför i varje fall att det är föga tjänligt att ta Finland som ett exempel på att den svenska handelspolitiken har misslyckats.

Vad vidare exemplen Frankrike och England beträffar vet herr Ohlin mycket väl att det är valutabristen som har gjort att man där genomfört kvantitativa restriktioner i fråga om importen. Det finns inte något annat att göra

än att böja sig för dessa åtgärder och försöka hävda de svenska exportintressena på ett sådant sätt att vi får en rimlig andel av den import som dessa länder anser sig kunna ha.

Det finns alltså inte några som helst skäl för att med hänvisning till dessa bägge länder påyrka en sådan ändring av vår handelspolitik att vi skulle vidtaga drastiska åtgärder för att hjälpa den svenska exporten. Men det är givetvis all anledning att noga följa vad som händer och sker på de marknader, där Sverige har exportintressen att bevakas, och jag vill helt kort inför kamraren betyga att vi, så långt våra krafter och kunskaper räcker, försöker värna de svenska exportintressena.

När det gäller hemmamarknaden och skyddet för denna — ett avsnitt i herr Ohlins anförande rörde ju den saken — är det riktigt att vi här i Sverige köpt stora mängder nylonstrumpor från utlandet. Det pågår nog alltså en stor import i det avseendet, och jag skulle knappast tro, att talet om antidumpingtullar och högre tullskydd bidrar till att begränsa denna import. Jag hyser emellertid den meningen att man nog bör litet mer ingående studera dessa import- och prisfrågor, innan man utan vidare konstaterar att det föreligger en dumping.

Jag lyssnade, herr talman, med alldeles särskilt intresse till herr Ohlin, när han skulle precisera vad han ansåg att vi borde göra i fråga om antidumpingtullar. Om det är självklart och bevisbart att det föreligger dumping, bör, säger herr Ohlin, regeringen tillämpa systemet med antidumpingtullar. Ja, det finns väl inga delade meningar om detta. Men herr Ohlin ville ju inte själv nu ta ställning till huruvida det föreligger dumping i fråga om nylonstrumporna, utan han säger bara att regeringen bör titta litet närmare på saken. Det är klart att man måste göra detta, innan man kan ta ståndpunkt till det hela. Men de energiska ingrepp, som

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

herr Ohlin rekommenderade regeringen att göra och som han saknade en utfästelse om i mitt interpellations svar, kom ju inte till något särskilt effektivt uttryck genom den utomordentliga försiktighet som herr Ohlin rekommenderade regeringen att iakttaga innan vi lade på några antidumpingtullar.

Även textilindustrien i övrigt arbetar nog nu under hårdare villkor än tidigare. Textilindustrien utgör ett typiskt exempel på en industri som har känning av den utländska konkurrensens press på hemmamarknaden. Textilindustrien måste sålunda arbeta med priser som står sig i den internationella konkurrensen, och hittills har det gått hyggligt att göra detta. Herr Ohlin framhöll här att inom den svenska strumpindustrien hade antalet anställda på senare tid minskat med 22 procent, och jag skall gärna vitsorda att även textilindustrien i övrigt har haft det besvärligt. Denna industri är, så långt jag kan förstå, effektiv i sina produktionsmetoder. Den prisnivå vi har här i landet för närvarande möjliggör icke för denna industri att genomföra sådana avskrivningar som man gjorde under tidigare år. Ändå har denna industri hävdat sig ganska hyggligt, och en hel del av de arbetare som permitterades under förra året har på nytt fått anställning. Jag betraktar läget närmast på det sättet, att företagarna inom denna bransch gärna ville se tullarna höjda. Därmed skulle man ju kunna ge denna industri ett relativt skydd. Det förstår jag som sagt mycket väl. Men jag är inte alldeles säker på att företrädarna för denna industri skulle instämma med herr Ohlin och säga att det är bäst att genomföra en provisorisk tullförhöjning. Ty det finns den risken — och den synpunkten har just framförts ifrån textilindustrien — att provisorier har benägenhet att bli permanenta. På den kanten uttrycker man därför saken så att om denna tullrevision kan genomföras inom en rimlig tid föredrar man

att vänta på att tulltaxekommittén framlägger sitt slutliga förslag. Jag vill gärna tillägga, att det kan komma att inträffa händelser som gör att man får revidera denna ståndpunkt. Undantagsfallen har regeringen ju möjlighet att reda upp genom den fullmakt att genomföra särskilda tullhöjningar som Kungl. Maj:t har erhållit av riksdagen.

När det slutligen gäller ett annat exempel, som herr Ohlin tog upp, nämligen den framställning som Mekanförbundet gjort till Kungl. Maj:t om tullförbättringar på över 350 positioner, sade ju herr Ohlin, att det är mycket angeläget att hålla denna industri i gång, ty eljest skulle det uppstå sysselsättningssvårigheter. Men det gäller väl om alla näringar att det är angeläget att kunna hålla dem i gång för att bereda arbete och utkomst — det gäller väl också om vår mekaniska industri och om vår verkstadsindustri. Vad som inträffat inom denna industri under det första kvartalet i år pekar emellertid inte på att vi nu skulle översvämmas av importvaror av det slag som denna industri tillverkar. Tvärtom har importen på detta område gått ned. Då kan man ju säga, att det beror på att de svenska företagarna sänkt priserna, varigenom importen hindrats. Emellertid kan de inte fortsätta på detta sätt i längden, ty då blir det ingen rimlig förräntning på det nedlagda kapitalet. Jag har emellertid ingen mening om det, utan jag vet bara, att i den mån man skall försöka få en bild av vad som händer på utrikeshandels område med hjälp av den officiella statistiken finner man, att denna del av näringslivet inte är sämre ställd än andra områden där man helt naturligt i och för sig inte har någonting emot att få ett ökat tullskydd.

Herr Ohlin sade vidare, att han inte vill vara med om en politik som leder till att vi på nytt måste genomföra kvantitativa restriktioner. Han hänvisade till vad jag sagt i mitt svar, där jag

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

framhåller, att det är klart att om vi inte vinner resonans för våra synpunkter och krav vad gäller den svenska exporten, kan vi komma i ett läge som tvingar oss att vidtaga åtgärder för en revision av den politik vi nu för. Det är intet önskemål att komma dithän. Visst har herr Ohlin och hans parti många gånger talat om att vi står inför en förestående katastrof och att vi råkar ut för besvärligheter som regeringen inte uppmärksammat men som andra uppmärksammat åt den. Dessa katastrofer har emellertid inte inträffat. Det är klart att vi nu i den mån vi kan söker upprätthålla en relativt fri handel med en fri import. Därigenom får vi möjlighet att hålla nere våra levnadskostnader, och vi får också möjlighet att pressa ned industriens kostnader.

Herr Ohlin har tidigare hört till dem som sagt — och han gjorde det så sent som vid årets remissdebatt — att det alltför ofta förekommit att regeringen hänvisat till prisstegringar utomlands som förklaring till att våra kostnader här hemma har stigit, men att det är ytterligt sällan vi får någon nytta av att priserna fallit utomlands; nu borde vi kunna ha förmån av det. Det förvånade herr Ohlin, i januari månad, att vi inte kunde få priserna sänkta i samma mån som prisnivån fallit utomlands. Nu är herr Ohlin i färd med att underskatta de förmåner som denna fria politik har gett oss. Jag tror, att det är utomordentligt värdefullt för oss just nu, när vårt kostnadsläge i allmänhet är relativt högt, att kunna tillvarataga alla möjligheter att pressa ned våra kostnader för att stärka vår konkurrenskraft. Det är all anledning tro på möjligheten att hålla i gång vårt näringsliv, låt vara under kärvare och hårdare villkor än tidigare, fram till den dag när statsmakterna kan bedöma dessa tullfrågor i ett större sammanhang. Jag tror, att det är angeläget att så sker med hänsyn till den riktiga avvägningen av detta viktiga spörsmål.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag är glad över att herr handelsministern i sin replik utgick från det som jag kraftigt underströk i mitt anförande nämligen min allmänt frihandelsvänliga inställning. Jag är alldeles särskilt angelägen att undvika kvantitativa restriktioner.

Herr handelsministern säger, att det inte har visats, att det föreligger något katastrofläge, vilket jag enligt handelsministern skulle ha antytt. Nej, herr handelsminister, jag menar inte, att det är tillräckliga skäl att handla endast då ett katastrofläge föreligger. Menar handelsministern det, d. v. s. att handelsministern tänker vänta tills det blir anledning att tillgripa mycket kraftiga kvantitativa restriktioner, får mina farhågor ytterligare kraft.

Sedan säger handelsministern, att vi i oppositionen har förutsagt katastrofer som inte har inträffat. Jag vet inte vilka dessa katastrofer är. Jag har dock bland annat förutsagt, att det skulle bli svårigheter att hålla prisnivån nere och att risk föreläge för en framtida inflation bl. a. när regeringen år 1949 ville tillgripa subventioner för att tillfälligt köpa sig fri från utländska prisstegringar. Vi fick en inflation som blev värre än någon egentligen väntade.

Handelsministern säger vidare, att jag räknat med att priset i utlandet borde komma oss till godo. Ja, herr handelsminister, i första hand gällde detta om de höga utländska råvarupriserna som regeringen ansåg framkalla en så häftig inflation. Ehuru dessa råvarupriser gått tillbaka till en nivå som nästan överensstämmer med den som rådde före Koreakriget har vi här i landet sett mycket litet av allmänt prisfall. Inte är det någon inkonsekvens mellan dessa påpekanden och den ståndpunkt som jag här intagit. Jag tror inte, att handelsministern vill vidhålla det.

Handelsministern säger att det i och för sig inte skadar att ha låga tullar.

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

Men herr handelsminister, varför göra denna antydning att detta är sagt som polemik mot mig, när jag i interpellationen och i mitt anförande här i dag understrukt, att vi är överens om fördelen att ha låga tullar? Men det är här en fråga om avvägning. Om handelsministern frågar mig om det är en fördel att ha negativa tullar på en hel del produkter och på andra en eller två procent, d. v. s. en bråkdel av vad man syftat till, då svarar jag uppriktigt att jag anser att det inte är en fördel utan någonting som bör rättas till utan onödigt dröjsmål.

Handelsministern frågar vidare om de länder, som vidtagit importrestriktioner, tyckt att detta var bra eller om de tvingats till det. Jag tror att de mer eller mindre tvingats därtill på grund av brist på valutor. Därav följer emellertid inte att vi kan säga att det inte är någonting att göra för oss. Det blir nämligen en trängre marknad i utlandet att konkurrera om, och då är det klart, att även om man får en varukvot att slåss om eller man får samma procentuella reduktion som andra, så kvarstår dock, att de som har särskilda påtryckningsmedel i en del fall skaffar sig speciella förmåner. Jag vill tillägga att när det gäller tullpolitiken är detta alldeles särskilt lätt att se.

I fråga om antidumpingtullarna säger handelsministern att jag var mycket försiktig. Det är alldeles riktigt. Om regeringen har använt tio månader, sedan en framställning kom in och ännu inte lyckats bestämma sig, då vore det kanske litet för mycket begärt om jag utan hjälp av handelsministerns förträffliga departement så där på rak arm skulle avfärda ett halvt dussin spörsmål. Det kunde ju vara lämpligt för handelsministern att få något att bita på i sina repliker, om jag så gjorde. Något annat skäl kan handelsministern inte anföra.

När det sedan gäller frågan om en provisorisk tullförhöjning vill jag un-

derstryka, att även den exportorienterade verkstadsindustrien samt industriförbundet och generaltullstyrelsen — för övrigt jämväl kommerskollegium, som dock uttryckt sig litet försiktigare — tycks ganska bestämt luta åt uppfattningen att man har anledning till en provisorisk tulltaxa nästa år.

Jag vill sluta, herr talman, med att ställa några konkreta frågor till handelsministern. Är handelsministern nöjd med våra förhandlingsmöjligheter för närvarande? Tror handelsministern att hans allmänna uttalanden i dag är tillräckliga? Är handelsministern nöjd med det negativa tullskyddet, och tycker han, att man gott kan vänta i två, tre år innan det rättas till? Sedan vill jag fråga varför han inte kan ge direktiv åt tullkommittén att utarbeta ett förslag till provisorisk tulltaxa så snart som möjligt? Varför inte ge direktiv åt lämpligt organ att snabbt utreda frågan, huruvida en dubbeltariff för vissa varurubriker, alltså en förhandlings-tulltaxa, bäst motsvarar vad Sverige behöver i rådande världsläge — dock utan att taga ställning på förhand? Varför inte ge en lämplig institution i uppdrag att utreda detta spörsmål utan dröjsmål?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet, ty enligt departementsstadgan ankommer det på mig att föredraga tullärendena. Tullkommittén har ju också tillkommit efter ett bemyndigande åt mig från Kungl. Maj:ts sida. De anmärkningar som här riktas mot de bristande direktiven för tullkommittén faller alltså på mig, vilket gör att jag som sagt skulle vilja säga ett par ord i detta sammanhang.

Jag skall inte yttra mig om antidumpingtullarna. Jag tyckte att den uppfattning, som herr Ohlin gav tillkännas stämmer så bra med regeringens att där inte är mer att säga. Även vi skall se på dessa saker inte en utan

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

två gånger och göra klart för oss om det finns anledning att ingripa eller ej. Det finns ingen principiell motvilja mot ett ingripande, om det skulle befinnas vara anledning därtill.

Men för övrigt beträffande tullfrågan i stort får man väl göra klart för sig, att vi här diskuterar den ur två alldeles vitt skilda aspekter. Den ena är tulltaxans syfte att bereda, som man brukar säga, ett skydd för den inhemska marknaden, alltså ett slags preferens. Vi medger gärna att den svenska tulltaxa är en lågtulltaxa och ger en liten preferens. Tillkomsten av tullkommittén visar väl att vi inom regeringen icke anser att den nuvarande tulltaxan är väl avvägd. Den har av tidens tand blivit så nött och förhållandena har blivit så förändrade, att det finns visst anledning att se över den. Det kan alltså påkallas en tulltaxerevision, som säkert också kommer. Det är klart att det tar litet tid.

Nu vill jag emellertid här en passant säga, att det som herr Ohlin och jag arbetade med för 30 år sedan var inte en tulltaxekommitté, utan det var en kommitté som hade till uppgift att utröna det svenska tullsystemets verkningar, vilket ju är en annan uppgift av mera vetenskaplig natur och på grund därav också mera långsam att utföra. Jag kan ju inte garantera hur snabbt den nuvarande tullkommittén kan bli färdig, men inte skall den komma att efterlikna den tidens tull- och traktatkommitté, som den hette.

Men då har den frågan uppkommit här, om det är anledning att i avvaktan på kommitténs arbete vidtaga en tillfällig tulltaxerevision. Det är ett mycket känsligt område man rör sig på när det gäller tullarna. Herr Ohlin har själv här pekat på hurusom vi i vissa fall har lyckats komma dithän att vi har ett negativt tullskydd. Jag kan ju berättä för kammarens ledamöter, om inte kammarens ledamöter förut upptäckt det, att härom året lockades jag att

lägga fram förslag om vissa tullförändringar på plastområdet, och trots all min försiktighet och skepsis i fråga om tullar lyckades jag i alla fall inte bättre på myndigheternas inrådan än att jag på ett par punkter skapade negativa tullskydd. Det är ett område, som är svårt att överblicka. Man skall därför inte i onödan gå åstad och göra ändringar, som inte är noga övervägda, ty man kan inte bedöma verkningarna.

Då kan man väl med handelsministern fråga: är det fara å färde? I verkligheten är det ju så, att vårt näringsliv f. n. icke är särskilt hårt pressat av den utländska konkurrensen. Herr Ohlin påpekade här en skrivelse från vissa branschorganisationer inom den mekaniska verkstadsindustrin i december. Vi hade ett sammanträde i februari, där vi diskuterade det mest utsatta området på detta fält, nämligen järn- och metallmanufakturerna. Vi fann där efter utsago av branschens män själva, att man då icke hade märkt någon mera påtaglig skärpning av konkurrensen inom landet. Det är ju i alla fall på det sättet, att det f. n. pågår en konjunkturförbättring i Europa. Man kan inte bortse från att utrikeshandeln är i tillväxt. Det är klart att man inte kan veta hur länge det kommer att räcka, men om vi kan slippa att göra en provisorisk tulltaxa är det förmånligt för alla parter, och så länge vi kan ha anledning att hoppas att konjunkturen inte skall bli värre för det svenska näringslivet än att det går att uthärda med den gamla tulltaxan ännu en liten tid, så är det det bästa.

Men tulltaxan behandlas här ur en annan synpunkt, nämligen ur den handelspolitiska synpunkten, på det sättet att herr Ohlin säger att man kan använda tullarna som ett påtryckningsmedel för att skaffa fördelar för den svenska exporten. Ja, herr Ohlin, det är en teori att man kan göra det. Men jag tror att det är ytterligt svårt att i

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

praktiken påvisa, att tullarna som påtryckningsmedel är verksamma. Det gjordes ett storslaget försök här i Sverige en gång i tiden. Det var före vår tid, herr Ohlin, det var den tulltaxa som kom till 1910 eller 1911. Det var mycket höga tullsats, som tidens tand nu har nött bort, och de kom till för att vi skulle få ett bytesmedel i den förestående stora dragkampen om ett handelsavtal med Tyskland. Vad blev resultatet? Vi lyckades knappast pruta bort en enda tysk tullsats, och resultatet blev att den höga tulltaxa, som hade tillkommit för att utgöra ett påtryckningsmedel, fick vi ha kvar och dras med. Herr Ohlins föregångare i politiken var till den ytterliga grad förbittrad på den snedvridning av näringslivet, som herr Hjalmarsons dåtida föregångare hade kastat över landet. Jag skulle vilja fråga: När man nu i Norge, i Frankrike och i Tyskland på sista tiden har tillgripit tullförhöjningar, vilka av dessa tullförhöjningar har man lyckats byta bort mot exportmedgivanden? Icke vad jag vet någon. Det finns ingenting som är svårare än att bli av med en tullsats, och det är ingenting som är svårare än att använda tullsats, såsom ett handelspolitiskt bytesmedel, och därför vill jag för min del säga att det svenska näringslivet gör dumt i att tro att man med tulltaxan i sin hand kan tillskansa sig väsentliga fördelar. Och det är så mycket svårare att göra det, herr Ohlin, när både herr Ohlin och jag och handelsministern är anhängare av lågtullsystem. Vad bryr sig utlänningarna om våra låga tullar, även om vi lägger på 100 procent?

Nej, herr Ohlin, man skall inte tro att tullarna betyder så mycket i handelspolitiskt avseende, att man för den skull bör rusa i väg och göra ett provisorium som en »handelspolitisk beredskapsåtgärd». Vad man åstadkommer med den handelspolitiska beredskapen är att man får en del tullsats kvar som man egentligen inte vill ha. Man

trodde sig kunna köpa förmåner med tullhöjningarna, men det är ingen som vill sälja någonting för dem. Jag vill därför bara deklarerat, att regeringen skall följa utvecklingen med den största omsorg och noga se till att frånvaron av ett tulltaxeförslag inte åstadkommer någon katastrof på det ekonomiska området. Det finns likväl all anledning att vara försiktig och avvakta, och läget i dag är sådant att vi kan avvakta.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministerns jämförelse mellan världsekonomin nu och under tiden före 1914 är väl ändå av det djärvaste slaget, och jag skall inte ta upp det fall han hänvisade till, eftersom det saknar allt värde i detta sammanhang. Jag vill bara på en enda punkt bemöta finansministern.

I motsats till alla andra experter och regeringar — eller åtminstone 95 procent av dem, om jag skall vara försiktig — tror finansministern att det inte alls lönar sig att använda tullar, i varje fall måttliga tullar, som påtryckningsmedel vid förhandlingar. Kan finansministern få alla de svenska förhandlingarna att skriva under det? Några eller i varje fall någon av dem har ändå gjort offentliga uttalanden av motsatt innebörd.

Sedan frågar finansministern, om man någonsin har lyckats pruta bort några tullar. Jag har talat med en del experter, inte bara svenska, som varit närvarande vid GATT-förhandlingarna, vilka gällde både tullsänkningar och tullbindningar, och jag har, såvitt jag erinrar mig utan undantag, fått det beskedet att den tron har visat sig oriktig, att man skulle vinna lika mycket på att erbjuda bindning av låga tullar som på att, såsom de andra länderna gjort, ställa tullprutningar i utsikt. Det är möjligt att finansministern har andra informationer, men det har för mig angivits vara den handelspolitiska lär-

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

domen av GATT-förhandlingarna, att man icke kommer till tillfredsställande resultat bara genom att lova bindningar av låga tullar, utan att det har stor betydelse att kunna erbjuda tullreduktioner.

Jag tror det vore bättre om finansministern vore mindre doktrinär och inte från början sade, att det inte lönar sig, utan tillsatte några experter att utreda frågan om inte användandet av en förhandlingstulltariff, åtminstone när det gäller vissa viktigare rubriker, skulle vara någonting att överväga. När utredningen är gjord kan finansministern ha anledning att fundera ett tag till.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag är inte doktrinär i dessa avseenden — det har jag fått vänja mig av med — men jag bygger på min erfarenhet, som ju inte är så obetydlig.

Jag vill först och främst säga, att herr Ohlin inte försökte ge mig något exempel på att man har lyckats köpa någonting för sina tullhöjningar. Han säger att andra tror på det och har genomfört tullhöjningar. Det finns emellertid många motiv för tullhöjningar. Jag har varit med om att man har motiverat tullhöjningar med att man vill ha ett handelspolitiskt kampmedel, när man i själ och hjärta vill ha dem i protektionistiskt syfte, och därför har tullhöjningarna blivit kvar. Det är klart att en och annan svensk förhandlare skulle tycka att det vore bra att ha högre tullsatser att leka med vid förhandlingar med främmande länder, men därmed är inte sagt att det skulle vara till någon nytta. Jag tror inte man kan vinna någonting på detta, ty erfarenheten talar emot det.

Med GATT-förhandlingarna ligger det till på ett annat sätt, ty de är ju universala, där alla förhandlar med alla för att komma till en utjämning. Jag vill säga att om GATT-avtalet utlöper den 1 januari kan det hända två ting.

Det ena är att man redan före den 1 januari kommer överens om att man skall överväga en förlängning, och då kommer det att bli mycket små jämkningar i de överenskommelser som redan träffats, eller också löper avtalet ut, och då blir det därefter bilaterala förhandlingar med de olika deltagarna. Då har alla deltagare fria händer, och det behövs inga särskilda arrangemang på tullområdet på förhand för att möta detta läge. Och, herr Ohlin, det fastslogs i Annecy med all tydlighet, att en bindning av en låg tull hade samma värde som en sänkning av en hög tull. Jag tror inte någon kan säga att de resultat, vartill vi har kommit i GATT-förhandlingarna, har för oss varit oförmånliga. Jag tror vi kan säga tvärtom.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Det är inte länge sedan, herr finansminister, som det gjordes uttalande av en som var med på svensk sida, att detta påstående, att bindningar av låga tullar skulle ha samma verkan som en sänkning av en hög tull, har visat sig inte överensstämma med verkligheten.

Finansministern säger: Nämn ett exempel på höga tullar, som har förhandlats bort, så att man fått en sänkning! Om jag inte missminner mig har jag sett en uppgift, men tiden tillät mig inte att leta fram den, att det samlade resultatet av GATT-förhandlingarna, som alltså var förhandlingar om tullsänkningar, för samtliga därav berörda länder har varit tullsänkningar — eventuellt tullsänkningar och tullbindningar — på 50 000 rubriker. Ja 50 000, herr finansminister, är ju ändå mer än ett.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill bara göra den anmärkningen, att jag har inte yttrat mig om möjligheterna att få tullsänkningar i GATT-förhandlingarna, ty det är universella för-

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

handlingar som syftar till att åstadkomma tullsänkningar. Vad jag talade om var bilaterala förhandlingar om handelsavtal, och det var här herr Ohlin nämnde tullar som påtryckningsmedel.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h): Herr talman! När jag i början av denna debatt begärde ordet var det därför att jag ville till handelsministern ställa en direkt fråga, nämligen hur långt man kunde räkna med att den Lundbergiska tullkommittén kommit i sitt arbete. Den har ju sedan skyttat i olika sammanhang under debatten utan att man egentligen fått klarhet i om den ännu har nått några tydliga resultat.

Det var med stort intresse jag tog del av handelsministerns svar på herr Ohlins interpellation. Jag tyckte det i många hänseenden var tillmötesgående och innehöll åtskilligt av värde. Vad man saknade var, vilka åtgärder som kan vara lämpliga att tillgripa och kanske också frågan om när de bör tillgripas.

När handelsministern yttrade sig senare under debatten, föreföll det mig som om han var mera negativt inställd och snarast tog tillbaka vad han sade i sitt första anförande. Finansministern föreföll mig ännu mera försiktig än vad handelsministern var i själva svaret.

Jag skall icke upprepa vad som sagts här beträffande tillståndet ute på en del av de marknader, där vi få kämpa för vår export. Jag bara erinrar om att Sverige har frilistat 90 procent av sin import och att vi har ärligen strävat efter att följa det så kallade GATT-avtalet och både verka för en friare handel och avlägsna förefintliga handelshinder. Men när vårt land 1949 och 1950 gick till GATT-förhandlingarna, var det med en tulltaxa, som om jag minns rätt var från 1911, visserligen omändrad på vissa punkter men i många hänseenden oförändrad. Huvuddelen av våra förhandlingspartners kom dit med friska och fräscha utgångspunkter i sina tulltaxor,

taxor som omsorgsfullt justerats efter inflationen och hade till syfte att få effektivare vapen i kampen om sysselsättningstillfällena.

Även om vi alltså startade GATT-perioden i ett underläge, så har det i all fall varit så, att den överenskommelse, som där träffats, i vissa fall lett fram till sundare och riktigare förhållanden. Men den har också i många hänseenden visat sig icke ge vad vi hoppades på. I visst avseende kan man även påstå, att frilistningen motverkat försöken att avlägsna tullmurarna. Åtskilliga länder har nämligen förberett frilistningen genom att höja sina tullar, eller också har de, som handelsministern här framhöll, motverkat lättnaderna i importregleringarna med hårdare tullar. Handelsministern tog i det fallet ett exempel från Frankrike, och det är kanske det mest tydliga.

Slutresultatet av hela denna utveckling tycker jag man kan sammanfatta i konstaterandet, att vårt land nu har tullsatser som allmänt taget torde ligga vid omkring fem procent för viktigtullbelagda varor och tio procent för varor, för vilka tull utgår på värdet. Var våra konkurrenters ligger varierar naturligtvis starkt, men det stora flertalet har en högre nivå, inte sällan mer än dubbelt så hög som vår. Det har ju anförts en del exempel härpå i debatten. Varuhungern har ju varit så stark, att både Sverige och andra länder kunnat sälja varor utan hänsyn till tulltariffer, och här hemma har efterfrågan räckt till för allt som kunnat produceras. Nu är emellertid läget ett annat. I dag är vi inne i ett hårdare klimat, även om vi, som finansministern framhöll, i stort sett har en relativt god marknad. Det är helt naturligt utomordentligt viktigt för vårt land, att vi inte då drar på oss den dubbla risken att dels få vår export försvårad genom att motparten möter med höga tullar, dels lägga vårt land öppet för utländska exportoffensiver. Om vi inte i tillräcklig grad får

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

ut våra varor men på samma gång suger åt oss överskottsproduktionen i andra länder, kommer vi så småningom i det valutaläget, att diverse importregleringar framstår som oundvikliga. Och om en sak kan vi säkert vara överens — herr handelsministern var inne på det — nämligen att oavsett om vi är frihandlare eller vi ser mera realistiskt på tullfrågorna, så är ingenting värre än ett nät av importregleringar och exportsubsidier.

Det finns områden, där ett tullskydd i gammal bemärkelse helt enkelt är av nöden — näringar, som vi behöver särskilt i eventuella avspärningstider, näringar, där en omställning är mer eller mindre ekonomiskt omöjlig därför att en viss vara ingår i en produktionsserie, som endast med svårighet kan brytas, näringar, som löper risk för plötsliga och tillfälliga underbud från utlandet och där man måste räkna med att, om den svenska produktionen slås sönder, priserna i längden kommer att stiga. Industrien och hantverket har sådana känsliga områden, men det har även jordbruket. Det har på en del håll under den senaste tiden förefallit som om man skulle ha spelat ut industriens priset förhållanden mot jordbrukets priset förhållanden. Det skall jag inte uppehålla mig vid här. Detta är ett ganska olyckligt försök. Inte minst har man i detta hänseende diskuterat potatisodlingen. Jag tror att vi skall vara tack samma, om vi kan upprätthålla en relativt god potatisodling, även om det skulle behövas ett visst skydd för den. Konsumenterna borde även ur sin försörjningssynpunkt sett värdesätta detta.

Emellertid förefaller det som om vi i stort sett hade starka skäl att kunna påstå, att den tulltaxerevision vi siktar till har andra riktpunkter än de tidigare eller vad man skulle kunna kalla traditionella. Det gäller inte att hindra konkurrens utan att ge de svenska företagen chansen att konkurrera på lika villkor med utlandet. Vi har för att ta ett exem-

pel tull på handsågar på 3 procent, tyskarna har en tull på 10 procent, engelsmännen 18 procent, fransmännen 15 procent och italienarna 28 procent. Detta betyder att våra verkstäder får krypa ned 18 procent i sitt pris för att kunna konkurrera på den engelska marknaden, engelsmännen behöver bara komma ned 6 procent i sitt pris för att här hemma ha samma utgångsläge som våra fabrikanter. Sverige är ingen stor marknad men räcker som område för avsättning av ett »marginalöverskott», vilket ur en industris synpunkt betyder mycket, och ju mindre marknaden är som bas för en näring desto viktigare är det, att denna kan arbeta på lika villkor med konkurrenterna i de stora länderna.

Vi har tidigare talat om Frankrike och dess svårigheter att hålla en fri marknad på grund av dess valutabesvärigheter. Även om fransmännen skulle ha valutamöjligheter att köpa, omger de sig, framför allt när det gäller textilier såsom bomullsvävnader, med en tull på mellan 20 och 35 procent. Även om vi vågar påstå, att Frankrike är ett ur textilsynpunkt faktiskt underförsörjt land, möter det mycket stora svårigheter för svensk industri att med fördel kunna sälja på den marknaden.

Vårt system med så mycket viktullar, som vi har, är automatiskt på ett helt annat sätt än värdetullsystemet. Sedan tiden före andra världskriget, då vi faktiskt i stort sett hade en fri handel mellan länderna, har den genomsnittliga nivån för våra viktullar gått ned till ungefär hälften — helt enkelt på grund av fasta tullar och stigande priser. Vi har alltså så att säga automatiskt visat god vilja, men vi har också gjort det i flera andra hänseenden utan att det alltid har fått ett erkännande. Mig förefaller det i alla händelser, även om finansministern energiskt avvisar det, att både regeringen och våra förhandlare i många av de situationer som kan uppstå skulle behöva mera slående argument när det gäller att hävda svenska intressen

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

vid överläggningarna än vad de nuvarande tullsatserna många gånger är.

Handelsministern säger att det är svårt att fastställa när det föreligger dumping. Han tog bland annat nylonstrumporna som exempel. Om jag inte tar alltför mycket fel, tror jag, att man till och med från engelsk sida har erkänt, att de priser, som man tillämpat på den svenska marknaden, måste även ur engelsk synpunkt betraktas som rena dumpingpriser.

Jag kommer nu fram till det, som jag sade var anledningen till att jag begärde ordet. Det är, att den 1 januari löper Gatt-överenskommelsen ut, som herr finansministern sade. Skulle det inte vara riktigt, att vi till detta datum sökte få fram den Lundbergska utredningen så långt som möjligt? Det kan tänkas, att en provisorisk förlängning på några månader kommer till stånd och att vi alltså får en stor förhandlingsomgång på våren nästa år.

Hur som helst tror jag det vore klokt att vi hade dessa utredningar framförda så långt, att vi säkrare kunde ta vår ståndpunkt till frågan. Det är huvudsaken att vi har ett gott underlag, ett gott utgångsläge vid de förhandlingar som skall föras.

Handelsministern yttrade att vi kan komma i ett läge, där det kan bli nödvändigt att ompröva vår nuvarande importpolitik. Jag undrar emellertid om det inte på vissa områden redan är så, att vi är i det läget att regeringen behöver klarare säga ut hur den ser på denna sak än vad som åtminstone framgår av dagens debatt. Våra stora stapelvaror såsom cellulosa, sågat virke, malm, har vi kanske för dagen inga större bekymmer för, ty vi har köpare till dem på världsmarknaden. Hantverk och småindustri, som också kommer in i denna bild, arbetar emellertid i många fall under betydligt svårare förhållanden. Jag vill försäkra herr handelsministern, att jag för min del inte heller har någon övertro på och

överdriven önskan om tullar, och jag tror liksom han att näringslivet självt på lång sikt kommer att fälla avgörandet. Jag vill säga att det dock är nödvändigt, att vi inte ställer oss aldeles värnlösa i detta fall, och att vi får akta oss för att komma i bakvatten och råka in i kanske just vad vi inte vill, regleringssystem och importregleringar, som skulle kunna bli ännu svårare att tagas, med än en försiktig tullförhöjning på vissa punkter.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag måste erkänna att interpellationen och de uttalanden herr Ohlin gjort här i dag hos mig framkallat en viss förvåning inte minst genom sin tvetydighet; jag har nämligen en känsla av att herr Ohlin ville ge uttryck åt vad folkpartiet vill i denna fråga.

Jag skulle till herr Ohlin vilja ställa frågan: Innebär inte interpellationen och uppräknningen av tulltaxans olika tariffer och kritiken i det avseendet en deklaration att folkpartiet undergått en principiell åsiktsförändring i sin inställning till liberalismen? Eller skall man fatta denna interpellation och de inlägg herr Ohlin här gjort som en politisk spekulation, att han gjort detta för att han skall kunna tala med två tungor även i den fortsatta debatten i detta ämne; den ena tungan skall vara liberal och den andra protektionistisk. Jag tror att det är lämpligt att herr Ohlin inte gör alla frågor till lämplighetsfrågor, där han kan välja ståndpunkt allteftersom läget skiftar. Jag vill här bara beklaga, att i och med att det blir en svängning i konjunkturen man omedelbart, och då inte minst från folkpartiets sida, tar upp till diskussion frågan om man inte skulle kunna möta denna omsvängning genom att tillgripa tullåtgärder för att stänga gränser, som i stället borde öppnas. Det är också angeläget att man på politiskt håll lär sig förstå, att det kan inte vara rimligt att ett land som Sverige på

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

detta område omedelbart, så fort en skiftning i konjunkturen inträffar, skall tillgripa, som herr Ohlin menar, tullar för att vi skall kunna skaffa oss fördelar genom påtryckningar, ty med en sådan metod kommer vi in på vägar, som vi inte vet vart de för.

Jag skulle vidare bara vilja understryka vad statsrådet sagt, nämligen att man bör vara försiktig då det gäller att tillgripa sådana här anordningar. Om det är rädslan för en fredskris och bristande tro på att en värld i fred skall kunna klara sysselsättningen och andra produktionsled, som föranlett denna interpellation beklagar jag det. Det finns även all anledning från konsumenternas sida att med tillfredsställelse hälsa alla de åtgärder, som kan medverka till att vi kan få en sänkt prisnivå. Jag beklagar att herr Ohlins parti nu — jag vet inte av vilken anledning — skall behöva skifta färg i en så viktig fråga som denna, när det faktiskt behöver hållas en fast linje i en värld som den vi lever i.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Lundberg har antingen inte förstätt eller inte velat förstå. Jag hänvisar honom därför till att på sin kammare läsa snabbprotokollet från debatten. Jag konstaterar bara på tal om åsiktsförändring att det socialdemokratiska partiet har ett program, 27-punktsprogrammet, där det talas om en utrikeshandel under statlig ledning. Det är alldeles tydligt att herr Lundberg för sin del från den tid han bekände sig till detta program och till i dag radikalt ändrat mening. Vi får väl se när regeringen om ett, två eller tre år kommer med sitt förslag till åtgärder på detta område, om inte herr Lundberg då kommer att företräda en tredje ståndpunkt.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle: Herr talman! Det är så med herr Ohlin, att när han finner det otrevligt att tala

om en viss sak, talar han om en annan och för in diskussionen på den. Jag tror att herr Ohlin bör göra klart för sig, att såsom han talar här i dag och gjort i interpellationen, ungefär så talar han i de flesta frågor. Man måste tolka detta som en åsiktsförändring och en kärleksförklaring till protektionistiska strömningar, som jag för min del är rädd skall ånyo gripa in i det politiska livet.

Fröken WETTERSTRÖM (h): Herr talman! När jag tillåter mig att här göra ett inlägg på några minuter i denna debatt, är det endast för att en liten smula belysa de svårigheter, som företagarna i en speciell gren gav vår industri, nämligen nylonstrumpfabrikerna, har att brottas med. Jag gör det därför att det i min hemstad finns en sådan strumpfabrik och jag således känner till det bekymmersamma läge strumpindustrin för närvarande befinner sig i.

Enligt verifierade utredningar, som företagits av textilrådet, framgår tydligt att en dumping föreligger på detta område, och det har ju också bekräftats från olika håll. Av de handlingar jag har haft tillfälle att ta del av, har det framgått, att de kontrollerade priser, som en engelsk strumpfabrikant erhåller på hemmamarknaden av en grossistkund, ligger mellan 25 och 50 procent högre än de priser, som tillämpas vid försäljning till Sverige. Dessutom får de svenska strumpfabrikanterna, vilka är hänvisade att köpa sitt behov av nylon från England, för denna råvara betala ett pris, som ligger cirka tio procent högre än de priser, som engelska strumpfabrikanter betalar för samma vara.

De engelska nylonstrumporna, inklusive kostnaderna för frakt och tull, kan importeras till Sverige till priser, som ligger minst 10 till 15 procent under de svenska fabrikanternas tillverkningskostnader — innan någon för-

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

tjänstmarginal beräknats! Det säger sig självt, att under så ogynnsamma förhållanden kan en industri icke arbeta i längden. Resultatet har också blivit, att två större strumpfabriker har lagt ned driften, och jag har hört, att ytterligare ett par mycket allvarligt reflekterar på att slopa tillverkningen av strumpor i Sverige och i stället gå över till en mera inkomstbringande importverksamhet.

En sådan utveckling förefaller mig av flera anledningar olycklig. För det första har landets strumpfabrikanter under de senare åren fått en relativt stor valutatilldelning för att kunna modernisera sin maskinpark, speciellt den som är avsedd för nylonstrump-tillverkning, och ett flertal fabriker har dessutom erhållit byggnadstillstånd för de utvidgningar, som varit nödvändiga dels för de nyanskaffade maskinerna och dels för rationaliseringar i övrigt. Det är nog inga överord att påstå, att vårt land har en strumpindustri, som är den modernaste i Europa. Den har en årskapacitet på minst tolv miljoner par, men för närvarande är den utnyttjad till endast ungefär två tredjedelar. Importen från England är, om jag inte tar fel, ungefär lika stor som hela vår produktion. Tanken bakom dessa valutatilldelningar måste väl ändå ha varit, att vi skulle bli självförsörjande på detta område. För det andra medför nedläggande av driften, vid sidan av förlusten av det investerade kapitalet, att alla de människor som är anställda i denna industri, mister sin försörjning.

Det tullskydd vi nu har för nylonstrumpor är ju, som tidigare framhållits, en viktfull. Den tullen sattes under en tid, då ett dussin damstrumpor av konstsilke eller natursilke vägde mellan 500 och 800 gram, under det att de nylonstrumpor som nu importeras i regel inte väger mer än mellan 150 och 200 gram per dussin. Detta innebär, att tullen reducerats till cirka en fjärdedel,

och tar man dessutom hänsyn till det försämrade penningvärdet, så utgör den skyddstull vi har i dag endast mellan 10 och 15 procent av den tullsats, som från början avsågs. Det genomsnittliga tullskyddet i dag torde ligga vid omkring fem procent, men om man avräknar det högre pris, som svenska strumpfabrikanter får betala för nylongarnet, och den tull, som utgår på råmaterialet i Sverige, måste det effektiva tullskyddet anses vara mycket minimalt.

Om man ser på tullförhållandena i andra länder, konstaterar man genast, att tullen på nylonstrumpor i regel ligger mellan 25 och 30 procent av varans värde — i enstaka fall ännu högre — och dessutom förekommer i flera länder, däribland England, importrestriktioner, som minskar eller omöjliggör import. Även om frihandel uppsattes som mål för varuutbytet, tycker jag ändå man måste förutsätta, att de tullar som existerar i olika länder skall vara åtminstone i det närmaste lika höga, men här föreligger ett fall, där tullen i de flesta länder är fem, sex gånger så hög som vår importtull. Att sådana förhållanden som de jag här omnämnt i längden är ohållbara och att något därför måste göras för att förbättra dem, tycker jag är uppenbart. Finansministern gjorde för en stund sedan gällande att vårt näringsliv inte är så hårt pressat av utländsk konkurrens och att det därför mycket väl skulle kunna härda ut ytterligare en tid. Man kan bara fråga sig, hur länge det skall härda ut.

När regeringen nu har en möjlighet att tillämpa antidumpingtullar på sådana punkter, där det klart kan påvisas att dumping har förekommit, tycker jag det är ganska konstigt att man inte skall kunna vidtaga en temporär åtgärd, såsom ett provisorium intill dess kommittén kommer med sitt förslag och man får se vad som kan föranledas därav. Jag har mycket svårt

Svar på interpellation ang. den svenska handelspolitiken, m. m.

att tro att det skulle behöva bli något av permanent natur.

Det kan kanske, herr talman, väcka en smula förvåning att jag som kvinna och som konsument av den vara det här gäller står och ivrar för en fördyring av de utländska strumporna, vilket naturligtvis en antidumpingtull under en övergångsperiod måste innebära. Men på den fråga, som man härvidlag skulle kunna tänkas komma med, vill jag svara, att det gäller väl här som alltid att inte se för kortsiktigt på saken. Om man nu nedlägger driften vid våra strumpfabriker kan det ju medföra en förhöjning av priset på den utländska varan, eftersom det då saknas konkurrens från inhemsk vara. Jag tror att vi konsumenter inte skall bortse från det.

Jag hoppas, herr handelsminister, att regeringen trots allt inte skall ställa sig helt avvisande då det gäller att i dagens läge skapa bättre förutsättningar för bland annat vår inhemska strumpindustri.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

- nr 583 av herr *Rubbestad*;
- nr 584 av herr *Ståhl*;
- nr 585 av herr *Almgren m. fl.*;
- nr 586 av herr *Ohlin m. fl.*;
- nr 587 av herr *Christenson* i Malmö;
- nr 588 av fru *Ewerlöf*;
- nr 589 av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Hansson* i Önnarp;
- nr 590 av herrar *Jönsson* i Rosshol och *Persson* i Norrby;
- nr 591 av fru *Sandström* och herr *Dahlén*;

nr 592 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och nr 593 av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna: nr 594 av herr *Hjalmarson m. fl.*;

nr 595 av herr *Larsson* i Stockholm och fröken *Vinge*;

nr 596 av herr *Hjalmarson m. fl.*; och nr 597 av herr *Kollberg m. fl.*; samt till behandling av lagutskott motionerna:

nr 598 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 599 av herr *Swedberg* och fröken *Vinge*; samt

nr 600 av herr *Hjalmarson m. fl.*

§ 8.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtande nr 9—11, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 73—86, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, bevillningsutskottets betänkanden nr 29, 31 och 34—36, bankoutskottets utlåtanden nr 14 och 15, andra lagutskottets memorial och utlåtande nr 23 och 24, tredje lagutskottets utlåtanden nr 17—20, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 18—22 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden nr 10 och 11.

§ 9.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 77—79 skulle å morgondagens föredragningslista uppföras närmast före statsutskottets utlåtande nr 8.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 6.36 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 29 april.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Gunnar Larsson, Luttra, är på grund av lunginflammation tills vidare (uppskattningsvis 3—4 veckor) förhindrad att infinna sig i riksdagen. — Intygas att företes inför andra kammarens talman.

Falköping 28/4 1952.

J. Rödjer.

Kammaren, som den 22 innevarande april beviljat herr Larsson i Luttra ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 21 april tills vidare, lade det nu upplästa intyget till handlingarna.

Herr talmannen meddelade, att herr Petterson i Degerfors, som vid kammarens sammanträde den 18 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 9, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A.

Utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon leda-

mot av statsrådet göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! Den första av de reservationsanmärkningarna, som är fogade till årets dechargememorial, berör det väl ifrån pressen nu ganska väl kända Haijby-ärendet. Vad som här i korthet kommer att sägas får väl betraktas som ett förelöpande inlägg till den debatt om vissa krisförhållanden beträffande rättsväsendet, som väl kommer att äga rum om ett par veckor här i kammaren efter herrar Waldemar Svenssons och Spångbergs framställda interpellationer.

Vad beträffar Haijbyfallet kan man väl som allmänt omdöme säga, att det är i hög grad säreget och ovanligt och av en sådan natur, att man har anledning antaga att någonting liknande i fortsättningen icke kommer att upprepas. Vad som emellertid har hänt i detta sammanhang har i de vidaste kretsar i vårt land väckt oro, en oro som ingalunda har blivit mindre utan tvärtom blivit förstärkt genom den mörkläggning, som har anfallts i ärendet. Liksom i Kejnefallet rör det personer i de högsta samhällsställningar. Det rör i detta fall frågan huruvida vissa höga ämbetsmän antingen har tagit sig före att bedriva någon sorts privat rättvisa eller också utövar obehöriga påtryckningar.

När det gäller personer i ledande ställning har man all anledning att ställa skärpta krav på uppmärksamhet hos dem även beträffande handlingar, som icke direkt är att anse såsom brottsliga. Det må vara sant att det för dem många gånger blir mera besvärande än

Granskning av statsrådsprotokollen.

för andra personer om deras handlingar underkastas en mera närgående granskning, men det kan nu en gång inte hjälpas. Det ämbete som de bekläder är så ansvarsfullt och så högt, att det också på dem måste ställas alldeles särskilda krav.

I den justitiekanslersutredning, som konstitutionsutskottet också har haft tillfälle att ta del av, finns det en passus som jag omedelbart fäste mig vid; det var justitiekanslerns motivering för hemligstämplandet av ärendet. Bland annat framhålles att det är hänsynen till de i saken berörda höga ämbetsmännen som kräver sekretess. Jag finner en sådan ståndpunkt ohållbar. Man menar tydligen, att då vederbörande till äventyrs inte har gjort sig skyldiga till någon brottslig gärning skall de inte heller, även om det kan anses vara någonting omdömeslöst eller mindre lämpligt som de har företagit sig, bli föremål för insyn från offentligheten. Detta ståndpunktstagande från justitiekanslersämbetets sida, som ju också sedermera godkändes genom regeringens efter prövning fattade beslut att bibehålla sekretessen, har sedermera underkänts av Svea hovrätt genom det bekanta upphävandet av sekretessen beträffande samtliga de omständigheter som berör det väsentliga i denna sak, vilket är ämbetsmännens åtgärder.

Vad jag har velat fästa uppmärksamheten på genom att framställa denna anmärkning har varit ohållbarheten i formuleringen av sekretesslagen, framför allt dess tionde paragraf. Den innehåller en kautschukbestämmelse, som egentligen kan tolkas precis hur som helst. Vilka restriktioner som helst kan formellt anses tillättna genom formuleringen av denna paragraf. Man kan naturligtvis därför säga — majoriteten i konstitutionsutskottet gör det också alldeles säkert — att såsom denna paragraf en gång är formulerad har regeringen haft *formell* rätt att handla som den har gjort. Det är en sida av saken.

Men även om regeringen kan anses ha den formella rätten på sin sida har den otvivelaktigt handlat oklokt i detta ärende. Genom mörkläggningen har misstron och ryktesspridandet fått en alltmera ökad omfattning, vilket sannemligen icke varit till gagn för detta ärende, till gagn för tilltron till de rättsvårdande myndigheterna.

Man kan också säga, att det inte heller har varit till gagn för de i saken berörda tjänstemännen själva. På grund av sekretessen har de inte kunnat beredas tillfälle att försvara de åtgärder som de har vidtagit i saken. Jag fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på en offentlig skriftväxling i pressen mellan en av de berörda tjänstemännen, förre överståthållaren Nothin och herr justitieministern, i vilken herr Nothin begär ett åtminstone partiellt friläggande av detta ärende, så att han blir i tillfälle att freda sig mot vissa beskyllningar — jag förmodar att han därvidlag framför allt syftar på vissa beskyllningar i pressen.

Efter en ganska lång betänketid har justitieministern svarat i ett uttalande, som kort och gott bara går ut på att herr Nothin har min nåd, mitt förtroende; vi är alldeles nöjda med hans åtgärder; vi har ingen som helst anledning att hysa misstro till honom. Punkt och slut. En sådan handläggning av ärendet måste ur alla synpunkter anses otillfredsställande. Det är följaktligen med hänsyn till misstron hos allmänheten, med hänsyn till de angripna tjänstemännen själva som det hade synts mig och min medreservant naturligt att man på ett relativt tidigt stadium hade hävt hemligstämplandet, hävt sekretessen i detta ärende.

Detta celebra fall får väl snart anses utspelat. Huvudpersonen har ju nu dömts till ett mycket strängt fängelsestraff; men jag kan i alla fall inte underlåta att ge uttryck åt den meningen, att vad som har förevarit, vad man hittills känner till om detta fall, efter-

Granskning av statsrådsprotokollen.

lämnar en viss bismak, en känsla av olust, som ingalunda ännu är hävd. I fortsättningen, under lång tid framåt, kommer helt säkert människor, forskare, att syssla med detta säregna ärende. Intrycket av att en viss, om man skall uttrycka sig mycket mildt, valhänthet från vederbörandes sida har varit märkbar i handläggningen av saken kvarstår och lär väl inte i någon mån kunna utplånas, och det sista intrycket man över huvud taget har beträffande denna sak är att man finner det vara någonting ganska olustigt att en person döms till ett mycket strängt fängelsestraff — någonting som utan tvivel är riktigt, en dom tillkommen i laga ordning, som vi självfallet varken kan eller får kritisera — men att bakgrunden till detta lagförande och till denna dom är den omständigheten, att en hög polis-ämbetsman har till den sedermera dömda överlämnat pengar, ett förfarande som i och för sig har konstituerat brottsligheten.

Jag vet — och det framgick av diskussionen i utskottet — att det finns människor som inte tycker att det där är någonting märkvärdigt. För egen del finner jag det anstötligt och olustigt, och det är den sista reflexion, herr talman, jag skall tillåta mig göra i detta ärende.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Det är ju så att det här är den stora dagen så att säga, då konstitutionsutskottet skall redovisa sin granskning av statsrådets protokoll. Jag måste säga att det skörderesultat som nu redovisas är synnerligen magert. Utskottet har varken enligt § 106 eller § 107 regeringsformen funnit skäl till anmärkning, och jag måste ju säga om de reservationsanmärkningar som föreligger, att med bästa vilja i världen kan jag inte finna att de är så särskilt tungt vägande.

Förr i tiden betraktades ju hela konstitutionsutskottet såsom ett slags kritisk opposition emot Kungl. Maj:t, och

den uppgiften skall utskottet naturligtvis på visst sätt alltjämt ha, men genom det parlamentariska styrelsesättets genombrott har det ju ägt rum en förskjutning där så till vida som det egentligen blir den politiska oppositionen i kamrarna som man har kommit att betrakta såsom så att säga kärnan i den kritiska granskning och inställning som kan finnas inom utskottet. Och då får man väl säga att detta resultat vittnar antingen om att Kungl. Maj:ts regering har handlagt frågorna med sådan varsamhet och urskillning, att det inte har funnits skäl till någon anmärkning, eller också om att det har brustit i falkögat hos de kritiskt granskande, att de inte har mäktat att åstadkomma mera.

Om jag efter dessa små inledande ord, herr talman, får säga någonting om den här första reservationsanmärkningen så kanske herr von Friesen ursäktar mig att jag konstaterar att han är praktiskt taget ensam. Nu har visserligen också herr Spångberg biträtt reservationen, och jag vill på intet sätt undervärdera min högt aktade vän herr Spångbergs betydelse i detta fall, men jag tycker att man kan se honom i ett annat sammanhang. Han liksom följer med av bara farten. Han är ju engagerad i ett med detta ärende närbesläktat mål och det är därför mycket naturligt att han här står som reservant. Det är alltså närmast herr von Friesen som det gäller att komma till tals med, och jag kan, när jag gör det, nöja mig med att erinra om några få fakta.

Som vi vet hade författaren Vilhelm Moberg den 13 februari i fjol bett att få del av J. K:s utredning i detta ärende. J. K. fattade beslut om att så inte skulle få ske. Den sista april förra året överklagade Moberg detta beslut och gjorde en ny framställning i saken. J. K. resolverade den 3 maj att framställningen inte skulle föranleda bifall, och även detta beslut överklagades. Regeringsrätten fick alltså två mål att

Granskning av statsrådsprotokollen.

behandla. Regeringsrätten fann inte skäl att ändra vare sig det förra eller det senare beslutet.

Vidare vill jag också fästa uppmärksamheten på en omständighet som herr von Friesen berörde, nämligen att i den kommuniké som tillställdes pressen uttalades, att det inte var tillbörligt att offentliggöra en detaljredogörelse för obestyrkta påståenden som inte sedan kunde få prövas vid domstol. I detta fall gäller den principen så mycket mera som de framförda beskyllningarna i flera punkter, där de kunnat kontrolleras, visat sig otillförlitliga, vartill kommer att utredningen i vissa delar berör sådant som måste sägas tillhöra privatlivet.

Hemlighållandet av justitiekanslers-ämbetets utredning överensstämmer alltså med gällande sekretessbestämmelser. Herr von Friesen har här också själv erkänt att ett huvudsyfte med hans reservationsanmärkning är att få erinra om behövligheten av en omändring av sekretesslagens 10 §. Men därmed har han väl också erkänt att det finns fog för Kungl. Maj:ts beslut i det ärende det här gäller och att det mål som han vill vinna bör kunna vinnas på ett helt annat och enklare sätt. Då hade han ju kunnat interpellera i saken eller också väntat till interpellationen om den s. k. rättsrötan skall behandlas i kammaren.

Vad reservanterna vill anmärka på är ju att regeringen inte begagnat sig av möjligheten att ge dispens. Frågan om i vilken utsträckning det skall ske ett sådant undantag från gällande lag är emellertid en omdömesfråga, där man kan ha olika meningar, och enligt min och utskottets uppfattning förelåg det inte i detta fall tillräckliga skäl för att göra ett undantag. Frågan om sekretessbestämmelserna i dylika ärenden har för övrigt, såsom herr von Friesen själv erinrade om, berörts i den av herr Svensson i Ljungskile väckta interpellationen om vissa förhållanden in-

om rättsväsendet, och då det kan förväntas att justitieministern vid besvarandet av denna interpellation kommer att lämna mer detaljerade uppgifter om sekretessbestämmelsernas tillämpning, anser jag inte att det finns någon orsak att nu ingå på en närmare diskussion av vad reservanterna anfört.

Vi kommer alltså inte från utskottets sida att ta upp någon sakdebatt i detta ärende, då frågan om sekretesslagens tillämpning kommer att aktualiseras i samband med besvarandet av den nämnda interpellationen.

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! Av inledningen till herr Halléns anförande kunde man till äventyrs få den uppfattningen att den omständigheten att föreliggande dechargebetänkande är så magert utgör en sorts erkännande från utskottsmajoritetens och kanske också från riksdagsmajoritetens sida av att vårt land styres ovanligt väl, då det inte finns några anmärkningar att göra enligt de här berörda paragraferna. Jag vill framhålla att man på intet sätt kan dra en sådan slutsats av de fåtaliga reservationsanmärkningarna i dechargememorialet. Orsaken är helt enkelt den att berörda paragrafer, både den mycket ålderdomliga 106 § och den i dag också skäligen ålderdomliga 107 §, inte så lätt möjliggör för den som vill lägga, såsom man kanske bör göra, en rent formell synpunkt på dessa frågor att framställa ett anmärkningsyrkande. Anledningen till att dechargebetänkandet har förlorat i aktualitet är i själva verket den, att de bestämmelser i grundlagen, som ligger bakom detsamma, är föråldrade och knappast tillämpliga för vår tid och dess regeringssätt.

I övrigt skall jag inte göra någon kommentar till den värderade utskottsordförandens synpunkter, då jag på sätt och vis har bemött dem redan i mitt första anförande. Jag framhöll ju mycket uttryckligt att regeringen otvivelaktigt kan sägas ha formell täckning

Granskning av statsrådsprotokollen.

för sina åtgärder när det gäller hemligstämplingen i detta ärende. Vad jag har velat slå fast — och jag tror att det är mycket svårt att bestrida riktigheten därav — är att hemligstämplingen vid det tillfälle, då den beslutades, inte var någon särskilt klok eller välbetänkt åtgärd. Jag vidhåller nog den uppfattningen — och jag tror att den delas av ganska många — att det hade varit bättre, om regeringen hade begagnat sin i lagen angivna rätt att frige detta ärende.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Jag har inte, som herr Hallén uttryckte det, »av bara farten» kommit att stå som reservant här tillsammans med herr von Friesen. Vi har diskuterat denna fråga så ingående i konstitutionsutskottet att jag där fått tillfälle att klargöra att det verkligen är av intresse för själva denna fråga som jag står med som reservant.

Denna olustiga affär är mycket omfattande. Men på grund av hemligstämpeln har utskottets ledamöter knappast någon möjlighet att här i kammaren gå in på de olika frågor som rullas upp i Haijbyaffären, utan vi får hålla oss till frågan om hemligstämplingen.

Herr von Friesen och jag har funnit, att det egentligen inte förelegat något skäl att hemligstämpla dessa handlingar. De uppgifter utredningen lämnar om personer i olika ställningar i samhället ända upp till de högsta topparna är ju kända av allmänheten genom de omfattande reportage som tidningarna lämnat i denna fråga under flera år. En enda sak anser vi med rätta ha undanhållits allmänheten. Det är namnen på ett par personer inblandade i en otuktssaffär. Men i övrigt borde man inte hemligstämplat något. Diskussionen om dessa ting kommer säkert inte att dö genom att det bara har blivit två reservanter och att utskottet i övrigt har givit Kungl. Maj:t décharge

på denna punkt. Det är ju visserligen inte Kungl. Maj:t som har beslutat om hemligstämplingen, men som frågan låg till borde Kungl. Maj:t ha upphävt detta beslut.

Många andra frågor som skymtar i Haijbyaffären kommer vi nog in på senare när vi kommer till interpellationerna om den stora Lundquistaffären. Jag skall bara nämna en företeelse i vårt samhällsliv, vilken förefaller mig mycket otäck, nämligen att personer i vissa fall har inspärrats på sinnessjukhus, därför att de, i varje fall såsom allmänheten uppfattar det, befunnit sig i ett sådant läge att man funnit det lämpligt att transportera dem dit. Det finns så många sådana fall, att allmänheten måste få uppfattningen, att om det passar för ett visst syfte att en person sitter på sinnessjukhus för man honom dit, men om det passar att föra honom till fängelse, såsom till slut har skett med Haijby, så gör man det. Haijby har ju fått känna på båda dessa åtgärder. Därför får man förstå att allmänheten drar slutsatsen att det är ganska osäkert om det blir fängelse eller sinnessjukhus. Vill man inte ha personen i fråga hörd inför domstol, synes det gå att sätta honom på sinnessjukhus. Blir hans uttalande inte längre för besvärande kan man höra honom och finna det lämpligt med fängelse.

Mina damer och herrar, jag gör intet bestämt påstående i denna fråga. Just nu skall jag nöja mig med att konstatera hur allmänheten efter vad som har hänt ser på dessa saker.

Jag tror att det hade varit lämpligt att upphäva beslutet rörande sekretessen och låta allmänheten få inblick i denna sak. Det finns kanske vissa ting i utredningen som har bekräftat mistroendet, men det har säkert också framkommit saker, som kunnat hejda de gissningar och det ryktessmideri, som blir en naturlig följd av att folk genom hemligstämpeln inte får upplysningar om dylika ärenden.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Det har sina risker att här i riksdagen försöka tala litet mera »populariserat». Det var kanske litet misslyckat när jag sade, att herr Spångberg följt med av bara farten. Det får inte uppfattas så, att han gjort sig skyldig till ett ytligt eller alltför hastigt bedömande. Kammaren kanske förstår mig bättre om jag övergår till att tala på det klassiska utskottsbetänkandespråket, som vi är vana vid och säger: »Den förnyade framstöt, som herr Spångberg gjort i Haijbyaffären och som bottnar i hans kritiska inställning till vissa högre ämbetsmäns objektivitet, gör det förklarligt, att han nu ger sin helhjärtade anslutning till herr von Friesens reservationsanmärkning».

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! Vi har nu kommit till reservationen nr II i konstitutionsutskottets föreliggande dechargememorial, som utskottets värderade ordförande nyss karakteriserade såsom magert. Det må vara hänt, att memorialet från de utgångspunkter som herr Hallén yttrade sig kan te sig magert ur anmärkningssynpunkt. Var och en som tar del av den ganska vidlyftiga dokumentation, som finns återgiven i betänkandet under punkt II i det s. k. Kersten-fallet måste emellertid otvivelaktigt ge mig rätt då jag säger, att detta är en mycket ovanlig och fängslande läsning. Det är en skildring från en upprörd tid, där många människoöden skymtar och där alldeles särskilt en person träder i förgrunden som en man, som otvivelaktigt har utfört en hel rad mycket märkliga handlingar — delvis i svenskt intresse, delvis, kan man säga, i hela mänsklighetens intresse. Det är en person, som enligt min och mina medreservanterns uppfattning inte har rönt det erkännande och den uppskattning från svensk sida som han har varit förtjänt av.

Jag skall inte här i debatten återge allt det som handlingarna talar om och som visar, hur medicinalrådet Felix

Kersten genom den säregna ställning han kom att inta i förhållande till riksledaren Himmler kom att utföra dessa mycket märkliga och i humanitärt avseende erkännansvärda ting. Jag skall bara referera vilka tjänster den mannen har gjort oss genom att han bidragit till räddandet av framstående svenskar från de nazistiska koncentrationslägren och fängelserna. I främsta rummet kan man då nämna räddandet av de s. k. Warszawa-svenskarna. Där hade det gjorts åtskilliga framstötter från svenskt håll i syfte att rädda dem från en överhängande dödsdom — vilket uppenbarligen lyckades — och frige dem från fängelset samt återbördade dem till hemlandet. Det finns stora grupper av människor, som har Kerstens insatser att tacka för att de blev räddade till livet.

Den viktigaste bevisningen från svenskt håll som styrker vad som verkligen har utträttats kommer från förutvarande svenske utrikesministern Günther, vars uttalanden också finns återgivna i memorialet. Dessa uttalanden avslöjar vilken betydande hjälp man från svenskt håll under krigets senare skede hade av de kerstenska räddningsaktionerna — aktioner som vidtogs utan något som helst ekonomiskt gagn för den som utförde dem. Jag måste säga att samarbetet mellan dåvarande utrikesminister Günther och Felix Kersten — men även minister Richert i Berlin — också förtjänar det omdöme, som jag gärna vill ha till riksdagens protokoll. Detta visar vilken helhjärtad och betydande insats som även företogs från herr Günthers sida, en man, vars åtgärder i åtskilliga avseenden måhända inte vederfarits den rättvisa som de otvivelaktigt förtjänar.

Det hade synt mig och de övriga reservanterna rimligt — reservanterna är något fler än vid föregående ärende — om regeringen efter ansökan hade beviljat Kersten svenskt medborgarskap. Han är sedan lång tid bosatt i

Sverige, utövar här verksamhet, har en fastighet i landet och har barn, som går i svensk skola. Uppenbarligen är han genom åtskilliga starka band knuten till detta land. Rent formellt finns det också kvalifikationsgrunder för ett gynnsamt behandlande av hans ansökan. Jag är för min del alldeles övertygad om att åtskilliga av de hundratals för att inte säga tusentals medborgarskapsärenden, som avgjorts i regeringen, givit medborgarskap åt personer, som ingalunda såsom meriter kan åberopa det mycket väsentliga, som i detta fall kan företes av herr Kersten och av de officiella utredningar, som också talar till hans förmån. Jag syftar här i främsta rummet på den stora nederländska vitboken, som otvivelaktigt är ett mycket talande dokument. Kersten har den formella kvalifikationen inne. Då han dessutom är finsk medborgare har regeringen till och med kunnat åberopa en kortare tid än de sedvanliga sju åren för att bevilja honom svenskt medborgarskap. Man har inte gjort det. Regeringen har legat anmärkningsvärt länge på detta ärende, och när sedan beslutet kom under senare hälften av förra året så går det ut på ett blankt avslag.

Man frågar sig då på vilka skäl regeringen grundar sin uppfattning. Utskottet, som haft att ta del av de många handlingar som talar till Kerstens förmån, har också haft att ta ställning till ett dokument, som uppenbarligen måste anses ha varit vägledande för regeringens ställningstagande. Det är en utredning som är författad av dåvarande arkivchefen i utrikesdepartementet, numera riksbibliotekarien Willers. Jag måste säga att innehållet i denna handling icke i något avseende ger belägg för påståendet, att Felix Kersten skulle vara en ur svensk synpunkt mindre lämplig medborgare. Det vimlar av vaga och felaktiga formuleringar och slutsatser. Det syns mig som om det här inte tagits tillräcklig hän-

Granskning av statsrådsprotokollen.

syn till det väldiga primärmaterial som finns. Man tycks bara utgå ifrån att påståendena om vad Kersten har utrett kommer ifrån honom själv. Det är ett slags beställningsskriveri där man ganska tydligt nonchalerar de uttalanden som har gjorts från både svenskt och utländskt håll i denna fråga. Jag fäste mig särskilt vid inledningen i herr Willers' skrivelse, där han drar några mycket märkvärdiga slutsatser av Kerstens deltagande under ungdomsåren i en frihetsrörelse och hans därmed sammanhängande fascistiska eller nazistiska sympatier. Jag finner en sådan konstruktion helt ohållbar och missvisande. Det finns ingen som helst grund för att dra sådana slutsatser av det som Kersten hade för sig i sin ungdom. Vid närmare granskning ter sig hans förhållanden på intet sätt anstötliga. Man bibringas den uppfattningen, att mannen var en opportunist. Som något särskilt försvårande framhålles, att han associerade sig med de nationalsocialistiska makthavarna, särskilt med en sådan figur som Heinrich Himmler. Jag fäster då uppmärksamheten på att när Kersten såsom sjukgymnast, eller vad man skall kalla det, erbjöds att komma i kontakt med Himmler — en kontakt som sedermera blev mångårig och som gav honom möjlighet att vidtaga alla dessa humanitära räddningsåtgärder — rådfrågade han sitt eget lands myndigheter. Det finns i memorialet ett uttalande från en beskickningstjänsteman som visar, att man så långt ifrån att avråda från att ta denna anställning tvärtom framhöll att detta vore önskvärt då han härigenom skulle få insyn i en hel del förhållanden, vilket kanske inte vore möjligt för någon annan människa. Han var alltså tveksam men handlade på direkt uppmaning av sitt eget lands myndigheter.

Vad hans nazistiska orientering beträffar finns i handlingarna ingenting som tyder på att han varit känslö-

Granskning av statsrådsprotokollen.

mässigt engagerad i den avskyvärda våldsmentalitet som nazismen företrädde. För egen del har jag alltid betraktat det nazistiska tänkesättet som någonting av det mest förhatliga som uppstått under detta århundrade, och jag skulle inte ett ögonblick ha tvekat att fördöma en person som blott haft skenet utav en besmittelse av dessa läror. Det finns ingenstans någonting i handlingarna eller i hans uppträdande som tyder på att han varit förtrogen med den ideologi som låg bakom nazismen. Är det verkligen någon som tror, att det engelska, amerikanska eller nederländska underrättelseväsendet, som för detta falls skull trätt i en mycket livlig verksamhet, skulle ha låtit honom passera, låtit honom få så höga utmärkelser, om det varit en man som haft verklig beröring med, varit verkligt besmittad av den nazistiska uppfattningen? Säkerligen inte. Jag finner därför, herr talman, att alla skäl talar för att regeringen, i detta fall föredraganden, statsrådet Lindell, hade bort tillmötesgå Kerstens hemställan.

Jag skall emellertid inte sluta detta anförande utan att ytterligare peka på en liten sak som ter sig en smula dunkel i detta sammanhang, en sak som också har skymtat tidigare i pressreferaten av Kerstens framträdande. Det är relationen till den s. k. bernadotteska hjälpaktionen för koncentrationslägerfångarna som ägde rum i krigets slutskede. Det har här kommit att uppstå ett särskilt av hänsyn till utlandet beklagligt motsatsförhållande mellan å ena sidan den bernadotteska aktionen och å andra sidan de kerstenska åtgärderna. I denna fråga skulle jag bara vilja dra den slutsatsen att man utan tvivel kan skänka allt erkännande och ge all uppskattnings åt herr Bernadottes åtgärder i detta skede som otvivelaktigt har varit till stort gagn för tusentals människor. Men samtidigt som man ger detta erkännande, måste man ifrågasätta, om det kan vara riktigt att,

som här tydligen har skett från visst håll — jag vet inte varifrån — nedvärdera Felix Kerstens insatser, om vilka dock förre utrikesministern Günther gett det omdömet, att den bernadotteska aktionen hade varit omöjlig utan det förberedelsearbete som Kersten utfört. Det är en egenskap som förefaller mig osvensk så till vida, herr talman, att det skall befinnas nödvändigt att man, för att med all rätt ge glans och ära åt ett svenskt initiativ och en svensk aktion, nedvärderar åtgärder som samtidigt och i sammanhang härmed har vidtagits från annat håll. Jag tror att de som är närmast ansvariga för den rykteskampanj som har bedrivits mot Kersten, en rykteskampanj som till full evidens har tillbakavisats av framför allt den holländska parlamentariska kommissionen, bör betänka detta, och jag tycker att man från svenskt håll på ett eller annat sätt också bör ge Felix Kersten det erkännande som tillkommer honom. Han har inte ens fått någon som helst utmärkelse, vilket annars har kommit mindre förtjänta personer till del. Han har inte blivit svensk medborgare, vilket förefaller ha varit en rimlig akt av erkänsla för de åtgärder som han har vidtagit till fromma inte minst för svenska medborgare.

Det är mig bekant att herr Kersten ännu en gång har en ansökan om svenskt medborgarskap liggande i justitiedepartementet. Jag uttalar den förhoppningen, att regeringen stryker ett streck över vad som hittills varit i detta ärende och den allmänna diskussion som har förts, samt att den bifaller denna hans nya ansökan.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Det är ingen angenäm sak att i riksdagens kamrar behöva diskutera en enskild person och hans förhållanden. Då emellertid herr Kerstens talesmän har valt den linjen och Kersten nu fått sin varmhjärtade försvarare i herr von

Granskning av statsrådsprotokollen.

Friesen, får han väl finna sig i att några synpunkter förs fram också från utskottet. Personligen har jag inte deltagit i ärendets behandling, men jag har följt det noggrant.

Först några allmänna ord om tillvägagångssättet då en utlänning skall bli svensk medborgare. Vi vet att lagen inte konstituerar någon rätt att bli svensk medborgare utan bara ger Kungl. Maj:t möjlighet att efter en diskretionär prövning naturalisera en utlänning på vissa villkor. Det förekommer alltså en lämplighetsprövning och undersöks om sökanden är önskvärd eller inte. Att Kungl. Maj:t då visar en viss återhållsamhet i många fall är naturligt, framför allt emedan beslutet aldrig kan upphävas sedan man en gång blivit svensk medborgare. Inte ens om en människa skulle visa sig vara spion för en främmande makt eller begå sabotage kan hon vare sig utvisas eller berövas sin svenska medborgarrätt. Vi har ungefär 5 000—6 000 naturalisationsansökningar varje år, och i många fall kan det vara tveksamt med hänsyn till vederbörandes vistelsetid i landet och försörjningsförhållanden om hans ansökan skall bifallas.

När det nu gäller Kersten är det första man skall spörja sig, om han fyller de allmänna villkor lagen föreskriver. Det visar sig då, att han kom hit till vårt land på hösten 1943 och att han under åren därefter gjort många och tidvis långa besök i utlandet. Han har bott här sammanlagt sex år och fyra månader, men man bör lägga märke till att han var borta nästan halva året under både 1951 och 1952.

Nu har utskottet fått en del kompletterande uppgifter som skall visa, att Kersten under några av dessa utlandsresor har rest på svenskt regeringsuppdrag. Detta är icke riktigt. Regeringen har aldrig i någon form givit ett sådant uppdrag till herr Kersten. Där emot är det alldeles riktigt att herr Günther vid flera tillfällen har fram-

ställt som sin önskan att Kersten måtte ta itu med den ena eller andra saken.

Då Kerstens ansökan företogs till avgörande i oktober förra året, framstod som klart, att hans vistelsetid inte var tillräcklig för bifall, om ärendet skulle behandlas som vanligt rutinärende. Då är frågan om lagens andra bestämmelse om särskilda skäl skall tillgripas och Kersten skulle få dispens från vistelsevillkoret. På den frågan svarar nu herr von Friesen och hans medreservant ett glatt och oreserverat ja. Till en viss grad har de rätt. Det råder inget som helst tvivel om att Kersten faktiskt har bedrivit ett omfattande räddningsarbete, speciellt för holländarna under krigets tidigare skede och för fånglägrens interner i krigets slutskede, och för detta förtjänar han utan tvivel att varmt tackas. Om det sedan skall honoreras med svenskt medborgarskap i *förväg* är naturligtvis en annan fråga att bedöma.

Det kan då inte undvikas, herr talman, att man måste se en smula på herr Kersten själv. Han kallar sig, som herr von Friesen vet, för läkare, men han har aldrig avlagt någon medicinsk examen, inte ens en propedeutisk sådan. Han kallar sig för medicinalråd — det är en titel han fått i Finland på grund av vissa politiska tjänster. I Berlin kom han i kontakt med en kines, som enligt vad jag kan minnas hette Ko, och efter en tids teoretiska och praktiska studier hos honom framträdde Kersten som sjukgymnast. Han lancerade en originell metod — jag vet inte vad herr von Friesen tycker om den — en kombination av massage och hypnotisk behandling, som han tillmätte stor betydelse. Närmare inblick i denna metod kan man få genom en handbok för patienter, som han har utgivit. Där får man veta, att sådana sjukdomar som hjärtfel, underlivslidande och njurlidande jämte en hel del andra numera kan botas med massage. Man får väl inte förtänka vår värderade regering

Granskning av statsrådsprotokollen.

att den inte blir så hänförd över dessa upplysningar om den medicinska forskningens senaste landvinning.

Jag tror att herr von Friesen, som själv är en skicklig läkare, inte heller har så stort förtroende för denna underliga läkemethod, men jag skall bara här konstatera hans vidhjärtade och toleranta inställning till denna art av läkekonst. Vi har ju s. k. naturläkare, chiropraktiker och andra, och det är alltid roligt att man inte är intolerant och ofördragsam utan kan visa förståelse för även den arten. Jag skall därför inte säga att herr Kersten är herr von Friesens kollega; det tycker jag vore orättvist. Sedan hör det till stilen att han också fick en läkartitel. Den fick han från hitlerregimen själv, och det hör egentligen ihop med bilden av det tredje rikets föreställning om vetenskap och forskning.

Nu kan man emellertid invända — och det kanske herr von Friesen gör — att det hör inte hit om en människa har originella uppfattningar om hälsovård och dylikt. Även en sådan kan ju utträtta storartade, bestående och värdefulla ting. Det är alldeles riktigt, och nu vet vi ju att Kersten bifogar en rad lysande intyg om sina många räddningsaktioner. Jag måste säga, att när man läser dessa kan man inte komma ifrån ett starkt intryck av att det i åtminstone många fall är vad man kallar beställningsskrivelser. Man kan se hur det tillgått, ty alla dessa lysande intyg är ju ofta ställda icke till Kersten utan till hans svenske advokat, Littorin. Man kan t. o. m. studera den sammanfattning, som Kersten själv erkänner att han författat och som står på sidorna 8 och 9 i utskottets memorial, där det sägs att den är sammanställd av honom. Han har liksom lagat till materialet men också gett de kommentarer, som var lämpliga till detta.

Sedan måste vi också säga att det finns många både viktiga och utomordentliga uppgifter i denna krönika, som

dock inte är styrkta. Man får därför en mycket stark känsla av en våldsam övervärdering hos Kersten av hans egna insatser. Det är t. ex. han som stoppar Hitlers och Himmlers plan att spränga fånglägren i luften och där räddar hundratusentals människor, däribland 60 000 judar. Det är han som mottar det första fredsambudet från Himmler o. s. v. Man får ett starkt intryck av att all humanitär verksamhet i krigets slutskede kretsade kring Kersten. De fem svenska tändsticksdirektörerna i Warszawa — som dömdes till döden för spioneri, räddades till livet genom ingripande av konung Gustaf V. Det finns visserligen omnämnt som en bagatell vid sidan av, men egentligen är det Kersten som sköter om alltsammans och lagar att de får komma hem o. s. v.

Herr von Friesen har talat om Folke Bernadotte. Vi har så mycket i dag att tala om, så vi hinner väl inte ta upp detta kapitel, som strängt taget ligger vid sidan av dechargen. Det är synd att vi inte har tillfälle att göra det, ty det finns en hel del att tillägga till vad herr von Friesen hade att säga. Men även Kerstens sätt att omnämna Folke Bernadotte är mycket typiskt. Han sätts in i det allra blygsammaste sammanhang. Ja, jag vågar säga, herr talman, att historien om den humanitära aktionen vid krigsslutet behöver synbarligen skrivas om, ifall det är som Kersten säger i alla stycken.

Sedan skall jag sluta med att säga ett par ord angående Kersten och nazismen. Herr von Friesen gjorde sig mycken möda med att dels bedyra sin egen avsky för nazismen — det var ju onödigt, ty vi känner honom som en pålitlig demokrat — men också med att visa upp att denne Kersten inte haft den ringaste befattning eller sympati med någonting sådant. Herr Kersten framhåller i sina memoarer, som är kolossalt intressanta att läsa, att han visserligen var antikommunist men i övrigt neutral i politiska ting. Tycker

Granskning av statsrådsprotokollen.

inte herr von Friesen själv, att om man är en smula psykolog är detta ett påstående som måste tas med mycken reservation. Vi kan konstatera följande: Han ingick under nästan hela kriget i Himmlers stab. Han deltog mycket ofta enligt sina egna memoarer i dennes festliga samkväm, och att han åtnjöt Himmlers speciella gunst berättar han ideligen i sina memoarer. Han var ofta med på Himmlers långa resor till Ukraina, Finland och många andra platser, och att han därför har varit intim vän med denne hitlertidens värste bödel är alldeles uppenbart. Det är psykologiskt alldeles orimligt att tänka sig att han därvid skulle i umgänge och sällskap med dessa nazismens koryfèer ha deklarerat sig vara indifferent och likgiltig för nazismen, raslärorerna och över huvud taget det tredje rikets häxartade idévärld. Det finns bara två möjligheter. Antingen har han solidariserat sig med detta eller också falskeligen spelat en annan roll och simulerat ett medhåll. Men vad beträffar att uppträda i sådant sällskap och låta påskina: Detta intresserar mig inte, jag är läkare — vilket han inte är för resten — jag står neutral till alla dessa ting — tror någon, att nazisterna, så miss-tänksamma och krävande som de var, skulle nöjt sig med sådana deklARATIONER? Vi såg vad man kunde råka ut för, om man på minsta sätt svävade på målet om nazismens idéer.

Lika psykologiskt orimligt är Kerstens hävdande av att det var genom hans ingripande som Himmlers hjärta i krigets slutskede veknade och han då viddog den ena humanitära eftergiften efter den andra. Nej, herr talman, en bödel som Himmler, som under årtal har förpassat hundrausentals människor till evigheten, han genomgår inte på några månader en sådan vital sinnesändring. Det var helt säkert från hans sida ett desperat försök att när kaos och sammanbrott syntes oundvikliga söka skaffa sig i sista minuten ett slags

moralisk återförsäkring för att rädda sitt liv. Det hade varit mycket rejälare och renhårigare om Kersten själv gjort denna psykologiska iakttagelse och dragit de slutsatser, som där framgår.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att det är fullt begripligt att regeringen känt sig tveksam och olustig inför alla dessa invecklade och dunkla förhållanden, vari Kersten förekom, trots sin obestriddliga humanitära insats, och att regeringen därför inte funnit den utgöra de särskilda skäl som bort motivera medborgarskap, åtminstone inte i förtid.

Herr DICKSON (h): Herr talman! Jag var ganska spänd på att höra, vad konstitutionsutskottets i så många fall vördnadsbjudande ordförande hade att säga, men jag måste nu säga att hans anförande här beredde mig en mycket djup missräkning. Jag skulle tro att när herr Hallén senare i livet läser sitt anförande i protokollet, kommer han att ångra många av de saker som han här sade.

Jag tycker det är beklagligt att denna fråga över huvud taget har behövt dras inför riksdagen. Det hade varit bättre ur alla synpunkter, att den hade behandlats i vanlig ordning och regeringen därvid hade intagit en annan ståndpunkt. När det nu därvidlag blev som det blev, är jag emellertid glad över att saken togs upp här och inte gick spårlost förbi.

Konstitutionsutskottets kansli har gjort ett mycket erkännansvärt arbete i sammanställandet av denna reservationsanmärkning. Det är, som herr von Friesen sade nyss, en mycket fascinerande läsning, som jag rekommenderar åt alla som inte fått tid hittills att ta del av den.

Utöver vad herr von Friesen redan har sagt och med understrykande delvis av en del av hans synpunkter skulle jag vilja i sakfrågan först och främst säga, att troligen ingen sökande till svenskt

Granskning av statsrådsprotokollen.

medborgarskap tidigare har haft ett starkare stöd bakom sig än vad Kersten haft. Han har haft dåvarande utrikesministern Günther, utsedd av Per Albin Hansson till Sveriges utrikesminister i de för Sverige kanske svåraste utrikespolitiska förhållanden som någonsin har rått. Det är ett oförbehållsamt tillstyrkande från Günthers sida att Kersten skall behandlas med all tacksamhet. Vidare Sveriges minister i Berlin Richert, som på platsen kunde konstatera vad som gjordes och som också ger sitt oförbehållsamma stöd, Richert, som efteråt av statsministern har betecknats såsom en person som gjort landet utomordentligt stora tjänster och som såsom erkänsla för detta sedan också har placerats på ett av de högsta äreställena som en svensk kan nå, nämligen att bli landshövding i Älvsborgs län. Överståthållarämbetet, som har att ur polissynpunkt granska den här saken, tillstyrker utan tvekan Kerstens ansökan. Det finns som herr von Friesen nyss sade bara ett dokument, som talar emot hans ansökan, och det är den Willerska promemorian. Det skulle intressera mig att se direktiven som Willers haft att gå efter, då man beställde denna promemoria. Det är inte vad man kan kalla för en objektiv promemoria i vanlig ordning utan en argumentering emot Kerstens ansökan. Den är hållen i en insinuant ton och den vimlar, som herr von Friesen nyss sade, av felaktigheter och vaga påståenden. Jag skall beröra ett par av dem som är väsentliga.

Det är oriktigt att Kersten först vid krigets slutskede började intressera sig för humanitära frågor. Det var för Sverige redan år 1942 på våren och för andra länder ännu längre tillbaka. Därmed faller hela argumentet att det skulle vara av opportunitetsskäl som detta skedde. Tyskland stod på den tiden på höjden av makt och många, framför allt de som levde i Tyskland, måste ha haft den uppfattningen, att

Tyskland var bestämt att regera världen.

Så sägs det att det här är fråga om beställningsskrivelser. Det sade också prostén Hallén. Om man vill ha ett intyg, begär man väl ett sådant. Jag har själv gjort det i vissa fall. Man skriver till en person och frågar, om han vill intyga, att man har gjort det och det. Och sedan svarar denne person med att skriva ett intyg. Här insinueras emellertid, att Kersten själv skulle ha formulerat ett flertal av dessa skrivelser åt den intygsskrivande. Vilken intygsskrivare är det som åsyftas? Är det herr Günther, som skulle ta emot ett papper av en person och skriva under saker som han inte kunde stå för? Är det Richert, är det den kände holländske vetenskapsmannen Posthumus, som denna beskyllning riktar sig emot? Det finns inte så värst många andra som har givit intyg än personer i officiell ställning runt omkring i Europa. Jag tycker det är ganska oförsiktigt att göra denna beskyllning eller insinuation.

Vad beträffar Kerstens nazistiska intressen så har det redan talats om dem. Han har vid ett tillfälle, nämligen då han skulle behandla Himmler, ställt upp som ett villkor, att han skulle hållas utanför varje inblandning i nazismen eller krigsmakten och politik över huvud taget, och det finns ingen anledning att förmoda, att han skulle ha frångått denna sin ursprungliga inställning.

Kersten har, som ju också har medgivits från alla håll, bevisligen gjort mänskligheten stora tjänster. Detta är väl dokumenterat från de mest vederhäftiga håll. Här i landet beviljas på löpande band tusentals svenska medborgarskap om året. Granskningen av ansökningar av medborgarskap är inte så särskilt grundlig. Om det inte är något som direkt talar emot att vederbörande skall få bli svensk medborgare, har polisen ingenting att anmärka, så

blir vederbörande också svensk medborgare.

Kersten får inte bli svensk medborgare. Att detta innebär en prickning av Kersten är obestridligt. Men det är inte bara han som prickas. Saken har utrikespolitisk räckvidd. Genom sitt ställningstagande underkänner svenska regeringen de holländska myndigheternas ställningstagande och de finska myndigheternas ställningstagande. De holländska myndigheterna har vidtagit en officiell, utomordentligt minutiös granskning av Kerstens förhållanden och kommit fram till att han är oförvitlig ur de synpunkter de har att beakta. Är det någon som tror att man i Holland, som i många år varit besatt av nazisterna, skulle se genom fingrarna med en person, som inte hade klara papper på den punkten? Jag tycker att för riksdagens vidkommande den omständigheten, att just herr von Friesen tar upp denna sak, också bör vara en viss garanti för att det ligger något i det. Jag tror inte det är någon som misstänker herr von Friesen för någon som helst tolerans när det gäller dessa saker.

Allt utom det Willerska dokumentet talar sålunda för att Kersten är en person av utmärkta kvaliteter. De båda nämnda regeringarna, den holländska och den finska, har godkänt honom. Den svenska regeringen ser djupare. Den upptäcker eller tycker sig upptäcka omständigheter, som måste tala emot att Kersten skall få bli svensk medborgare. Om det inte vore en så allvarlig sak, skulle man inte kunna värja sig riktigt för att det ligger en anstrykning av komik i den attityden. Så märkvärdigt är det väl ändå inte att bli svensk medborgare, mot bakgrunden av alla dem som släpps in som sådana och mot bakgrunden av att vårt folk väl inte är något folk av Guds änglar utan att det här finns åtskilligt som man skulle kunna anmärka på.

Om jag vore utlänning och finge en

Granskning av statsrådsprotokollen.

anmodan från denna svenska regering att göra densamma en tjänst, så skulle jag passa mig efter vad som här har skett. Vi har ett exempel som är snarlikt detta, även om det juridiskt ligger annorlunda till. Jag åsyftar fallet när den tyske medborgaren Lienhard av svenska regeringen hade fått i uppdrag att föra estlandssvenskar till Sverige, en sak, som ingen annan hade gått i land med. När det uppdraget var fullgjort, utvisades han av den svenska regeringen med hela sin familj, hustru och minderåriga barn. De fick resa på en segeljakt mitt i vintern i rykande storm eskorterade av svenska tulljagare ut på internationellt vatten. Det var tacken den gången. En annan gång när vi behöver hjälp kanske vi står där, och den kan inte beredas oss, om hjälpen innebär risk för internationell prickning och misstänkliggörande från svensk sida.

Jag gjorde några anteckningar under herr Halléns anförande, och jag upprepar att det var med missräkning jag lyssnade till det. Herr Hallén säger att Kerstens vistande här inte var tillräckligt långt. Det erfordras sju år, medan här förelåg endast sex år och fyra månader. Herr Hallén bagatelliserar den omständigheten, att herr Kersten skickats ut för svensk räkning på livsfarligt uppdrag, som säkert räddat hundratusentals människor till livet. Herr Hallén rider på formuleringsfinessen att det inte var regeringen utan den svenske utrikesministern som bad honom göra dessa resor. Sedan är det oriktigt att tiden är otillräcklig, ty Kersten är finsk medborgare, och praxis lär oss att finska och andra nordiska medborgare kunna bli svenska medborgare efter fem års väntetid; det resonemanget håller således ändå inte.

Vad den hypnotiska behandlingen beträffar vet jag inte vad jag skall säga; ingen som jag talat med har kunnat styrka dessa uppgifter. Och svenska medicinalstyrelsen, som sannerligen inte

Granskning av statsrådsprotokollen.

brukar vara så särskilt släpphänt, har ju meddelat, att den ingenting har emot att Kersten blir svensk medborgare. Skulle Kersten vara vad som i handlingarna rent ut kallas charlatan, är jag säker på att medicinalstyrelsen skulle ha reagerat. Faktum kvarstår emellertid att Kersten genom sin behandlingsmetod, låt vara att den är originell och ovanlig, dock hjälpt en hel del människor, som av andra läkare förklarats obotligt sjuka. Jag ber om ursäkt, herr Hallén, att jag sade andra läkare, jag kanske inte skulle använda det ordet, eftersom det råder tvekan om den benämningen är så riktig.

Herr Hallén säger slutligen att historien måste skrivas om, ifall det är som Kersten säger. Men skulle det vara ett argument mot att godtaga de uppgifter, som här från vederhäftigt håll lämnats, att man skulle behöva skriva om historien? Det är väl en sak som man måste göra i många fall så tätt efter de egendomliga politiska förhållanden som här rått.

Jag upprepar att jag beklagar, att denna debatt behövt föras. Jag beklagar också att statsrådet Lindell inte har funnit möjligheter att vara närvarande vid denna debatt. Jag vågar tolka detta som ett tecken på att från regeringens sida det egentligen inte är mycket att bemöta av vad som framförts från oppositionens sida. Jag instämmer också i herr von Friesens förhoppning, att regeringen så snart som möjligt ser till att ärendet blir behandlat i den ordning, vari det bör behandlas.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Dickson beklagar att detta ärende kommit upp, men det är ju inte vi skulden till, utan ville man gagna Kerstens sak med hänsyn till den ansökan som nu ligger hos Kungl. Maj:t skulle man ha sett till att ärendet inte kommit upp. Men detta återfaller ju på herr von Friesen och hans kamrater.

Jag begärde ordet, herr talman, egent-

ligen bara för att säga något om intygen. Herr Dickson säger, att om man vill ha ett intyg begär man ett sådant. Ja, tacka för det, det har jag inte bestritt, men här har man förfarit så, att man liksom lagt fram ett färdigskrivet intyg, där värdeomdömen varit upptagna, och så har man fått intyget under-tecknat. Det är dock ett faktum att vad som står på sid. 8 och 9, denna långa krönika om Kersten och vad Kersten gjort, är upprättad av honom själv, och att det är förre utrikesminister Günther som vitsordat att den är riktig. Jag vidhåller därför vad jag tidigare sagt.

Sedan på tal om att Kersten dock i alla fall hade kunnat bli svensk medborgare därför att han var ju egentligen finsk, vill jag säga att detta är en ren proformasak. Kersten föddes i Dorpat. Hans vistelseorter i Europa är ju kolossalt skiftande. Han lär ha funderat på att bli holländsk medborgare, och han skulle kunnat bli medborgare var som helst. Men att regeringen skulle betrakta honom som verklig finländare är väl för mycket begärt; så pass barnlig är man väl ändå inte. Och vad beträffar medicinalstyrelsen och Kerstens hypnotiska verksamhet har jag här ett papper — vi skall inte gå in för mycket på detta — som innehåller ett utdrag ur hans egen läkarbok. Där säger han, att det finns ingen mer än han som kan denna massage och denna hypnotiska behandling, och att ingen annan heller kan lära sig denna metod. Jag tror, vet herr Dickson, att om Kersten hade sökt medborgarrätt och sagt, att han var läkare och ville här i Sverige praktisera sådana där metoder, hade medicinalstyrelsen sannernligen avstyrkt framställningen.

Herr DICKSON (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Hallén vill sälunda — om det skall vara någon mening med det som han sade först — insinuera, att den omständigheten att förre utrikes-

Granskning av statsrådsprotokollen.

minister Günther fick ett av Kersten författat papper framför sig till tillstyrkan, så skulle förvirrat hans begrepp, att han skrev under saker som inte var korrekta. Ty i annat fall är det ja, herr Hallén, ingen mening med att uttrycka sig så som herr Hallén gjorde.

Herr HÅSTAD (h): Herr talman! När vi fick detta ärende till behandling i konstitutionsutskottet, hade de flesta ledamöterna där liksom jag inte någon som helst personlig kännedom om Kersten. Vi fick därför tjänstgöra som en domstol, och jag anser att det var mycket viktigt, att vi inom utskottet verkligen fullgjorde denna vår uppgift. Medborgarskapslagen är nämligen så full av allmänna kauschukbestämmelser, att den enda kontroll som kan utövas rörande tillämpningen av denna lagstiftning måste ske i konstitutionsutskottet. Denna granskning är konstitutionsutskottet enligt min mening skyldig att fullgöra, alldeles oavsett om granskningen, sedd i offentlighetens ljus, gagnar vederbörande eller inte. Vad konstitutionsutskottet haft att bedöma är endast de rätts- och andra synpunkter som hör vara avgörande i medborgarskapsärenden. Herr Dickson och herr von Friesen har redan anfört det väsentliga av vad jag i detta hänseende hade tänkt säga, och jag skall därför inskränka mig till att beröra endast ett par punkter.

Jag vidhåller fortfarande, att det är egendomligt att utskottets ärade ordförande diskuterar denna medborgarskapsfråga så, som om det gällde en tysk medborgare. Det gäller ju en finländsk medborgare, och beträffande sådana står det uttryckligen i 6 § i medborgarskapslagen, att kortare tid än sju år skall kunna tillämpas, alldeles oavsett om speciella omständigheter till förmån för en nedsättning av vistelsetiden föreligger eller icke.

När första lagutskottet år 1950 hade frågan om ny medborgarskapslag uppe,

skrev utskottet, att bestämmelsen om att man för nordiska medborgare skulle tillämpa mindre stränga krav i fråga om tiden än för övriga, var »ett glädjande uttryck för samhörigheten de nordiska länderna emellan». Till detta första lagutskottets utlåtande fanns icke så vitt jag kan se någon reservation fogad. Kersten har alltså uppfyllt de fordringar på minimum tre år, som i lagen inskrivits, och även på de fem år, som regeringen i den praktiska tillämpningen nu brukar kräva. Även när det gäller bestämmelser om sju år — om vi alltså i likhet med herr Hallén skulle diskutera frågan ur den synpunkten att Kersten icke är finsk medborgare — har Kersten nästan uppfyllt fordringarna, och räknar vi in tiden för de resor han företagit från Sverige, skulle den tiden vara uppnådd och långt därutöver. Ja, även om vi bara skulle räkna med de resor, som Kersten uppenbarligen gjort med utrikesdepartementets goda minne, så har han uppfyllt sjuårskravet. Det skulle vara mycket intressant för oss riksdagsmän att få höra av statsrådet, eller möjligen av herr Hallén, om man annars i medborgarskapsärenden räknar så noga, att man pricker av de tider vederbörande kan ha vistats exempelvis på sin semester i Danmark eller Norge. Det skulle vara ytterst intressant att höra, om ett sådant räknesätt verkligen tillämpas regelmässigt, eller om det skett bara i detta speciella fall.

Jag skall inte här upprepa vad herr Dickson sade beträffande herr Halléns raljerande över Kerstens arbete som massör eller vad det nu kan ha varit. Jag tycker att man över huvud taget inte skall raljera med mänskligt lidande, om vars karaktär man inte har någon kännedom. Allra minst bör en person som Hallén, vilken sysslar med själsliga lidanden, uttala sig så lättvindigt på denna punkt. För mig är det väsentliga, att medicinalstyrelsen inte har haft något att erinra mot att Ker-

Granskning av statsrådsprotokollen.

sten göres till svensk medborgare, ur de synpunkter som medicinalstyrelsen har haft att iakttaga då den behandlat ärendet. Det är väl också alldeles evident, att denna fråga är av den art, att den massageverksamhet Kersten utövat är alldeles betydelselös för bedömningen av hans ansökan om svenskt medborgarskap. Här gäller det ju endast hur man skall bedöma Kerstens insatser på det rent humanitära området.

Jag vill med all kraft understryka, att det i fallet Kersten uppenbarligen icke kan röra sig om en person, som gjort en del humanitära insatser blott för att ha en utväg eller en bakdörr öppen, om Tyskland skulle gå under i kriget. Herr Hallén nämnde något om vad Kersten gjorde alldeles i krigets slutskede, men det är ju alldeles tydligt att Kersten var i verksamhet som hjälpare åt nödställda eller hotade från allra första början, 1940, alltså under den tid då Tyskland stod på höjden av makt och de tyska arméerna trängde in i Frankrike. Det skulle förvåna mig mycket, om en person i det läget skulle visa sig särskilt angelägen att hålla utvägar öppna för den händelse Tyskland skulle förlora kriget. När nu Kersten tog den anställning han gjorde hos Himmler — en anställning vars lämplighet man naturligtvis kan diskutera, även om Himmler vid den tidpunkten icke var lika känd som han senare blev — så handlade Kersten dock som en lojal finsk medborgare, när han frågade sitt lands regering, om den ansåg att han borde antaga anställningen eller inte. Jag frågar: Hur många medborgare i utlandet vinnlägger sig om en sådan lojalitet mot sitt hemland, som Kersten gjorde? Om det sedan var riktigt eller inte, att han tog ifrågavarande anställning och uppehöll den så länge som fallet var, kan lämnas därhän. Han handlade likväl på ett mot sitt land synnerligen lojalt sätt, och man får väl vara finska regeringen mycket tacksam

för det råd, som den därvidlag gav Kersten, med tanke på vad som sedan hände och vad han tack vare sin makt över Himmler förmådde uträtta.

Det är också evident av exempelvis nuvarande landshövding Richerts framställning, att svenska legationen i Berlin var i kontakt med Kersten redan 1942 och 1943, när det gällde Warszawasvenskarna. Detta skedde sålunda före Stalingrad, och inte heller då var det alldeles självklart att Kersten blott sökte skaffa sig en möjlighet att komma ut och rädda sig själv.

Nu säger herr Hallén, att intygen av Günther och Engzell, vilken vid denna tid var chef för rättsavdelningen och alltså utrikesdepartementets då ledande jurist, samt intyget av Richert, ministern i Berlin, endast vore beställningsuttalanden. Med hänsyn till den sekretess, som ju måste råda rörande dessa aktioner för att de skulle kunna bli effektiva, frågar jag verkligen: Vilka andra intygsgivare står över huvudet taget till buds, som kan lämna vederhäftiga upplysningar till regeringen i denna fråga? Så går det ju alltid till när ett medborgarskap sökes, som herr Dickson också påpekade; vederbörande sökande vänder sig först till dem som han eller hon har relationer till och som känner hans eller hennes verksamhet. Men har nu det någon betydelse att exempelvis utrikesminister Günther avgivit sitt utlåtande i den av herr Hallén nedvärderade formen, när han sade att Kersten utfört »en rent otrolig insats»? I det brev till Engzell, som citeras i memorialet — ett brev som sålunda inte är ställt till advokat Littorin — säger Günther, överst på sidan 10: »Jag har i första hand till följd härav alltid ansett det vara skäligt att Kersten finge svenskt medborgarskap. Detta har jag flera gånger och i olika sammanhang framhållit. Det lösa prätet om Kerstens mörka föregående har jag aldrig trott på, och det har ju heller icke på minsta sätt bestyrkts.»

Granskning av statsrådsprotokollen.

Samma sak som står i intygen har förutvarande utrikesministern alltså muntligen »flera gånger» framhållit för efterträdaren. Det kan alltså inte finnas någonting suspekt i detta, så mycket mindre som utrikesminister Günther, när han skrev under intyget, måste ha varit beredd på att papperet skulle bli offentligt.

Om man jämför konstitutionsutskottets majoritets behandling av detta ärende med det holländska parlamentets, föreligger en ganska stor skillnad. Utskottsmajoriteten har varit angelägen om att så att säga till varje pris bygga på lösa misstankar mot Kersten, medan det holländska parlamentet genom sin undersökningskommission gått till grunden med saken för att få ett så objektivt utslag som möjligt. Efter denna stora grundlighet har kommissionen kommit till ett resultat, som till inga delar överensstämmer med det, som konstitutionsutskottets ordförande här redovisat.

Jag vill också framhålla att jag har blivit mycket överraskad, för att inte säga chockerad, av den skrivelse från kanslirådet Willers, som kanske legat till grund för departementets negativa ställningstagande. Visserligen förstår jag att han å ämbetets vägnar har att vara kritisk, att försöka påvisa alla de svagheter i Kerstens framställning som kan finnas. Men i hans promemoria förekommer likväl en passus sådan som denna, på sidan 13 i memorialet:

»Vid drygt tjugoo års ålder kom han i finsk militärtjänst, och han tillhörde den finska frivilligkår, som under ledning av bl. a. den estnische generalen Johan Laidoner och svensken Martin Ekström 1918—1919 sattes in i spelet om Estland.» Därifrån kommer Willers i sitt yttrande fram till slutsatsen: »Attityden» — denna tydligen profascistiska attityd — »må icke här diskuteras.»

Vad gäller det här? Har damerna och herrarna i denna kammare verkligen

klart för sig att det krig, som i denna tid fördes i Estland mot Sovjetunionen, var ett frihetskrig, där över 75 procent, kanske 90 procent av befolkningen deltog, representerande alla partier? Jag har många vänner bland de ledande estniska och lettiska flyktingspolitikerna, som är mycket radikala socialdemokrater — radikalare än de flesta av ledamöterna här — och som samtidigt med denne man vågade sätta in sitt liv för sitt lands frihet. Om man går ut för att slåss för sitt lands frihet tillsammans med högermän, liberaler, bondepartister — de var många i Estland — socialdemokrater etc., då har man intagit en attityd som tydligen skulle vara profascistisk och som här »inte må diskuteras»!

Med vilken rätt kan vi, som inte har gjort några heroiska insatser, inte har behövt sätta livet på spel för nationell frihet, kasta fram sådana uttalanden såsom skäl för att vägra medborgarskap åt en person, som vid detta tillfälle dessutom var endast 20 år gammal? Jag förstår inte detta. Jag tycker inte det kan vara rimligt att man lägger sådana synpunkter till grund vid avgörandet av en framställning om medborgarskap. För övrigt får vi inte glömma att denne man tillhörde den tyskbaltiska delen av Estland. Det var väl därför han senare lämnade landet och flyttade över till Finland, då ju, som vi vet, de tyska godsen i Estland blev föremål för konfiskation i samband med agrarreformen. Men skall vi döma en person, som vid detta tillfälle var 20 år, för att han låtit sig födas till tysk i Balticum? Har vi någon rätt att av det förhållandet dra den konklusionen, att han under alla omständigheter skulle vara predestinerad att ha en viss attityd? Varje sådan argumentering måste bort ur denna diskussion.

Då återstår frågan, huruvida Kersten efteråt skulle ha visat sig på något sätt nazistisk. Här påstod herr Hallén i sitt av misstro och misstankar så fyllda

Granskning av statsrådsprotokollen.

anförande, att det skulle ha varit otänkbart att denne man kunnat vara i Himmlers närhet, om han inte hyllat exempelvis de nazistiska rasteorierna. Men vi har ju i dessa papper klara fakta på att de personer, som Kersten framför allt ville rädda — utöver holländarna, som han förskonade från att deporteras till Polen — var judar. Finns det då verkligen någon grund för att göra gällande, herr Hallén, att en person som på detta sätt under en följd av år har velat rädda just det folk, som den tyska nazismen ville förrinta, därigenom skulle ha ådagalagt sin solidaritet med nazismens raslära? Min logik för mig till ett annat resultat, och jag tycker över huvud taget att det måste vara vanskligt att, framför allt efter den holländska parlamentariska undersökningen, ens antydningssvis vidhålla sådana utfalanden.

Herr talman! Det skulle kunna vara mycket mera att säga men jag tror dock att jag har sagt det som för mig framstått som väsentligast, när jag tog del av akterna i konstitutionsutskottet. Jag kan inte komma till annat resultat än att det här, för att åter citera förre utrikesminister Günther, är fråga om »en rent otrolig insats» och att det är orimligt, att de svenska myndigheterna, när de har att behandla medborgarskapsfrågan, helt skall kunna bortse från detta. Det förefaller mig som om Sverige i namn av alla dem som har räddats genom aktionerna — det må vara femhundra eller tusen eller många många flera — har en skuld till denne man, och endast om hans uppförande i övrigt skulle varit sådant att man inte kunnat acceptera honom som svensk medborgare, kan denna skuld avskrivas. Men mot bakgrunden av de fakta, som vi i dag har, synes det mig omöjligt att avskrivera skulden. I stället finner jag att Sverige, inte minst såsom en fortsättning av sin kamp under kriget för civilisation och humanitet, inte borde ha behandlat den person, som otvivelaktigt

under vissa faror utförde denna verksamhet i samförstånd med det svenska utrikesdepartementet och den svenska legationen i Berlin, sämre än övriga nordiska medborgare.

Häruti instämde herrar *Dahlén* (fp) och *Kyting* (h).

Herr HALLÉN (s) kort gemmäle: Herr talman! Jag vill bara säga, att när herr Håstad förebrår mig för att jag raljerade på en punkt i mitt eljest mycket allvarliga anförande, så erkänner jag detta. Det var när jag omnämnde den originella läkemetod, för vilken Kersten var talesman. Herr Håstad använde uttrycket, att man skall inte raljera med andras lidanden. Men det var inte patientens lidanden som jag åsyftade utan den underliga uppfattning som Kersten själv har och som herr Håstad rubricerar såsom ett lidande. Det var mycket synd, om Kersten kände denna sin metod som en börda.

Sedan vill jag erinra om att jag ingalunda har sagt att Kerstens deltagande i frihetskriget i Balticum är något bevis för att han är nazist. Jag har inte i mitt anförande sagt det en enda gång. Jag har bara framhållit, att antingen måste han ha varit nazist eller därest han icke var det — och jag förmodar att det är så med tanke på hans aktion till förmån för många judar — så har han måst simulera en hållning inför Tredje rikets koryféer och ledande män, som gör att hela hans ställning har varit underlig. Då får man inte förtänka regeringen att den, på samma gång som den erkänner värdet av hans stora räddningsaktion, ändå tycker att det kring den grupperar sig så många svårtydbara och dunkla omständigheter, att Kersten skulle få vänta åtminstone tills de sju åren har gått till ända.

Och jag säger än en gång: Hur kan herr Håstad tro att man kan betrakta denne man såsom finne? Han är väl

Granskning av statsrådsprotokollen.

balt eller tysk eller över huvud taget utlänning. Han kan inte betraktas som en skandinav, för vilken man skall tillämpa den kortare tiden.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Då herr Håstad säger att han tycker det är egendomligt att herr Hallén inte behandlar detta ärende som om Kersten var finne, så måste man väl understryka, att Kersten ändå inte är finne. Det är alldeles riktigt att han är finsk medborgare — han blev det genom underliga omständigheter — men vi läser ju på s. 13 i konstitutionsutskottets utlåtande följande: »Kersten är född som rysk medborgare i Dorpat 1898; fadern tillhörde en tysk-baltisk godsägarefamilj.» Kersten är alltså balt av tysk härkomst. Han har sedan erhållit finsk medborgarrätt men kan naturligtvis inte betraktas på samma sätt som om han var född finne av finska föräldrar eller var född i Finland eller hade vistats i Finland sedan sin barndoms- och ungdomstid.

Sedan är det ju ändå så, herr Håstad, att inte beviljar väl Sverige medborgarrätt till personer bara för att de är finnar. I och för sig väger alltså argumentet om Kerstens finska medborgarskap inte så tungt. Man måste ju undersöka varje person. När man börjar undersöka Kersten framkommer ju, såsom här alldeles riktigt har anförts, hans ställning vid transporten från koncentrationslägren av där intagna fångar. Det kan ingen bestrida. Det gjorde han i samförstånd med Himmler och många andra, och Gud vet om han inte kom hit på Himmlers uppdrag. Det framgår ju inte. Vad som emellertid tydligt framgår av de papper, som man finner i detta sammanhang, är att herr Günther så sent som 1948 säger, att Kersten kom hit på eget initiativ. Han var icke kallad av regeringen. Sedan har detta tillrättalagts på ett sätt som så mycket annat har tillrättalagts för Kersten sedan

han deltog i medborgarkriget 1918—19 i den finska bataljonen.

Under Kerstens senare tid var han god vän med den underligt funtade Himmler, världens störste bödel. Redan före världskriget var Kersten Himmlers vän och hade honom som patient. Det är ju ett faktum som man bör ta hänsyn till innan man ger regeringen en anmärkning, för att den icke har beviljat Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap. Till detta, att han inte har fått svensk medborgarrätt, kunde ju egentligen hela denna fråga inskränkas. Sedan har den förstörats upp på det sätt som nu har skett genom reservationen, vilket knappast kan komma att i längden — då det ändå kommer att sägas ut även ifrån den andra sidan vad den tycker om typer av herr Kerstens format — gagna Kersten själv.

Ser man på tidsläget omkring Kerstens liv då han senaste gången drogs in i de nazistiska virvlarna och hade Himmler som vän och patient, så finner man att det skedde, som jag redan sagt, före världskriget och sålunda ganska frivilligt.

Det är alldeles riktigt att han, som här anförts, rådfrågade sitt lands ombud huruvida han, då han 1940 fördes till Tyskland, skulle ställa sig i Himmlers tjänst och fick tillstyrkan. Men i vilket läge, mina damer och herrar, stod Finland vid denna tidpunkt till Tyskland? Han fick ju mer än en tillstyrkan att ställa sig i Hitlers tjänst. Han utnämndes mycket snabbt till medicinalråd, denne underlige gymnast, och erhöll även Finlands vita ros. Varför? Ja, varför om inte därför att det naturligtvis inte var lämpligt att Kersten som vanlig massör umgicks med Himmler, utan han borde ha titeln medicinalråd. Detta är vad som framgår av pappren i fråga.

Ser man sedan på själva världsläget, finner man vilken äventyrare denne Kersten i själva verket är, vilket ger all anledning för ett land som tänker att

Granskning av statsrådsprotokollen.

uppta honom som medborgare att ta frågan under närmare övervägande innan man lämnar honom medborgarrätt. Det var inte så, herr Håstad, det bestrider jag bestämt, att Tyskland stod på sin höjdpunkt när Kersten sökte sig hit till Sverige. Vid denna tidpunkt var det tämligen klart för var och en som följde med utvecklingen, att nu stod Tyskland på fallrepet.

Hur var läget när Kersten bosatte sig i Tyskland? Jo, då hade Tyskland pakt med Ryssland. Det var ett stort block, som omfattade allt område från Östersjön och rätt över Europa och östern intill Kinas gräns. Vid denna tidpunkt hade Tyskland framgångar. Det hade ockuperat land efter land. Amerika stod utanför kriget och hade förklarat neutralitet, låt vara att det under tiden hade bistått med vapen. Amerika skickade sedan även vapensändningar till Ryssland, men detta skedde först efter brytningen mellan Tyskland och Ryssland.

Vi skall hoppa över vad som hände under mellantiden. Men vi skall konstatera hurudant läget var 1943, den 30 september, då Kersten sökte sig hit, och i oktober, då han fick sitt första sammanträffande med utrikesminister Günther. Då var Tyskland på fallrepet. Amerika hade kommit in i kriget. Genom Tysklands överfall på Ryssland hade sambandet mellan Ryssland och Tyskland brutits, och Ryssland hade kommit in i kriget tillsammans med västmakterna och Amerika mot Tyskland. Italien hade nyligen kapitulerat. Det stod tämligen klart, att det vid den tidpunkten var illa ställt för tyskarna. De var på återmarsch från Stalingrad och hade stort besvär med krematorierna i Tyskland. Den som har läst något av den litteratur som har utgivits om läget i Tyskland under denna tid — och den litteraturen är ju riklig — finner huru morderna i koncentrationslägren gick oerhört mycket snabbare än förbränningen i krematorierna. Man ha-

de besvär med att bränna liken, och det var en stor fråga för herrarna i Tyskland, ty de ville inte gärna begrava liken i massgravar, eftersom de befara- de att dessa skulle kunna upptäckas. Tyskarna hade vid den tidpunkten upptäckt massgraven i Katyn och anklagade ryssarna för att ha mördat tiotusen polska officerare som fanns i denna massgrav. Det var ju svårt för dem att själva ordna massgravar av detta format i större mängder när de ville peka på en rysk massgrav såsom exempel på det våld som ryssarna utövade mot sina fångar.

Jag har inte velat underlåta, då frågan har fått detta stora format, att ge denna ram av det tidsläge, under vilket Kersten lojalt arbetat åt nazisterna. Jag tror att det varit alldeles nödvändigt att göra det, för att man skulle kunna bilda sig en riktig uppfattning om hans motiv vid ställningstagandet, då det gällde att transportera fångar hit i stället för att låta dem svälta ihjäl, vilket ju var en utväg, eller, vilket var en annan utväg, döda dem innan de hunno dö själva och gräva ned dem i massgravar, som så småningom skulle upptäckas. När de stora räddningsaktionerna från Sverige började i slutet av kriget trodde väl inte ens den mest fullödige nazist, att det fanns en tiondedels promille möjlighet för Tyskland att gå som segrare ur kriget.

Vid en jämförelse mellan denna fråga och många andra frågor om medborgarrätt finner jag inte någon anledning till att i detta fall anmärkning göres mot här ifrågavarande statsråd.

Herr von FRIESEN (fp): Herr talman! I detta sena skede av debatten skall jag inte ta upp den siste ärade talarens anförande. Hans argumentation är välkänd från utskottet. Den är litet för yvig och litet för omfattande för att vi skall kunna ta ställning till den i en debatt som denna.

Jag har begärt ordet för att säga några ord om vad herr Hallén i ordalag som i vissa avseenden ganska djupt har upprört mig, har yttrat här i debatten.

Vad den sakliga delen av herr Halléns anförande beträffar skall jag först säga ett ord om de medicinska eller sjukgymnastiska kvalifikationerna hos herr Kersten. Jag hänvisar självfallet liksom övriga talare, herrar Dickson och Håstad, till medicinalstyrelsens utlåtande i denna fråga. När medicinalstyrelsen har att yttra sig i en fråga som denna är det naturligtvis inte herr Kerstens hälsotillstånd eller herr Kerstens politiska förehavanden som den tar ställning till, utan just vad den har sig bekant — och det är en hel del — om hans yrkesutövning. Styrelsen säger bestämt ifrån, att den från de synpunkter styrelsen har att företräda, icke har någon erinran att göra mot framställningen.

Vad det här rör sig om är en man som utövar en sjukgymnastisk verksamhet, där han tydligen har en ganska framträdande manuell skicklighet, förenad med, vilket inte är det minst viktiga, en betydande förmåga av psykologisk påverkan. Det är just detta som är hela bakgrunden till hans verksamhet, som har gjort att han har skaffat sig ett så omfattande och betydande klientel och som också medfört, att han har skaffat sig ett sådant inflytande hos Himmler som han i själva verket gjort.

Jag hör inte till de i medicinska frågor alltför ortodoxa, även om jag själv inte skulle kunna tänka mig att utöva en verksamhet av denna art. Jag nöjer mig med att konstatera att ingenting tyder på att denna form av läkekonst eller behandling har utövat någon sorts skadligt inflytande på patienterna. Tvärtom har de ju varit mycket nöjda och belättna med behandlingen.

Det är den ena saken av herr Halléns sakliga anmärkningar. Den andra

Granskning av statsrådsprotokollen.

är att han gör en invändning emot påståendet av herr Kersten, att herr Kersten handlade på svenskt uppdrag.

Man kan naturligtvis alltid tvista om ord. Vad är ett offentligt uppdrag och vad är det inte? I detta slutskede av kriget då det var mycket angeläget att händelserna omgavs med alldeles särskild sekretess, såsom förre utrikesministern Günther energiskt har framhållit — det är ju först långt senare man har fått kännedom om fakta — kunde det inte bli fråga om samma form av uppdrag, beskickning, som under mera fredliga förhållanden. Men att herr Kersten har haft visst fog för sin förmodan att han dock handlade på uppdrag, därpå tyder ju den legitimationshandling som utfärdats av chefen för rättsavdelningen Engzell den 16 april 1945 och som lyder: »Härmed intygas att Felix Kersten, medicinalråd, som inom de närmaste dagarna avreser till Berlin i uppdrag att söka utverka frigivandet av vissa interner, samarbetar med svenska utrikesdepartementet. Svenska legationen i Tyskland har fått order att skydda honom. Alla civila och militära myndigheter hava anmodats att vid behov lämna honom all laglig hjälp och skydd.»

Konstitutionsutskottets ärade ordförande yttrade vidare att ansvaret för att denna fråga har aktualiserats faller på mig, eftersom jag har väckt frågan i utskottet på grundval av de statsrådsprotokoll och därtill fogade handlingar som utskottet har skyldighet att granska. Även en sådan ljusets riddarvakt som herr Spångberg har uttalat en viss kritik av att man över huvud taget har aktualiserat en fråga som denna. Det är bättre, menar man, att lägga svampen på, det är bättre att inte säga någonting i denna sak, så att man inte oroar regeringen; man kanske skadar Kersten om man gör ett sådant uttalande.

Jag som i alla fall sysslat mycket ingående med denna fråga har verkligen

Granskning av statsrådsprotokollen.

svårt att tro, att dessa positiva uttalanden till förmån för honom och denna begäran, att man från svenskt håll skall bättre värdera hans insatser, skulle i fortsättningen kunna skada honom då han kommer med en ny ansökan. Jag har ju tvärtom slutat mitt sista anförande med att rikta en vädjan till den fortfarande beklagligtvis frånvarande regeringen att vid behandlingen av hans nya ansökan revidera sin ståndpunkt och bevilja honom medborgarskap.

Jag har inte lätt att förstå hur konstitutionsutskottets ordförande, som icke har suttit på detta ärende i utskottet och alltså ej deltagit i debatten där, ändå har funnit det lämpligt att här prestera ett anförande som, förutom det som jag har nämnt och som åtminstone har sken av saklig innebörd, innehåller ett vimmel av lösa antaganden, förmodanden och insinuationer, alltsammans framfört i en glatt raljerande ton, som jag tycker verkar i högsta grad missklädsam. Jag tror att det hade varit mycket bättre om herr Hallén icke hållit dessa anföranden i kammaren. Jag tror inte han har skördat någon större aktning för sitt uppträdande i denna fråga och sitt försök att på grundval av en bristande kunskap om det föreliggande materialet nedvärdera en man, som vi verkligen har anledning att från svenskt håll hysa alldeles särskild uppskattning av men som onekligen från svenska vederbörandes sida varit föremål för en ganska långt gående misstänksamhet och försök till nedvärdering. Det bästa jag skulle vilja säga om herr Halléns anföranden var att de förefaller mig alldeles onödiga i detta sammanhang. Om de verkligen — jag hoppas att det inte blir så — skulle ha någon betydelse för den fortsatta bedömningen måste i alla fall däremot ställas den mycket ingående dokumentering, som har presterats framför allt i den nederländska vitboken. Uttalandena om

Felix Kersten i denna vitbok, av vilken ett särtryck har stått till utskottets förfogande, har kommit till på grundval av de olika rykten som cirkulerade om Kerstens föregående. Jag vågar verkligen påstå att holländska vederbörande till sitt förfogande har haft en väl så stor expertis och väl så grundligt har kunnat sätta sig in i denna fråga som någonsin vare sig utrikesdepartementets specielle s. k. sakkunnige herr Willers eller herr Hallén, vilken som sagt icke ens har deltagit i utskottets behandling av frågan.

För herr Felix Kerstens blivande öde hyser jag inte särskilt stora bekymmer. Vare sig han inte blir svensk medborgare eller han så småningom, vilket jag uppriktigt hoppas, efter ny prövning av regeringen kommer att bli det, kommer nog hans insatser att bäras på ryktets vingar och gå vidare till historien. Någon har sagt om honom att om bara en del av vad han utträttat vore sant, vore det tillräckligt för att tillörsäkra honom ett alldeles särskilt äreminne.

Vad beträffar konstitutionsutskottets ordförande och de anföranden han har hållit i denna debatt vill jag för hans egen skull uttala den förhoppningen, att de i framtiden sjunker ned i det glömskans hav, där de utan tvivel förtjänar sin plats.

Herr DICKSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag skulle vilja påminna min ärade vän herr Spångberg om att det inte är herr Himmler, som har sökt svenskt medborgarskap, utan en herre som heter Kersten.

Det centrala i herr Spångbergs argumentering var att vid den tidpunkt, då Kersten utförde sina märkliga räddningsaktioner, var läget i Tyskland sådant att man inte behöver skatta dessa åtgärder särskilt högt. Vad herr Kersten utträttat förefaller i herr Spångbergs mun snarare vara ett argument mot herr Kersten än för honom. Vid

Granskning av statsrådsprotokollen.

den tiden hade nämligen, säger herr Spångberg, tyskarna så mycket bekymmer med sina fulla krematorier och med att hinna gräva massgravar, att det snarast var — åtminstone tror jag mig utläsa detta ur herr Spångbergs anförande — en lättnad för dem, när de fick tillfälle skicka i väg en del folk som de annars skulle ha tagit av daga. Kersten sålunda närmast hjälpte nazisterna i deras syfte.

Om det inte var så herr Spångberg menade, boppas jag att han klargör detta, ty då förfaller ju min argumentering. Men skulle han verkligen ha menat detta, vill jag fråga honom, om han inte anser att greve Folke Bernadottes insatser bör bedömas på samma sätt, det vill jag säga att greve Bernadotte bara åstadkom en lättnad för tyskarna i deras betryckta läge.

Slutligen vill jag i anknytning till vad herr Hallén yttrade om historiskrivningen understryka vad herr von Friesen redan har sagt — och jag tror att det bör understrykas mycket kraftigt — att historien kommer, kanske delvis tack vare denna debatt, att behöva i hög grad ompröva frågan om den då sittande svenska regeringens insatser på det humanitära området. Främst gäller detta dåvarande utrikesminister Günther, vars mycket stora insatser härvidlag inte har fått det erkännande som de förtjänar.

Herr HALLEN (s) kort genmäle: Herr talman! Jag hade inte tänkt trötta kamraren med någon replik, men jag har sällan varit med om att man på ett så obalanserat och rent av förolämpande sätt bemöter en motsståndare som herr von Friesen nu gjorde sig skyldig till.

Jag vill erinra om att huvudinnehållet i mitt anförande var att de räddningsaktioner, som denne man vid olika tillfällen företagit, var värda mycket stor erkänsla från kulturvärldens sida, men att det dock förekommit en sådan våldsamt övervärdering av hans insat-

ser och så många obestyrkta uppgifter, att man kunde förstå att regeringen åtminstone känt sig tveksam huruvida den borde i förväg ge denne man svensk medborgarrätt. Får man inte säga det?

Herr von Friesen fann det tillbörligt att i detta sammanhang påpeka, att jag inte deltagit i ärendets behandling inom utskottet. Det är mycket riktigt att jag inte gjort detta, men man skall väl kunna använda sitt omdöme och sina möjligheter att läsa, även om man inte sitter och leder utskottsförhandlingar. Jag skulle i min tur vilja rekommendera herr von Friesen att läsa litet mera. Tag och läs denne mans memoarer, studera såsom läkare hans anvisningar till patienterna och annat som han skrivit, så kanske herr von Friesen själv får en något annan uppfattning!

Herr von Friesen slutade med att uttala en förhoppning om att mina anföranden i denna fråga måtte sjunka i glömskans hav. Ack ja, käre herr von Friesen, det kommer nog alltsammans att göra, både herr von Friesen och jag och våra anföranden. Jag skulle däremot önska att en del av vad herr von Friesen haft att säga icke må sjunka i glömskans hav. Det skulle nog vara ganska nyttigt, om det ovanligt koncilianta och välvilliga sätt, varpå han bedömer denne mans ställning såsom en medicinsk auktoritet, kunde få bevaras till historien.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Dickson bedömde mitt anförande alldeles riktigt, då han drog den slutsatsen att jag menade att det innebar en lättnad för tyskarna att bli av med åtskilliga fångar i koncentrationslägren. Av den litteratur som finns framgår mycket tydligt att så var fallet. Det är också tämligen självklart att under krigets slutskede måste man på tysk sida se saken på det sättet, då ju krematorierna inte kunde arbeta med

Granskning av statsrådsprotokollen.

samma fart som det blev lik i koncentrationslägren.

Herr Dickson frågar nu, om jag inte anser att Folke Bernadotte på samma sätt underlättat tyskarnas arbete. Ja, det är klart att någon även kan tolka hans insatser så — det har jag inte uttalat mig om — men det är inte något tvivel om att Folke Bernadottes syfte var ett helt annat än nazisternas. Hans syfte var att rädda människor. Men det var väl knappast i detta syfte som nazisterna drog ihop människor till koncentrationsläger och där svälte, plågade, piskade och dödade dem under alla de former som fantasien kan ge en djävulsk hjärna möjlighet att finna på.

Jag kanske inte förstod herr Dickson då han sade att det var Kersten och inte Himmler som ansökt om svenskt medborgarskap. Om jag på något sätt gjorde mig skyldig till en felsägning som jag själv inte observerade ber jag stenograferna att sätta dit namnet Kersten på ett sådant sätt att uttalandet står i överensstämmelse med herr Dicksons anmärkning och mitt eget anförande.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (bf): Herr talman! Jag har lovat talmannen att bli mycket kortfattad, då ju debatten redan dragit ut på tiden. Jag vill närmast säga några ord med anledning av en allmän reflektion, som jag inte kunde undgå att göra, när herr von Friesen började sitt första anförande med att beklaga att det dechargebetänkande som här förelåg var så magert. Han skyllde på att majoriteten inom utskottet inte vill gå med på några anmärkningar i detta fall utan ville ge det intrycket, att regeringen sköter allt bra.

När herr von Friesen framför detta frågar man sig vad det är minoriteten döljer. Den har haft frihet att föra fram så många reservationer den velat, men man har inte kommit med mer än tre mycket omstridda reservationer. Jag

menar att det inte är riktigt att fortsätta med det tal, som man ibland ser i pressen, att konstitutionsutskottets dechargememorial blir så magert därför att majoriteten inte vill framföra några anmärkningar på regeringen. Det står emellertid minoriteten fritt att komma med reservationer och bringa ärendena till allmänhetens kännedom och efter vad debatten i dag visat finns det tillräckligt med energi på det hållet för att jaga upp ett ämne till rätt stora proportioner.

Jag instämmer med herr Dickson när han i sin första sats sade, att det är mycket beklagligt att denna personfråga förts in i riksdagsdebatten. Strax efteråt säger han emellertid att han är glad över att frågan förts fram här. Jag vet alltså inte vad herr Dickson menar när han gör två skilda antydningar i denna fråga.

Det är väl inte underligt att utskottet varit mycket tveksamt när det gällt att ställa en anmärkning på regeringen. Det har ju här visat sig att meningarna är oerhört skiftande när det gäller denne person. Jag vill inte ställa mig bakom de ytterligheter som här framförts; ytterligheterna berör ju ofta varandra. Herr Spångberg har kanske å sin sida gått litet väl långt, men herr Håstad, herr Dickson och herr von Friesen har kanske spånt bågen litet väl hårt när det gällt att klandra regeringen för dess ståndpunktstagande.

Jag begärde ordet då herr von Friesen sade, att herr Hallén inte suttit ordförande vid behandlingen av detta ärende. Han var förhindrad då. Han har emellertid framfört majoritetens mening på ett så utomordentligt sätt, att jag här vill understryka att han under utskottsarbetet väl satt sig in i ärendet. Han har fört utskottets talan med den äran, och vi står bakom honom i hans uttalanden.

I fråga om denne person Kersten säger man från reservanternas sida att regeringen bara tagit hänsyn till Wil-

lers' utredning. Willers har gjort en utredning om denne person på regeringens uppdrag, och då är det väl riktigt att regeringen inte undervärderat vad han här framfört. I annat fall skulle man väl inte ha givit honom uppdraget.

Det sägs också i kommentarerna till denna lag att när det gäller dispens för en person är det en förutsättning att ingen tvekan kan råda om vederbörandes lämplighet att bli medborgare. Här är det ju dock fråga om ett mycket tveksamt fall. Reservanterna vill här gå så långt att vi, trots den utredning Willers gjort och trots regeringens undersökning av fallet, skulle göra en anmärkning om att regeringen handlat oriktigt. Jag tycker att detta är att gå något för långt i anmärkningslusta. Man frågar sig om det inte varit bättre att låta denna fråga vila i sex månader till för att låta Kersten bli medborgare på vanliga villkor, som gäller andra medborgare. Här vill emellertid reservanterna låta detta medborgarskap bli en ärebetygelse eller en belöning. Jag vet inte om det är riktigt att använda medborgarskapslagen på så sätt, att den skall kunna användas för att belöna vissa personer för vad de utträttat. Jag tror inte det vore bra att komma in på den vägen, ty då vore man tvungen att taga åtskilliga andra ovidkommande personliga hänsyn vid beviljandet av svenskt medborgarskap.

Jag har lika stort förtroende för statsrådets sätt att handlägga detta ärende som för reservanternas påståenden. Jag höll nästan på att säga att jag är glad över att varken herr Håstad eller herr von Friesen i egenskap av statsråd kunnat handlägga detta ärende, ty de har visat alltför stor personlig hänsyn i en sådan ömtålig fråga som denna.

Man frågar sig om Kersten farit illa av att bo i detta land och i vanlig ordning vänta på medborgarskap. Han har kunnat låta sina barn studera här, han har fått rätt att köpa en lantgård där

Granskning av statsrådsprotokollen.

han bor! Man kan tycka att han som andra människor kan vänta tills tiden är inne för honom att erhålla sitt medborgarskap.

Av dessa skäl har jag inte kunnat gå med på att göra en anmärkning mot statsrådet.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill först till herr Spångberg säga, att han inte alls var mäktig att påvisa att mina tidsuppgifter skulle vara felaktiga. Jag sade bara, att Kersten började sin hjälpverksamhet redan år 1940, när Tyskland nått kulmen i sin krigsföring, och att han trädde i förbindelse med svenska regeringen före slaget om Stalingrad år 1952. Det är allt vad jag har sagt. Vad som hände 1943 och efteråt behöver vi inte alls diskutera, ty det är inte omstritt.

Jag vill i anledning av vad herr vice ordföranden anförde framhålla, att jag är förvånad över att han var angelägen att anmäla, att han så helt i denna fråga delade ordförandens synpunkter. Dennes synpunkter förefaller mig vida mer subjektiva än fallet var med de synpunkter som framförts under debatten i utskottet.

Herr vice ordföranden faller tillbaka på kanslirådet Willers' promemoria. Men vår argumentering går ju ut på att påvisa, att denna har ett svagt stöd i verkligheten. Det finns ingen bevisning om att Kersten varit pronazist. Det finns inte heller stöd för att han ur läkarsynpunkt skulle ha varit en mindre önsklig medborgare. Denna invändning har ju avvisats av medicinalstyrelsen. Vad kvarstår då? Jo, att han gjort enastående humanitära insatser.

Dessutom, herr vice ordförande, är det inte fråga om någon undantagsbehandling till förmån för Kersten. Det är ju tvärt om fråga om en undantagsbehandling från regeringens sida som nedsätter Kersten i förhållande till andra. Rent formellt förhåller det sig

Granskning av statsrådsprotokollen.

ju ostridigt så att Kersten inte har ett tyskt utan ett finskt medborgarskap, för vilket gäller i praktiken en femårsgräns. Det mest anmärkningsvärda i denna fråga är att konstitutionsutskottets majoritet varit alldeles likgiltig för huruvida det i detta fall är fråga om ett tyskt eller finskt medborgarskap. Lagen bör tillämpas efter ordalagen, och då syns det mig evident att det sätt, varpå regeringen behandlat Kersten trots hans stora insatser, nedsetter honom i förhållande till andra nordbor. Jag vill verkligen fråga kammaren, om kammaren anser, att vad som har skett varit till »rikets sannskyldiga nytta» eller varit vårt land värdigt.

Herr SWEDBERG (fp): Herr talman! Jag har begärt ordet för att genom några korta erinringar fästa uppmärksamheten vid det ärende som föranlett reservation nr III till konstitutionsutskottets förevarande memorial. Jämte några andra av utskottets ledamöter har jag ansett, att det föreligger anledning för utskottet att i detta ärende biträda det inom utskottet framförda yrkandet om anmälan mot vederbörande statsråd. Som framgår av redogörelsen i det föreliggande memorialet skall enligt 70 § lagen om försäkringsrörelse minst en av styrelseledamöterna i ett försäkringsbolag utses med uppgift att särskilt vaka över försäkringstagarnas intressen. Sådan styrelseledamot skall utses av försäkringstagarna själva eller av intressegrupp som har anknytning till dem eller av Konungen eller av Konungen förordnad offentlig myndighet.

Då nu försäkringsbolagen Skandia och Norden stod inför frågan att tillämpa dessa bestämmelser om hur försäkringstagarnas representanter skulle utses, stannade man vid den andra av de tre möjliga vägarna. Bolagen hemställde nämligen hos Kungl. Maj:t om

godkännande av en bolagsordning som innehöller bestämmelsen, att försäkringstagarnas representation skulle utses av en delegation, vars ordförande skulle väljas av försäkringsinspektionen och som i övrigt skulle utses så, att en representant utsågs för envar av följande opolitiska, landsomfattande organisationer, nämligen Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund och Tjänstemännens centralorganisation. Bolagen ansåg, att den i lagen först nämnda vägen att utse försäkringstagarnas representation, nämligen genom direkt val av försäkringstagarna själva, stötte på betydande praktiska svårigheter, och man stannade därför vid den andra i lagen anvisade möjligheten att låta valet ske genom en delegation som vore representativ för försäkringstagarna. Denna anordning tillstyrktes också av försäkringsinspektionen, som tydligen ansåg den motsvara lagens mening och ändamål, med förklaringen att inspektionen intet hade att invända mot det föreslagna valsystemet. Kungl. Maj:t vägrade dock på handelsministerns förredragning att godkänna den ändring av bolagsordningarna som förutsattes för att förslaget i fråga skulle kunna genomföras.

Som också framgår av redogörelsen i konstitutionsutskottets memorial har denna sak varit föremål för en interpellation i första kammaren under förra året. Det var herr Holmbäck som på våren i fjol interpellade handelsministern i denna fråga. I sitt svar på interpellationen hävdade statsrådet den mening att lagens bestämmelser utslöte samverkan vid ifrågavarande val av flera intressegrupper. Det skulle enligt statsrådets mening endast vara en intressegrupp som kunde förrätta valet. Denna tolkning av lagen synes vara alltför snäv och, såsom det i reserva-

Granskning av statsrådsprotokollen.

tionen framhålles, ter det sig orimligt att pressa lagens bokstav så att det endast kan vara en intressegrupp som kan utse försäkringstagarnas representation. Lagtexten torde kunna tolkas så att flera intressegrupper härvidlag kan medverka t. ex. på sätt som föreslagits av ifrågavarande försäkringsbolags styrelser. Statsrådet hänvisade under interpellationsdebatten i första kammaren till ett yttrande i statsrådsprotokollet där det talas om »någon intressegrupp», alltså singularis, men redan i nästföljande mening talas det om »intressegrupper», alltså pluralis.

Vad som i detta sammanhang emellertid måste tillmätas största betydelse är försäkringsinspektionens yttrande. Denna på området högst auktoritativa institution hävdade samma uppfattning som den reservanterna framför och förordade sålunda försäkringsbolagens förslag till valordning, som inspektionen ansåg vara ägnat att skapa garantier för att försäkringstagarnas intressen i bolagen verkligen komme att vederbörligen beaktas.

Vidare hävdade statsrådet i interpellationssvaret att den intressegrupp, som kan komma i fråga att förrätta val av försäkringstagarrepresentation, skall vara vederhäftig, homogen och representativ. Ja, vi har inte kunnat förstå annat än att den av Skandiakoncernen föreslagna valdelegationen skulle ha fyllt dessa krav. Vederhäftigheten har väl inte heller statsrådet velat ifrågasätta. Kungl. Maj:t har i andra sammanhang, till exempel när det gäller att infordra yttranden i skilda ärenden, visat sig räkna med de ifrågavarande organisationernas vederhäftighet. Där kan det sålunda knappast brista. Från Skandiakoncernens sida har det uppgivits att de organisationer, som enligt förslaget skulle medverka vid valet, representerar omkring 85 procent av försäkringstagarna. Att komma till ett högre procenttal i fråga om representationen torde väl svärigen låta sig

göra. Homogen — om det blir fråga om det — är väl också den föreslagna representationen i den mening i varje fall som här måste träda i förgrunden, ja, som väl i själva verket är den enda som i sammanhanget bör beaktas, nämligen att det verkligen skall vara en representation från sammanslutningars sida, vilka har ett verkligt intresse av att hävda just försäkringstagarnas synpunkter och meningar.

Jag har mig bekant att från bolagens sida hos Kungl. Maj:t gjorts framställning om godkännande av ett senare och något annorlunda utformat förslag till valordning. I nya till handelsdepartementet den 16 juni 1952 inkomna ansökningar anhöll försäkringsbolagen Skandia och Norden om Kungl. Maj:ts stadfästelse av sådana ändringar i bolagsordningarna, att styrelsen i vart och ett av de två bolagen skulle bestå av lägst fem, högst åtta representanter för aktieägarna samt två ledamöter med uppgift att särskilt representera försäkringstagarnas intressen. De två sistnämnda ledamöterna skulle utses av en valdelegation av samma sammansättning som föreslagits i tidigare ansökningar. Men denna delegation skulle såsom kandidater till ifrågavarande styrelsebefattningar utse tre gånger så många personer som antalet styrelseledamöter som skulle väljas. Styrelseledamöterna skulle sedan förordnas av Kungl. Maj:t bland de av valdelegationen utsedda. Denna av Skandia och Norden föreslagna anordning för utseende av försäkringstagarrepresentanter i bolagens styrelser syntes försäkringsinspektionen ändamålsenlig, och inspektionen tillstyrkte därför bolagens ansökningar. Men Kungl. Maj:t beslöt den 13 februari 1953 att lämna dessa ansökningar utan bifall.

Härav ligger det, tycker jag i varje fall, nära till hands att dra den slutsatsen att Kungl. Maj:t har för avsikt att förmå ifrågavarande försäkringsbolag att antaga bolagsordningar, som

Granskning av statsrådsprotokollen.

lägger i Kungl. Maj:ts händer att utse de i lagen föreskrivna försäkringstagarrepresentanterna i bolagens styrelser. Detta är ur principiell synpunkt beklagligt. Det är svårt att undgå att se det som ett uttryck för regeringens intresse för att vidga statens och regeringens inflytande över enskilda medborgare. Det gäller dock inte här frågan om det allmännas ökade insyn i och ökade inflytande över ifrågavarande verksamhet. Vad det nu gäller är att tillförsäkra försäkringstagarna större inflytande i bolagens ledning. Det skall naturligtvis inte ett ögonblick förnekas, att även av Kungl. Maj:t utsedda representanter för försäkringstagarna kan tillgodose detta behov. Men det ligger liksom i sakens natur att en försäkringstagarrepresentation, som utsetts till exempel på sätt som de ifrågavarande bolagen föreslagit, skulle komma att stå försäkringstagarna närmare och vara mer representativ för dessas intressen än en representant som utsetts av Kungl. Maj:t. Det senare förfarandet ställer — när det gäller själva valet av representation — försäkringstagarna under regeringens förmyndarskap på ett sätt, som de väl orimligen kan känna sig tilltalade av och som sakligt sett är varken nödvändigt eller lämpligt. Därför har vi ansett att det förelåg anledning för Kungl. Maj:t att utifrån lagens bokstav och anda bifalla den av försäkringsbolagen Skandia och Norden gjorda hemställan om godkännande av den av dessa bolag föreslagna ordningen för utseende av representation för försäkringstagarna i bolagens styrelser.

Nu har jag emellertid vidare erfårit, att alltfört förhandlingar i detta ärende pågår mellan regeringen och ifrågavarande bolagsstyrelser, och jag vill gärna, herr talman, till sist uttala den förhoppningen, att dessa underhandlingar snarast måste leda till en för alla berörda parter tillfredsställande lösning.

I detta anförande instämde herr *Håstad* (h).

Herr FAST (s): Herr talman! Jag behöver inte bli mångordig, eftersom detta ärende ganska utförligt behandlades 1952 i samband med den interpellation i första kammaren, som reservanten herr Swedberg nyss har hänvisat till. Jag erinrar om den redogörelse som handelsministern i det sammanhanget lämnade för de olika former som kunde tänkas för försäkringstagarnas medverkan i försäkringsbolagen. En form var att, om en enhetlig sammanslutning fanns av försäkringstagarna, denna kunde få utse ombud. Om det inte fanns någon sådan enhetlig organisation som kunde anses mera fullödigt representera försäkringstagarna, hade man två vägar att välja mellan: den ena att ombuden utsågs av någon central styrelse och den andra att ombuden utsågs av Kungl. Maj:t.

När man ser på sammansättningen av klientelet i de bolag som det här är fråga om, måste man erkänna — och det tror jag även reservanten som hederlig karl måste göra — att det är omöjligt att använda den första formen, d. v. s. att försäkringstagarna själva skulle genom ett direkt val, anordnad av en deras organisation, få en fullödlig representation. Att detta är riktigt framgår av att bolagen själva erkänner, att det icke är möjligt att försäkringstagarna direkt väljer ett sådant ombud; dels är inte organisationerna så uppbyggda, och dels skulle det leda till orimliga kostnader. Om valet skulle ske genom bolagets och dess agenturers egen medverkan kan man väl inte heller frigöra sig från den känslan, att försäkringsbolagen skulle kunna utöva ett inflytande som icke är avsett.

Reservanten har enligt mitt förmenande fullständigt fel då han uppställer de här tre möjligheterna mot varandra men gör ett förbehåll för att en-

dast den första vägen bort i förevarande fall väljas, helst som man måste pressa försäkringslagen för att komma fram till den meningen. Om jag kan läsa rätt innantill, är det så att dessa tre olika vägar är jämställda. Handelsministern redogjorde i sitt interpellations svar för lagens bestämmelser i detta stycke — de finns återgivna på sidorna 22 och 23 i utskottets memorial — och det framgår därav klart, att man i förevarande fall inte kan följa den första linjen. När man då har valt att låta Kungl. Maj:t utse ombud, har detta enligt mitt förmenande skett i full överensstämmelse med både lagens bokstav och andemening.

Jag skulle härtill vilja tillägga, herr talman, att det i lagen direkt säges ifrån, att dessa ombud som utses av Kungl. Maj:t inte är ombud för Kungl. Maj:t utan för försäkringstagarna. Jag tror, herr talman, att jag utan att göra mig skyldig till någon överdrift kan säga, att de ombud som är utsedda av Kungl. Maj:t handlar självständigt efter egen prövning för att tillvarata försäkringstagarnas intressen. Man kan dra upp exempel på att de åtminstone vid ett tillfälle har kommit i motsättning till regeringen i frågor som rör finanspolitiken.

Jag kan således inte se att här föreligger några som helst skäl till anmärkning. Jag skall naturligtvis medge, att det alltid är svårt att i fall sådana som dessa, där man har att göra med oenhetliga organisationer, bygga upp ett tillfredsställande system för direkta val, vilket även jag anser vara det lämpligaste. Den vägen är emellertid inte alltid framkomlig. Jag vill erinra om att det huvudsakliga klientelet här är fastighetsägare, utövare av de fria yrkena och hantverkare. Jag vill ställa den frågan till reservanten, om han vet ungefär hur många fastighetsägare i detta land som tillhör fastighetsägareföreningar eller åtminstone hur många som tillhör en central fastighetsägare-

Granskning av statsrådsprotokollen.

förening, som skulle kunna utse ett ombud i försäkringsbolagens styrelse. Såvitt jag vet har man i andra organisationer som varit i liknande ställning godtagit den tolkning av lagbestämmelserna som Kungl. Maj:t har gjort och det sätt på vilket ombuden har utsetts.

Hur frågan om möjligheterna att förena val genom organisationerna med lagens bestämmelser och syfte kommer att utveckla sig i framtiden vill jag inte göra något uttalande om. Det får ju erfarenheten ge vid handen. Det är ganska självklart att om man skall göra anmärkning mot något statsråd som har rätt Konungen att fatta ett beslut, så skall man ju som grund härför ha inte den egna känslan att man tycker att något annat är bättre. Antingen bör man kunna konstatera att beslutet är lagstridigt — vilket icke påståtts i detta fall — eller också skall det vara fråga om beslutets lämplighet, och då får det inte vara med hänsyn till egna känsloskäl utan med hänsyn till vad lagens förarbeten och bestämmelser ger vid handen om vad som varit avsikten. Gör man på det sättet och går man omsorgsfullt till väga, kan jag inte se annat än att utskottets linje är stark, när utskottet ansett att inte tillräckliga skäl föreligger för anmärkning.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Det är ett ganska förunderligt system att när det framförts anmärkningar mot statsråd i ett så viktigt betänkan- de som detta, som gäller ansvarighet enligt paragraferna 106 och 107 rege- ringsformen, statsråden över huvud ta- get inte är närvarande. Det är visser- ligen en praxis som är ganska hävd- vunen, men det har dock vid åtskil- liga tillfällen hänt, att den inte har tillämpats, utan att vederbörande stats-

Granskning av statsrådsprotokollen.

råd har bemött de anmärkningar som riktats mot dem. Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla de ålderdomliga former, varunder den konstitutionella kontrollen sker, vilken inte har någon motsvarighet ute i världen med undantag av våra nordiska grannländer. Det säger sig självt, att det parlamentariska system, som i vissa avseenden har undergrävt åtskilligt i paragraferna 106 och 107 i regeringsformen, måste leda till en revidering av dessa bestämmelser. Det är faktiskt så att riksdagen sällan avlåter någon skrivelse i dessa fall såsom enligt grundlagen är avsett. Och utskottsmajoriteten redovisar inte några som helst skäl för sitt ståndpunktstagande när den går emot reservationsanmärkningen. Den som inte tillhör utskottet, har i dag inte till fyllest fått reda på vad den promemoria innehåller, på vilken konstitutionsutskottets majoritet i det uppmärksammade medborgarärendet har stött sig, när den tycker att vederbörande statsråd handlat rätt, och inte heller skälen för utskottets ståndpunktstagande. Hur skall kammarledamöterna i övrigt, som inte haft tillfälle att läsa dessa handlingar, kunna bilda sig en mening om den fråga som här avhandlas? Man kan visserligen försöka lyssna till de skäl som anförs i kammaren, men i själva verket förhåller det sig så, att ingen utanför konstitutionsutskottet har någon möjlighet att bilda sig en riktig föreställning om detta.

Detta problem togs upp av konstitutionsutskottet i ett utlåtande förra året, där man hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning rörande en revidering av formerna för dechargeförfarandet. Nu finns ju intet av statsråden här. Det skulle emellertid vara angeläget att få reda på hur långt denna utredning har fortskridit, om man över huvud taget från regeringshåll har gjort något för att effektuera de krav konstitutionsutskottet kommit med.

Framför allt måste man önska sig, att utskottsmajoriteten, när den går emot de anmärkningar som framförts från en minoritet, framlägger skälen för detta. Annars har ju riksdagen som helhet inte några som helst möjligheter att vara den kontrollinstitution, som varit meningen med paragraferna 106 och 107 i regeringsformen. Det kan inte vara rimligt, att vi under de förhållanden som nu föreligger över huvud taget behandla så viktiga problem som det här gäller utan att också göra en åtskillnad mellan om en anmärkning är politiskt betingad eller den så att säga bara har en juridisk karaktär. Man skulle behöva en uppdelning mellan de anmärkningar, som innebär ett misstroende votum mot föredragande statsrådet, och de anmärkningar, där det, såsom t. ex. i ett medborgarskapsärende gäller att belysa, som herr Håstad påpekade, rättspraxis och den juridiska innebörden av lagen, i detta fall medborgarskapslagen. Man kan tyvärr inte komma ifrån att den sammankoppling, som ofta sker mellan juridiska och politiska överväganden, inte alltid blir till fördel för den sakenliga prövningen av de förhållandena. Jag tycker det skulle vara synnerligen angeläget för riksdagen att för hela det svenska folket visa att riksdagen är angelägen att slå vakt om den svenska rättsstaten.

I dessa dagar föres från många håll ett tal om rättsröta i vårt land, ett tal som såvitt jag förstår i mycket bygger på missförstånd och i varje fall är överdrivet. Med de nuvarande befogenheterna för riksdagens kontrollmakt har tyvärr icke riksdagen de möjligheter som den borde ha att utöva kontroll i tid, så att man kan förhindra många av de diffusa spekulationer om rättsröta som lett till att stora kretsar av vårt folk kanske i onödan tror att en stor del av vårt rättsväsende är nära nog korrumpert.

Det är en av de angelägnaste upp-

gifterna för den svenska folkrepresentationen att se till att man har en kontroll som är effektiv, en kontroll som är av den art att det statsråd, som berörs av en anmärkning, finner skäl att närvara i kammaren och redovisa de skäl som finns för hans ställningstagande, allra helst när det gäller betydelsefulla frågor.

Jag skulle vilja efterlysa den utredning, som konstitutionsutskottet 1952 begärde.

Herr FAST (s): Herr talman! Alla uppslag kan vara intressanta, och jag vill inte neka till att det uppslag, som herr Braconier kom med, är intressant, men jag vill bara säga att det kommer att leda till mycket besynnerliga konsekvenser.

Här är det ju så att när utskottet behandlar framställda anmärkningar från enskilda ledamöter vet man inte i förväg vilken ställning utskottet kommer att intaga. En del anmärkningar leder till reservationer, och en del leder inte ens till någon reservation — det vet man ju inte på förhand. Att varje framställt anmärkningsyrkande skulle medföra att utskottet skulle göra en vidlyftig utredning för sitt ställningstagande, även när det ginge ut på avslag, det skulle ju leda till att detta memorial skulle få en tjocklek som vore alldeles orimlig. Det måste ju ändå vara till fördel för reservanterna att deras klarläggande av sina ståndpunkter står oemotsagt och först möjligen här i kammaren röner någon motsägelse. Det kan åtminstone inte vara till skada för reservanternas sak. Att ett återgivande även av den andra sidans uppfattning sedan möjligen skulle kunna vara till gagn för belysningen av hela ärendet för kammarens ledamöter håller jag inte för uteslutet. Men då måste det hela leda till en fullständig omläggning av dechargearbetet, så att varje framställt anmärkningsyrkande på det sättet finge sin belysning. Då kommer jag

Granskning av statsrådsprotokollen.

dithän, som jag sade nyss, att det vore nog ett ännu mindre antal människor här i landet som komme att intressera sig för detta memorial än vad det är i dag, och det säger inte så litet.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Jag kan i någon mån förstå herr Fast's betraktelsesätt. Men det påpekande jag gjorde gällde den promemoria, som kom från konstitutionsutskottet, och jag vet inte att det beträffande denna förelåg någon som helst reservation.

Att den politiska kontrollen skulle vara likgiltig för ett folk i ett läge, då en stor del av den svenska allmänheten talar om rättsröta, det kan jag inte förstå. Jag kan förstå herr Fast's allmänna resonemang, men i den promemoria som jag här berörde säger man, att det skulle vara värdefullt även när det gäller anmärkningar som kommer från reservanter, om utskottet redogjorde för sitt ställningstagande, så att den svenska riksdagen som helhet bleve kompetent att bedöma dessa frågor.

Det måste väl vara en primär uppgift för den svenska folkrepresentationen att veta, hur ärendena ligger till, så att man inte bara av vissa yttranden skall försöka bilda sig en uppfattning. I ena fallet får man t. ex. inte läsa en promemoria in extenso som varit vägledande för regeringens handlingsätt. Hur skall den som inte tillhör utskottet då kunna bilda sig en mening?

Den konstitutionella kontrollen är väl inte bara till för utskottsledamöterna, den är till för hela den svenska riksdagen. Man måste få en kontroll som utgör ett värn för den svenska rättsstaten.

Herr FAST (s): Herr talman! Jag har inte yttrat mig om den skrivelse som riksdagen avlätit till regeringen, ty den vidhåller utskottet och jag alltjämt, utan jag har yttrat mig om det uppslag som herr Braconier här gav oss, hur man skall gå till väga vid dechargegransk-

ningen. Det är endast detta som jag har velat understryka.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 2 mom. lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

nr 11, med förslag till ändrad lydelse av § 3 riksdagsstadgan; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i europeiskt samarbete på kärnforskningens område;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 4.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49.

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 51, hemställde utskottet, att riksdagen måtte till Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Andersson, Gillström, Hesselbom, fru Lindström, herrar Bergman, Eric Holmqvist, Wallentheim, Åkerström, Jansson* i Kalix, *Persson* i Växjö och *Blidfors*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågakarande förslag.

Punkten föredrog; och yttrade därvid:

Herr **WALLENTHEIM** (s): Herr talman! Ända sedan detta anslag kom till har jag regelbundet opponerat mig emot detsamma. Jag har visserligen inte varje år begärt ordet i kammardebatten på denna punkt, men med reservationen har jag ändå velat hålla oppositionen vid liv. Jag tror att det ibland kan vara lämpligt att med några ord stryka under den mening, som ligger bakom reservationen, även om det vid detta laget är så, att knappast något nytt argument kan anföras vare sig för eller emot.

Då jag opponerar mig på denna punkt beror det inte på anslagets storlek. De 10 000 kronor det är fråga om är ju ett jämförelsevis mycket obetydligt belopp i förhållande till de summor, som vi här i allmänhet rör oss med. Utan det är av principiella skäl som jag opponerar mig. För att det nu inte skall uppstå något missförstånd vill jag ännu en gång understryka vad jag sagt vid många tidigare tillfällen, och jag gör understrykandet kanske framför allt för de nytillkomna kam-

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

marledamöterna. Jag vill mycket starkt understryka, att jag självfallet inte har något att invända mot att människor, som är verksamma på det sociala området eller på andra samhällslivets områden, har en markerad religiös uppfattning, detta lika litet som jag tycker att det är en merit att sakna en sådan. Vår personliga inställning till religiösa ting är en fråga, som inte angår samhället, det är en fråga, som den enskilda människan får göra upp med sig själv. De kyrkligt intresserade må nämligen gärna — så långt jag ser saken — som *enskilda* människor ägna sig åt social verksamhet. Däremot stöter det mig i vart fall, om kyrkan som institution försöker ingripa på arbetsområden och tar sig an uppgifter, som det tillkommer staten eller de vanliga kommunala myndigheterna att handlägga. Men framför allt, och det är den fråga, som i detta fall är den vitala, tycker jag att det inte är principiellt riktigt, att man överlämnar utbildningen av personal för vissa allmänna samhällsliga uppgifter till religiösa organisationer, lika litet som jag tycker att det exempelvis skulle vara riktigt att överlåta en sådan utbildning till politiska organisationer. Det är ju här fråga om att åstadkomma en utbildning för samhällsuppgifter, där utbildningen bör vara likvärdig, vilket inte alltid betyder detsamma som precis likadan. Vi har våra socialinstitut som är tillskapade för detta ändamål. Om man som här sker knyter en utbildning för sociala uppgifter till en diakonanstalt, synes det mig i vart fall som om det inte, hur nära man är försöker anpassa kurserna, är möjligt att åstadkomma en likvärdighet. Redan av det skälet att en anknytning till en viss uppfattning i religiösa frågor måste betyda en isolering från livet i övrigt, måste det betyda en viss instängdhet, en viss förhandsinställning till åtskilliga problem. Med en anknytning av utbildningen till en religiös organisation får

hela utbildningen ett inslag av missionerande över sig, ett missionerande, som ligger vid sidan av det egentliga syftet med utbildningen. En utbildning lagd på det sättet kan lätt utmynna i en konflikt för den som i sin tjänst är ute på arbetsfältet. Det kan så lätt föda frestelsen att skilja fåren från getterna, och det kan så lätt bli en propaganda för en religiös uppfattning ute på arbetsfältet. Jag tycker att det är otäckt att ockra på människors hjälpbehov och på människors nödläge.

Men det kan också bli en konflikt vid tjänstetillsättningarna ute i kommunerna. De som är företrädare för religiösa intressen kan föredra en som är utbildad vid diakonanstalt, medan andra kan föredra en som utbildats vid ett socialinstitut. Kanske kommer man då in på religiösa resonemang och anti-religiösa, och man kommer då bort ifrån att på vanligt sätt försöka väga meriter och försöka att värdera de sökande efter förtjänst. Man delar upp sig i olika grupper, där uppdelningen baseras på en förhandsinställning i religiösa frågor. Jag vet av egen erfarenhet att det inte saknas exempel på att sådana situationer har uppkommit.

Om man då tänker på vart det kan leda om man skulle dra ut konsekvenserna från det ena området till det andra av en understödsverksamhet av den art som det här är fråga om, förskräckes man vid blotta tanken på vart man slutligen skulle kunna komma. Därför tycker jag för min del att det är bättre att säga ifrån i det lilla, så att man inte en vacker dag nödgas svälja det stora.

Jag har, herr talman, ingen större förhoppning om att vinna den anslutning av kammaren, som skulle behövas för ett bifall till reservationen, ty det är ju så när det gäller kyrkliga frågor, att det ofta är en häpnadsväckande undfallenhet för kraven från kyrkligt håll. Men jag tror att det ändå är lämpligt att låta oppositionen komma till

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

tals i en fråga som denna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Som herr Wallentheim framhöll har anslaget under denna punkt varit en gammal tvistefråga i såväl utskottet som riksdagen i övrigt. Det är en liten post som det här gäller, nämligen 10 000 kronor, till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever med speciell fallenhet för diakoni, som önskar studera vid diakonanstalten. Jag anser för min del, att ett bifall till detta förslag icke behöver vara något tecken på undfallenhet. Tvärtom är det en rättviseåtgärd att ifrågavarande ungdomar får möjligheter att utbilda sig på ett område, som de har särskild fallenhet för — i likhet med vad fallet är med utbildningen på många andra områden i samhället. Jag tror också att diakonerna har visat sig vara värdefulla medhjälpare och goda medarbetare ute i församlingsarbetet och att de utför en av kyrkofolket och de religiösa samfunden högt skattad gärning.

Jag skall inte inveckla mig i något principiellt ställningstagande i denna fråga. Jag vill endast säga, att jag inte ser lika mörkt på utvecklingen som herr Wallentheim. Om vi ger ungdomarna möjligheter att vid olika läroanstalter utbilda sig efter sina förutsättningar, tror jag inte att vi därmed riskerar att på detta speciella område möta en så hård konkurrens, att den kan komma att återverka på objektiviteten vid tillsättandet av platser och på det arbete, som skall utföras ute på fältet. Jag tror i stället att ett avslag på detta anslagsbelopp lätt skulle kunna uppfattas såsom direkt riktat mot de mycket stora grupper i vårt land, som omfattar den på kristlig grund byggda sociala gärningen. Dessa grupper skulle då kunna få en mindervärdesstämpel på sig, och jag skulle djupt

beklaga om så bleve fallet. Jag tror dock inte att det finns någon fara för att utvecklingen skall gå i denna riktning. Tvärtom!

Jag vill vidare instämma i vad herr Wallentheim sade om att det här är fråga om ett litet belopp, och ur den synpunkten borde vi utan alltför stora samvetsbetänkligheter kunna bevilja detsamma.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp): Herr talman! Det förvånar mig något i min egenskap av nykomling i denna kammarare att finna en så stor skara reservanter som elva mot ett anslagsyrkande beträffande en så pass blygsam summa som dessa 10 000 kronor.

Redan vid läsningen av reservanternas namn fick man en känsla av att det måste ligga något bakom, som är större och mera avgörande än saken i och för sig. Detta kan knappast vara en fråga av politisk art, eftersom samtliga reservanter tillhör ett av regeringspartierna och reservationen gäller en Kungl. Maj:ts proposition. Såvitt jag förstår är det väl heller inte statsfinansiella betänkligheter som har dikterat reservationen, även om en inbesparing av 10 000 kronor i dessa tider ingalunda kan betraktas som klandervärd. Det måste finnas starka principiella betänkligheter, som man känt behov av att här få demonstrera, och detta har också framgått av herr Wallentheims i och för sig mycket koncilianta anförande.

Vad är det då saken gäller? Det rör sig om ett blygsamt stöd till en allmänt erkänd social verksamhet, vars enda allvarliga fel tycks vara att den inte bedrivs av staten utan av en enskild kristen institution. Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten har funnit att verksamheten kunde vara värd ett fortsatt stöd från det allmännas sida. Reser-

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

vanterna anser att så inte är fallet. Frågan är vilken ståndpunkt som är mest sakligt motiverad. Jag utgår ifrån att båda är byggda på ärlig övertygelse — man kan som bekant ändå komma fram till olika resultat och olika slutsatser. Principiellt är väl frågeställningen den, huruvida staten över huvud taget skall fortsätta att stödja mer eller mindre enskilda och frivilliga företag på sociallivets område eller om vårt stöd enbart skall gälla samhällets egen sociala omvårdnad.

Ingen lär väl bestrida riktigheten och nödvändigheten av att samhället i alla väsentliga delar tar ansvaret för omsorgen om dem, som i ena eller andra avseendet behöver hjälp. Svensk socialvård har nått en standard, som vi alla har anledning vara stolta över. Men betyder det med nödvändighet, att man måste strypa all enskild strävan på detta område? Ligger det inte ett värde också i denna rikare nyansering och differentiering, som ofta på ett lyckligt sätt kompletterar statens egna insatser?

Motivet måste sålunda vara rent principiellt, när man yrkar det ena eller det andra i denna fråga. Jag vill inte tänka mig att saken skulle ligga så till, att man vill komma åt detta anslag enbart därför att det denna gång råkar gälla ett kyrkligt och kristligt företag. Jag utgår ifrån — och jag respekterar denna principiella syn — att man skulle vara lika angelägen att avstyrka statligt stöd till en social verksamhet av mera enskild och frivillig karaktär, även om den bedrevs av exempelvis godtemplare eller frisksportare eller en grupp av folkbildningsentusiaster. Har jag rätt i denna tolkning, att det är de enskilda och frivilliga initiativen man vill komma åt, då måste jag, herr talman, få uttala min allvarliga invändning mot en sådan uppfattning.

Statens socialvård är bra, men varför skall det nödvändigtvis bli stats-

monopol på allting? Varför skulle vi inte ha råd att uppmuntra också de enskilda och frivilliga företagen? Det är ju i alla fall ur dem, som hela vår statliga socialvård har växt fram. Det betänkliga i sammanhanget är enligt min uppfattning själva tendensen att kringskära och kanske så småningom omöjliggöra enskilda insatser inom vårt lands socialvård. I ett totalitärt samhälle, en diktatur, är det naturligt att topphugga det frivilliga initiativet; i en demokrati däremot tycker jag att vi har råd att vara mer frikostiga. Vi behöver inte med nödvändighet rikrikta allting. Det kan inte vara ett demokratiskt ideal att klippa alla häckar lika och standardisera alla sociala åtgärder.

Nu kan man naturligtvis säga: Det fanns en tid när exempelvis den kristna diakonien hade existensberättigande, helt enkelt därför att det inte fanns någon annan. Nu däremot svarar samhället för allt på detta område. Teoretiskt låter detta sägna sig, men i livet går det litet annorlunda till: systemväxlingen går inte så regelrätt. I övergångstider kan mycket väl två system leva sida vid sida med och komplettera varandra, och jag är dessutom övertygad om att detta inte blott gäller övergångstider. De statliga åtgärderna, som jag återigen betygar min tacksamhet för, kommer alltid att behöva kompletteras med de enskilda och frivilliga.

Jag tycker vi skall vara tacksamma för att det alltjämt i vårt land finns ideella organisationer, som är villiga att själva bestrida huvudparten av kostnaderna för sina insatser. Statens bidrag har väl närmast karaktären dels av en utfyllnad, så att dessa organisationer skall kunna utföra sitt uppdrag bättre och effektivare, dels av ett erkännande och en uppmuntran. Det senare är inte minst viktigt. Vi har all anledning, synes det mig, att ge de många kämpande grupperna av ideellt verksamma människor i detta land en

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

känsla av att vi sätter värde på deras offervillighet.

Just som en dylik uppmuntran betraktar jag detta anslag till en värdefull insats i det sociala arbetet. Anslaget gäller ju, som departementschefen har påpekat och som utskottets talesman nu har framhållit, en så sympatisk och behjärtansvärd sak som stipendier till sådana obemedlade och mindre bemedlade elever vid Svenska diakonanstalten, som vill utbilda sig till diakoner. Anslaget bör sålunda principiellt kunna jämföras med stipendier till annan studerande ungdom. Indirekt är det emellertid en uppmuntran och ett stöd till en frivillig social gärning som är värd att få leva.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr WALLENTHEIM (s) kort genmäle: Herr talman! Jag tycker nog att herr Rimmerfors delvis gick vid sidan av vad jag här tidigare hade yttrat. Det är ju inte fråga om att hindra människor med religiös uppfattning att genomgå utbildning för social verksamhet. De har i det fallet samma möjligheter som alla andra och blir delaktiga av den stipendiegivning, som förekommer på andra håll.

Jag skulle till herr Rimmerfors vilja ställa frågan: Vad är anledningen till att man från diakonistyrelsens sida har tagit upp en egen utbildningsverksamhet på detta område? Är det inte för att finna en plattform för en direkt missionerande verksamhet? Ligger det till så, att man kanske är missnöjd med de kursplaner och de arbetsformer som förekommer vid de vanliga socialinstituten, så låt då missnöjet och kritiken på den punkten utmynna i krav på ändringar av dessa kursplaner och dessa arbetsformer. Det tycker jag vore rimligare, om man ser själva huvudinnehållet i utbildningen som det väsentliga.

Och vart skulle det bära hän, ärade kammarledamöter, om vi — om än aldrig så mycket med hänvisning till enskilt initiativ och enskilda intressen — skulle på olika områden med utgångspunkt från uppfattningar i religiösa frågor bygga upp t. ex. en lärarutbildning eller en läkarutbildning? Spåren skulle förskräcka.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle: Herr talman! Det förefaller mig som om saken skulle ligga rätt enkelt till i detta sammanhang. Det är ju inte fråga om en konkurrerande utbildning, utan förhållandet är väl närmast det, att de flesta av dessa diakoner går i direkt kyrklig tjänst, och i den mån de söker andra tjänster är det ju vederbörande kommuner förbehållet att pröva deras kvalifikationer i alla stycken.

Vad sedan beträffar frågan om de kristna samfundens önskan att ge en speciell utbildning för sociala uppgifter åt några av sina medlemmar, så tycker jag nog att den är fullt legitim. Vi har ju i det svenska samhället utrymme för exempelvis rörelseskolor. Även där ger nykterhetsorganisationer och kristna samfund en betoning åt utbildningen, som utgår från den speciella livsåskådning som dessa fraktioner av vårt samhällsliv företräder, men samhället har trots detta givit sitt stöd åt rörelseskolorna.

Jag har ingen fullmakt att tala å diakonanstaltens vägnar, eftersom jag i detta sammanhang inte ens på något sätt representerar svenska kyrkan. Men jag ser det som en demokratisk åtgärd att vi stöder goda initiativ, varifrån de än kommer.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp): Herr talman! Jag har haft tillfälle att ta del av programmet och planen för diakonutbildningen. När man gör det ser man snart att diakonanstalten gått i

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

författning om att i görligaste mån få utbildningen likvärdig med den som lämnas på motsvarande linje vid socialinstitutet. Det arbete som utföres av diakonerna har vunnit ett varmt erkännande även från mycket auktoritativa kretsar. Den kurs som eleverna får genomgå är fyraårig. Andra året är helt upptaget av praktiskt arbete på den sociala linjen vid olika socialvårdsinstitutioner, och sedan följer två års uteslutande teoretisk utbildning. Lärarkrafterna på anstalten får också anses vara mycket högt kvalificerade. Men utom de fast anställda kallas, när sociala frågor behandlas, personer från samhällets verk och myndigheter, som är mycket väl bevandrade i tillämpningen av den sociala lagstiftningen. Föreläsningar hålles av personer t. ex. från bostadsstyrelsen, socialstyrelsen, fängvårdsstyrelsen, pensionsstyrelsen, hälsovårdsnämnden och statens institut för folkhälsan m. fl.

Jag har, herr talman, bara velat räkna upp dessa samhällsorgan för att visa, att man på diakonanstalten inte bedriver ett ensidigt inriktat arbete, alltså vid sidan av livets stora farvägar, utan alldeles tvärtom. Eleverna torde bli väl skickade för sina uppgifter, det tror jag att man kan säga. Det viktiga är väl i alla fall att det blir dugligt folk, som kommer ut och som kan gripa sig an med de uppgifter som det här gäller. Jag tror att det är riktigt att man säger detta för att ingen skall tro, att den utbildning som här ges är någon andraklassutbildning.

Vill man se sakligt och objektivt på detta ärende, så synes det mig att man måste ge ett varmt erkännande åt det arbete, som diakonerna utför på skilda områden, inte minst när det gäller t. ex. alkoholistvården. Minns jag rätt så hörde diakonanstalten till de första, som startade kurverksamhet för alkoholister. Det kan inte med fog påstås, att socialvårdsarbetet förlorar på en viss differentiering i detta hänseende;

jag tror snarare att det förhåller sig tvärtom.

Att denna utbildning vilar på kristen grund behöver väl inte vara något minus. Jag anser det vara ett plus. Sann kristen tro har väl aldrig fört med sig brist på kärlek eller brist på mänsklig förståelse för livets vedervärdigheter utan ger i stället ökad förståelse för dessa stackars människor, som man kommer i beröring med och ofta får ta hand om.

Utan att överdriva torde man kunna utgå ifrån att de unga människor som söker sig till Sköndal går dit, inte för att få ett hyggligt levebröd, utan på grund av att det inom dem har blivit ett tvingande »måste», som driver dem åstad att tjäna lidande medmänniskor. Det synes mig underligt om riksdagen nu skulle säga nej till det ganska blygsamma bidrag, som det här är fråga om. Är det inte en ringa gård av erkännande att här bevilja detta anslag på 10 000 kronor till en anstalt som, långt innan vi ännu hade något socialinstitut, utbildade folk till arbete vid fattigvård, barnavård, alkoholistvård och även enklare sjukvård?

På socialinstitutet utbildas det människor som har större och rikare utbildning innan de söker in. Den vägen är i många fall stängd just för de unga människor, som det är fråga om när det gäller Sköndal. De elever, som söker sig till Sköndal, kommer ofta från mycket små och fattiga förhållanden. Det skulle inte vara svårt att ge många praktiska exempel på det. De har inte råd till en dyr utbildning före specialutbildningen. Det synes mig vara ett uttryck för god demokrati att diakonanstalten tar emot dessa unga män för att skickliggöra dem för en samhällsgagnande gärning, och kan nu det lilla anslaget på 10 000 kronor i någon mån bidra till det, så bör det givas med stor tillfredsställelse.

Jag ställer detta yrkande, herr talman, utan att på något sätt göra avkall

Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

på min principiella inställning som frikyrkoman och yrkar bifall till förslaget om ett anslag på 10 000 kronor.

Herr HOPPE (s): Herr talman! Jag skall inte mycket polemisera mot min för övrigt värderade vän, herr Wallentheim, jag har nämligen ett mycket starkt intryck av och jag misstänker eller har i varje fall en förhoppning att åtskilligt av vad han sagt för litet var ter sig rätt verklighetsfrämmande. Det är en skräckmålning, som jag tror att vi inte behöver fästa så mycket avseende vid. Jag skall försöka att i stället med några enkla ord klargöra vad saken egentligen gäller.

För det första skall jag ta mig friheten att säga, att det här är fråga om ett rätt gammalt anslag, beviljat en följd av år av Sveriges riksdag. Jag kan inte se varför man nu skulle vika ifrån den ståndpunkt man en gång intagit.

Här gäller ju — det var det andra jag skulle vilja säga — att hjälpa till att skapa fram människor som kan arbeta i socialvården. Vi vet att det är en hel del som har skett — inte minst kommunsammanslagningen, som ställer mycket stora krav på personer utbildade för socialvårdstjänst. Såvitt jag förstår kan man säga att behovet av socialvårdsarbetare är så stort i den dag som i dag är, att man från socialvårdshåll har all anledning vara tacksam över att det även från diakonanstalten årligen skickas ut på fältet ytterligare några stycken socialarbetare. Jag känner mig styrkt i den uppfattningen, att man bör känna en sådan tacksamhet, när jag erinrar mig, hur man redan tidigt från socialstyrelsen gav en varm rekommendation åt denna utbildningsväg. Det borde kanske säga dem som nu är tveksamma någonting, att socialstyrelsen liksom står bakom och har engagerat sig i saken.

För några år sedan gjorde vi i utskottet — närmast i avdelningen —

en undersökning för att se vilken karaktär utbildningen hade, och jag tror att jag kan säga att vi fick ett starkt intryck av att det var en god utbildning som gavs av lärarkrafter, som hade mycket goda kvalifikationer för den uppgiften.

Så skulle jag till sist — jag skall inte använda många ord — vilja göra de närvarande uppmärksamma på att det här inte gäller något anslag direkt till en kyrklig institution — för övrigt inte diakonistyrelsen, utan diakonanstalten på Sköndal — utan ett anslag till hjälp till stipendier åt fattiga pojkar, som vill gå denna vägen för att göra sig skickade till ett framgångsrikt arbete, delvis i kyrkans men främst i samhällets, i socialvårdens tjänst.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Bara ett par ord till.

Jag vill till herr Hoppe säga, att då jag i mitt första anförande gjorde några antydningar om de faror som kunde tänkas uppstå, de konflikter som kunde tänkas uppkomma, var det inga konstruerade saker som jag föll tillbaka på, utan det var erfarenheter som jag har fått i de frågor jag sysslar med i mitt arbete.

Sedan skulle jag bara till resonemanget om rörelseskolorna vilja säga två saker, för det första att jag över huvud taget är mycket betänksam mot rörelseskolorna därför att de isolerar människorna i små, slutna grupper och för det andra att skillnaden mellan rörelseskolorna i folkhögskolans tecken och en skola av den nu ifrågavarande typen är den, att rörelseskolorna icke har några examina, icke ger någon yrkesutbildning, utan syftar till en allmänt medborgerlig utbildning, medan det här är fråga om att ge en direkt yrkesutbildning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde

Personlig professur vid Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien för docenten S. B. F. Jansson, m. m.

propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 49:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 50—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Personlig professur vid Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien för docenten S. B. F. Jansson, m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr HELEN (fp): Herr talman! Statsutskottet har i sitt utlåtande på punkten 56 indirekt sagt ifrån, att det inte kan betraktas som någon definitiv lösning när docenten Sven B. F. Jansson nu knyts som förste antikvarie till Vitterhetsakademien. Mot uppmaningen

till Kungl. Maj:t att även i fortsättningen ha sin »uppmärksamhet riktad på frågan om den lämpligaste formen för docent Janssons anknnytning till akademien» har jag ingen invändning, även om jag anser att det redan i år hade funnits skäl för ett bifall till motionen II: 155.

Det tycks inte råda någon oenighet mellan utskottet, departementet och universitetskanslern om nödvändigheten av att den eminente forskaren Sven B. F. Jansson får tillfälle att under sin återstående aktiva period fullfölja det svenska runverk, som påbörjades redan på 1600-talet men som gång på gång på grund av bristande generositet från statsmakternas sida har kommit att avbrytas. Det finns en sådan risk även i dag, trots det djupa engagemang docent Jansson har visat när det gäller att fullfölja runverket även med personliga oppoffringar. Man kan inte helt utesluta möjligheten av att han söker sig över till någon av de undervisningsprofessurer i nordiska språk, till vilka han utan minsta tvekan är meriterad framför jämnåriga och yngre konkurrenter men som skulle uppsluka hans arbetstid till den grad, att runverket kunde komma att även denna gång, kanske för all framtid, bli oavslutat.

Det bör också noteras att docent Jansson, trots den svenska runforskningens isolerade läge ur internationell synpunkt, redan har varit erbjuden en professur vid ett amerikanskt universitet, en frestelse som eljest brukar vara förbehållen atomforskare och specialister på andra moderna områden. Det förefaller tyvärr som om en viss formalism legat i vägen för den enda rimliga lösningen av Sven B. F. Janssons anställningsförhållande. Vitterhetsakademins önskemål om att Jansson i parallellitet med andra forskare skulle knytas med en personlig professur just till Vitterhetsakademien har kanslern avvisat med argument, som nog får tas som

Personlig professur vid Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien för docenten S. B. F. Jansson, m. m.

uttryck för ett visst linjaltänkande och som inte tar hänsyn till den praktiska verkligheten. Trots att vårt lands enda runologiska institution existerar just vid Vitterhetsakademien, vill kanslern tänka sig en personlig professur endast om den knytes till Stockholms högskola eller till annat ordinarie lärosäte. Då kanslerns uppfattning förefaller ha påverkat ecklesiastikdepartementet, skulle jag vilja vädja till departementets företrädare här i kammaren att ta denna formella bedömning under ny prövning samtidigt som frågan om Janssons knytande till akademien — jag understryker att utskottet nu har skrivit »till akademien» — ägnas ny uppmärksamhet.

Herr talman, jag har inget yrkande.

Herr HÅSTAD (h): Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Helén här har sagt, detta så mycket mera som herr Helén också är specialist beträffande svensk språkforskning. Jag vill blott understryka att runverket är en nationell angelägenhet och att vi i runorna har en gemensam kulturell egendom, ett monument över vår historia utan motstycke i något annat land. Det är därför att hälsa med tillfredsställelse att regeringen velat bereda docent Jansson tillfälle att fortsätta med sitt arbete. Hans ställning synes mig emellertid böra bedömas med hänsyn inte bara till den risk, som finnes att han kan lämna denna sin arkivarietjänst till förmån för en professur, utan också till den exceptionella sakkunskap på detta område, som docent Jansson ostridigt besitter enligt samstämmiga in- och utländska vittnesbörd. Det finns en risk, som doktor Helén här sade, att arbetet med detta runverk avbrytes, om docent Jansson inte skulle få tillfälle att under tjugu, trettio år fortsätta med detta arbete och slutföra det.

Jag vill betona att den motion om professur som har väckts avsett en personlig professur som skulle upphöra i och med att docent Jansson pensioneras vid en tidpunkt då man beräknar att runverket kommer att vara fullbordat.

Nu inlägger jag emellertid, herr talman, i utskottets i och för sig välvilliga utlåtande den tolkningen, att utskottet önskar att Kungl. Maj:t skall ompröva denna fråga. Med denna förutsättning och i förhoppning att så sker ber jag att få avstå från något annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Utskottets skrivning är, som här har framhållits, mycket välvillig och det av olika skäl. Alla är, som herr Helén sade, överens om att allt skall göras för att bevara denne nationellt och internationellt värmeriterade forskare i hans egentliga arbetsuppgift, runologien och runinventeringen. Men när Kungl. Maj:t nu i år har inrättat denna förste antikvarietjänst för docent Jansson, får vi väl anse oss nöjda med detta. Därtill har vi ju fogat, att därest det anses önskvärt och nödvändigt ur de synpunkter jag först framhöll bör Kungl. Maj:t ha sin uppmärksamhet riktad på saken och söka finna de lämpliga formerna för att doc. Janssons stora kunskaper på detta speciella område skall för framtiden kunna utnyttjas till gagn för vetenskap och forskning här hemma i Sverige.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 57—68.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 69.***Musikaliska akademien med musikhögskolan: Avlöningar.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken VINGE (fp): Herr talman! Till denna punkt har jag fogat en blank reservation. Anledningen är att Musikaliska akademien i sina anslagsäskanden har tagit upp två förslag, som jag i och för sig anser vara mycket berättigade. Jag har emellertid icke kunnat yrka bifall till dem, därför att det inte finns någon motion på punkten. Jag anser att dessa frågor har så stort intresse, att jag skulle vilja ta kammarens tid några minuter i anspråk. Speciellt hoppas jag att ecklesiastikministern skall ge oss tillfälle att få höra vilken synpunkt man i departementet har lagt på dessa frågor.

Det första förslaget var ett utbyte av två tjänster som biblioteksassistenter mot amanuéstjänster. Nu har ecklesiastikministern i statsverkspropositionen alldeles riktigt erinrat om att dessa biträdestjänster genom biträdesutredningen flyttades upp i något högre lönegrad. Men problemet är att dessa befattningshavare fortfarande sitter i biträdesgrad, medan deras utbildning och arbetsuppgifter i själva verket motsvarar vad en amanuens har. Biträdesutredningen hade på grund av sina direktiv ingen möjlighet att placera dessa tjänster högre upp än i högsta biträdesgraden, 15 lönegraden.

Det är att märka att civilministern i sin proposition angående biträdesutredningen gjorde ett generellt uttalande när det gällde biblioteksbiträdestjänsterna. Han var medveten om att det hade framkommit önskemål i vissa fall om en uppflyttning i högre lönegrad än den 15, men han menade att en sådan åtgärd förutsatte att man först gjorde en undersökning av bibliotekens organisation. Man fick den uppfattningen när man läste propositionen, att han hade för avsikt att sätta

i gång en sådan utredning, men på en enkel fråga här i riksdagen svarade han kort och gott, att han ingenting kunde säga om när en sådan utredning skulle tänkas komma till stånd och vad den skulle omfatta. Jag fick den uppfattningen, att han ansåg det tveksamt om det var civilministern eller ecklesiastikministern som borde sätta i gång en sådan utredning. Detta medför att saken helt enkelt har hamnat i ett dödsläge.

Jag förmodar att statsrådet inte är okunnig om att man hyser bekymmer för dessa saker inom biblioteksvärlden. Detta är ett intresse inte bara för personalen utan också för biblioteken, som har svårigheter med sin rekrytering. Jag tror att man skulle bli mycket tacksam för ett positivt uttalande från statsrådets sida i denna fråga, ett uttalande som inte speciellt avsåg dessa båda tjänster vid Musikaliska akademien utan som också visade att statsrådet är på det klara med att det här finns ett problem, som vi inte i längden kan blunda för, och att någonting alltså måste göras, vare sig initiativet skall komma från ecklesiastikdepartementet eller civildepartementet.

Det andra spörsmål som jag här vill beröra gäller inrättandet av en ny amanuéstjänst vid Musikaliska akademiens bibliotek. När akademiens bibliotekarie var uppe på föredragning i avdelningen berättade han, att den nya amanuensen framför allt skulle omhänderha den service, som biblioteket lämnar musikcirklar och orkesterföreningar runt om i landet. Detta är en verksamhet, som väl intresserar nära nog samtliga kammarens ledamöter. De inemot hälften av denna kammares ledamöter, som får anses stå bakom det socialdemokratiska kulturprogram som framlades i somras, bör ju vara starkt engagerade för saken, eftersom detta program mycket varmt talar både för en folklig musikverksamhet ute i bygderna och för en översyn av Musikaliska akademiens organisation. Och

Musikaliska akademien med musikhögskolan: Avlöningar.

även alla andra ledamöter av kammaren, som intresserar sig för bildningslivet över huvud taget eller speciellt för möjligheterna att sprida kulturlivets välsignelser ut till de avlägsna orterna, måste ju säga sig att den verksamhet det här gäller är någonting mycket viktigt.

Nu sade ju inte bibliotekarien att hela verksamheten absolut och omedelbart äventyrades, om man inte fick den nya tjänsten, men på lång sikt ansåg han det vara ytterst svårt att fortsätta med verksamheten i den utsträckning som är nödvändig. Klart är ju att vederbörande tjänsteman måste vara mycket kvalificerad. Han skall inte bara ha biblioteksutbildning utan också både musikteoretisk och musikpraktisk utbildning i så hög grad, att han kan stå en lånesökande orkesterförening till tjänst, när den behöver noter för att kunna uppföra ett visst musikverk. Han måste kunna bedöma hurudana föreningens resurser är både i fråga om instrument och i andra avseenden för att kunna veta vilka upplagor av musikalierna som han skall skicka till vederbörande.

Jag tror att det är nödvändigt att kammaren är uppmärksam på denna sak. Man kan ju inte från riksdagens sida göra någonting åt den i år, men jag vill uttala en mycket varm förhoppning om att ecklesiastikministern nästa år skall — om Musikaliska akademien, vilket jag tar för givet, då återkommer med sina äskanden — ha möjlighet att biträda dessa och jag hoppas också att riksdagen då skall visa sitt positiva intresse för dem.

Men samtidigt som jag, herr talman, alltså är medveten om att det härvidlag föreligger ett mycket starkt och berättigat önskemål från Musikaliska akademins sida, är jag medveten om att det här i landet finns många andra bibliotek, inte minst vetenskapliga specialbibliotek, som kanske har lika berättigade önskemål. Det är emellertid

ytterst svårt för oss här i riksdagen att få tillfälle att bedöma dessa önskemål i ett enda sammanhang, detta redan därför att vissa av dessa bibliotek hör till andra huvudtitlar än den åttonde, men också därför att det inte finns någon gemensam remissinstans, dit alla sådana ärenden skulle kunna hänvisas — en sakkunnig remissinstans som skulle kunna på likformiga grundvalar avge utlåtanden över de olika äskandena, så att vi fick ett verkligt jämförelsematerial.

En sådan remissinstans ville ju universitetsberedningen för några år sedan skapa, när man föreslog att det skulle inrättas ett chefsråd för de vetenskapliga biblioteken. Jag tillät mig häromåret ta upp förslaget i en motion, som emellertid inte blev bifallen, tydligen närmast därför att man avvaktade ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida. Jag är, herr talman, på det klara med att dåvarande departementschefen kanske hade skäl till att inte just då ta något initiativ i frågan, men jag tror att man nu allmänt är överens om att tiden är inne för att någonting göres.

Detta chefsråd skulle ju inte bara utgöra en remissinstans, något som i och för sig är mycket viktigt, utan det skulle kunna ta initiativ till en del organiserat samarbete mellan de vetenskapliga biblioteken, ett samarbete som i vissa fall säkerligen skulle kunna leda till besparingar för statsverket.

Jag skall inte nu ta kammarens tid i anspråk med någon exemplifiering — de som eventuellt är intresserade därav kan gå tillbaka till min motion för två år sedan; att statsrådet känner till förhållandena, vet jag. Men jag vill framhålla att till det förslag, som vi framförde den gången och som huvudsakligen grundade sig på universitetsberedningens förslag, har på senare tid kommit ytterligare förslag. När statsutskottets andra avdelning strax före påsk besökte K.B., anförde riksbiblio-

Musikaliska akademien med musikhögskolan: Avlöningar.

tekarien en hel del intressanta synpunkter på frågan. Han hade exempel som visade, att man skulle kunna spara mycken arbetskraft vid de vetenskapliga biblioteken genom ett ökat samarbete. Det gällde framför allt granskningen av de omfattande svenska tryckleveranserna. För närvarande granskas boktryckarnas leveranser på fem olika ställen i landet, men detta skulle kunna ske på ett enda ställe. Även en del av katalogiseringen skulle kunna centraliseras — mycket annat att förtiga.

Nu kan man naturligtvis säga att ett samarbete mellan de stora biblioteken skulle kunna åstadkommas utan att det finns något sådant vetenskapligt chefsråd. Men jag har i olika sammanhang varit angelägen understryka — och jag vill nu ännu en gång understryka detta — att vi också har så många medelstora bibliotek — exempelvis detta som vi just nu behandlar, Musikaliska akademins bibliotek, men även några små bibliotek — som kanske inte kommer med i samarbetet och inte får sina problem allsidigt belysta och kanske inte heller kan dra någon fördel av det samarbete och den rationalisering som skulle kunna åstadkommas såvida vi inte får ett chefsråd i stil med vad universitetsberedningen förordar. Genom ett sådant chefsråd skulle vi också kunna få ett organ för det mycket nödvändiga samarbetet mellan de vetenskapliga biblioteken och folkbiblioteken. Det går inte några vattentäta skott mellan dessa båda kategorier av bibliotek. Det har här skett en mycket stor utjämning exempelvis sedan min barndom och ungdom. Vi har bl. a. denna mellanform av bibliotek som stifts- och landsbiblioteken utgör. Inom parentes vill jag begagna tillfället att uttala ett tack till ecklesiastikministern för att vi fått foga den sista länken till kedjan av stifts- och landsbibliotek. Vi har emellertid också några stora stadsbibliotek, med bokbestånd även av rent vetenskaplig litteratur. Förhål-

landena är sådana att ett samarbete är mycket nödvändigt. Vi har hela den stora frågan om den interurbana låneverksamheten som man dryftar mycket och där konflikter kan uppkomma mellan vetenskapliga och folkbibliotek. Det är alldeles nödvändigt att någonting mer göres på detta område.

Jag skall inte mera exemplifiera vad jag här syftar på. Jag har, herr talman, velat begagna detta tillfälle att ännu en gång fästa kammarens uppmärksamhet på ett stort och viktigt kulturproblem, och jag tror att kammaren skulle vara herr statsrådet mycket tacksam om vi får höra något av statsrådets syn på dessa viktiga frågor.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Fröken Vinge begär givetvis alltför mycket av mig om hon vill att jag klart och tydligt skall svara på samtliga frågor hon ställt och därvid göra bindande utfästelser.

Fröken Vinge känner säkerligen till att detta chefsråd för de vetenskapliga biblioteken — jag har tidigare kommit underfund med att fröken Vinge varmt ömmar för detta — ingalunda är det enda av universitetsberedningens förslag som av en eller annan orsak ännu inte kunnat förverkligas. Jag vill i alla fall hänvisa till att vi har en stockholmsbibliotekens samarbetsnämnd, som väl redan har betytt en del och torde komma att betyda ännu mera i fortsättningen. Givetvis har jag dock ingenting emot att ett sådant chefsråd som universitetsberedningen tänker sig kommer till stånd. Om en senare punkt i denna proposition bifalles och vi får det antal lands- och stiftsbibliotek som vi tänkt oss, då anser jag det finnas ytterligare en anledning till att ta upp denna fråga. Frågan är dock givetvis — liksom de övriga frågorna om biblioteksorganisationen och inplaceringen av tjänster i lönegrader — i allra högsta grad en budgetfråga. Den får

Uppsala universitet: Avlöningar.

vägas emot andra saker och ting som föreligger vid det tillfället. Jag vill dock gärna säga att intresset finns hos mig att ytterligare undersöka dessa frågor.

Fröken **VINGE** (fp): Herr talman! Jag vill i korthet tacka statsrådet för hans försäkran att han intresserade sig för dessa frågor. Givetvis är tjänstemännens löneställning en budgetfråga. Problemet är dock hur civildepartementet skall kunna avgöra den rätta löneställningen för dessa befattningshavare om det inte föreligger ett mycket nära samarbete med ecklesiastikdepartementet.

Jag skulle framför allt vilja fråga om det finns utsikt till att statsrådet kommer att sammankalla någon konferens med t. ex. ledande biblioteksmän representerande olika bibliotek för att diskutera igenom dessa problem. Jag är glad över statsrådets intresse, men jag skulle vara mycket intresserad av att veta, om det finns utsikter för att frågan skall kunna bringas ur sitt nuvarande dödläge.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 70—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Uppsala universitet: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 77, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för

budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 265 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Sigfrid Larsson* väckt motion (I: 233), vari hemstälts att riksdagen måtte besluta att under Uppsala universitet: Avlöningar anvisa ett belopp av 7 500 kronor för undervisning och examination i ämnet genetik,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ohlon* och *Sunne* (I: 234) och den andra inom andra kammaren av herr *Munktell* (II: 141), i vilka hemstälts att riksdagen ville vid sin behandling av åttonde huvudtiteln besluta att i enlighet med universitetskanslerns förslag från och med budgetåret 1953/54 inrätta en andre assistenttjänst vid fysiska institutionen vid Uppsala universitet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 233 samt I: 234 och II: 141,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna i utskottets hemställan framlagd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 265 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Arrhén*, *Nils Theodor Larsson*, *Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Widén*, *Kyling* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under b) och c) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

Uppsala universitet: Avlöningar.

ävensom med bifall till motionerna I: 233 samt I: 234 och II: 141,

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 10 282 500 kronor;

b) av herr *Bergh*, utan angivet yrkande; samt

c) av herr *Eric Holmqvist*, likaledes utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp): Herr talman! Det föreligger vid denna punkt en reservation som jag anslutit mig till. Denna reservation gäller ett par ganska små anslag ekonomiskt sett men för undervisningen såvitt jag förstår av rätt stor betydelse.

I ena fallet är det fråga om ett anslag till undervisningen i genetik vid Uppsala universitet. Man behöver numera inte framhålla, att genetiken intar en mycket central ställning inom biologien. Forskningen och undervisningen på detta område är ju allmänt sett mycket väl tillgodosedda i Sverige. Vi har professorer i ärftlighetslära både i Lund, Stockholm och vid lantbrukshögskolan. Underligt nog saknas emellertid en professur i detta ämne vid Uppsala universitet; det saknas till och med förutsättningar för att bedriva den undervisning som man inom kort räknar med skall vara obligatorisk och som i själva verket redan nu är alldeles nödvändig för blivande biologilärare. Universitetet har begärt att få ett anslag på 7 500 kronor. Med hjälp av ett sådant anslag skulle man få en laborator vid lantbrukshögskolan i Ultuna att svara för genetikundervisningen i Uppsala. Det skulle kosta 3 500 kronor. Han skulle till sin hjälp behöva en andre amanuens, vilket skulle kosta 4 800 kronor.

Under senare år har studenterna

själva fått ordna undervisningen i genetik. Vid uppvaktningar inför utskottet har det framhållits, att det åtminstone under något år kostat dessa studenter 500 kronor per person att skaffa sig denna kurs i genetik. Från utskottsmajoritetens sida erkännes, att detta anslag i och för sig givetvis är önskvärt, men man skjuter framför sig det formella skälet, att stadgan för filosofiska examina ännu inte är utfärdad och att sålunda kravet på genetikkursen formellt inte infogats i denna stadga. Utskottet menar därför att saken kan uppskjutas och att Kungl. Maj:t kan pröva saken ett annat år. Dessutom hänvisar utskottet till att universitetet möjligen skulle ha medel att ordna undervisningen utan det extra anslaget. Erfarenheten visar ju dock, att universitetet inte har kunnat göra det tidigare.

Jag skall, herr talman, inte vidare utbreda mig över denna sak. Jag tror inte, att man behöver säga mer än detta för att det skall vara klart, att denna reservation med begäran om ett anslag på 7 500 kronor för att de studerande vid Uppsala universitet skall bli jämställda vad gäller denna undervisning med dem som studerar vid motsvarande högskolor.

Reservationen rör även en annan sak, nämligen ett anslag på 10 000 kronor till en assistentbefattning vid fysiska institutionen i Uppsala. Även i detta fall har universitetet begärt anslaget. Det uppges, att man inte kan utnyttja hela kapaciteten hos de laboratorier som finns, emedan personalen inte räcker till. Resultatet blir, att de studerande får stå i kö och vänta på dessa laboratorieövningar, varigenom studierna fördröjs. I en situation då det är så oerhört ont om läroverkslärare att man måste vidtaga särskilda anstalter för att klara lärarfrågan vid våra läroverk är det såvitt jag förstår en mycket dålig hushållning att genom att pruta på 10 000 kronor fördröja lärar-

Uppsala universitet: Avlöningar.

utbildningen och samtidigt inte fullt utnyttja de institutioner som finns.

Jag tror därför, herr talman, att det i båda dessa fall, där det ju gäller belopp, om vilka avdelningens ordförande i ett annat sammanhang här i dag använt den karakteristiken att det här naturligtvis inte gällde några stora saker, vore en dålig hushållning att inte bevilja dessa belopp och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har fogats till denna punkt av herr Ohlon m. fl. Eftersom det gäller två anslag och det kan tänkas att det finns ledamöter av denna kammare som skulle vilja rösta för det ena av anslagen men inte för det andra, vore jag tacksam om röstningen kunde företagas för anslagen var för sig.

Häruti instämde herrar *Löfroth* (fp), *Widén* (fp) och *Munktell* (h).

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Det låter naturligtvis mycket bra när den ärade reservanten här säger, att bara vi får dessa två små belopp är allt gott och väl med utbildningen av lärare och andra, som vi behöver utbilda i större utsträckning. Men när vi i departementet har haft att ta ställning till detta, har det ju förelegat en mängd önskemål som de vetenskapliga institutionerna många gånger kanske har haft mycket svårt att gradera inbördes. Vi har ju i alla fall från departementets sida varit tvungna att göra en gradering och stanna någonstans i fråga om nya tjänster.

Inte minst har jag den uppfattningen, att man måste vara ganska försiktig när det gäller att inrätta nya tjänster. Under sådana förhållanden tycker jag att det antal dylika, som vi i alla fall har fått fram vid våra universitet och högskolor i år, inte är så ringa, och det visar sig ju också att de är av ganska stor finansiell betydelse. Om jag inte missminner mig har löneökningarna vid

Uppsala universitet föreslagits till 1,8 miljoner och vid Lunds universitet till 1,4 miljoner kronor. Redan i nämmandet av dessa siffror ligger ju att Uppsala universitet ingalunda har blivit dåligt tillgodosett.

Nu skall jag för all del visst erkänna att en mycket stor del — någonting annat är ju inte möjligt — av dessa belopp hänför sig till s. k. automatiska utgiftsökningar och icke till nya tjänster. Men det har ju i alla fall, som jag sade, varit nödvändigt att vara försiktig, och beträffande denna undervisning i genetik föreligger obestriddigen det faktum, att ämnet ännu inte är obligatoriskt. Kungl. Maj:ts uppdrag till universitetskanslern att framlägga förslag till ny examensstadga har ju just gått ut ifrån att man skall försöka spara studietid. Vi får naturligtvis låta bli att göra tilllägg om vi inte kan göra motsvarande besparningar, och vi får naturligtvis också se till att vi har möjlighet att fritt pröva det förslag, som jag hoppas skall föreligga inom inte alltför lång tid. Under sådana förhållanden har vi inte kunnat sätta denna genetikundervisning bland de allra främsta önskemålen.

När det sedan gäller en ny befattning vid fysikinstitutionen, är det ju en annan sak som säkerligen är den ärade reservanten bekant, nämligen att denna institution står inför en väsentlig ombyggnad. Lika väl som vi i år har föreslagit ett flertal nya tjänster vid den nyombyggda kemiska institutionen vid Uppsala universitet så kommer det naturligtvis att bli en mycket ingående prövning för den fysiska institutionens del när den har fått den utvidgning, som vi hoppas inte skall behöva låta vänta på sig alltför länge. Av dylika skäl har vi menat att det inte var så bråttom med att nu inrätta denna nya befattning.

Den ärade reservanten genmäler naturligtvis, att här förloras i alla fall något dyrbart år för utbildningen i

Uppsala universitet: Avlöningar.

detta ämne. Jag tror inte att det skall behöva bli på detta vis, jag är rättare sagt övertygad om att det inte behöver bli på det sättet, ty det är ju så, att vi har ett extra anslag för krisåtgärder på lärarutbildningens område. Det var väl detta den ärade reservanten tänkte på, när han talade om vikten och betydelsen av dessa befattningar. Visar det sig sålunda, att man genom att sätta in någon extra undervisning kan åstadkomma ett hastigare utbildande av vissa studerande härvidlag, så finns det möjlighet. Riksdagen har själv givit Kungl. Maj:t bemyndigande att använda pengarna så. I fjol gav i varje fall riksdagen bemyndigande att använda dessa pengar relativt fritt, så det finns möjlighet att verkligen sätta in en oundgängligen nödvändig undervisning. Men jag vill betona att vi naturligtvis skall se till att vi utnyttjar de olika undervisningsanstalter som vi har. Jag fick en gång i höstas den upplysningen, att i något av laborationsämnen — jag kommer inte riktigt ihåg vilket, men det var kanske kemi — stod visserligen en liten kö i Uppsala, men det fanns laboratorieplatser lediga i Lund. Detta får man ju söka utjämna så långt det är möjligt. Men, som sagt, den bästa möjligheten att utjämna härvidlag är otvivelaktigt det krisanslag, som vi har till vårt förfogande, och därför menar jag att dessa saker inte är av den tyngd som reservanterna har velat göra gällande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp): Herr talman! Ecklesiastikministern säger att jag har gjort gällande, att allt skulle vara gott och väl om man fick dessa små anslag. Jag kan inte erinra mig att jag har sagt detta. Jag har över huvud taget inte diskuterat anslagsbehovet för Uppsala universitet i dess helhet; jag har bara talat om dessa två speciella saker. Att det i övrigt finns en mängd önskemål är jag medveten om.

Ecklesiastikministern säger nu, att genetikundervisningen ännu inte är obligatorisk. Nej, visserligen inte, men skulle någon studerande med 25—30 års lärarverksamhet framför sig vilja lämna universitetet utan att ha skaffat sig kunskaper i detta ämne, som med till visshet gränsande sannolikhet kommer att bli obligatoriskt och som i varje fall är av central betydelse? Det skälet tycker jag inte väger särskilt tungt.

När det sedan gäller assistentbefattningen vid fysiska institutionen hänvisar ecklesiastikministern till institutionens ombyggnad. Ja, det skälet skulle jag förstå, om det kunde göras troligt att man inte efter utbyggnaden behöver ytterligare en sådan assistentbefattning. Jag kan emellertid inte tänka mig att det förhåller sig på det sättet, utan det kommer nog att visa sig att man behöver både denna befattning och litet till. Därför kommer man inte in i någon återvändsgränd och skapar inte något hinder för den fortsatta utvecklingen genom att inrätta denna befattning.

När det gäller statsrådets hänvisning till anslaget för krisåtgärder kan jag givetvis inte säga någonting vare sig åt ena eller åt andra hållet. Det är kanske någon tröst att regeringen menar att man skall avvärja rena krissituationer, men om man sätter i fråga att sådana kan inträda här, tycker jag riksdagen skulle kunna bevilja de anslag på 7 500 respektive 10 000 kronor som det är fråga om.

Det lär vara litet svårt med voteringsordningen att skilja på dessa två anslag, och jag vädjar därför till kammarens ledamöter att bifalla reservationen i dess helhet och anslå både 7 500 kronor och 10 000 kronor.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Efter statsrådets och chefen för ecklesiastikdepartementet klargörande anförande på dessa punkter

Uppsala universitet: Materiel m. m.

finns det ingen anledning för mig att låta diskussionen draga ut ytterligare på tiden, utan jag ber endast att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 75:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som herr Ohlon m. fl. avgivit vid denna punkt.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 76.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 77.

Uppsala universitet: Materiel m. m.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr MUNKTELL (h): Herr talman! På denna punkt har motionsvis fram-

förts hemställan om en höjning av materielanslaget till Uppsala universitet. Som i motionen sägs har vi med hänsyn till det statsfinansiella läget icke ansett oss kunna följa kanslersämbetets i och för sig mycket välmotiverade förslag. Det skulle kunna sägas mycket i denna fråga, men jag skall bara be att få ge kammaren ett enda exempel för att belysa, hur verkligt prekär situationen är. Det exemplet väljer jag från materielanslaget till matematiskt-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala — man skulle även kunna ta exempel från många andra håll. Denna sektion har under budgetåren 1946/47 till och med 1951/52 haft ett anslag som successivt har höjts med 50 000 kronor. Höjningen är föranledd dels av tillkomsten av nya institutioner, dels av att viss verksamhet har ökats, men jag understryker att denna höjning på 50 000 kronor under dessa år inte på något sätt omfattar någon kompensation för inträffade prisstegringar.

Redan 1951 visade sektionen i sina riksdagspetita med stöd av utförliga utredningar, att prisstegringarna från 1946 till 1951 uppgick till 50 procent, och 1952 kunde det visas att prisstegringen utgjorde 68 procent. Det är otvivelaktigt ett första rangens intresse för universiteten att materielanslagens realvärde återställes, och det kan inte vara rimligt att resultatet av de genomgripande reformer till främjande av forskning och högre undervisning, som genomfördes framför allt 1946 och 1947, skall äventyras genom att en grundförutsättning för verksamheten vid institutionerna mycket allvarligt blir rubbad. Det blir en snedbelastning av denna verksamhets finansiering, därför att de forskare, lärare och deras medhjälpare, som nu står till institutionernas förfogande, får alldeles otillräckliga hjälpmedel till sin disposition. Det gäller alltså inte bara nyanskaffning, inköp av litteratur o. s. v. utan framför allt även att underhålla, reparera och förnya fö-

Lunds universitet: Materiel m. m.

refintlig apparatur. Det är nu faktiskt omöjligt att vidmakthålla apparatbeståndet och förnya vad som har förslitits. Det räknar man ju normalt med, när det gäller enskilda forskningslaboratorier, till exempel vid industrierna.

Dessutom vill jag understryka, att en stor del av den internationella vetenskapliga bok- och tidskriftslitteraturen kommer med nuvarande anslagsknapphet helt enkelt aldrig in i landet. Det medför mycket stora risker för vetenskaplig isolering, så mycket mera som möjligheterna att fylla luckorna sedan kan vara mycket osäkra.

Det måste därför, herr talman, enligt min mening vara mycket dålig ekonomi att genom alltför stor sparsamhet i fråga om just materielanslaget äventyra en verksamhet, vars totala budget, om man räknar med löner och tar hänsyn till det kapital som nedlagts i byggnader, inredning och utrustning, representerar ett mångdubbelt större belopp.

Jag har i förevarande situation, där utskottet ju är enigt, för närvarande intet yrkande, men jag vill vädja till ecklesiastikministern och till kammaren att till nästa år ägna denna — jag upprepar det — för universiteten ofantligt betydelsefulla fråga ett mera positivt intresse.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Herr Munktell hade ju, som vi hörde, önskemål om att fylla vad han ansåg vara bristerna i materielanslaget till Uppsala universitet. Man kan mycket väl förstå de synpunkter han anförde. Penningvärdeförsämringen har naturligtvis medfört svårigheter på det här området såväl som på andra områden. Det är således inte bara Uppsala universitet som är offer för detta, utan samma sak gäller i fråga om de flesta punkter i den kungl. proposition som vi nu behandlar. Tyvärr är det så att vi kan konstatera, att så gott som alla myndigheter har fått sina anslagsäskanden starkt beskurna. Det har

även skett i detta fall. Det större akademiska konsistoriet har äskat en höjning av i runt tal 409 000 kronor, universitetskanslern har tillstyrkt en höjning med 389 000 kronor, medan Kungl. Maj:t har stannat vid en höjning med 81 000 kronor och de ärade reservanterna 150 000 kronor. Det egendomliga är att Kungl. Maj:t och motionärerna anför precis samma motivering, nämligen det statsfinansiella läget för en prutning av det anslag myndigheterna begärt.

Då frågar man sig, när man sitter i den avdelning i utskottet, som skall behandla en sådan här sak, hur man skall ställa sig. Ja, vi har då ingen annan utväg än att gå mycket försiktigt fram, och stannar för Kungl. Maj:ts förslag, framför allt ur den synpunkten att en höjning av materielanslaget till t. ex. Uppsala universitet omedelbart skulle föranleda automatiska utgiftsstegringar på samtliga materielanslag på den här huvudtiteln och kanske, om det finns några andra sådana anslag på annat håll, även därstädes. Då vi anlagt dessa synpunkter, har vi inte vågat gå längre än Kungl. Maj:t förordat, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 78—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Lunds universitet: Materiel m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorde i ett tidigare anförande gällande, att det till stor del är fråga om automatiska utgiftsstegringar, när det gäller de här anslagen, och herr Johansson i Mysinge var inne

Professur i barnpsykiatri.

på samma förhållande. I själva verket är det så, när det gäller dessa löneanslag, så beror de till 80 procent på kompensation för försämrat penningvärde, vilket alltså i realiteten betyder en försämring av universitetens standard, såvilt jag kan se.

I ett ansträngt budgetläge är naturligtvis alla belopp besvärliga avvägningsfrågor. Det är givet att en departementschef i den situationen är i ett besvärligt läge. Men de ledamöter av riksdagen som hörde anförandena i stora partilokalen för något mer än en vecka sedan av några av vårt lands mest framstående vetenskapsmän med en nobelpristagare i spetsen, gjorde i alla fall den reflexionen: Vad beror till stor del vår materiella och kulturella utveckling på? Den beror väl ganska mycket just på vetenskapsmännens insatser, vilket även statsministern i sitt tacktal då betygade.

Jag tror rent principiellt att om vi håller dessa anslag nere, kan det visserligen ur budgetsynpunkt vara en vinning, men på längre sikt blir det en avvägning som inte är lycklig för vårt land.

Om man kan bevisa att till exempel den moderna ärftlighetsforskningen, där Hans Nilsson-Ehle och hans efterföljare gjort insatser, som gjort vårt land känt över hela världen, ger en vinning per år av 100 miljoner kronor, då förstår man vad anslagen bara till en eller två professorer betyder. Dessa anslag kan visserligen i en svår budgetsituation synas höga, men på längre sikt betyder de framsteg för hela vårt folk.

Det är med utomordentligt beklagande som man finner att budgetläget är så ansträngt, att man inte kan anslå så stora medel för universiteten att dessa ens kommer på den standard som förutsattes 1947. Det är ju pristegringarna som här har gjort att man måste kräva så mycket högre belopp.

Det är realiter en standardsänkning

som nu sker för våra universitet. Det kommer att betyda minskade möjligheter för den svenska forskningen och detta kommer i sin tur att ge utslag för hela vårt folk inte bara när det är fråga om den kulturella standarden utan också när det gäller den materiella. Jag tror att den politik som föres i fråga om kulturbudgeten är utomordentligt olycklig för landet, och verkningarna kommer att visa sig.

Jag kan väl förstå de skäl, som förestavat departementschefen och utskottsmajoriteten, men det är angeläget att framhålla att den mycket hårda sparsamhet, som här bedrivs, är olycklig.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 83—85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 86.***Professur i barnpsykiatri.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Fru EWERLÖF (h): Herr talman! Först vill jag uttrycka min glädje över den utomordentligt välvilliga behandling som utskottet har låtit min motion vederfaras. Att den har avstyrkts motiveras med att denna fråga lämpligen bör tas upp i ett större sammanhang, nämligen vid prövningen av 1948 års läkarutbildningskommittés betänkande. Det kan tyckas rimligt att så sker, men jag vill ändå, herr talman, i detta sammanhang framhålla, att det föreligger ett trängande behov av inrättande av professur i barnpsykiatri, i första hand vid karolinska institutet. Man riskerar eljest att ett tillräckligt antal läkare inte söker sig till detta verksamhetsfält och skaffar sig en kvalificerad utbildning. Jag har på olika områden när det gäller barnavården kunnat konstatera ett mycket starkt

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter.

behov av utbildade barnpsykiater i de olika delarna av landet, och jag tror, att denna fråga är av sådan vikt, att man inte bör skjuta den på längre sikt. Befattningen måste komma till på ett så tidigt stadium, att den kan sätta in när det gäller barna- och ungdomsvården, som i närvarande stund är en av vårt lands största och viktigaste frågor.

Jag skall inte, herr talman, i detta sammanhang framställa yrkande om bifall till motionen och därmed i onödan kalla in kammarens ledamöter för att ta ställning till ett yrkande som jag vet skulle falla till marken. Jag ville bara med dessa ord rikta uppmärksamheten på att ett starkt behov föreligger av att denna professur inrättas så fort som möjligt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställa bifölls.

Punkterna 87—107.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 108.

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 115, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 005 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Holmberg* väckt motion (II: 294), vari hemställts, att riksdagen ville besluta att till ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett reservationsanslag av 1 306 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 294, till Gemensamma universitetsändamål:

Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 005 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *JOHANSSON* i Stockholm (k): Herr talman! Regeringen och utskottet har i år tillmötesgått vårt gamla krav att naturastipendierna skall utgå vid samtliga högskolor. Vid en tidpunkt då antalet studerande från de mindre bemedlade befolkningsgrupperna inte bara har stagnerat utan till och med går ned, anser vi att man borde ha tagit steget fullt ut och godkänt Sveriges förenade studentkårers begäran på alla punkter. Det finns så mycken frikostighet i andra huvudtitlar, att man borde kunnat anslå även den lilla summa som behövs för att återföra naturstipendierna till 1939 års realvärde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr II: 294.

Herr *JOHANSSON* i Mysinge (bf): Herr talman! Det är klart att även detta anslag är behjärtansvärt. Det är emellertid samma förhållande med det som med övriga anslag, nämligen att vi i utskottet på grund av den restriktivitet som i dagens läge måste iakttagas icke har ansett oss kunna gå längre än vi gjort. Utskottet har därför icke kunnat gå motionärerna till mötes, men vi tycker ändå, att det som beviljats betecknar ett avgjort och stort framsteg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 109—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 116.***Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh m. fl.* (I: 132) och den andra inom andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall *m. fl.* (II: 321), hade hemställts, att riksdagen måtte dels under rubriken Gemensamma universitetsändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag på 200 000 kronor att användas till stipendier på 2 000 kronor till sådana studerande vid våra universitet och högskolor som ville förbinda sig att efter vunnit behörighet lika många läsår som stipendium åtnjuttits tjänstgöra som heltidsanställd lärare i läsåmnen vid gymnasium, realskola, högre folkskola eller på försökskolas (enhetsskolas) högstadium, i samtliga fall på anvisad ort inom bristområden i landet, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet, dels ock med motsvarande belopp (200 000 kronor) minska det under elfte huvudtiteln (bil. 13, punkt 234) upptagna beloppet på 400 000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 132 och II: 321, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrarna *Bergh, Axel Andersson, Arrhén, Widén* och *Kyling*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 132 och II: 321, såvitt nu vore i fråga, till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **ANDERSON** i Sundsvall (fp): Herr talman! Eftersom jag i likhet med herr *Bergh* i första kammaren har väckt en motion i det ärende, som nu är före-

mål för behandling, vill jag säga några ord.

Syftet med motionerna har bland annat varit, att i fråga om lärarutbildningen införa ett stipendiesystem av ungefär samma slag som tillämpas på ett par andra områden och som där visat sig vara verkningsfullt. Vi tror att det skulle bli av stor betydelse om ett sådant stipendiesystem infördes även för sådana ungdomar, som utbilda sig till lärare. Det skulle bl. a. minska deras studiekostnader i icke oväsentlig mån.

Vidare tror vi — och det har varit huvudsyftet med vår motion — att ett dylikt stipendiesystem om det utformades på ett lämpligt sätt skulle stimulera unga läraraspiranter att söka anställning på sådana platser, där lärarbristen nu är störst, och där det visat sig särskilt svårt att få lärare till de högre skolorna. Utskottet, som yttrat sig mycket välvilligt över motionen, skriver dock att man först bör avvakta verkningarna av de åtgärder som redan beslutats, och man kan ju förstå att utskottet har intagit den ståndpunkten. Jag noterar emellertid med tacksamhet, att utskottet klart sagt ifrån att införande av stipendier i enlighet med motionens förslag bör tagas under omprövning, därest det visar sig att de åtgärder, som redan vidtagits, icke är tillräckliga. Denna positiva inställning från utskottets sida är glädjande.

Det är inte min avsikt att här ta upp någon debatt om lärarbristen och de åtgärder som bör vidtagas för att minska densamma — den frågan har ju diskuterats vid flera tillfällen under de senaste åren — men eftersom jag har den uppfattningen, att de redan beslutade åtgärderna icke är tillfyllest för att häva lärarbristen vid de högre skolorna i Norrland, och då det tar en viss tid innan verkningarna av ett stipendiesystem av här ifrågavarande slag blir påvisbara, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid punkten

Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för blivande läroverkslärare m. fl.

116 i utskottets utlåtande är avgiven av herr Bergh m. fl.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Den föregående ärade talaren strök i sitt anförande under att utskottets motivering var mycket positiv, och jag tycker att både motionären och reservanterna bör vara belåtna med den skrivning utskottet har kommit med.

Vi är ju alla medvetna om att det vid de högre skolorna råder en betydande lärarbrist. Den möter oss över hela landet, fastän den väl är alldeles särskilt starkt markerad uppe i Norrland. Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja fästa uppmärksamheten på att jag helt nyligen läste en artikel av en läroverkslärare, som förmenade att bristen där uppe i diskussionen hade fått så stora proportioner genom att man redovisade denna brist som en brist i antalet undervisningstimmar med kompetenta lärare, inte i hela antalet undervisningstimmar. Vederbörande författare menade att om man tog reda på hur stort antal lärare, som skulle behövas för att man skulle komma till rätta med bristen i de utpräglade bristområdena i norr och för att man skulle få jämvikt med det övriga landet, skulle det inte röra sig om så särskilt stora tal relativt sett. Jag vet inte om han har rätt, och jag har inte haft möjlighet att kontrollera siffrorna, men jag skulle ändå vilja anföra denna artikel av en sakkunnig som ett inlägg i diskussionen och ett inlägg av den art, att man kanske inte heller skall överdriva de svårigheter som här möter.

Jag tror att det på lång sikt bara finns en enda väg när det gäller att få fram ett tillräckligt antal lärare i hela landet, och den är att vi på olika vägar försöker få lärare. Jag tror emellertid att tillfälliga åtgärder, som har en annan natur och som består i stödåtgärder av ena eller andra arten, på sin höjd kan ge en tillfällig lättnad, låt vara

att man inte skall förneka att också en tillfällig lättnad kan vara önskvärd och nödvändig. Nu är det så att man redan har vidtagit åtgärder i detta avseende. Motionärerna redovisar ju några av dem, och utskottet påpekar i sitt utlåtande ytterligare en åtgärd, som från statsmakternas sida har vidtagits. Men vi har ännu inte sett resultatet av de vidtagna åtgärderna. Man kan väl på den punkten vara mer eller mindre optimistisk, eller mer eller mindre pessimistisk, hur man nu vill taga det, men jag tror att det blir nödvändigt att härvidlag vänta litet och se hur dessa åtgärder i grund och botten kommer att verka. Man måste alltid vara försiktig när det gäller att tillgripa extraordinära åtgärder, detta därför att det är så svårt att i förväg överblicka alla de konsekvenser som kan uppstå av sådana åtgärder. Det är ju inte heller utan vidare säkert att en form av åtgärder, som varit lämplig på ett område, utan vidare med fördel kan kopieras på andra områden och vara lämplig där.

Utskottet har alltså velat avvakta utvecklingen på denna punkt, men samtidigt har utskottet klart och tydligt sagt ifrån att om inte de vidtagna åtgärderna hjälper, förväntar utskottet, att Kungl. Maj:t prövar också de uppslag motionärerna kommit med och lägger fram förslag i detta avseende. Under sådana förhållanden tycker jag att man från utskottets sida har gjort vad som i detta läge över huvud taget är möjligt att göra, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten följande reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 117—146.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 147.***Tekniska högskolan i Stockholm:
Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 153, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.* (I: 35) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Ericsson* i Näs (II: 40), hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola kunde nedsättas och från och med nästkommande budgetår begränsas till 60 kronor per elev och år.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén m. fl.* (I: 36) och den andra inom andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm *m. fl.* (II: 39), hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola avskaffades eller nedbringades till samma storleksordning som vid Stockholms högskola, 60 kronor per elev och år.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40, I: 36 och II: 39 samt II: 280, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i utskottets hemställden intagen avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor;

II. att motionerna I: 133 och II: 147, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet i nedan angivna delar av punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 35 och II: 40, såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 050 000 kronor;

b) av herrar *Bergh*, *Hesselbom*, *Arrhén* och *Kyling*, vilka ansett att utskottet i nedan angivna delen av punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 36 och II: 39 samt I: 35 och II: 40, samtliga dessa motioner så-

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

vitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

b) godkänna av dessa reservanter föreslagen avlöningsstat för Tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 670 000 kronor.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag har fått herr talmannens tillstånd att låta mitt anförande beröra såväl punkt 147 som punkt 153, då bägge punkterna berör terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg.

Frågan om terminsavgifterna vid de tekniska högskolorna och handelshögskolorna har ju riksdagen tidigare vid olika tillfällen haft tillfälle att ta ställning till. Det har alltid vid varje tillfälle, då vi diskuterat dessa frågor, sagts från riksdagens sida, att rättvisan kräver att en ändring kommer till stånd, men att på grund av statsfinansiella skäl riksdagen inte kunde fatta något nytt beslut i det avseendet. I år har utskottet yttrat sig ungefär på samma sätt. Det säger nämligen: »Utskottet vill emellertid liksom i fjol framhålla önskvärdheten av att dessa avgifter, vilka nu uppgå till relativt höga belopp, så snart förhållandena det medgiva, nedsättas.»

Jag skall be, herr talman, att med några ord få belysa hur det i själva verket ligger till för de ungdomar som studerar vid de tekniska högskolorna och handelshögskolorna. I dag har vi ju inte att ta ställning till terminsavgifternas slopande vid våra handelshögskolor, utan det är våra tekniska högskolor det är fråga om. Det är på det sättet att studerandena vid våra högskolor och universitet utom de tekniska

högskolorna och handelshögskolorna betalar en formell terminsavgift, uppgående till 60 kronor per år. Men för de studerande vid de tekniska högskolorna går terminsavgiften upp till det mångdubbla, och för en examen tagen vid t. ex. tekniska högskolan i Stockholm utgör terminsavgifterna sammanlagt mellan 1 800 och 2 000 kronor.

Man kan fråga sig, varför just dessa ungdomar skall åsamkas en sådan merkostnad. Jag har i min hand en PM från Sveriges förenade studentkårer, och jag skall be att få relatera några av de synpunkter som där framförs. Man börjar med att säga, att drygt 30 procent av de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm har erhållit nedsättning av terminsavgiften. Därav kan man mycket lätt, herr talman, få den uppfattningen, att då så stor del av de studerande fått nedsättning, så har man givit verksam hjälp. Men om man ser efter vilka inkomster föräldrarna till dessa ungdomar måste ha, framgår det att den maximala nedsättningen, d. v. s. med 75 procent av terminsavgiften, kan erhållas av elever, vilkas föräldrar har en taxerad inkomst av högst 3 000 kronor, och den 50-procentiga nedsättningen kan erhållas av studerande, vilkas föräldrar har en taxerad inkomst av högst 6 000 kronor. Det torde vara klart för alla att de föräldrar, vilkas inkomst ligger vid högst 3 000 kronor, allesammans lever på eller under existensminimum. Jag kan vidare nämna att drygt två tredjedelar av dem som studerar vid tekniska högskolan i Stockholm kommer från landsorten, d. v. s. de har sin hemort utanför Stockholm.

Jag vill också relatera hur man gör vid Chalmers i Göteborg. Där går man inte efter riktigt samma grunder, men det kan vara av ett visst intresse att se hur nedsättningen av terminsavgifter verkar där. 50 procents nedsättning kan beviljas, om teknologens och föräldrarnas sammanlagda inkomst uppgår till i genomsnitt 1 800 kronor per familjemedlem, och 75 procents nedsättning

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

medges, om inkomsten uppgår till 1 000 kronor per familjemedlem.

Jag skall sedan, herr talman, helt kort beröra vad som säges i slutet av yttrandet. Där nämnes, att Sveriges för- enade studentkårers fullmäktige på sitt sammanträde i december 1952 uttalade, att man av rättviseskäl räknar borttagandet av terminsavgifterna som den mest angelägna reformen på det student-sociala området för närvarande.

Jag är övertygad om att ingen av den- na kammars ledamöter kan ha någon annan uppfattning än att det föreligger en skriande orättvisa mot de ungdomar det här gäller. Man vill ju att de som kommer in vid de tekniska högskolorna skall få den bästa tänkbara utbildning, och man vill ha duktigt folk. Då är det naturligtvis angeläget att se till, att för- äldrarnas ekonomiska villkor inte blir utslagsgivande för om vederbörande skall kunna börja studera vid högsko- lan. När man nu emellertid vet att det leder till en mycket dryg kostnad för statsverket, om terminsavgifterna tas bort, så är jag på det klara med att det i dessa tider, då de statsfinansiella svå- righeterna alltid åberopas — och det med allt skäl — torde vara ganska be- svärsligt att få riksdagen med på att lösa frågan så att man tar bort terminsavgif- terna på en gång. Vi har då varit några stycken inom utskottet som velat gå en gyllene medelväg och därför i en reservation föreslagit, att terminsavgif- terna skall tas bort successivt på det sättet, att man året efter det riksdags- beslutet fattats skulle låta alla som går fjärde året på tekniska högskolan eller Chalmers slippa ifrån terminsavgiften eller bara behöva betala de 60 kronor- na. Året därefter skulle även tredje års- kursen få vara med, och efter fyra år skulle systemet vara genomfört.

Då uppstår den frågan, om riksdagen i alla fall anser att det är en alltför stor utgift att redan i år ikläda sig en sådan merkostnad som 205 000 kronor. Det gäller nämligen 130 000 kronor till

tekniska högskolan i Stockholm och 75 000 kronor till Chalmers. Jag måste för min del säga, herr talman, att det skulle vara ytterligt värdefullt, om riks- dagen ville ta sig en funderare på om man inte skulle kunna gå denna väg.

Nu finns här även en reservation, vars syfte jag innerst inne sympatiserar med; den går ut på att man skulle kun- na ta bort alla dessa terminsavgifter redan från början. Men jag har inte an- slutit mig till den reservationen, ty jag vet, att kammaren inte gärna vill gå med på en så stor utgiftsökning som en miljon kronor. Det är därför, herr talman, som vi, några reseranter, har framfört detta kompromissyrkande.

Innan jag slutar mitt anförande skulle jag också vilja stanna vid en motion som har väckts här i kammaren av frö- ken Elmén, och hon kommer väl själv att tala i frågan, eftersom det föreligger en blank reservation i ärendet från hen- nes sida. Fröken Elmén har framfört önskemålet, att man skulle få in i den ordinarie studieplanen som obligatorisk undervisning ämnena arbetsledarkun- skap och arbetspsykologi. Jag tror, herr talman, att detta är en ytterligt betydel- sefull uppgift som skulle åvila våra tek- niska högskolor. Det räcker inte med att bara utbilda våra teknologer till skick- liga vetenskapsmän etc., jag tror också det betyder oerhört mycket att de får en utbildning i arbetspsykologi och arbetsledarkunskap. Dessa unga män- niskor skall i alla fall bli arbetsledare och handha stora grupper av arbetare och tjänstemän, och de behöver säker- ligen vara kunniga i dessa spörsmål.

Vi hade till utskottet införskaffat upp- gifter från de studerande själva, hur de såg på saken. Från Stockholms horisont uttalade man att man var intresserad av saken och meddelade, att man hade ordnat privat undervisning i dessa äm- nen och att man i samarbete med ar- betsgivarorganisationen och personal- sammanslutningarna kunde få frivillig undervisning. Man var emellertid rädd

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

för att betunga schemat ytterligare och därigenom kanske riskera att förlänga den tid som åtgick för att ta ifrågavarande examen.

Fröken Elmén har sagt att läget är något annorlunda i Göteborg, och jag skall inte yttra mig om det. I detta avseende har jag inte velat vara med om att föreslå någon ändring av utskottets förslag, men jag vill uttala förhoppningen, att just den frivilliga undervisningen i dessa mycket betydelsefulla ting skall kunna bli ännu mer utbredd än den för närvarande är.

Jag skall inte förlänga debatten vidare, herr talman, men jag vill än en gång understryka att här gäller det ett ytterligt viktigt område, som riksdagen har att ta ställning till. Och rättvisan kräver, herr talman, att man nu försöker gå från ord till handling, ty man kan inte klara sig bara med de vackra deklARATIONERNA om att denna fråga så småningom skall lösas. Jag tror att frågan i år kan börja gå mot sin lösning genom det förslag som reservanterna lagt fram om en successiv avveckling av terminsavgifterna. Till denna reservation, avgiven av herr Bergh m. fl., ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr SEVERIN i Stockholm (s): Herr talman! Jag skall omedelbart bekänna, att när jag jämte vissa andra kammarledamöter väckte en motion om terminsavgifternas borttagande, hyste jag inte stora förhoppningar om att få denna motion bifallen. Jag skall till denna bekännelse ytterligare lägga påpekan- det, att jag hyser mycket stor respekt för statsverkspropositionen och inte gärna går med på en höjning av de anslag som Kungl. Maj:t där föreslagit. Det är alltid gränser dragna även för statens förmåga, och dem får man söka vara försiktig med att överskrida.

Nu har, såsom redan herr Kyling påpe- kade, utskottet skrivit mycket väl- villigt. Utskottet har i princip uttryckt samma mening som motionärerna och

förutsatt att Kungl. Maj:t ägnar frågan en sådan uppmärksamhet, att spörsmå- let snart kan lösas, d. v. s. att termins- avgifterna avskaffas vid dessa högsko- lor. Detta är gott och väl. Så skrev ut- skottet även i fjol, då det var fråga om terminsavgifterna vid handelshögsko- lorna. Trots detta har Kungl. Maj:t inte ansett sig böra uppmärksamma spör- målet, i varje fall inte i sådan omfatt- ning, att några nedsättningar av ter- minsavgifterna har föreslagits.

Nu är naturligtvis alltid frågan om anslag till det ena ändamålet eller till det andra en avvägningsfråga. Det är alldeles klart att alla de anslagskrav som ställs på staten aldrig kan till- godoses. Då skulle budgeten springa upp i många flera miljarder än för när- varande. Jag är väl medveten om att det sålunda måste äga rum en prut- ning och en avvägning. I denna avväg- ningsprocess blir alltid resultatet att de anslag, som anses angelägnast, före- läggs riksdagen och i allmänhet bevil- jas av denna, medan de som inte får plats i budgeten anses mindre ange- lägna.

Med all respekt för den statsfinansi- ella förmågan känner jag mig ganska övertygad om att om Kungl. Maj:t, här närmast företrädd av ecklesiastik- ministern, hade varit mera intresserad för terminsavgifternas avskaffande, skulle det belopp, som härför är erfor- derligt, enligt uppgift i utlåtandet om- kring en miljon kronor, också ha fått plats i budgeten. Något annat, som all- så hade fått anses mindre angeläget, hade då fått strykas. Frågan om ter- minsavgifternas avskaffande kan inte utan vidare sägas bero av det stats- finansiella läget eller av de statsfinan- siella resurserna, ty även om dessa hade stigit ytterligare en miljard är jag säker på att det på denna miljard hade framställts anslagskrav på fem miljarder. Vid dessa avvägningar skulle den för saken intresserade ecklesiastik- ministern i alla händelser inte ha fått

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

plats för terminsavgifternas avskaffande.

Med hänsyn till det intresse, som riksdagen visade för frågan i fjol och de bevekande ordalag, som riksdagen riktade till Kungl. Maj:t att uppmärksamma spörsmålet, och med hänsyn till att regeringen trots detta inte har ansett sig kunna göra det, måste jag säga, att jag för mitt vidkommande är mycket pessimistisk, för så vitt det inte sker någon ändring i regeringen, antingen beträffande personerna eller beträffande regeringens intresse för terminsavgifternas avskaffande så att den följer vad riksdagen sålunda har sagt.

Jag tror att det är lika fåfängt med riksdagens bevekande uppmaning i år som det var i fjol, om inte en sådan förändring sker. Jag kan naturligtvis hysa mina förhoppningar om att en sådan förändring i regeringens intresse-riktning skall komma att äga rum, att intresset för terminsavgifternas avskaffande blir något större, varför något annat önskemål i stället får strykas.

Eftersom emellertid i en av reservationerna yrkas bifall till den motion, som jag och några till har väckt, och för övrigt till ytterligare en motion av samma innehåll, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Ohlson m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Svensson* i Stenkyrka (bf), *Bark* (s) och *Nestrup* (fp).

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Det är inte mycket att tillägga till vad som har framförts här. Jag vill dock understryka, att när riksdagen 1951 beslöt att avskaffa terminsavgifterna vid Stockholms högskola, motiverade statsrådet detta förfarande med att helt kort påpeka att terminsavgifterna bör avskaffas av sociala skäl. Det är klart att samma skäl föreligger i detta fall, och man kan säga att orättvisan känns för närvarande större för de studerande vid

de läroanstalter, som fortfarande har kvar dessa terminsavgifter, än den kändes då.

Herr Kyling har ju redogjort för hur det ekonomiska läget är för eleverna vid dessa skolor. Allt tyder ju på att det inte finns någon skillnad i fråga om socialt skikt för elevernas vidkommande, när det gäller dessa högskolor och när det gäller de andra universitetet och högskolorna.

Dessutom måste man ju här trycka på rättvisesynpunkterna, som man ju från studenthåll särskilt har betonat. Det kan inte vara rimligt att de studerande vid dessa skolor skall betala dryga terminsavgifter när andra slipper det.

Statsutskottet skriver ju i stort sett på samma sätt i år som det gjorde förra året. Men nu betonar utskottet, att när vi har fattat beslut om utvidgning av möjligheterna att få naturastipendier till att gälla även dessa skolor, har vi ju tagit ett steg åt rätt håll för att utjämna de sociala förmånerna för de olika kategorierna av studerande. Men man får för det första komma ihåg, att det är blott ett fåtal som får dessa naturastipendier och att för de andra orättvisan kvarstår lika stor som förut.

Vad man här har att falla tillbaka på är ju, som herr Severin betonade, det statsfinansiella läget. Samma motiv var det förra året, när vi hade ett överskott i statsbudgeten på en miljard. Samma motiv framföres i år, när vi har en balanserad budget. Man måste hålla med herr Severin om att det borde ha funnits möjligheter att få bort dessa avgifter vid avvägningen mellan olika anslag, om det funnits tillräckligt intresse för saken.

Det finns två reservationer. Herr Kyling talade för den reservation, som herr Bergh m. fl. har avgivit. Jag för min del yrkar här bifall till den reservation, som har framställts av herr Ohlson m. fl. Skillnaden är ju den, att i ena fallet föreslår vi att dessa avgifter

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

skall bortfalla i och med nästa termin nästa läsår, men enligt det förslag, som herr Kyling talade för, skall man successivt komma ifrån dessa terminsavgifter. I sak innebär det ju detsamma. Det är bara det att man i det senare fallet skjuter på avgiftsbefrielsen för en del studerande.

Jag tycker nog att det statsfinansiella läget borde tillåta att man tar denna sak i ett tag. Skall vi gå in för att ta bort terminsavgifterna bör man kunna göra det i och med nästa läsår, och därför yrkar jag för min del bifall till reservationen av herr Ohlon m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Hammar* (fp), *Gustafsson* i Borås (fp), *Nelander* (fp), *Rimmerfors* (fp), *Boija* (fp), *Larsson* i Stockholm (fp), *Helén* (fp) och *Löfgren* (fp).

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Vad först och främst avgifterna beträffar ber jag att få instämma i vad herr Widén har sagt och med detta också yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Ohlon m. fl.

Men, herr talman, jag vill yttra några ord med anledning av en motion som har behandlats i samband med den här punkten.

Motionen går ut på att man i den obligatoriska undervisningen vid de tekniska högskolorna, vid tekniska läroverk och även vid handelshögskolorna skulle lägga in undervisning i humanistiska ämnen, framför allt och i första hand psykologi, sociologi och pedagogik.

Utskottet har ju behandlat motionen välvilligt så till vida, att man tydligen har dryftat detta spörsmål i olika sammanhang och även haft en del föredragningar i frågan, men när det gäller beslut har man kommit därhän att man har avstyrkt motionen och hänvisat dessa ämnen till frivillig undervisning. Man anser att de inte kan läggas in i den obligatoriska undervisningen. Man

framhåller att de är av betydelse och värde men anser att det är så pass stor trängsel på schemat, att det inte går att där lägga in ytterligare ämnen.

Jag undrar om utskottet verkligen har sett räckvidden av de här ämnena. Det är ju så att vi lever i en ständig teknisk utveckling. Man kan säga att vi lever i en ständig teknisk revolution, som visar sig i samhällslivet men kanske framför allt sätter sina spår uti arbetslivet.

Man märker ju också att det blir svåra anpassningsproblem för den enskilde individen, och dessa anpassningsproblem avspeglar sig i en hel del förhållanden som man inte kan undgå att observera. Man kan exemplifiera detta med det jäkt som vi har i såväl arbetsliv som samhälle, med att vi har ett ökat antal neuroser och med att vi på olika områden har ett ökat antal yrkessjukdomar, som man nog kan hänföra till den arbetslivets utveckling som pågår. Vidare återspeglas detta förhållande också i olycksfallsstatistiken. Av de 300 000 olycksfall som vi har per år har omkring 80 procent psykologiska orsaker, de beror på den mänskliga faktorn.

Vi kan inte heller bortse ifrån att de svårare problem som vi möter i dag, dem har vi på samhällslivets område och på det mänskliga planet.

När det gäller uppbyggandet av arbetslivet och även samhället i övrigt spelar ju framför allt ingenjörerna en mycket stor och betydande roll, och det gäller kanske här först och främst att få dem att på ett rätt sätt förstå och ta hänsyn till människan och människans reaktioner. Vi måste alla förstå och inse teknikens stora värde, som har drivit fram vår höga materiella standard, men för att inte tekniken skall komma i konflikt med hela samhället krävs det att man får in den här undervisningen på ett rätt sätt, att verkligen ingenjörerna och teknikererna på ett rätt sätt tar hänsyn till

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

människan och förstår människans reaktioner.

Nu säger utskottet dels att undervisning i dessa ämnen kan baseras på frivillighet, dels att man räknar med att denna allmänorienterande utbildning skall ha skett innan de studerande kommer in vid de tekniska högskolorna.

Man måste emellertid också förstå, att denna undervisning dock fordrar en viss mogenhet för att de studerande skall kunna tillgodogöra sig den på ett rätt sätt, ock för att de skall få en verklig respekt för den måste den ske, anser jag, i samband med just den tekniska utbildningen.

Nu har man också vid studentkårerna vid de tekniska högskolorna arrangerat frivilliga studier på dessa områden, och såsom just herr Kyling framhöll är man i Stockholms studentkår mycket belåten med den undervisning som där meddelas. Man anser att den har fått en stor anslutning, man är belåten med att ungefär tio procent av studentkåren deltar i densamma. Å andra sidan anser man vid Chalmers tekniska högskola, där man har samma erfarenhet — att det blir ungefär tio procent som deltar i denna undervisning — att detta resultat är i högsta grad otillfredsställande, och man anser också, att de som kommer till denna undervisning är de som är speciellt intresserade för dessa ämnen, medan däremot de som speciellt behöver handledas i denna undervisning inte kommer dit. Därför anser man att det är nödvändigt, att dessa ämnen läggs in i den obligatoriska undervisningen.

När det nu sägs, att dessa ämnen inte kan få plats på schemat, anser jag för min del, och mina medmotionärer med mig, att dessa ämnen är så pass viktiga att man väl i så fall på något sätt får revidera schemat, så att man verkligen kan få in dessa ämnen i den obligatoriska undervisningen. Vi håller före att detta inte är någon bi-

sak, utan att det är en viktig fråga, ty man kan inte komma ifrån att det i hela denna utveckling dock till syvende og sist är människan som skall vara målet för hela vår strävan.

Jag har intet yrkande att ställa i detta hänseende, herr talman. Jag hoppas bara att frågan tas upp igen, att detta inte är det sista ordet, utan att man kan tänka sig att senare få in dessa ämnen i den obligatoriska undervisningen.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k): Herr talman! Till de goda rättviseskäl, som redan har anförts i debatten eller refererats från Sveriges förenade studentkårers skrivelse, vill jag foga ytterligare ett par.

De höga betygskraven vid tekniska högskolan och Chalmers gör att redan den förberedande undervisningen för många av dessa studenter har blivit mycket dyr. De siffror som herr Kyling nyss anförde visar, att det trots allt är en del studenter från mindre bemedlade hem som trasslar eller lånar sig fram. Men det är ju uppenbart att många begåvningar, kanske de bästa begåvningarna, icke kommer fram dit och att det kanske är dessa terminsavgifter som blir tuvan som stjälpes lasset och stänger dem från högre undervisning. Därför hänvisas de antingen till sämre men ändå dyr undervisning och blir s. k. STI-ingenjörer eller får avbryta sina studier helt. Sverige har inte råd att avstå från utbildning av dessa begåvningar, som man nu gör.

Det har sagts att statsfinansiella skäl står i vägen. Jag finner det beklämmande att det är de socialdemokratiska utskottsledamöterna som bildar den bastanta muren mot det gamla kravet på den högre undervisningens demokratisering, ett krav som är särskilt aktuellt för de många som kommer från fattiga hem eller inte kan komma fram till tekniska högskolan eller Chalmers därför att föräldrarna är bosatta

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

på andra orter, varför kostnaderna för teknologernas försörjning blir för höga.

Herr Severin har nyss sagt, att om det rätta intresset hade funnits hade man nog kunnat bereda plats för denna i det stora sammanhanget rätt lilla summa i budgeten. Jag instämmer häri med herr Severin. Det är intresset som har saknats. Summan motsvarar bara vad en enda centuriontank kostar och utan att så mycket orda om de statsfinansiella svårigheterna har majoriteten nyss voterat för inköp av 100 stycken sådana. Jag tycker därför att vi borde hjälpa regeringen att få plats i budgeten för den behövliga summan.

Vi har yrkat på att terminsavgifterna helt skall strykas. Då det inte finns någon utsikt att få detta förslag igenom vill jag för min del yrka bifall till den reservation som har avlämnats av herr Ohlson m. fl. Om den blir utslagen vid en förberedande votering kommer vi i sista hand att stödja reservationen av herr Bergh m. fl.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Det är en varken tacksam eller angenäm uppgift för mig att här föra utskottets talan. Principiellt är vi på helt samma linje som reservanterna. Åsikterna är däremot delade om möjligheterna att i dagens läge realisera den synnerligen önskvärda tanken.

Frågan är nu bara om man, som herr Severin sade, inte skall ha någon respekt för siffrorna i statsverkspropositionen, utan — jag förmodar att det måste vara innebörden — så långt det är möjligt skall tillgodose motionärernas önskemål, när de är befogade. Alla krav är emellertid befogade enligt motionärernas uppfattning. Man måste därför företaga en samordning. En sådan sker väl först och främst inom departementet, där man får väga utgifterna mot tillgängliga medel. Jag förmodar att man dessutom inom regeringen måste företaga en avvägning

mellan de krav som ställes på de olika huvudtitlarna.

När vi på andra avdelningen behandlade denna huvudtitel, kom vi, det skall jag villigt erkänna, inte på en enda punkt där vi kunde sänka något anslag. Vi har således inte fått någon så kallad omfördelning. Det enda anslag vi har sänkt är anslaget till Unesco, som minskats med 30 000 kronor. Den ändringen är mera formell. Vi har nu reda på den verkliga utgiftssumman, men när propositionen skrevs fanns inte den uppgiften tillgänglig.

Vi har ändå ökat anslaget med det kanske relativt blygsamma nettobeloppet 80 000 kronor på ett par områden som vi ansett absolut nödvändiga att göra någonting för. Det gäller bland annat att skaffa blinda och döva barn på anstalterna något högre fickpengar och beklädnadspengar. Dessutom har vi i utskottet understött strävandena att få fram flera hörselvårdsskolor med statsbidrag. Det sistnämnda kommer att öka utgifterna med 50 000 kronor först från och med 1954/55. Men om vi ser på ecklesiastikstatens budget, finner vi att den dock ökat med inte mindre än 183 miljoner kronor. Det är väl dock ett avsevärt belopp, och man kan väl våga påstå att det är relativt tillfredsställande. Visst är huvuddelen automatiska utgiftsstegringar, men det finns en hel del nya anslag och höjda anslag för vad man betraktar som angelägna ändamål.

Det måste också i sanningens intresse betygas att både motionärer och reservanter har visat stor återhållsamhet i sina anslagskrav i år, men jag tror mig å andra sidan kunna säga att vi, som står på utskottsmajoritetens sida i fråga om vissa av reservanternas förslag, i långa stycken sympatiserar med dem. Möjligheterna att ge anslag till alla ändamål som man anser behjärtansvärda är ju dock begränsade. De reservationer som här föreligger skulle i det ena fallet medföra en kostnadsökning

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

på något över 800 000 kronor, i det andra fallet på 205 000 kronor. Många anser att detta har vi råd med. Ja, visst har vi det. Frågan är bara, om man inte genom sådana stora anslagsökningar för mycket rubbar cirklarna när det gäller den sammanhängande ekonomiska uppläggning som budgeten dock utgör.

Utskottsmajoriteten har sålunda inte ansett sig kunna i år gå med på ett anslag till den i och för sig behjärtansvärda sak som det här gäller, men vi har ju skrivit mycket positivt och än en gång understrukit önskemålet om att Kungl. Maj:t, så fort det finns några möjligheter därtill, tillgodoser detta rättvisekrav, såsom det har kallats. Jag är emellertid inte alldeles säker på att det kommer, såsom herr Severin sade, att ske snart och i ett sammanhang. Det avgörande är väl inte bara, att det hos departementschefen och regeringen över huvud taget finns intresse för saken, utan också huruvida det föreligger ekonomiska möjligheter att realisera saken, och därom varken vill eller vågar jag för min del spå någonting.

Dessutom får vi nog tänka oss att ta ett steg i taget. Ett sådant har redan tagits genom det beslut, som fattats på en tidigare punkt, nämligen om utökning av naturastipendierna. Därtill åtgår ju rätt mycket pengar, men alla är eniga om att dessa stipendier kommer att fylla en stor uppgift. De skulle ju i första hand komma de mindre bemedlade och obemedlade till godo, och när vi alltså i år redan genomfört detta, tror jag för min del att allan rättfärdighet är uppfylld och att vi kan vänta med att taga nästa steg tills vi fått ytterligare resurser till vårt förfogande.

Jag skall inte här ingå på vilken av de föreliggande reservationerna som är den bästa, men jag håller med herr Widen om att när frågan skall lösas, bör det ske i ett sammanhang.

Jag skall inte nu ytterligare utveckla ämnet, men innan jag slutar vill jag

något replikera fröken Elmén, som ju här har pläderat för sin motion, även om hon inte yrkat bifall till densamma. Jag vill beträffande denna motion säga, att vi i utskottet hade mycket stora sympatier för saken i och för sig. Vad som gjorde att vi inte kunde gå in för motionen var de praktiska svårigheterna att realisera densamma. Vi erkänner villigt att den materiella odlingen, om jag så får uttrycka mig, i våra dagar går tydligen fortare framåt än den andliga. Man kan beklaga att dessa båda utvecklingslinjer inte löper jämsides — i det fallet är vi helt överens med fröken Elmén — men frågan är vem som bär skulden till det hela. Är det hemmen eller är det folkskolan, realskolan och läroverken eller är det universiteten och högskolorna, alltså även de tekniska högskolorna? För min del vill jag inte fälla någon dom i detta avseende. Jag bara konstaterar att de lägre utbildningsformerna, realskolorna och läroverken, väl är de som framför allt skall bestå den allmänorienterande undervisningen, medan de tekniska högskolorna får mera betraktas som yrkesutbildningsanstalter.

Därmed har jag inte velat förneka behovet av en undervisning vid de tekniska högskolorna i sådana ämnen som fröken Elmén här talat för, men hur skall man kunna skära ned kurserna på ett sådant sätt, att man där kan lägga in även dessa ämnen? Jag tror inte att studenterna över lag skulle vara med därpå. De vill säkerligen inte ha längre utbildningstid, och frågan är om de önskar få med dessa ämnen på bekostnad av utbildningen i sådant som de direkt kan tillgodogöra sig i det yrke som en gång i tiden skall bli deras.

Jag tror sålunda att det möter praktiska svårigheter att ordna saken, och jag vill kort och gott instämma med herr Kyling, då han säger att det hela måste, såsom nu sker, organiseras på frivillighetens väg och helt utvecklas under de former som han här skisserat.

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Till avdelningens värderade ordförande som talade om naturastipendierna och deras betydelse för de studerande vill jag säga, att när man undersöker hur stor procent av de studerande vid de tekniska högskolorna, som kommer i åtnjutande av dessa stipendier, som bebådades redan år 1939 men på grund av de statsfinansiella skäl som rått ända sedan dess inte har kunnat bli genomförda förrän i år, och finner — vilket jag tidigare redogjort för här — att föräldrarna till dessa studerande har inkomster som ligger så lågt — det är också klart utrett att medianinkomsten hos föräldrarna till dessa studerande ligger vida lägre än vid övriga högskolor och universitet — förstår man, att både naturastipendierna och en reduktion av terminsavgifterna säkerligen är mycket behövliga.

Jag blev sedan, herr talman, glatt överraskad, när avdelningens ärade ordförande sade, att man skall ta ett steg i taget och inte ta allting på en gång. Jag trodde då, att herr Johansson skall yrka bifall till min reservation. Döm om min förvåning, när avdelningens ordförande senare i sitt resonemang vid avgivande av värdeomdomen om de två föreliggande reservationerna finner, att den första reservationen, som kostar 860 000 kronor, är att föredra framför den reservation som kostar 205 000 kronor. Jag kan inte riktigt förstå logiken i detta.

Jag vill nu, herr talman, nämna, att jag så väl före som under denna debatt hört flera av kammarens ledamöter hesitera inför siffran 860 000 kronor men som sagt att de vill vara med om att bevilja 205 000 kronor, ty då har man i alla fall gett en möjlighet att genomföra en ändring i de hittills rådande missförhållandena.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle: Herr talman! När herr Johansson i Mysinge talar om den obligatoriska undervisningen och om hur den skall organiseras, vill jag häremot säga, att det i första hand beror på om man anser de humanistiska ämnena äga så stor betydelse att man skall lägga upp en undervisning i ämnena psykologi, människokunskap och sociologi m. m. för att kunna ta hänsyn till den mänskliga faktorn på rätt sätt. Jag menar, att det exempelvis kan bli en misshushållning med människor, som längre fram kan bli svår att motverka och som kan drabba människorna mycket hårt. Enligt min mening är den sidan så pass betydelsefull, att jag anser, att humanistiska ämnen bör ingå i den obligatoriska undervisningen vid de tekniska högskolorna. Sedan får man revidera scheman därefter.

Om studenternas egen uppfattning kan jag nämna, att man vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg länge övervägt att resa ett krav på att göra undervisningen i dessa ämnen obligatorisk.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Då det här i debatten, som jag tyvärr inte haft tillfälle att avlyssna, emedan en debatt i samma ämne pågår i första kammaren, har starkt ifrågasatts huruvida regeringen och speciellt jag hade något intresse för att över huvud taget göra någonting på detta område, anser jag mig böra säga några ord.

Att detta icke är en obetydlig finansiell fråga torde man få klart för sig enbart av de siffror som nämnts nu allra sist i debatten. Om jag dessutom tar som exempel — det ligger likadant till på andra håll — att anslaget under den punkt som nu är i fråga, Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar, har höjts från 3 miljoner kronor 1951/52 till 4,4 miljoner kronor följande år och att det föreliggande förslaget belöper

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

sig till över 5,5 miljoner kronor, förstår ju var och en, att det är ett problem att kunna få pengarna att räcka till.

Jag kan nämna en siffra till. Vi har under budgetåret haft att taga ställning jämväl till en framställning om att slopa terminsavgifterna vid de allmänna läroverken, vilket, enligt vad som beräknats, i dagens läge skulle kosta inte mindre än 7 miljoner kronor. Här föreligger i alla fall ett principbeslut från riksdagens sida att vi skall försöka effektuera detta förslag. Detta är sannerligen intet litet problemkomplex, och regeringen har därför anslutit sig till den meningen att vi får gå fram steg för steg. Om jag dessutom påpekar att vi i år har höjt anslaget till naturstipendier med 340 000 kronor, anslaget till doktorandstipendier med 216 000 kronor och anslaget till studentbostäder med 200 000 kronor, tycker jag ju, att vi även på dessa områden, som är snarlika det som behandlas under den punkt vi nu diskuterar, har gjort en viss insats.

Det var rätt intressant, att herr Kyling här ytterligare underströk, att han inte värderar naturastipendierna så högt, eftersom det endast vore två procent av studenterna som kunde få dem. Men, herr Kyling, det är ju dessa två procent som bäst behöver pengarna — jag hoppas åtminstone att det går till så vid utdelningen. Under sådana förhållanden har det väl ändå sin betydelse om anslaget, som för något mer än ett år sedan utgick med 300 000 kronor och nu är uppe i 600 000 till nästa år föreslås ökat till 940 000. Detta skall väl ändå hjälpa en del. Vad som är relevant i detta sammanhang är ju just att vi låter även de tekniska högskolorna få vara med om dessa stipendier. De har ju inte fått det tidigare.

Vidare, goda reservanter, det står inte skrivit någonstans att endast två procent av de studerande vid de tekniska högskolorna skall få dessa sti-

pendier. Jag kan förstå att det dragits upp siffror på hur pass väl de tekniska högskolornas elever skulle behöva dessa stipendier. Det är säkerligen riktiga siffror, men är det på det sättet, kommer ju den utdelande myndigheten att ta hänsyn därtill vid ansökningarna. De tekniska högskolorna kan kanske då få ett procenttal på tre eller fyra eller kanske ännu högre som får del av dessa stipendier. Det blir således en avsevärd hjälp för dem som bäst behöver dem.

Jag skall be att få göra ännu en jämförelse nämligen med läroverken, som vi sneglat åt vid behandlingen av denna fråga. Där har de kostnader, som täcks av terminsavgifter, stegrats så mycket, att det faktiskt förelåg en antydning om att vi i stället borde höja terminsavgifterna. Detta ansåg vi naturligtvis vara orimligt. Men vad skall vi då göra för att undgå detta? Jo, vi måste sätta in ytterligare statsmedel i de läroverkskassor som det är fråga om. Det blev sålunda en ytterligare ökning på om jag inte missminner mig ungefär 300 000 kronor, och denna ökning måste ses i samband med detta.

Jag kan inte hjälpa att jag har den uppfattningen, att regeringen har visat intresse att hjälpa våra studerande. Man har emellertid ansett att man måste gå fram på en försiktig linje. Jag räknar dock med att turen givetvis också skall komma till detta anslag.

Herr KYLING (h): Herr talman! Statsrådet måste säkerligen ha missuppfattat mig om han har den uppfattningen, att jag skulle anse att naturastipendierna inte var någonting att tala om i detta sammanhang. Jag anser att naturastipendierna är ett mycket värdefullt tillskott. Som jag tidigare upplyste om, då statsrådet inte var inne, är det emellertid drygt 30 procent av de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm som får nedsättning i terminsavgiften. Jag hade då också tillfälle att citera att de, vars

Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar.

föräldrar hade en taxerad inkomst på 3 000 kronor, kunde få 75 procents nedsättning. Nu utgår jag ifrån att herr statsrådets resonemang är riktigt och rätt och att de mindre bemedlade skall få dessa naturastipendier. Således kommer dessa naturastipendier i stor utsträckning att gå till dem som redan har nedsättning i terminsavgiften. Alla andra kommer då att ha kvar den höga terminsavgiften.

Jag har bara velat säga detta, herr talman, för att kammarens ledamöter inte skall få den uppfattningen, att jag skulle vara motståndare till dessa naturastipendier. Jag hälsar dem med tillfredsställelse och hoppas, att detta bara är början på en utveckling, som kommer att fortsätta.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag reagerade emot att statsrådet här tog upp frågan om terminsavgifterna vid våra läroverk. Den frågan hör inte hit, ty här gäller det ett direkt rättvisekrav. Vi har fyra högskolor, två tekniska högskolor och två handelshögskolor, med terminsavgifter, medan vi för övrigt vid alla högskolor och universitet inte har några terminsavgifter på högre belopp än 30 kronor. Det är således här fråga om ett rättvisekrav, som man inte kan komma ifrån. Terminsavgifterna vid våra läroverk har en helt annan karaktär.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Herr Kyling missuppfattade mig eller också uttryckte jag mig otydligt. När jag talade om att vi skulle ta ett steg i taget, då var det inte min mening att vi stegvis skulle sänka terminsavgifterna. Jag menade att naturastipendierna skulle vara första steget och sloandet av terminsavgifterna det andra. Jag hoppas att vi nu förstår varandra bättre.

Sedan undrar jag om fröken Elmén kan gå i god för att samtliga studerande vid Chalmers tekniska högskola

önskar en obligatorisk kurs i de ämnen fröken Elmén föreslår som påbyggnad på den kurs de för närvarande har. Jag för min del är mycket tveksam på denna punkt, och jag skulle nog vilja avvakta ett bestämdare besked innan jag vågar tro på detta.

Fröken ELMÉN (fp): Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Johansson i Mysinge, att det är studentkårens ordförande som framfört dessa synpunkter till mig. Både den nuvarande ordförande och erdföranden för några år sedan, som jag diskuterat frågan med, framböll detta, och jag har också fått det skriftligt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till vad utskottet i punkten hemställt; 2:o bifall till den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o bifall till den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen åskade likväl herr Kyling votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten 147:o) i statsutskottets utlåtande nr 8 antager den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kon-

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

traproposition i nämnda votering antagit den reservation, som fogats vid punkten av herr Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 89 nej, varjämte 26 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 147:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 90 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr SEVERIN i Stockholm (s), som anförde: Herr talman! I huvudvoteringen om punkt 147 råkade jag trycka på fel knapp. Min avsikt var att rösta nej.

Punkterna 148—152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 153.***Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 160, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att för civilingenjören Folke Tenelius måtte få från och med 1 juli 1953 inrättas en personlig professur i fläktanläggnings- och luftbehandlings-teknik vid Chalmers tekniska högskola samt besluta, att Tenelius skulle såsom innehavare av sagda befattning i avlönings- och pensionshänseende vara likställd med ordinarie professor vid nämnda högskola, allt under förutsättning att aktiebolaget Svenska fläktfabriken bestrede kostnaderna för Tenelius' avlönings- och pensionsförmåner och övriga med professurens tillkomst föränade kostnader på sätt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 januari 1953 angivits, dels be-myndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för Chalmers tekniska högskola, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I de vid punkten 147 angivna motio-

nera I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39 hade hemställts, såvitt här vore i fråga,

i motionerna I: 35 och II: 40, att riksdagen måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola kunde nedsättas och från och med nästkommande budgetår begränsas till 60 kronor per elev och år, samt

i motionerna I: 36 och II: 39 att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte fatta sådant beslut, att avgifterna för de studerande vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola avskaffades eller nedbringades till samma storleksordning som vid Stockholms högskola, 60 kronor per elev och år.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40, I: 36 och II: 39 samt II: 280, såvitt här vore i fråga,

a) dels medgiva, att för civilingenjören Folke Tenelius måtte från och med den 1 juli 1953 inrättas en personlig professur i fläktanläggnings- och luftbehandlingsteknik vid Chalmers tekniska högskola,

dels besluta, att Tenelius skulle såsom innehavare av sagda befattning i avlönings- och pensionshänseende vara likställd med ordinarie professor vid nämnda högskola,

allt under förutsättning att aktiebolaget Svenska fläktfabriken bestred kostnaderna för Tenelius' avlönings- och pensionsförmåner och övriga med professurens tillkomst förenade kostnader på sätt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 januari 1953 angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Chal-

Chalmers tekniska högskola: Avlöningar.

mers tekniska högskola, som föranledes av vad departementschefen anfört;

c) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor;

II. att motionerna I: 133 och II: 147, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet under I c) och d) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 36 och II: 39, såvitt här vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 35 och II: 40, såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

c) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 450 000 kronor;

b) av herrar *Bergh*, *Hesselbom*, *Arrhén* och *Kyling*, vilka ansett att utskottet under I c) och d) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 36 och II: 39 samt I: 35 och II: 40, samtliga dessa motioner såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 280, såvitt här vore i fråga,

c) godkänna av dessa reservationer föreslagen avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 an-

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.

visa ett förslagsanslag av 3 215 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation a) av herr Ohlon m. fl.

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation b) av herr Bergh m. fl.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan; 2:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3: o) bifall till den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 154—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 173.***Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 186, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 86 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fritjof Thun m. fl.* (I: 135) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker m. fl. (II: 153), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att det av Kungl. Maj:t föreslagna bidraget till

vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 måtte omfatta även Sigtunaskolan och Solbacka läroverk samt höjas med 184 000 kronor till 270 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 135 och II: 153, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 86 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrarna *Ohlon, Lodenius, Axel Andersson, Arrhén, Kyling* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 135 och II: 153, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 270 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANDERSSON i Dunker (bf): Herr talman! På denna punkt har jag tillsammans med några riksdagskamrater väckt en motion, och jag vill därför säga några ord.

I propositionen meddelas, att skolöverstyrelsen hemställt om ett nytt anslag för nästa budgetår på 400 000 kronor, avsett för bidrag till fyra internatskolor, nämligen Sigtunaskolan, Solbacka läroverk, Restenässkolan och Viggbyholmsskolan.

I sin motivering för det begärda anslaget anför skolöverstyrelsen bland annat: »Samtliga fyra skolor är internatläroverk och fyller enligt överstyrelsens mening viktiga uppgifter bland annat för barn från orter, som saknar högre läroanstalter, för barn från hem med speciella familjeförhållanden och — särskilt beträffande en av skolorna — för barn till utlandssvenskar.» Vidare tillägger överstyrelsen: »Genom lönehöjningar och kostnadsstegringar har skolorna råkat i ett i ekonomiskt hän-

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.

seende mycket bekymmersamt läge. Det torde inte vara möjligt för dem att driva sin verksamhet utan kraftiga höjningar av elevavgifterna, därest statsbidrag icke erhålles. Dylika avgiftshöjningar skulle snedvrída elevrekryteringen och innebära stora svårigheter för de familjer, vilka är beroende av internatläroverken.»

I fortsättningen lämnar skolöverstyrelsen beträffande de olika skolorna en ganska utförlig redogörelse för skolformer, examensrätt, elevantal, termins- och årsavgifter för eleverna, kostnader m. m.

Departementschefen har i sitt uttalande i propositionen helt anslutit sig till vad skolöverstyrelsen yttrat beträffande samtliga dessa skolor, nämligen att de har en viktig uppgift att fylla, att resultatet av deras arbete varit gott, att den starka stegringen av omkostnaderna medfört svåra påfrestningar för skolornas ekonomi och att det knappast torde vara möjligt att klara detta med höjda elevavgifter. Så tillägger statsrådet: »I detta läge har jag stannat för att föreslå statligt stöd till de två skolor, där detta syntts mig allra mest angeläget, nämligen Restenässkolan och Viggbyholmsskolans fyraåriga gymnasium.»

Hur det skall gå för Solbacka läroverk och Sigtunaskolan sägs det ingenting om. För min del finner jag detta synnerligen beklagligt. Det var ju också av den anledningen som motionen väcktes i förhoppning att statsutskottet skulle visa sig mera tillgängligt för de skäl som skolöverstyrelsen anfört. Någon ljusning blev det väl, då utskottet inte blev enhälligt i sitt instämmande i propositionens negativa inställning till Solbacka och Sigtunaskolan, utan det blev åtminstone en ganska manstark reservation, vari man yrkar att även dessa båda skolor skall få statsbidrag i sitt betryckta läge.

Man kan i utskottets formulering möjligen också utläsa en antydning om

att man en annan gång skall ställa sig mera positiv. Det står nämligen, att utskottet har icke funnit sig böra biträda det i motionerna framställda yrkandet. Det vanliga när utskottet går emot en motion brukar vara, att det yrkar avslag på motionen. Det kan ju hända att man av detta kan utläsa en mera positiv inställning.

Då jag av de två skolorna Sigtuna och Solbacka bäst känner till den senare, som jag nästan har till granne, skall jag ytterligare säga något om den skolan.

Av skolöverstyrelsens redogörelse framgår, att skolan är organiserad som fullständigt läroverk med femårig realskola och fyraårigt latin- och realgymnasium, med rätt att anställa student- och realexamen.

Under de fem senaste åren har elevantalet utgjort i medeltal 277. Elevernas årsavgifter uppgår under senaste läsåret till 3 900—5 000 kronor per elev och år för dem som där är helinackorderade. Den högre eller lägre avgiften beror på i vilken klass vederbörande går. Dessutom har rektor meddelat att för elever från trakten lämnas ett tiotal friplatser årligen. Därjämte anlitas skolan av ett antal elever från orten, som anses kunna betala viss ersättning. Det totala antalet elever från orten brukar variera mellan 12 och 16 stycken. Enligt rektorns uppgifter har under den senaste tjuugoårsperioden beviljats friplatser och nedsättningar i elevavgifter med cirka en halv miljon kronor. Allra största delen av denna summa har tillfallit medellösa eller mindre bemedlade elever. Beträffande skolans ekonomi meddelas i skolöverstyrelsens framställning att med bibehållande av nuvarande terminsavgifter beräknas underskottet för läsåret 1/7 1952—30/6 1953 uppgå till över 105 000 kronor. Härtill kommer från föregående år balanserade förluster på cirka 53 000 kronor. Då det enligt rektorns uppfattning ej finns några som helst

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.

utsikter, att skolan skall få kommunalt eller enskilt bidrag, är det uppenbart att skolans ledning utan statsbidrag ser med bekymmer mot framtiden.

Att kommunalt bidrag ej erhålles är ju rätt naturligt, då det alldeles övervägande antalet elever kommer från andra delar av landet än den ort där skolan är belägen.

Solbackaläroverket började sin verksamhet redan år 1901 samt har hela tiden drivits utan statsbidrag och byggts ut och utvecklats till den stora och utmärkta läroanstalt det nu är helt genom enskildas offervilja och medverkan. Det vore då, tycker man, rimligt om staten, när nu den enskilda offerviljan knappast kan frestas hårdare än vad som redan skett, räckte en hjälpande hand. Vad vi i motionen begärt och som också reservanterna yrkat är inte ett bifall till skolöverstyrelsens förslag om 400 000 kronor till de fyra läroverk det här är fråga om utan endast att de två skolor, som enligt propositionen inte skulle få någonting, skulle behandlas på samma sätt som de två andra som får anslag, sålunda att även Sigtuna och Solbacka skulle få statsbidrag med en krona femtio öre per elev och läsdag, eller totalt för dessa skolor 184 000 kronor för nästa läsår.

Då Solbacka läroverk är en av de få högre läroanstalter som ligger ute på rena landsbygden, vore det också ur denna synpunkt ytterligt beklagligt, om det på grund av bristande stöd från det allmännas sida inte i fortsättningen skulle kunna fylla sin stora och betydelsefulla uppgift, inte bara för den bygd där skolan är belägen utan, jag vågar säga, för hela vårt land.

Då det sagts att de enskilda läroverken i viss utsträckning drar lärare från de statliga läroverken och därmed försvårar rekryteringen för dessa, har jag bett rektorn vid Solbacka om en del uppgifter hur det förhåller sig härmed, och han har skrivit följande: »Under senaste tjugofemårsperioden ha 123

lärare varit anställda vid Solbacka läroverk, varav 107 fortsatt på lärarbanan; 23 äro f. n. engagerade vid skolan, 2 vid Sigtunaskolan och 82 vid statliga eller statsunderstödda läroanstalter. Av den sistnämnda gruppen äro 6 rektorer, varav ett undervisningsråd, vid folkskoleseminarium eller högre läroverk, 3 rektorer vid realskolor, 25 lektorer, 41 adjunkter, 2 teckningslärare och 4 gymnastiklärare; 1 går provår. Huvudparten har gått till statsläroverken. Av dem, som efter solbackaerfarenheterna lämnat lärarbanan, äro 1 professor och 1 laborator vid Stockholms högskola, 1 blev författare och 1 programchef hos Radiotjänst — samtliga fil. doktorer — 3 prästmän, därav 1 riksdagsman, 1 redaktör, 1 generalsekreterare i Gymnastikförbundet, 1 byråsekreterare, 1 affärsman, 1 industriman. För 4, därav 1 filosofie licentiat, 2 filosofie magistrar och 1 filosofie kandidat, saknas uppgifter om nuvarande verksamhet. Vid början av tjänstgöringen vid Solbacka läroverk hade endast 2 av 67 fil. magistrar, 5 av 15 licentiat och 8 av 15 fil. doktorer genomgått provårskurs. Sådan utbildning har — i stor utsträckning med ekonomiskt stöd från läroanstalten, särskilt under den ej så avlägsna tid, då 'lärarkandidaterna' voro helt oavlönade från staten — genomgått av 20 lärare under deras anställningstid vid Solbacka läroverk, 15 fil. magistrar, 5 licentiat och doktorer. Erfarenheten ger vid handen, att tjänstgöring vid internatskola varit befrämjande för den unge lärarens utbildning och utveckling för lärarkallet, vilket vitsordas bl. a. därigenom, att lärare från Solbacka läroverk i de flesta fall erhållit mycket goda vitsord från provåret. De ha otvivelaktigt blivit en tillgång för statsläroverken. — — — Solbacka läroverk kan under ifrågavarande period sägas ha varit en utbildningshärd ej mindre för en stor elevskara än även för blivande lärare, därvid i

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.

ungefär 4 gånger större utsträckning för statens skolor än för läroanstaltens egen del. — — — Utanför den huvuduppgift, för vilken läroanstalten verkar, de ungas utbildning och fostran till sunda människor och goda medborgare, har Solbacka läroverk kunnat medverka för andra sociala ändamål därigenom, att skolans lokaler under ferierna — oftast mot låga avgifter — kunnat ställas till förfogande för kurser med för samhället gagnande syften. — Stundande sommar kunna emellertid på grund av personalbrist och reparationsarbeten endast två kurser beredas plats, nämligen en av försvarshögskolan anordnad för högre civila och militära befattningshavare och en för elever från Gymnastiska centralinstitutet. — Nämnas kan att de första årens idrottskurser för läroverkslärare med början omedelbart efter ikräftträddandet av 1928 års läroverksstadga, innan statsmedel anslogs för dylika kurser, ägde rum vinter och sommar på solbackaledningens initiativ och risk vid Solbacka läroverk, ett bidrag till vårt undervisningsväsens fromma.»

Av detta torde framgå, att denna skola, även om den tar en och annan, som annars skulle sökt sig in som lärare vid statliga läroanstalter, dock i hög grad vidareutbildat och fostrat ett stort antal personer, som efter en tids lärargärning på Solbacka sökt sig in till statliga läroanstalter och där nu fyller ansvarsfulla och förnämliga uppgifter eller också i annan statlig eller offentlig verksamhet utfört och utför betydelsefulla uppgifter. Jag tror man skulle kunna säga detsamma om många av de elever, som genomgått denna skola. Jag vågar tro att vad jag här sagt om Solbacka läroverk gäller i allt väsentligt även Sigtunaskolan.

Med hänvisning till det anförda vill jag här ställa ett yrkande, nämligen om bifall till den reservation nr 8, som är avgiven av herr Ohlon m. fl.

Fröken VINGE (fp): Herr talman! Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter som herr Andersson i Dunker anför. Jag skulle bara vilja göra ett par tillägg.

Jag är glad över att Viggbyholmsskolan, som jag haft anledning att intressera mig för, får bidrag till sitt fyraåriga gymnasium, men det finns otvivelaktigt starka skäl för att alla dessa fyra internatskolor får statligt stöd. Deras ekonomi har blivit undergrävd av två skäl: dels har inflationen medfört att deras fonder har minskat i realvärde, dels har de blivit nödsakade att väsentligt höja sina lärarlöner.

Hur går det för dessa skolor, om de icke får bidrag? Skall de bli nödsakade att ytterligare höja sina redan alltför höga avgifter, skall de bli nödsakade att minska på det inte alltför stora antalet friplatser eller skall de lägga ned sin verksamhet? Då ökas ytterligare trängseln vid de statliga och kommunala läroverken. Jag har den uppfattningen, att det skulle bli väsentligt dyrare att sörja för dessa elever vid de allmänna läroverken.

Vi har av många skäl varit överens om att hjälpa de familjer, som bor på orter där det inte finns läroverk, så att deras barn får ökad tillgång till studier. Jag skall inte ta upp den ekonomiska synpunkten utan peka på en annan sak. Om en familj är nödsakad att inackordera barnen på annat håll, är det icke oväsentligt under vilka omständigheter barnen blir inackorderade. Det kan ibland vara svårt att på en läroverksort finna ett inackorderingsställe, där man verkligen tar hand om barnen på deras fritid. Det måste vara en källa till ganska stor oro för föräldrarna, om de inte vet hur barnen sysselsätts, när de inte är i skolan. Men har man dem på internatskola vet man att det är sörjt även för deras fritid.

Jag skall inte förlänga debatten utan ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Det råder väl inga delade meningar om betydelsen av dessa skolor, och statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet har också mycket starkt understrukit detta. Han säger ju: »Beträffande samtliga fyra skolor, som här är i fråga, har skolöverstyrelsen vitsordat, att resultatet av deras arbete, sådant det visar sig i real- respektive studentexamen, varit gott. Den starka stegringen i lönekostnaderna och omkostnaderna i övrigt har emellertid medfört svåra ekonomiska påfrestningar för skolornas ekonomi.» Han säger också, att i övrigt är möjligheterna att öka skolornas inkomster begränsade. Men, tillägger han, och det är ju rätt viktigt i detta sammanhang: »I detta läge har jag stannat för att föreslå statligt stöd till de två skolor, där detta synt mig allra mest angeläget, nämligen Restenässkolan och Viggbyholmskolans fyraåriga gymnasium.» Jag uppfattar detta så att det varit en behovsprövning. Man har således funnit att de som varit allra mest i behov av statsbidrag — det är ju första gången detta anslag utgår — är Restenässkolan och Viggbyholmsskolan. Jag förutsätter att, om svårigheterna ökar för övriga två skolor, Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på saken, och jag föreställer mig att dessa två skolor inte har sin ekonomi så undergrävd för ögonblicket att inte möjligheter för dem att klara sig nästa budgetår förefinns.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORRBY (fp): Herr talman! Efter fem år som lärare vid ett av dessa internatläroverk som inte fått statsbidrag vill jag i bara fyra mycket korta punkter fastställa de erfarenheter jag vunnit.

Jag menar att denna skolform är en bra praktik för unga lärare, som enligt

en tidigare given rapport av herr Andersson i Dunker sedan i stor utsträckning övergår till statliga läroverk. Dessa unga lärare får här möta grabbarna på hemmaplan, de får vara tillsammans med dem inte bara vid lektionerna utan även vid måltiderna och på fritiden. Den andra punkten är att det är värdefullt med denna skolform för de hem, där av en eller annan orsak förhållandena inte är fullt så harmoniska som man skulle önska att de vore. T. ex. vissa skilsmäsohem. Och alldeles speciellt för svenskar anställda i utlandet är det värdefullt att ha ett internatläroverk i engelsk stil för barnen, som annars inte skulle få en ordentlig och önskvärd skolundervisning. För det tredje avlastar Solbacka och Sigtuna internatläroverk en del av den platsbrist, som föreligger för elever som vill in på gymnasium i riket. Det måste väl betraktas som en tillgång att dessa internatläroverk finns just i detta avseende. Och för det fjärde vill jag säga, att dessa internatläroverk är en skolform, där det praktiskt tillämpas mycket av det som man på den moderna pedagogikens område i teorien utvecklat, inte minst i den senaste skolkommissionen. Här föreligger för lärare och elever bl. a. möjligheter till denna form av individuell undervisning man i kommissionen efterlyst.

Herr talman! Av dessa fyra skäl, som är byggda på personlig erfarenhet under fem års lärarverksamhet, vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf): Herr talman! Jag vill bara säga några ord till herr Johansson i Mysinge, som tydligen inte trodde att det var så farligt ställt för dessa skolor. Jag vill då återigen peka på vad jag nämnde förut hur skolöverstyrelsen i sin utredning beträffande Solbacka läroverk kommit fram till att utan höjning av avgifterna, som ju enligt vad alla är överens om redan är så höga att de inte kan höjas

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

mera, skulle underskottet för innevarande läsår bli något över 105 000 kronor. Men dessutom har denna skola att dragas med tidigare underskott på i runt tal 53 000 kronor. Det skulle vara intressant att av herr Johansson i Mysinge få höra, varifrån man i dessa tider skall täcka sådana förluster. Vill man fortsätta verksamheten får man ha ögonen öppna för att förlusten kommer att bli ännu större. Det är detta som gör att man vid Solbacka läroverk inte vet hur man skall kunna klara sig, och jag skulle tro att förhållandet är detsamma vid Sigtunaskolan. Men kunde statsutskottets representant här ge en upplysning i det avseendet vore det mycket värdefullt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 174—181.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 182.

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 195, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* (I: 136) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar* (II: 148), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte till Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 65 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 136 och II: 148, till Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **HAMMAR** (fp): Herr talman! Kungl. Maj:t föreslog på sin tid, att riksdagen skulle till kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor. I samband härmed väckte jag en motion om att ifrågakvarande anslag skulle höjas med 20 000 kronor till 65 000 kronor. Utskottet har — under framhållande av angelägenheten av att det ökade behovet av lärarkurser av olika slag tillgodoses så långt möjligheterna det medger — ändå stannat vid det lägre beloppet, d. v. s. det i propositionen äskade, 45 000 kronor.

Emot ett enhälligt statsutskott är det måhända inte så stora utsikter att kunna göra sig hörd. Låt mig ändå understryka ett par tre synpunkter, som synes mig böra i hög grad uppmärksammas. Redan departementschefen konstaterade det stora behovet av dessa lärarkurser. Av den anledningen förordade han en höjning med 20 000 kronor å det tidigare anslaget om 25 000 kronor. Denna uppräknings borde väl, menar man, totalt bryta argumenten ur händerna på motionärerna. Javisst, men bara delvis! Även med bibehållande av de från tidigare budgetår tillämpade beräkningsgrunderna kostar nämligen en fortbildningskurs i genomsnitt 10 000 kronor. Det i propositionen föreslagna och av utskottet tillstyrkta beloppet räcker således endast till fyra kurser, vilket enligt skolöverstyrelsens mening på intet sätt motsvarar behovet.

De av skolöverstyrelsen föreslagna kurserna är av två slag: utbildnings-

Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

kurser och fortbildningskurser. I dagens läge — säger skolöverstyrelsen — torde de förstnämnda få prioritet, eftersom de avser att utbilda lärare inom ämnesområden, för vilka andra utbildningsvägar för närvarande saknas. Det gäller då närmast manlig slöjd samt tal- och röstvård. Den manliga slöjden är numera ett obligatoriskt ämne vid läroverken, och behovet av tal- och röstvård har alltmer gjort sig gällande för såväl lärare i allmänhet som och alldeles särskilt för lärarna inom modersmål och sång. I bägge fallen saknas i stor utsträckning kompetenta lärare.

Av de fyra kurser för vilka medel nu begäres torde enligt skolöverstyrelsens mening minst två böra beräknas för de antydda utbildningskurserna. För den egentliga fortbildningen skulle alltså återstå högst två kurser. Detta är vad skolöverstyrelsens ämneskonsulenter skulle ha till sitt förfogande för att fullfölja sin uppgift. Och om denna ämneskonsulenternas uppgift uttalar ändå departementschefen i Kungl. Maj:ts proposition nr 149 år 1952 bland annat: »Utav större vikt är att de» (nämligen ämneskonsulenterna) »i sina ämnen anordna auskultationsdagar, leda kurser för lärare o. s. v.» Vad som här betecknas som en huvuduppgift för ämneskonsulenterna, skulle alltså även för det kommande budgetåret reduceras till sådan blygsam omfattning, att ämneskonsulenternas insats i detta avseende inte på något sätt motsvarar avsikten med deras verksamhet.

Sådant är det faktiska läget. Till detta kommer sedan, att hela vårt skolväsende håller på att expandera på ett sätt, som tidigare icke varit förhållandet. Då är det av stor betydelse att det högre undervisningsväsendet även göres delaktigt av de nya strömningar, som nu befruktar skolans liv, såväl vad beträffar metodiska frågor som också orienteringen inom de olika ämnena. Detta blir så mycket mera ofrånkomligt i en tid, då lärarbristen särskilt inom lärover-

ken gör sig starkt gällande och ett växande antal lärare både pedagogiskt och kunskapsmässigt har otillräcklig utbildning.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört, tillåter jag mig att i denna punkt yrka bifall till den av mig väckta motionen nr 148 i denna kammar, i vilken hemställes om ett ökat anslag till anordnande av kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Jag vill peka på att detta anslag har blivit i det närmaste fördubblat. Trots detta tvivlar jag emellertid inte på att det kan föreligga behov av och önskemål om en ytterligare höjning. Faktum är dock, att det är mycket svårt att öka anslaget på denna punkt utan att det får prejudicerande verkningar på andra punkter. Om man nämligen höjer ett anslag på denna punkt, så måste man också tänka sig att höja anslagen till kurser för andra lärarkategorier, och då blir detta en betydligt större sak.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu framhållit ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Det som utskottets ärade talesman här anfört är fullt riktigt och överensstämmer helt med de faktiska förhållandena. Det har verkligen skett en uppräkning med 20 000 kronor å detta anslag, som tidigare utgick med 25 000 kronor, och detta nämnde jag också i mitt förra anförande. Men denna uppräkning kommer faktiskt på de automatiska ökningarnas konto. Med bibehållande av de från tidigare budgetår tillämpade beräkningsgrunderna finns det nämligen fortfarande bara medel för fyra kurser av detta slag.

Vad sedan de prejudicerande verkningar beträffar, som utskottets talesman nämnde om, må det i detta sam-

Resestipendier åt lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

manhang nämnas, att en uppräknig redan har ägt rum av motsvarande anslag till folkskolans lärare. Under fjol-året motionerade vi om den saken, och när årets proposition i ämnet förelåg, kunde vi konstatera, att en icke obetydlig uppräknig av kursanslaget för folkskolans lärare — upp till 85 000 kronor, om jag minns rätt — redan hade ägt rum.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 148; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 183—185.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 186.***Resestipendier åt lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr NESTRUP (fp): Herr talman! För fyrtio år sedan hade undervisningen i främmande levande språk i våra högre skolor — jag avser då högre allmänna läroverk, realskolor, samrealskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, kommunala praktiska mellanskolor och liknande — delvis ett annat mål än nu.

Då ansågs det på många håll som allra viktigast att bibringa lärjungarna en viss förmåga i att uttrycka sig skriftligt någorlunda korrekt på det främmande språket med användning av lexikon och i vissa fall även grammatik. Därjämte ville man bibringa lärjungarna vissa kunskaper i att läsa det främmande språket och förstå det, vilket innebar att vederbörande elev måste skaffa sig ett visst ordförråd. Däremot lade man föga vikt vid deras förmåga att höra, förstå och tala det främmande språket. Vid denna tid kunde en lärare

i språk fullgöra sin lärargärning utan att han själv kunde tala det främmande språket någorlunda flytande.

I våra dagar är det emellertid helt andra fordringar på en god undervisning. Man vill först och främst att eleven skall kunna läsa och förstå det främmande språket, men han skall också kunna skriva det någorlunda korrekt utan hjälpmedel. För att få eleven så långt måste läraren bedriva undervisningen på det främmande språket i långt större utsträckning än man tidigare gjorde. Därigenom får man eleven att på ett helt annat sätt än förr skaffa sig ett levande ordförråd, som han kan ha ständigt aktuellt.

Vidare fordras numera att en elev skall kunna uttrycka sig muntligt på det främmande språket. Han måste alltså hjälpligt kunna föra en enkel konversation. Men för att få eleven så långt måste läraren behärska det främmande språket i tal, så att han inte behöver leta efter ord. Det behövs en långvarig träning för att nå denna förmåga, och det torde knappast vara möjligt att förvärva den annat än i en omgivning, där endast det främmande språket talas. Vidare är det så att förmågan att tala ett främmande språk gärna trubbas av.

Jag anser det därför vara av vital betydelse att en språklärare får leva en tid i det land, vars språk han skall undervisa i, om hans undervisning skall bli vad den bör vara. Han bör helst också ha möjlighet att med någorlunda jämna mellanrum stärka sina kunskaper.

Genom att anslå medel till stipendier har staten visat att det är ett statsintresse att språklärarna får tillfälle att komma ut. Skolöverstyrelsen skrev 1945, att utlandsvistelse är av vital betydelse för undervisningens halt och effektivitet. Där har vi i ett nötskal vad skolöverstyrelsen menar att språklärarnas utlandsvistelse är värd, och därmed inskärpes också vikten av att det ges möjligheter för dessa lärare att komma ut.

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

År 1936 skrev censorerna bland annat följande: »Det lider intet tvivel att nu mer än någonsin förut tidsenligheten och funktionsdugligheten i språklärorens utrustning på avgörande sätt påverkar elevernas intresse och mottaglighet och därmed också gagnet av den undervisning, som staten består. För ingen kategori av lärare torde praktisk fortbildning vara nödvändigare än för lärare i främmande levande språk.»

Anslaget till resestipendier för lärare i främmande språk är i år 65 000 kronor, och för nästa år har man begärt samma summa. Detta innebär i praktiken att en språklärare i våra dagar har möjlighet att få ett stipendium en gång under cirka 50 år, d. v. s. att de flesta lärare aldrig kan komma i åtnjutande av stipendium. Då de allra flesta språklärare dessutom undervisar i mer än ett främmande språk blir situationen, att de aldrig kan tänka på att få hjälp till mer än en enda utlandsresa.

Ecklesiastikministern var här alldeles nyss, och det hade varit intressant om jag hunnit fråga honom vad han egentligen tänker om detta. Men jag ser att vi har statssekreteraren i kammaren,

och vi kan kanske av honom få reda på om man i departementet anser, att 65 000 kronor är en summa som kan vara tillfredsställande när det gäller att lämna hjälp åt de lärare, som har det så ställt ekonomiskt, att de själva inte kan svara för de kostnader, som en utlandsresa innebär.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 187—196.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.54 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 29 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel. (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att handläggningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl.

Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas.

*Punkten 197.***Folkskoleseminarierna: Avlöningar.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln,

punkt 210, föreslagit riksdagen att dels medgiva att högst fyra ordinarie lektorstjänster vid folkskoleseminarierna finge tills vidare från och med budgetåret 1953/54 i enlighet med vad departementschefen förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga av departementschefen angiven ändring i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 15 600 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh m. fl.* (I: 237) och den andra inom andra kammaren av herrar *Kyling* och *Nilsson* i Svalöv (II: 138), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta att tills vidare bibehålla elevantalet i folkskoleseminarierna per avdelning vid 32 på studentlinjen och 30 på den 4-åriga linjen.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva, att högst fyra ordinarie lektorstjänster vid folkskoleseminarierna finge tills vidare från och med budgetåret 1953/54 i enlighet med vad departementschefen förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga den ändring i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

c) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

d) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 15 600 000 kronor;

II. att motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Bergh*, *Arrhén*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde och *Kyling*, vilka ansett, att utskottet under II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av fru *Lindström*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr KYLING (h): Herr talman! Under denna punkt har jag i utskottsutlåtandet en reservation.

Nu kan denna punkt knappast behandlas isolerat, eftersom den har samband med punkt 201, där jag också har en reservation, och därför har jag fått talmannens tillstånd att då jag tar upp denna fråga debattera både punkten 197 och punkten 201, varefter jag sedan, då punkten 201 påropas, kommer att ställa ett yrkande också på den punkten.

Det är flera stora frågor som berörs i dessa två punkter i utskottsutlåtandet, framför allt examinationsbehovet vid våra seminarier, såväl folkskoleseminarierna som småskoleseminarierna. Jag har anledning att understryka att det är ytterligt vanskligt att ställa några prognoser på vad som är lämpligt när det gäller examinationens storlek. Jag har en gång tidigare här i riksdagen, någon gång under 1930-talet, varit med om att diskutera och även fatta beslut om vilken omfattning examinationen av lärare för folk- och småskolor borde ges. Det visade sig emellertid att vad som då beslutades slog slint. Det visade sig uppstå behov av en större examina-

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

tion än riksdagen då hade fattat beslut om. Därför måste man nog, herr talman, säga att det är mycket vanskligt att fatta beslut i denna fråga.

En sak, som rätt mycket kommer att inverka på hur stor examinationen bör göras, är hur den nya skolan en gång skall få sin utformning. Visserligen har riksdagen i princip beslutat hur skolan skall utformas, men man har i dag inte någon aning om i vilken takt denna nya skola skall utbyggas, och inte heller har man slutgiltigt beslut om den nya skolans utformning.

Men så mycket kan man vara övertygad om i dag, att det råder en brist på lärare, inte minst en brist på akademiskt utbildade lärare, sådana som är avsedda för folkskolans högstadium i den nioåriga skolan.

För att täcka denna brist på akademiskt utbildade lärare har man menat, att folkskollärarna skulle gå upp och undervisa på det högre stadiet. Jag har här anledning att säga, herr talman, att detta måste betraktas som en krisföreteelse. Det är ganska naturligt att det är värdefullt att ha utexaminerade lärare som kan sköta undervisningen, men den utbildning som folkskollärarna har är icke avsedd för undervisning på den nioåriga skolans högstadium utan den är avsedd för mellanstadiet.

Det är ganska naturligt att under en tid med brist på lärare folkskollärarna måste gå upp i högstadiet. Frågan är då bara vad som kommer att ske den dag då högstadiets behov av lärare är fyllt. Man kan nu inte överskåda när det blir, men man kan i alla fall ha rätt att ställa den frågan. Jag tror emellertid som sagt att man skall utgå ifrån att vad som nu skall ske är en krisföreteelse.

Så kommer jag över till det ställningstagande, som Kungl. Maj:t har gjort i den proposition som vi nu behandlar. Kungl. Maj:t säger nämligen att man skall flytta upp småskolans

lärarinnor till undervisning i tredje klassen. Här vill jag bara, herr talman, påminna kammarens ledamöter om en sak. När skolutskottets förslag om enhetsskolans införande behandlades här år 1950 var man visserligen i princip överens om att undervisningen skulle uppdelas på tre stadier, ett lågstadium, där undervisningen skulle handhas av småskolelärarinnor, ett mellanstadium för folkskolans lärare och ett högstadium för akademiskt utbildade lärare, men man sade samtidigt den gången, att småskolelärarinnornas utbildning i dag icke är utformad på ett sådant sätt, att man kan anse att de efter genomgången seminarium till alla delar är kvalificerade för denna undervisning. Småskolelärarinnorna har själv mycket klart givit den saken till känna.

Skolutskottet föreslog också, vilket blev riksdagens beslut, att innan man överförde småskolans lärare till tredje klassen skulle en ytterligare, ettårig utbildning komma till stånd. Det var det enhälliga riksdagsbeslutet år 1950.

Nu har skolöverstyrelsen i år ansett, att man skulle kunna börja att flytta över småskolelärarinnorna redan nu successivt, men man har från skolöverstyrelsens sida samtidigt utsagt, att man inte vill sätta riksdagens beslut ur spel, utan man anser alltså att det måste till en kompletterande utbildning, som skall genomföras snarast möjligt. Överstyrelsen räknar med att denna kan påbörjas tidigast år 1954.

Men så kommer jag fram till hur Kungl. Maj:t ser på denna fråga. Kungl. Maj:t, i detta fall ecklesiastikministern, har mycket riktigt i propositionen redogjort för det beslut, som riksdagen har fattat. Men sedan säger Kungl. Maj:t d. v. s. ecklesiastikministern: »Det är emellertid min övertygelse, att småskollärarna även med nuvarande utbildning på ett fullt tillfredsställande sätt skall kunna ombesörja undervisningen i tredje klassen i A-skolorna.»

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

Jag vill understryka: »på ett fullt tillfredsställande sätt».

Ecklesiastikminister Persson, som var ledamot av skolutskottet, skrev då under detta utskottsutlåtande, där det sades, »att den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare skall från tidpunkt, som senare bestämmes, tills vidare vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmått i huvudsak motsvarande realexamen». Detta har alltså herr Persson i Skabersjö underskrivit som utskottsledamot, men såsom statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet säger han nu, att han finner den nuvarande kvalifikationen fullt tillfredsställande. Jag måste därför fråga mig, om det är meningen att man skall gå en omväg för att nu överföra småskolans personal till tredje klassen utan att fullständiga utbildningen.

Jag vill, herr talman, klart säga ifrån, att det numera väl är ganska klart, att skolan kommer att indelas i tre stadier. På den punkten är det tydligen inte så mycket att argumentera om, men att göra detta utan att samtidigt följa den väg, som riksdagen har beslutat, anser jag vara att ta rättigheter som man egentligen inte skall göra.

Skolöverstyrelsen har, som jag sade, nu föreslagit att man successivt skall överföra småskolelärarinnor till tredje klassen, men man vill göra detta under en åttaårsperiod och man vill samtidigt göra det under förutsättning att småskolelärarinnorna får den högre utbildningen. Kungl. Maj:t nöjer sig emellertid inte med detta successiva överförande utan säger: »För att den sålunda föreslagna anordningen med småskollärarnas successiva övertagande av undervisningen i tredje klassen i A-skolorna skall kunna användas på ett smidigt sätt och kunna anpassas efter växlingar i behov och brist, vilka nu ej kan förutses eller överblickas, synes Kungl. Maj:ts befogenheter vid utnyttjande av denna regulator ej böra bindas till

överförande av visst, för den förutsatta övergångsperioden på förhand bestämt antal småskollärare årligen.» Därmed har också Kungl. Maj:t sagt, att man nu kan vara beredd att gå fortare fram än med detta åttaåriga successiva överförande.

Det ligger naturligtvis nära till hands att småskolelärarinnor nu skall flyttas över till tredje klassen, alldenstund man säger att det är överflöd på småskolelärarinnor och samtidigt blir underskott på folkskollärarinnor, om dessa flyttar upp till högstadiet.

Om det är brist på folkskollärare så är det lika naturligt att en utexaminerad småskolelärarinna flyttar upp i folkskolestadiet som det är att en utexaminerad folkskollärare flyttar upp till högstadiet. Denna möjlighet finns redan nu, därför att Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen av riksdagen har fått rätt att ordna det på det sättet, men att generellt göra det, det har sina sidor.

Herr talman! Jag vill härefter säga någonting om vad en sådan historia i själva verket kommer att kosta. Man har givetvis tänkt sig att det förhållandet, att småskolans personal i lönehänseende ligger i en lägre grad än folkskolans, skulle kunna bringa ned kostnaden för undervisningen. Men så är faktiskt inte förhållandet. Det är nämligen så, att i småskoleklasserna är det — riktigt nog — ett mindre antal barn än i folkskoleklasserna. Men om småskolelärarinnor nu skall undervisa även i tredje klassen, så är det Kungl. Maj:ts liksom överstyrelsens mening, att antalet barn i folkskolans tredje klass icke skall bli lika stort som det antal barn, som en utexaminerad folkskollärare skall undervisa. Det behövs därför, om man skall gå efter skolöverstyrelsens förslag med en successiv övergång, 325 småskollärare för att täcka 260 folkskollärares arbete. Man behöver med andra ord öka med 65 lärarkrafter.

Till detta kan jag lägga att meningen

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

är, att dessa småskollärare skall undervisa i A-skolor. A-skolorna ligger emellertid huvudsakligen i tätorter, och tätorterna har ytterligt bekymmersamt med lokalfrågan. Det skulle alltså behövas, om man bara räknar med dessa 325 stycken, 65 nya klassrum. För hela åttaårsperioden skulle det bli ungefär 500. Det kommer att medföra en kostnad på åtskilliga miljoner kronor, samtidigt som det finns ett skriande behov av lokaler för den ordinarie undervisningen.

Jag tycker därför det vore lämpligare att småskolelärarinnorna även i fortsättningen med Kungl. Maj:ts och skolöverstyrelsens tillåtelse får sköta undervisningen som vikarier för folkskollärare, som undervisar i högre skolor. Men man skall inte a priori låsa fast sig vid att denna undervisning skall förläggas till tredje klassen. Naturligtvis ligger det ändå nära till hands att den kommer att förläggas dit.

Jag har med dessa ord bara velat fästa kammarens uppmärksamhet på att detta i själva verket är en ganska stor och betydelsefull fråga.

Nu har utskottet dess bättre varnat för att helt följa Kungl. Maj:ts väg. Man har pekat på att det kan uppstå byggnadsbehov som blir övermäktiga, och man betonar därför nödvändigheten av att skynda långsamt och laga efter lägligheten. Man kunde tycka att allting då är gott och väl, men jag har reagerat mot tillvägagångssättet. Om riksdagen en gång har fattat beslut om att man först skall bedriva försöksundervisning för att sedermera lägga denna till grund för den slutgiltiga utformningen av den framtida skolan, tycker jag, herr talman, att man inte bakvägen bör genomföra ett nytt system.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att under punkt 197 få yrka bifall till den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Liksom herr Kyling har jag den uppfattningen, att det knappast går att behandla punkten 197 skild från punkten 201. Jag föreställer mig därför, herr talman, att jag i likhet med herr Kyling får i mitt anförande beröra bägge dessa punkter.

Herr Kyling var i sitt anförande inledningsvis inne på hur svårt det i själva verket är att göra några mera hållbara beräkningar över det behov som kan finnas av lärarkrafter inom folkskolan och småskolan. Jag skall gärna instämma däri. Under de 14 riksdagar jag nu suttit med i statsutskottets andra avdelning har det knappast funnits några frågor, som har varit så svåra att bedöma som just frågorna om behovet av utbildning av folk- och småskollärare, därför att de faktorer som man här måste ta hänsyn till är så många och så svåröverskådliga. Jag minns mycket väl hur såsom grundval för diskussionerna på denna punkt omkring 1940 förelåg sakkunnigutredningar, som byggde på att den starka nativitetsminskningen under 20-talet och 30-talets början skulle fortsätta. Man räknade i dessa utredningar med att barnkullarna, som i början av 30-talet uppgick till ungefär 85 000 om året, ytterligare skulle sjunka, så att vi i början av 40-talet inte skulle kunna räkna med större årskullar än på något mellan 60 000 och 70 000. Nu vet vi väl alla att här har det — och man kan väl tillägga dess bättre — skett en omsvängning. I början av 40-talet hade vi födelsesiffror, som var dubbelt så höga som de, som redovisades i de sakkunnigbetänkanden som jag här har nämnt om. Efter 1945 har vi haft en oavbruten nedgång. I fjol föreföll det som om denna nedgång skulle ha upphört. Men är det en tillfällig stagnation, så att nedgången efter något år på nytt kommer att sätta in, eller har vi kanske kommit fram till en vändpunkt, där det börjar gå uppåt igen? Och hur stora blir barn-

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

kullarna när de som är födda på slutet av 30-talet och början av 40-talet om ett eller annat årtionde kommer upp i mogen ålder?

Det är sådana frågor som här inverkar, men inte bara sådana frågor. I propositionen och utskottsutlåtandet redogörs för hur vi fått nya pensionsbestämmelser. Ingen vet i dag närmare hur de kommer att verka. Skolöverstyrelsen har redovisat alternativa beräkningar. Vi har vidare att räkna med en lärarbrist i de högre skolorna, och vissa krisåtgärder har beslutats i anledning av denna brist. Man har beräknat att ungefär 2 500 folkskollärare under en period av tre, fyra år successivt skall behöva anlitas för tjänstgöring i högre skolor. Å andra sidan har vi ett överskott på småskollärare, men hur stort är detta överskott i verkligheten? På papperet är det betydande, men hur många småskollärare kan beräknas träda i aktiv tjänstgöring, om så skulle erfordras? En betydande grupp av småskollärare måste ju också tagas i anspråk för att ersätta de folkskollärare, som övergår till undervisning på högre stadier.

Med detta, herr talman, har jag i all korthet velat ge en antydning om de problem som här möter och om hur svårt det vid alla försök att bedöma situationen är att få ett fast grepp om det hela.

Under sådana förhållanden är det ganska naturligt, att utskottet i sitt utlåtande har ställt sig mycket tveksamt till den minskning av folkskollärarytbildningen som Kungl. Maj:t har föreslagit. Å andra sidan är det uppenbart, att utskottet inte har haft till sitt förfogande annat material än det som har redovisats av skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t och som alltså har kommit från det centrala ämbetsverket och prövats i Kungl. Maj:ts kansli. Det är ju inte gärna möjligt att ett utskott självt skulle kunna prestera några beräkningar i detta avseende. Utskottet har därför godtagit Kungl. Maj:ts på

skolöverstyrelsens beräkningar byggda förslag. Men utskottet har inte förden skull skjutit ansvaret ifrån sig, utan utskottet har uttryckt önskemål om att det i fortsättningen skall lämnas en kontinuerlig redogörelse för hur läget utvecklar sig på detta område, så att man därigenom kan få litet säkrare grund för att bedöma den utveckling som det kan vara fråga om.

Vad som därvid framför allt är viktigt att ha i minnet är ju, att hela seminarieorganisationen ges en sådan form, att det går att snabbt anpassa den till de nya situationer som kan uppstå. I det avseendet hyser utskottet den uppfattningen att Kungl. Maj:ts förslag, som innebär en nedskärning av elevantalet i avdelningarna, är ett smidigare förslag än om man skulle ha sagt, att antalet klassavdelningar skulle inskränkas. Med den föreslagna anordningen bör det ju vara möjligt att, om så skulle visa sig behövt, snabbt återigen öka utbildningstakten. Inom parentes sagt är det väl också ur pedagogisk synpunkt en vinst som man gör i och med att elevantalet i seminarieklaserna kan nedskäras.

Jag kommer sedan, herr talman, över till frågan om småskollärarens övertagande av undervisning i tredje klassen av A-skolorna. Vad som därvidlag föreslås från Kungl. Maj:ts sida och som utskottet har anslutit sig till innebär i främsta rummet en anpassning efter den utveckling, som under många år har pågått i skilda delar av landet. Skolöverstyrelsen har på denna punkt sagt ifrån, att det förefaller rimligt och rationellt att småskollärarna utnyttjas för undervisning på ett åldersstadium, för vilket de erhållit utbildning, låt vara i otillräcklig omfattning, hellre än att de planlöst placeras var som helst, även i folkskolans högre klasser, för vilken undervisning deras utbildning är ännu mer otillräcklig. Det är alltså här fråga om att få till stånd litet mer ordnade förhållanden på området.

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

Det har förekommit en diskussion — herr Kyling var i sitt anförande åtminstone delvis inne därpå — om huruvida Kungl. Maj:ts och utskottets förslag står i överensstämmelse med 1950 års riksdagsbeslut i skolfrågan. Kungl. Maj:t liksom skolöverstyrelsen hävdar att så är fallet; motionärerna och väl också reservanterna anser motsatsen. Det skulle vara förmätet av mig att här ge mig in på något försök att bedöma vilkendera parten som har rätt. Jag kan endast ge uttryck för hur jag själv ser på frågan. Jag kan för min del inte komma till annat resultat än att vad som här föreslås från Kungl. Maj:ts och utskottets sida icke står i någon motsättning till 1950 års riksdagsbeslut. Om jag går till de anföranden, som då hölls i debatten kring skolreformen — det gäller både utskottets vice ordförande herr von Friesens anförande och herr Kylings anförande — kan jag inte finna att påståendet om att det föreligger en motsättning mellan dagens förslag och 1950 års skolbeslut håller streck.

Departementschefen har i sitt uttalande i propositionen sagt ifrån, att småskollärarna med sin nuvarande utbildning på ett fullt tillfredsställande sätt kan ombesörja undervisning i tredje klassen i A-skolorna. Utskottet uttalar sig kanske inte fullt så kategoriskt på den punkten. Vi är rädda för att ta hela det steg som här föreslås. Vi tror att de erfarenheter som gjorts är tillräckliga för att man skall våga göra ett försök, men vi säger samtidigt ifrån, att riksdagen bör få en närmare redogörelse för hur det igångsatta förslöket utfaller.

Vi väntar också att Kungl. Maj:t ägnar frågan om småskolläraryrket vidareutbildning ingående uppmärksamhet och framlägger förslag i ärendet inför riksdagen snarast möjligt. Det har ju inte varit möjligt att göra det nu. Skolöverstyrelsen har inte blivit färdig med sina tim- och kursplaner, men man får väl anta att dessa förslag

skall bli färdiga i så god tid, att en närmare redogörelse för hela läget och förslag i ärendet i varje fall kan underställas 1954 års riksdag.

Herr Kyling pekade på en del praktiska svårigheter, en del ekonomiska konsekvenser som skulle komma i och med ett bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Jag vill säga att utskottet för sin del så långt jag förstår i allt väsentligt har observerat dessa konsekvenser och även tydligt nog har sagt ifrån, att möjligheterna här i flera avseenden är begränsade. Det är så många problem som här anmäler sig och som man måste ta hänsyn till, och det måste följaktligen bli en ingående prövning från fall till fall. Utskottet har emellertid inte tvekat att förorda att man gör försöket i detta läge.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag vill först och främst bara med några ord understryka vad herr Wallentheim sade om Kungl. Maj:ts förslag beträffande sänkning av antalet elever i såväl studentklasserna som i den fyraåriga linjen i seminarierna. I den motion jag varit med att avlämna hade jag faktiskt begärt, att man icke skulle sänka elevantalet vid utbildningen av folkskollärare i seminarierna, detta helt enkelt därför att det tycktes föreligga en brist på folkskollärare. Jag har emellertid frånträtt denna mening i reservationen. Däremot har jag på den punkten i likhet med Kungl. Maj:t ansett, att det finns möjligheter att snabbt kunna utbilda folkskollärare genom en ökad intagning på studentlinjen och någon minskning på den fyraåriga linjen om så skulle behövas. Därigenom skulle man snabbt fylla behovet vid brist.

Givetvis måste det vara en pedagogisk vinst att komma fram till ett så litet elevantal som möjligt. Här vill jag, herr talman, understryka, att det för

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

den vanliga folkskolan liksom för övriga skolor innebär ytterligt stora besvärigheter — det är kanske för starkt att säga att det leder till katastrof — med de stora klasserna. Man bör sikta på att en gång i framtiden få elevantalet i våra klasser betydligt sänkt. Detta är emellertid en sak, som vi inte kan tänka på i den aktuella situationen, utan det är endast någonting som man vill uttala en förhoppning om för framtiden.

Sedan säger herr Wallentheim att det råder ett stort överskott på småskollärare. Jag vet inte vilka uppgifter man skall fästa sig vid härvidlag. Vissa utredningar säger att det råder ett stort överskott på småskollärare; andra utredningar säger att det föreligger ett underskott. Vi har här i riksdagen uppvaktats av skolledare från vissa större skoldistrikt. Dessa säger att man för tillfället helt enkelt inte kan uppbringa en småskollärare. Jag vet inte riktigt vilken uppgift som är den riktiga i detta fall, och jag tar därför inte någon ställning till frågan just nu.

När emellertid sedan herr Wallentheim säger att det på herr Kylings anförande verkade, som om herr Kyling märkt någon motsättning mellan utskottets förslag nu och riksdagsbeslutet av år 1950, så vill jag säga, att jag mycket tydligt och klart underströk, att jag icke yttrade mig på den punkten utan jag frågade mig, huruvida ecklesiastikminister Persson och herr Persson i Skabersjö år 1950 hade samma uppfattning. År 1950 intog man den ställningen, att den egentliga yrkesutbildningen för småskollärare från tidpunkt som senare skulle bestämmas tills vidare skall vara grundad på en ettårig allmänbildande kurs, baserad på ett kunskapsmätt i huvudsak motsvarande realexamen. I år läser jag i den kungl. propositionen: »Det är emellertid min övertygelse, att småskollärarna även med nuvarande utbildning på ett fullt tillfredsställande

sätt skall kunna ombesörja undervisningen i tredje klassen.» Jag måste då fråga herr Wallentheim vad han inlägger i uttrycket »fullt tillfredsställande». Finns det någonting som ligger över »fullt tillfredsställande»? Det är där jag har sökt påvisa att det råder en motsättning.

Nu kan denna sak klaras upp därigenom, att man inte generellt fattar ett beslut om att småskolelärarinnorna skall undervisa i tredje klassen. Man bör i stället nöja sig med det beslut som finns, att i den mån det är brist på folkskollärare skall småskolelärarinnorna ges vikariat. Att undervisningen sedan i huvudsak kommer att förläggas till tredje klassen är bara till fördel, men jag tror inte att det är riktigt att generellt genomföra denna sak. För min del måste jag dessutom säga, att utskottet har justerat den kungl. propositionen på ett sådant sätt, att det säkerligen går lättare att fylla de krav, som här behöver ställas, än om man strikt skulle ha följt den kungl. propositionen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr EDENMAN (s): Herr talman! Efter herr Wallentheims anförande kan jag fatta mig kort. Jag skall endast göra några randanteckningar till vad herr Kyling sade och kanske också i någon mån söka förklara, hur vi i departementet har betraktat och behandlat denna fråga.

Jag kan börja med att instämma med herr Kyling när han säger, att det är ytterligt vanskligt att ha någon bestämmd uppfattning på denna punkt. Det finns all anledning för debattörerna på båda sidor att noga lyssna på de argument som man här framför. Jag kan försäkra herr Kyling, att vi i ecklesiastikdepartementet i denna fråga inte betraktar reservanterna som farliga opponenter som skall slås ned, utan utslutande som bidragsgivare till den

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

analys av situationen som vi gemensamt måste göra.

Vi har för vår del kommit fram till en något annan uppfattning än reservanterna, vilken uppfattning jag skall försöka att i korthet skildra med förbigående av vad herr Wallentheim redan har framfört. Jag tror, att det då är viktigt att man för diskussionens skull först bortser ifrån dels den läroverkslärarbrist som vi har i dag, dels beslutet om enhetsskolan och inledningsvis betraktar detta problem ur den synpunkten, att vi skall försöka få tillräckligt antal lärare till vår nuvarande folkskola.

Jag skall inte här trötta med att citera de siffror och prognoser, som är redovisade i propositionen och utskottsutlåtandet, men jag skall ändå, herr talman, be att få nämna tre siffror. Vi räknar med att examinationsbehovet under budgetåret 1953/54 skall vara 1 402 folkskollärare och 1957/58 — det är det märkliga år som alla de som sysslar med skolfrågor inte kan komma förbi, ty det är det år, då nativitetstvågen så att säga går tillbaka i skolan — 734 folkskollärare. Budgetåret 1961/62 är man nere i ett examinationsbehov av 225 lärare. Det är detta som gör att det finns anledning att nu försöka förverkliga den pedagogiska reform, som även herr Kyling i sitt sista anförande anslöt sig till, nämligen att få mindre klasser vid seminarierna, en något vettigare ordning för lärarutbildningen. Det finns tillfälle till det nu och, som herr Wallentheim har understrukit, är systemet så smidigt, att skulle vi ha räknat fel, skulle utvecklingen möjligen gå i en annan riktning, är det ytterligt enkelt att göra ett pådrag igen, ty vad som krympes är ju inte organisationen utan bara antalet elever i klasserna.

Det är emellertid självklart, att vi också måste se på den nuvarande läroverkslärarkrisen, och det är här som småskollärarinnorna kommer in i

schemat. Om man, som skolöverstyrelsen, departementschefen och även utskottet anser, under de åtta närmast kommande åren successivt låter småskollärare överta undervisningen i tredje klassen i A-skolorna, skulle med sådana åtgärder ungefär 2 100 folkskollärare frigöras för undervisning på ett högre stadium, inom realskolan. Sedan säger emellertid herr Kyling, att man också — för att kunna diskutera och taga ställning till denna fråga — måste få in enhetsskolan i blickfånget, och han stryker under, att folkskollärarnas utbildning inte är avsedd för undervisning på enhetsskolans högstadium. Det vill jag varmt ansluta mig till, och jag är ledsen över att herr Kyling inte med samma auktoritet som tidigare kan tala å folkskollärarkårens vägnar, ty vi är fullständigt ense på den punkten.

Men, säger herr Kyling, departementschefen har tydligen frångått sin tidigare inställning till småskolelärarinnornas kompetens. På det kan jag endast svara, att jag inte tror det. Ser man uteslutande på enhetsskolan — och det var det vi gjorde 1950 — råder det, efter vad jag kan förstå, ingen tvekan om att ecklesiastikministern fortfarande anser, att småskolelärarinnorna bör få en bättre utbildning. Detta gäller emellertid även folkskollärarna. Vi har ju i blickfånget också lärarutbildningen och de nya lärarhögskolorna, som är en av oss alla önskad standardförbättring. Det är självklart att denna standardförbättring även skall komma småskollärarna till del, men i dagens läge, med vår nuvarande folkskola, sägs det i departementschefsanförandet, bör det inte råda någon tvekan om att småskolelärarinnorna redan med den nuvarande utbildningen skall anses fullt kompetenta att på ett tillfredsställande sätt ombesörja undervisningen i tredje klassen. Ja, härom kan man naturligtvis diskutera, men det är klart att ett sådant påstående inte kastas ut, om man inte vet att bakom det

står en ganska stor samlad expertis. Jag är alldeles övertygad om att om herr Kyling diskuterar med skolöverstyrelsen, folkskoleinspektörerna och andra så skall de i stort sett kunna gå med på att man i nuvarande läge mycket väl kan släppa upp småskolelärarinnorna i tredje klass. Det torde dessutom vara självklart, att barn i den åldern bör — om jag får använda det uttrycket — få sin fröken med sig det tredje skolåret. Många föräldrar — i varje fall om det är aktuellt som i mitt fall, vilket jag dock inte vill åberopa som speciell sakkunskap — har gjort den erfarenheten, att barnen i åtta-, nioårsåldern i allmänhet inte är mogna att byta skolform, vilket det ändå innebär när man lämnar småskolan och övergår till den s. k. folkskolan. Det är ju ett argument så att säga alldeles på köpet.

Jag tror alltså inte att det nu är fråga om ett frångående av det principbeslut, som fattades 1950 och som uteslutande gällde enhetsskolan. Herr Wallentheim har redan varit inne på lokalbehovet, och jag vill bara säga, att utskottets skrivning är fullständigt klargörande på den punkten: vi kan bara göra vad som är möjligt. Går det inte att lösa lokalfrågan i en kommun eller i ett skoldistrikt, kan vi inte göra ett sådant arrangemang, och då har vi bara att konstatera det.

Till sist skulle jag vilja säga till herr Wallentheim, att om det är någon fråga som riksdagen har anledning att varje år diskutera, är det prognoserna rörande vårt framtida lärarbehov. Jag kan över huvud taget icke tänka mig en regering och en ecklesiastikminister, som skulle underlåta att varje år ingående behandla dessa frågor och utnyttja varje tillfälle att redovisa för riksdagen när en ny situation inträder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

Herr KYLING (h): Herr talman! Det verkar ju som om vi inte skulle behöva stå så långt ifrån varandra i våra resonemang. Det har lugnat mig rätt betydligt att herr Edenman — jag utgår från att han inte bara har talat som förälder utan även som statssekreterare — så klart och tydligt har sagt ifrån, att departementet syftar till att öka utbildningen för småskolans personal. Det är alltså inte som jag från början befarade så, att statsrådet Persson med uttalandet om att utbildningen för närvarande är fullt tillfredsställande på något vis vill ha det fastslaget för framtiden, att man med denna utbildning tänker lyfta upp småskolans personal i tredje klassen.

Sedan tror jag inte att vi i dag bör ta upp frågan, huruvida det är lämpligare för en nioåring att undervisas av en fröken som har småskolelärarinneexamen än av en fröken som har folkskollärarexamen. Jag fäste mig emellertid vid den prognos statssekreterare Edenman lämnade om den kommande utexaminationen. Han sade att man nu behöver 1 402 utexaminerade folkskollärare, 1957/58 skulle det vara 734 och 1961/62 skulle det behövas 225. Jag tillåter mig i anslutning därtill ställa en fråga. Om man nu utexaminerar folkskollärare, som man i en kris-situation tänker skicka upp i högstadiet, och dessa lärare sedan inte får stanna kvar i högstadiet utan så småningom får gå ned till mellanstadiet, och om riksdagen nu på en bakväg tar ifrån denna lärarkategori den tredje årsklassen, så blir ju det arbetsområde som dessa lärare får syssla med ytterligare hopkrympt, och då kan det uppstå arbetslöshet bland landets folkskollärare.

När jag har sagt, vilket herr Edenman har instämt i, att Sveriges folkskollärare inte har intresse av att komma upp i högstadiet, är det riktigt som herr Edenman säger, att jag inte i dag talar i egenskap av lärare och företrädare för Sveriges folkskollärare. Jag

Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

vågar emellertid tro, att Sveriges folkskollärare har samma uppfattning som jag i det fallet. När Sveriges folkskollärare i dag tar hand om undervisningen på högstadiet, gör de det av lojalitet mot samhället i en svår situation, men man har inget intresse av att göra det i annat fall. Om man tar reda på hur mycket en folkskollärare får i merlön på högstadiet, tror jag dessutom att var och en får klart för sig, att de inte gör det för pengarnas skull, utan jag tror det är emedan man vill visa lojalitet mot samhället i nuvarande situation.

Det skulle ligga frestande nära, herr Edenman, att säga någonting om den situation lärarna för närvarande befinner sig i genom att de inte har fått en uppgörelse om sina lönevillkor, men det är ju en fråga som står på dagordningen längre fram under kvällen.

Jag menar alltså, att när riksdagen fattade sitt beslut 1950 sade man ifrån, att en försöksundervisning först skall göras, och därefter skall man se huruvida studieindelningen skall vara 3 + 3 + 3. Genom att nu gå bakvägen och successivt överföra småskolans personal, uppgående till över 2 000 stycken, gör man dem till ordinarie lärare i tredje klassen innan försöksundervisningen ens har ådagalagt, om denna organisatoriska utformning av den svenska folkskolan är den riktiga utformningen. Det är på den punkten, herr Edenman, jag har velat framföra min bestämda kritik.

Herr EDENMAN (s): Herr talman! Jag vill bara begagna tillfället att ta upp den fråga, som herr Kyling ställde, hur det skall bli med de folkskollärare, som av lojalitet mot den svenska skolan nu tjänstgör på ett högre stadium. Jag tror att i detta humana samhälle kan det bara ske *en* sak. Den lärarkategori, som har skaffat sig vidareutbildning — jag tänker exempelvis på de folkskollärare som har ett, två eller tre

akademiska betyg — och som kommer att få tjänstgöra under i varje fall en 7—8—9 år i realskolans lägre klasser, kommer — det är jag alldeles övertygad om, herr Kyling — att få vara kvar där även i fortsättningen. Vi har haft många exempel på att när man har gjort reformer har de tjänstemannagrupper, som inte varit utbildade på samma sätt som den nya grupp som släppts in på en bana, alltid fått vara kvar. Det är enligt mitt sätt att se fullständigt orimligt att man skulle säga till folkskollärarna: »Nu har ni gjort er plikt, nu kan ni försvinna igen till det skolstadium där ni rätteligen hör hemma.»

Jag tror det finns all anledning att ideligen stryka under detta och inte medverka i någon som helst propaganda för att sprida skrämsel hos folkskollärarna, att de när de gjort sin plikt icke längre skulle behövas. Jag tror att herr Kyling och jag bör försöka gemensamt stärka dem i den tron, att vill de utbilda sig, fortbilda sig för ett högre stadium, även med en bristfällig sådan utbildning, och de gör sin tjänst under årtal — vi räknar ju ändå med att läroverkslärarkrisen skall vara minst fyra, fem år — så får de också bli kvar där. Det är min personliga uppfattning, och jag kommer, herr talman, att ganska hänsynslöst i alla sammanhang söka propagera för den linjen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Jag är mycket tacksam för att statssekreterare Edenman så klart och tydligt sagt detta. Sedan är det väl så, herr Edenman, att vi kanske ser litet olika på begreppet humant samhälle. Jag är inte alldeles säker att när den dagen kommer, då det humana samhället skall visa vad det humana samhället tänker, att samhället då kommer att visa så

Småskoleseminarierna: Avlöningar.

stor humanitet, att det låter lärarna stanna kvar där uppe. Ponera, herr Edenman, att det blir ett tillräckligt antal akademiskt utbildade lärare och folkskollärarna upprätthåller dessa tjänster som vikarier och extra ordinarie. Är det då meningen att de akademiskt utbildade lärarna skall få gå arbetslösa för att man vill tillmötesgå folkskollärarna och låta dem stanna kvar på högstadiet?

Detta är frågeställningar som man inte kan bortse från. När man nu talar om de närmaste sju åren, är jag övertygad om att det under dessa sju år kommer att finnas tillräckligt med vakanser på högstadiet, men om den dagen kommer då dessa vakanser är täckta av akademiskt utbildade lärare, då kanske risken kommer för den svenska folkskolans lärare.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorde hemställen dels ock på bifall till den beträffande denna punkt av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kyling begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställen i punkten 197:o i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställen med den ändring, som föreslagits i den av herr Bergh m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställen.

Punkterna 198—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 201.

Småskoleseminarierna: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 214, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form i enlighet med vad departementschefen förordnat, dels fastställa av departementschefen angiven avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54, dels ock till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 4 200 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft de under punkten 197 omnämnda motionerna I: 237 och II: 138, i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta dels att avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av undervisningen i tredje klassen i skolor av A-form i enlighet med vad departementschefen förordnat och i stället bemyndiga Kungl. Maj:t att utvidga tillämpningsområdet för Kungl. Maj:ts beslut den 29 juni 1951 rörande småskollärares tjänstgöring på folkskolestadiet på sätt i motionerna angivits, dels ock att bemyndiga Kungl. Maj:t att för undvikande av ytterligare överskott av småskollärare hösten 1953

Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn.

minska antalet intagningsavdelningar vid småskoleseminarierna utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och företaga därav betingade förändringar i respektive avlöningsstater.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 237 och II: 138, i vad de avsåge undervisning i tredje klassen i skolor av A-form, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen förordnat och med iakttagande av vad utskottet i motiveringen uttalat, från och med budgetåret 1953/54 tills vidare förordna om småskollärares övertagande av nämnda undervisning;

II. att riksdagen måtte

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

b) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 4 200 000 kronor;

III. att motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga och i den mån de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Bergh*, fru *Lindström* samt herrar *Ar rhén*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmborg* i Skövde och *Kyling*, vilka ansett, att utskottet under I och III bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 237 och II: 138, i vad de avsåge undervisning i tredje klassen i skolor av A-form, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att från och med budgetåret 1953/54 förordna om småskollärares övertagande av nämnda undervisning;

III. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 237 och II: 138, såvitt här vore i fråga och i den mån de icke behandlats under I., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna i motiveringen anförde.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **WALLENTHEIM** (s): Herr talman! Jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **KYLING** (h): Herr talman! Jag ber få yrka bifall till reservationen av herr *Bergh*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 202—258.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 259.

Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Fru **WALLIN** (s): Herr talman! Det skulle väl vara onödigt att ta till orda i denna punkt, då man från alla håll har strukit under hur angeläget det är att dövskoleväsendet byggs ut med förskolor. Även departementschefen har ställt sig mycket positiv i denna fråga. De döva barnen blir ju genom sitt lyte isolerade. De har svårt att anpassa sig i grupplivet, om de inte genom någon form av skolor får hjälp och vägledning. Det är därför en viktig samhällelig uppgift, att man får till stånd en utbyggd statlig förskoleverksamhet för de döva barnen eller en ökad bidragsgivning för de redan existerande enskilda förskolorna.

Jag har ingen anledning att ställa något yrkande efter den välvilliga behandling motionen fått av utskottet, men jag vill uttala en förhoppning, att den positiva inställningen från departe-

Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås.

mentschefens och utskottets sida skall ge synbara resultat vid nästa års riksdag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 260—286.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 287.**Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 308, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 88 200 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson m. fl.* (I: 134) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* (II: 151), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 116 920 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 134 och II: 151, till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 88 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Hesselbom, Arrhén, Magnusson* och *Kyling*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 134 och II: 151 till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 116 900 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *LUNDQVIST* (s): Herr talman! Under denna punkt, nr 287, finns det antecknat en reservation; några ledamöter av riksdagen, bl. a. undertecknad, har också väckt en motion i anslutning till anslagsäskande i samma ärende. Det gäller anslaget till textilinstitutet i Borås.

Under gårdagen hörde vi, att textilindustrien är en av de industrier, som kan bli hårdast drabbade av den utländska konkurrensen. Man var inne på frågan om att man eventuellt kunde behöva tullskydd. Det kan väl då ifrågasättas, om man inte i stället bör gå en annan väg, genom att försöka få till stånd en bättre utbildning av den personal, som är sysselsatt inom denna industri, för att vi därigenom skall ha möjlighet att hävda oss i den internationella konkurrensen.

Detta institut har, såsom framgår av motionen, gammal tradition. Föregångaren var vävskolan i Borås, som redan 1868 fick statsanslag. Den har sedermera utvecklats till textilinstitutet, och man har tidigare räknat med att statsbidraget skulle motsvara två tredjedelar och kommunala anslag en tredjedel. Det har förändrats undan för undan, och nu är vi i ett sådant läge, att textilinstitutet har det ganska bekymmersamt. Under senare år har det sålunda uppstått förlust. Det beror i synnerhet därpå att de produkter man tillverkar har varit utsatta för konkurrens. Man har inte fått de priser man tidigare fick, och det har förorsakat, att den ekonomiska ställningen blivit sämre och sämre.

Jag finner i utlåtandet, att överstyrelsen för yrkesutbildning har haft den uppfattningen, att de anslag, som skulle beviljas för nästa budgetår, borde höjas från 77 500 kronor med 67 200 kronor till 144 700 kronor. Vi motionärer har begärt, att det skulle lämnas ett an-

Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till textilinstitutet i Borås.

slag på 116 920 kronor. Utskottet har i sitt utlåtande liksom departementschefen tillstyrkt, att det nuvarande anslaget bör uppräknas med 10 700 kronor till 88 200 kronor. Vidare förutsätter utskottet liksom departementschefen, att den förlust som tidigare har uppstått skulle täckas, om riksdagen inte har någonting att erinra däremot, med ett anslag av 23 500 kronor. Det föreligger alltså en skillnad mellan motionärernas och utskottets förslag som belöper sig till 28 720 kronor.

Utskottet understryker i sitt utlåtande, att textilinstitutet i Borås otvivelaktigt har en viktig uppgift att fylla på yrkesutbildningens område. Utskottet säger litet längre ned, att utskottet inte nu är berett att tillstyrka en höjning av förevarande anslag utöver vad Kungl. Maj:t förordat. Enligt utskottets mening torde institutet såväl för Älvsborgs län och Borås stad som för industrien vara av den betydelse, att ökade ekonomiska insatser borde påräknas från dessa håll för understödjande av institutets verksamhet.

Ja, hur är det på den punkten? Borås stad tillhandahåller lokaler och underhåller desamma. Borås stad har nyligen utfört ett nybygge och en ombyggnad för institutet som kostar 1 375 000 kronor. Landstinget lämnar anslag årligen, och det torde förra året, som vi angivit i motionen, ha varit i runt tal 79 000 kronor. Budgetåret 1953/54 lämnade landstinget ett anslag på 90 000 kronor och en del övriga bidrag, så att totalt blir det för detta budgetår 105 000 kronor från Älvsborgs läns landsting.

Vi har nog den uppfattningen att här borde statsmakterna kunna bidra i något större utsträckning än vad utskottet föreslagit. Det är ju på det sättet att den tyngsta bördan bäres av Borås stad, icke enbart med det anslag som staden ger, utan Borås stad lämnar också en fjärdedel av den landstings-skatt, som inflyter i Älvsborgs län. Jag

tror inte man kan belasta Borås stad ytterligare för detta ändamål.

När det gäller övriga bidrag till apparatur, maskiner, utrustning o. d. har industrierna i Borås gjort goda insatser och gör det fortfarande. Det är de som fått träda emellan under dessa år, då institutet gått med förlust. Det är därför med en viss besvikelse som vi ser att utskottet inte har kunnat följa motionärerna och reservanterna i detta stycke.

Jag vill vidare erinra om att när det gäller huvudmannskapet för detta textilinstitut, så har landstinget redan 1949 förklarat sig villigt att träda i förhandlingar med statsmakterna om att överta huvudmannskapet. Förvaltningsutskottet är fortfarande villigt att träda i förhandlingar på denna punkt, och jag hoppas att man från vederbörande myndigheters sida ställer sig villig under det kommande året, så att vi kan få kontakt med myndigheterna och klara upp denna fråga. Ty det är som jag sagt tidigare: detta institut har en stor betydelse för utbildning av ingenjörer, verkmästare och tekniker o. d. för den svenska textilindustrin.

Det är inte enbart boråsare och folk från Viskadalen, som där får sin utbildning, utan det är ungdom från praktiskt taget hela landet som söker sig dit. Detta institut och denna utbildningsanstalt fyller alltså en stor uppgift. Jag anser för min del att riksdagen bör i detta fall följa reservanternas förslag.

Med detta anförande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten 287 fogade reservationen av herr Hesselbom m. fl., där man yrkar på ett förslagsanslag av 116 900 kronor.

Häruti instämde herrar *Sköldin* (s), *Antby* (fp), *Hagård* (h), *Andersson* i Hyssna (s) och *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Jag tror inte man kan säga, om

Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.

man studerar handlingarna i ärendet, att statsmakterna har visat sig likgiltiga för textilinstitutet i Borås. Jag vill bara erinra om att i fjol höjdes anslaget med 15 000 kronor, och i år är det en ytterligare höjning med över 10 000 kronor. Det betyder att under de senaste budgetåren har det blivit en höjning med 25 000 kronor, vilket motsvarar ungefär 40 procent av det belopp som utgick bara för några år sedan. Och därutöver föreslår utskottet att riksdagen skall följa Kungl. Maj:ts hemställan att få utbetala 23 500 kronor till täckande av vissa förluster på verksamheten under budgetåren 1950—52. Jag tror att man mot bakgrunden av detta kan säga, att statsmakterna visat positivt intresse för textilindustrien.

Å andra sidan tycker vi från utskottssidan, att det inte är orimligt att man i detta fall kan ställa ökade krav på den del av landet, som väl till största delen har nytta av detta textilinstitut. Det finns väl knappast något län i detta land, som är så starkt industrialiserat som Älvsborgs län, och man kan väl också säga att det finns inte många landsting i detta land, som har större ekonomiska förutsättningar för att träda in hjälpende. Om jag inte minns fel är Älvsborgs län det län som har den lägsta landstingsskatten i hela riket, och det är väl inte för mycket om man från det håller träder in och hjälper till om hjälp verkligen behövs.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! Jag vill inte helt förneka vad herr Wallentheim säger och vad utskottet sagt, nämligen att man inte nu är beredd att tillstyrka en höjning av anslaget. Jag förutsätter att man därmed menar, att det kan finnas anledning för statsmakterna att sedermera gå vidare. Jag uppskattar också att man får tillfälle att täcka förlusterna, men då förlust har uppstått förstår vi, att institutets affä-

rer har försämrats under senare år. I det avseendet säger herr Wallentheim, att det där skall Älvsborgs läns landsting klara upp. Jag sade förut att Borås stad innevarande år fått uppföra en byggnad som kostade 1 375 000 kronor. Staden har tidigare hållit lokaler, och staden betalar en fjärdedel av landstingsskatten.

Vad beträffar vår landstingsskatt ligger det till på det sättet, liksom på många andra ställen, att vi fått koncentrera oss på att bygga sjukvårdsanstalter o. d. Byggnadsregleringen har gått hårt fram under senare år. Vi har i detta län ingen central verkstadsskola trots att vi beslutat bygga en sådan. Vi hoppas nu att få byggnadstillstånd så att vi skall kunna lösa denna fråga. Kan vi klara våra vilande sjukvårdsplaner och våra sjukvårdsbyggnader och sjukvårdsproblem över huvud taget samt andra inrättningar såsom våra centrala verkstadsskolor, tror jag inte att herr Wallentheim skall behöva klaga på landstingsskatten i Älvsborgs län. Jag vill erinra om att vår finansavdelnings ordförande förra året sade ifrån, att det nästa år skulle bli ganska svårt att knäpa ihop landstingsskatten. Jag kan alltså trösta herr Wallentheim med att även vi får våra ekonomiska bekymmer.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 288—304.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 305.

Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 326, föreslagit riksdagen att till

Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.

detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 84 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II:150), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att för frivillig instrumentell undervisning i folkskolan anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor, vilket anslag av skolöverstyrelsen skulle fördelas enligt de principer som i motionen anförts.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:150, till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m. för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 84 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **LUNDBERG** (s): Herr talman! Under denna punkt har utskottet bland annat behandlat min motion om frivillig musikundervisning i våra folkskolor, och utskottet har yrkat avslag på densamma under hänvisning till att musikutredningens olika förslag inte tagits upp till prövning av Kungl. Maj:t.

Jag tror att vad beträffar musikundervisningen i folkskolan är det angeläget att man försöker knyta an till den gamla folkkultur som vi har ute i bygderna i fråga om musiken. Att jag tagit upp denna fråga är kanske speciellt beroende därpå att vi i Uppland har en ganska rik folkmusik byggd på folkliga grunder. Det är ju på det sättet i fråga om undervisningen i musik att man har för det frivilliga folkbildningsarbetet ordnat det så att åldersgränsen 14 år tagits bort, och man har möjlighet att i det frivilliga folkbildningsarbetet ordna en viss undervisning i musik för barn i skolåldern. Men när det gäller folkskolorna är det så att kommunerna inte har statsanslag

till denna verksamhet, och man tycker att det är rimligt, att när man ger de olika folkbildningsorganisationerna anslag för en likartad verksamhet, skulle kommunerna också få möjlighet att ordna denna sak. Jag är medveten om att en begäran om ett anslag på en halv miljon kronor kan förefalla mycket, men jag tror att när det gäller denna undervisningsform är det angeläget att man från riksdagens sida verkligen uppmuntrar densamma. Vi har ju haft en musikutredning sedan 1947, och det är givet att de olika synpunkter och förslag den kommit med i sina betänkanden kan vara mycket bra, men efter vad jag kan förstå har de hittildags i stort sett varit tillgängliga endast i ecklesiastikdepartementets arkiv. Det är givet att om musikutredningens olika förslag skall kunna komma till någon nytta måste de ut i det praktiska livet. Jag har den uppfattningen att man från riksdagens sida bör ge anslag för att möjliggöra denna frivilliga verksamhet, och vi behöver en viss försöksverksamhet på detta område. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till motionen II:150, och med detta vill jag ge uttryck åt den uppfattningen att ett anslag på 500 000 kronor skall göra det möjligt att få till stånd en rikare musikundervisning i våra folkskolor.

Herr **SUNDSTRÖM** (s): Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet endast med anledning av herr *Lundberg*'s senaste anförande, men han har i sin motion gjort ett uttalande om 1947 års musikutredningsplaner på den folkliga musikens utveckling, som gjort att jag känt mig nödsakad att deltaga i denna debatt. Det är en fullständig missuppfattning herr *Lundberg* gjort sig skyldig till, när han föreställt sig att det förslag till förbättring av skolmusiken och främjande av amatörmusiken, som utredningen kommer att framlägga, skulle bli så kostnadskrävande, »att det kom-

Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.

mer att ställa planens förverkligande på en oviss framtid». Tvärtom förhåller det sig så, att utredningens förslag just knyter an till de folkliga musiktraditioner, som herr Lundberg här omnämnde, och förslaget syftar till att mobilisera alla de krafter som redan finns och nyttiggöra dem på framför allt den frivilliga skolmusikens och den övriga amatörmusikens område. Jag vill försäkra kammarens ledamöter, att när utredningens förslag i sinom tid kommer, skall det visa sig att de krav musikutredningen ställer, i vilka det förutsättes att kommunerna skall draga det tyngsta lasset, kommer att dra betydligt mindre kostnader — åtminstone under de första 10—15 åren — än det anslag herr Lundberg begärt på ett bräde för detta ändamål, nämligen 500 000 kronor. Jag tror därför det finns all anledning att vänta till dess utredningens förslag föreligger. Då kommer pengarna till god användning, och det kommer inte att bli så stora utgifter som herr Lundberg förutsätter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! I anledning av herr Lundbergs anförande vill jag understryka den stora roll musikundervisningen spelar framför allt för landets ungdom. Det är ingen tvekan om att vi där har en av de allra viktigaste uppgifterna i hela folkbildningsarbetet. Men det vore väl ändå ganska orimligt om riksdagen nu, när en utredning pågår — vilken redan har avlämnat vissa förslag och kan väntas komma med flera — skulle bevilja ett belopp på en halv miljon kronor utan att ha några fastställda grunder för hur beloppet skall användas. När det gäller anslag av detta slag, brukar vi ju alltid här i riksdagen vara angelägna om att ingående pröva grunderna för hur bidragen skall utformas i ena eller andra avseendet. Vidare tillkommer den rent ekonomiska sidan

av saken, och den gör att det i nuvarande läge är svårt att bevilja det anslag, som här begäres. Jag skulle vilja tillägga, att om kommunerna verkligen vill göra en insats på detta område, så har de möjligheter härtill genom att knyta an till det frivilliga folkbildningsarbetet. Där har man möjligheter att bilda studiecirkel i musik, som skulle kunna ge verkliga krafttag åt musikundervisningen bland ungdomen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag vill uttala min glädje över vad herr Sundström här sade om de kostnader, som genomförandet av musikutredningens förslag kommer att medföra. Jag har måhända misstagit mig på den punkten. De betänkanden jag snabbläste innan jag väckte min motion var emellertid sådana, att jag blev en smula betänksam. Det säges nämligen däri bl. a., att kraven på lärarens musiktekniska kunnande bör vara sådana, att undervisningen i största möjliga utsträckning bör anförtros åt en facklärare, som — i likhet med vad hittills varit fallet beträffande lärarna vid realskolor och gymnasier — bör ha avlagt musiklärarexamen vid musikhögskolan. Utredningen har vidare beträffande musikundervisningen tagit upp ett förslag om ändrad lydelse av stadgan för folkskoleseminarierna och även dragit upp riktlinjerna för en studieplan i musik för musikhögskolan. De förslag som musikutredningen hittills lagt fram tyder inte på att musikundervisningen skulle bli så billig som herr Sundström ställde i utsikt, men om så blir fallet, skall jag hälsa det med den allra största tillfredsställelse.

Till herr Wallentheim ber jag få säga att det förefaller en smula konstigt, om vi skulle tänka oss att skolstyrelserna skulle vända sig till de olika folkbildningsorganisationerna och säga: Vi bildar studiecirkel inom folkskolan. Och

Bidrag till inköp av filmapparater för föreläsnings- och studielokaler.

sedan skulle då dessa studiecirklar anmälas genom exempelvis ABF för att därigenom få statsanslag i olika sammanhang. Jag är inte kommunalman, men det förefaller mig orimligt att skolstyrelser skulle kunna förfara på sådant sätt.

Nu har man visserligen ute i kommunerna en viss frivillig verksamhet. Men tiden går, och det är angeläget att någonting göres på detta område. Den som haft tillfälle att åhöra gamla tiders folkmusik i hemmen vet, att de värden den skänker bör man försöka rädda åt framtiden. Jag är rädd för att musikutredningen, om den skall fortsätta att arbeta i samma takt som hittills, inte kommer att prestera något resultat förrän värden, som vi inte har råd att mista, har försvunnit från de svenska bygderna.

Jag är medveten om att 500 000 kronor är mycket pengar, men även om jag inte kan få förståelse för denna angelägenhet i kammaren i dag, skulle jag ändå vilja uttala den förhoppningen, att ecklesiastikministern skall ta denna fråga under verklig omprövning och söka få till stånd en god försöksverksamhet ute i bygderna. Jag tror inte att vi behöver alla möjliga skolor, utbildningskurser och konsulenter för en sådan verksamhet. Det är bättre att vi gör den billigare och att vi kan nå resultat i tid.

Herr SUNDSTRÖM (s): Herr talman! Jag kan instämma med herr Lundberg i en sak, nämligen däri, att det är mycket angeläget att denna fråga blir skyndsamt ordnad och att musikutredningens förslag på denna punkt förverkligas inom så kort tidrymd som möjligt. Jag tror emellertid att detta syftemål skulle främjas bättre, om herr Lundberg nedlade sin energi på att litet grundligare studera det förslag som är framlagt. Han skulle då finna att de farhågor han hyser för att skolmusikens reformering skulle komma att ta alltför mycket pengar i anspråk

är ogrundade. Ty att facklärare vid läroverk och realskolor skall undervisa är något som redan förekommer, och den kostnadsfördyring som till äventyrs kommer att bli följden genom att en eller annan facklärare även anlitas i folkskolorna tror jag inte kommer att bli av en storleksordning, som man behöver rygga tillbaka för.

I övrigt finns det ingenting i utredningens förslag på denna punkt som på något sätt avviker från de stora principiella linjer, man redan nu följer. Det enda som är nytt är kursplaner och en ändamålsenligare utbildning av de musiklärare, som skall tjänstgöra på de olika stadierna i enhetsskolan och i gymnasiet.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag vill bara säga till herr Sundström, att jag skulle vara tacksam om musikutredningen gjorde ett ärligt försök att ge till känna för allmänheten att den existerar. När jag skulle försöka sätta mig in i denna fråga hade jag mycket stora svårigheter att få tag i musikutredningens betänkande, men så småningom hittade jag ett arkivexemplar, en duplicerad upplaga, i kungl. ecklesiastikdepartementet. Skall man ute i bygderna ta del av de kunskaper, som finns i detta betänkande, så är det ganska svårt om man först skall behöva leta i ecklesiastikdepartementets arkiv.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 306.

Bidrag till inköp av filmapparater för föreläsnings- och studielokaler.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! I en motion, II: 149, har fröken Elmén och

jag hemställt om ett anslag på 20 000 kronor för budgetåret 1953/54 att ställas till skolöverstyrelsens förfogande för inköp av smalfilmsapparater för föreläsnings- och studielokaler. Utskottet har avstyrkt motionen under hänvisning till en viss ändring av grunderna för statsunderstödet åt studiecirkelverksamheten, innebärande bland annat att statsbidrag till kostnaden för studiemateriel skall kunna avse jämväl ljusbilder, film och annan dylik materiel. Vidare förutsätter utskottet, att i den mån vederbörande kommuner förfogar över filmapparater, dessa även utnyttjas i folkbildningsarbetet.

Motionen avsåg egentligen, att skolöverstyrelsen genom anslaget skulle beredas tillfälle att hjälpa olika folkbildningsorganisationer till inköp av filmprojektorer. I sina anslagsäskanden har överstyrelsen också kraftigt understrukt värdet av att folkbildningsorganisationerna verkligen får ökade möjligheter att använda filmen i sin verksamhet. För närvarande är möjligheterna härtill starkt begränsade på grund av de höga kostnader, som är förenade med inköp av filmapparater. Utskottet har hänvisat till de olika kommunernas filmapparater och funnit att dessa skall kunna utnyttjas i folkbildningsarbetet. Hänvisningen och förutsättningen är riktig, om det nu bara vore så väl, att alla kommuner verkligen ägde filmprojektorer och om de alltid stode till buds, när ifrågavarande folkbildningsorganisationers ombudsmän kommer till orten. I praktiken har det visat sig vara förenat med stora svårigheter att ordna en kanske länsomfattande resplan på det sätt, som utskottet anvisar, nämligen genom att låna sig fram i de olika socknarna vid behov av filmprojektorer.

Utskottet har vidare hänvisat till departementschefens hemställan om ändrade grunder för statsunderstödet åt studiecirkelverksamheten. Går man till departementschefens propå, finner

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.

man, att han uttalat, att bidraget till studiemateriel, till vilket nu skall räknas, som jag nyss sade, grammofonskivor, ljusbilder, film o. d., får utgå med hälften av kostnaderna för studiematerielen, dock högst med 7 kronor för varje medlem av studiecirkeln.

Låt mig än en gång få betona, att bidraget får utgå med hälften av kostnaderna för materielen, dock högst med 7 kronor för varje medlem av studiecirkeln. Vidare värjer sig departementschefen för befarade ökade kostnader med följande mycket uttrycksfulla ord: »Den utgiftsökning, som kan följa genom den vidare innebörden av begreppet studiemateriel, torde genom bidragets maximering till visst högsta belopp per medlem bli jämförelsevis ringa.»

Herr talman! När man läser detta och närmare söker att begrunda innebörden av vad departementschefen verkligen har sagt och vad utskottet i sin tur verkligen har strukit under av det sagda, blir man mer än tvehågsen. Jag vill emellertid, i avvaktan på hur nyordningen praktiskt kommer att verka under kommande år, avstå från att denna gång ställa något särskilt yrkande, och därför, herr talman, låter jag det bero med utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkten 307.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 308.

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 328, föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 45 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.

kammaren av herr *Göransson m. fl.* (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Hallén m. fl.* (II: 306), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående statsbidrag till hemgårdsföreståndares lön ävensom angående pensionsrätt och lönetursberäkning för dem dels ock att öka det för budgetåret 1953/54 å åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Bidrag till verksamheten vid hemgårdar från 45 000 kronor till 150 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge anslaget storlek, till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 45 000 kronor;

II. att motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge den i motionerna begärda utredningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Arrhén, Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Widén, Hoppe* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 143 och II: 306, i vad de avsåge anslaget storlek, till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar för budgetåret 1953/54 anvisa ett anslag av 150 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 143 och II: 306, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående statsbidrag till hemgårdsföreståndares lön ävensom angående pensionsrätt och lönetursberäkning för dem.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):
Herr talman! Denna fråga har varit

föremål för meningsutbyte i kammaren under åtminstone ett par tre år å rad. Förra året förelåg motioner och en reservation som gick ut på ett anslag av 150 000 kronor i stället för de 35 000, som Kungl. Maj:t hade föreslagit. Det förekommer i år motsvarande motioner och en motsvarande reservation, vilken jag för min del har anslutit mig till.

Det finns bortåt ett fyrtiotal hemgårdar i landet. De flesta av dem bedriver en verksamhet av betydande omfattning, och det är alldeles självklart att ett anslag på 45 000 kronor, som Kungl. Maj:t nu har föreslagit, inte kan räcka till för att ge ett verkligt stöd åt arbetet. Alla vet ju också att ett sådant här arbete, som till stor del har kunnat bedrivas genom ideellt intresserade människors insatser och mot ofta mycket låga ersättningar, är synnerligen svårt att upprätthålla i dessa tider, då det ju är nödvändigt att i många fall höja löner och ersättningar. Man får nog därför räkna med att kostnaderna för en verksamhet av detta slag stiger mera än vad som motsvarar stegringen i levnadskostnader eller storleken av penningvärdets försämring.

Det funnes därför mycket goda skäl att här ge ett ökat bidrag. Nu vet jag att man använder det standardargument, som alltid finns till hands: Man får ta hänsyn till det ekonomiska läget. Det är klart att man alltid kan säga det, men det är också sant, som här har sagts förut i dag, att ett anslag alltid är en avvägningsfråga och att det rätt mycket beror på vad man i kanslihuset verkligen intresserar sig för. Jag skulle som exempel på detta vilja erinra om vad som har hänt under föregående punkt, nr 307, som på ett sätt kanske är den punkt som är mest värd att uppmärksamma i hela åttonde huvudtiteln om man skall se vad som har hänt under ett par år. Det gäller bidraget till studieförbun-

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.

den för organisations- och administrationskostnader. På den punkten var anslaget för två år sedan 600 000 kronor. I fjol föreslog Kungl. Maj:t en höjning med 120 000 till 720 000 kronor. Utskottsmajoriteten höjde med 80 000 till 800 000. Det förelåg emellertid en motion med yrkande på 1,3 miljoner, vilket var vad som behövdes för att anslaget skulle motsvara vad riksdagen en gång tidigare i princip hade beslutat lämna till stöd för denna verksamhet.

Jag anslöt mig i fjol till en reservation om 900 000 kronor, vilket alltså innebar en ökning med 100 000 kronor, och blev då tillrättavisad för att inte ha vederbörligt ekonomiskt ansvar när jag ställde sådana krav. Men sedan har Kungl. Maj:t uppläckt att det på denna punkt verkligen behöver göras någonting och har i år lagt till ytterligare en halv miljon, vilket nu passerar här utan att någon människa, eller i varje fall inte så värst många, observerar det. Ja, jag förstår att statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet observerade det. Nåja, jag är glad för vad som har hänt på den punkten. Men jag tror samtidigt att man kan ta detta som ett exempel på att diskussionen om vad som är den rätta avvägningen inte alldeles behöver avlysas här i kammaren, utan det kan kanske vara skäl i att frambålla vad man anser vara riktigt.

Det är ju tacknämligt att Kungl. Maj:t i år har föreslagit ytterligare 10 000 kronor. Men skulle man fördela dem jämnt på hemgårdarna blir det ju inte mer än omkring 250 kronor på varje. Alla förstår ju att det inte räcker långt. Statsutskottets majoritet bidrar med en rekommendation till kommunerna att betala mera, och det är ju ett vänligt råd som det är billigt att ge. Men det föranleder kanske inte så stor hjälp.

Herr talman! Jag skulle inte uppta kammarens tid med att säga mera om

detta. Den reservation som här finns har gått direkt på motionen, och den innehåller två yrkanden, dels om en höjning av bidraget till 150 000 kronor, alltså en höjning med 105 000, och dels förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t angående hemgårdsföreståndarnas löner.

För att det skall bli lättare för andra kammaren att bifalla reservationen skall jag för min del be att få stryka den sista punkten och alltså, herr talman, yrka bifall till punkt 1 i reservationen, alltså att punkt 1 i utskottets utlåtande utbytes mot punkt 1 i reservationen. Det andra yrkandet skall inte medtagas. Jag ber, herr talman, att få göra denna hemställan.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Denna fråga har ju diskuterats i många år varje gång vi har haft åttonde huvudtiteln uppe till behandling. Det har inte kunnat framföras några nya argument för, och det kan väl näppeligen heller framföras några nya argument emot det yrkande som ställes i motionen, och därför skall jag i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOPPE (s): Herr talman! Det är väl inte underligt om olika meningar bryter sig i en församling som denna. På en punkt föreställer jag mig att det i det stora hela här råder fullkomlig enighet, och det är att ungdomsproblemet är ett av de allvarligaste och mest svårlösta problem, som vi har att brottas med. Den som sitter som medlem eller ordförande i en barnavårdsnämnd i en större kommun blir åtminstone en gång i månaden påmind om detta, då vid varje sammanträde till ärendena hör en mängd frågor som gäller ungdom som gått vilse — frågor om åtalseftergift och liknande.

Jag tror alltså att vi allesammans väl vet att ungdomsvårdsproblemet är ett

Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.

allvarligt problem, men jag är inte säker på att vi alltid satt oss in i hur allvarligt det är.

Nu har ju en hel del åtgärder tillgripits för att komma till rätta med detta problem. Personligen har jag, herr talman, det intrycket, att statsmakterna den dag som i dag är på ett särskilt sätt har uppmärksamheten riktad på de missanpassade, dem som inte kan klara sig utan kommit på kant med tillvaron och samhället, och att statsmakterna gör någonting, ja rätt mycket för dessa.

Jag har också, herr talman, den uppfattningen att det är nödvändigt med dessa åtgärder, även om de kräver mycket pengar.

Men å andra sidan är jag lika övertygad om att det är ännu nödvändigare med det som jag skulle vilja kalla förebyggande åtgärder. Dit räknar jag åtgärder som går ut på att hjälpa unga människor att hålla sig uppe, att ge dem fritidslokaler och hjälp till fritidssysselsättning o. s. v. Jag dristar mig säga att det borde vara så, att alla organisationer av vad slag och med vad namn de vara må, som, drivna av en ärlig åstundan att med beaktande av ungdomens frihetsbegär och dess behov av ledning på samma gång, utför en gärning till ungdomens fromma, alla dessa är värda ett understöd ifrån det allmännas sida.

Här finns det, herr talman, anledning att särskilt beakta den verksamhet för och bland ungdomen som utförs av hemgårdarna. Det hör verkligen till det som jag finner alldeles särskilt beklagligt i Sveriges riksdag att hemgårdarna är föremål för så liten vänlig uppmärksamhet och att statsmakterna genomgående är så njugga när det gäller denna mycket viktiga del av verksamheten till förmån för barn och ungdomar. Jag tror för min del att man skulle kunna utan överdrift säga att de pengar som läggs på hemgårdarna är mycket väl använda pengar.

Vad är det då som sker där, och vad är det för ungdomar man särskilt får hand om? Det är ju inte bara den välartade och hyggliga ungdomen som kommer dit, utan det sägs från dem som har ansvaret för dessa hemgårdar, att där har man möjligheter att ta hand om just vilsen ungdom. Det är inte sällan, som gäng eller hela ligor kan komma in till hemgårdarna och få hjälp där och börja livet på nytt. Det är rätt vanligt att hemgårdarna står i förbindelse med barnavårdsnämnderna och därifrån får anvisning på sådana som har beviljats åtalsetfergift eller på ett eller annat sätt har kommit på kant med livet.

Där finns i dag på våra hemgårdar ungefär 20 000 unga svenskar som får hjälp att leva ett bättre liv än de annars skulle kunna leva.

Nu vet jag att man på sina håll säger, att det där får kommunerna klara. Jag fick för en liten stund sedan en uppgift om vissa kostnader. Man räknar med att kommunerna betalar inte mindre än 950 000 kronor till hemgårdarna, och staten kommer möjligen att betala, om man följer utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, 45 000 kronor, en liten bråkdel av kommunbidraget.

När jag alltså, herr talman, tänker på att här är en kamp om ungdomen, inte minst en ifrån landsorten inflyttad, rotlös ungdom, ungdom som inte har anknytning till föreningar o. s. v., när jag tänker på uppgiftens omfattning, då tycker jag att man kan drista sig säga att det vore riktigt att staten beviljade väsentligt större bidrag än den hittills har gjort.

Det är ju nämligen så att en del av de ungdomar, som genom hemgårdar blir räddade från att gå mörka vägar, blir livsdugliga. Och så en annan sak: när unga människor döms till ungdomsvårds-skola, får de vistas där halvtannat år; det kostar staten inte mindre än 14 000 kronor för varenda elev. Det vore, tycker jag, mycket humanare och barm-

häftigare att ge de unga ett stöd i rätt tid, innan de har gått ohjälpligt vilse, och jag tror att det också ur ekonomisk synpunkt vore mycket klokare att betala väsentligt mera pengar till denna förebyggande ungdomsvård än man har gjort hittills.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det förslag som har framställts av herr Svensson i Ljungskile.

I detta anförande instämde fru *Johnansson* i Norrköping (s) och fru *Johnansson* i Skövde (s).

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till det av herr Svensson i Ljungskile under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 308:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som under överläggningen yrkats av herr Svensson i Ljungskile.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och

Bidrag till Institutet Tessin i Paris.

72 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 309—354.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 355.

Bidrag till Institutet Tessin i Paris.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **EDBERG** (s): Herr talman! Vi är några motionärer ur olika partier som har yrkat på att riksdagen skulle bevilja anslag till Institut Tessin i Paris. Vi har gjort det med utgångspunkt från att det otvivelaktigt är ett betydande intresse att detta institut kan fortsätta sin verksamhet. Under de 20 år det har arbetat har det betytt ganska mycket för de svensk-franska kulturförbindelserna genom att det har utgjort en central, dit svenska konstnärer och andra studerande i Paris har kunnat vända sig, och genom att det har givit svenska forskare möjlighet att fullfölja sina arbeten.

Institut Tessin har under åtskilliga år haft stora ekonomiska svårigheter att kämpa med. Det är helt ett verk av en enda man, initiativtagaren fil. lic. Gunnar W. Lundberg, som under de senaste åren inte har åtnjutit någon som helst lön för sitt arbete utan tvärtom fått sätta in en del av sina privata medel för att kunna hålla institutet gående. De medel, som institutet under senare år erhållit från Längmanska fonden och Akademien för de fria konsterna, har varit klart otillräckliga. De har möjliggjort att institutet nödortfött kunnat arbeta men icke att det kunnat utvidgas. Det är uppenbart att institutet nu befinner sig i riskzonen.

Statsutskottet har i sitt yttrande över motionen hänvisat till att en framställning om anslag till institutet nu är före-

Bidrag till Sveriges schackförbund.

mål för regeringens behandling. Med anledning härav vill jag inte yrka bifall till motionen, men jag hoppas att regeringen skall pröva denna fråga i positiv anda och inte nöja sig med en halvmesyr eller en trekvartsmesyr utan verkligen ge institutet möjlighet att i fortsättningen bedriva sin verksamhet som hittills i de svensk-franska kulturförbindelsernas tjänst.

I detta anförande instämde herrar *Ståhl* (fp), *Gustafson* i Göteborg (fp) och *Håstad* (h).

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 356—359.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 360.

Bidrag till Sveriges schackförbund.

I en inom andra kammaren av herr *Holmberg* väckt motion (II: 36) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1953/54 anvisa 30 000 kronor såsom anslag till Sveriges schackförbund.

Utskottet hemställde, att motionen II: 36 icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k): Herr talman! Behandlingen av denna motion kommer strax efter den med stor publicitet omgivna schackturneringen mellan riksdagen och Sveriges schackförbund. Det är kanske alltså här fråga om en revansch — när det spelas om pengar tycks Sveriges schackförbund förlora.

Vi har ofta påtalat att den fysiska idrotten numera får rätt litet med av de betydande tipsmedel som staten tar in, men när det gäller schackspelet, som väl får betecknas som en hjärntränande andlig idrott, ger staten inte någon-

ting alls. Med undantag för två bidrag på 15 000 och 5 000 kronor vid två internationella turneringar har det ofta officiellt så högt reklamerade schackspelet i Sverige uteslutande fått lita till mecenater. Det började med en grosshandlare, sedan var det en bryggeridirektör, och numera är det en advokat. När det gäller att välja styrelseledamöter måste man vända sig till folk som har pengar. Jag tycker att detta är rätt förnedrande för en så betydande andlig idrott, särskilt i jämförelse med, såsom vi erinrat om i vår motion, vad man i länder som exempelvis Sovjetunionen och Finland ger i statliga anslag till schackspelet.

Det medför rätt stora utgifter för spelets utöware att delta i tävlingar. En av folkpartiets tidningar, *Aftonbladet*, påminde häromdagen om att Sveriges schackförbund just nu har mycket stora ekonomiska svårigheter därför att det i Zürich pågår en stormästarturning för kvalifikation till tävlan om världsmästerskapet, i vilken *Ståhlberg* deltar. Jämte förre världsmästaren från Holland är *Ståhlberg* den ende från Väst-europa som deltar och har någon chans att hävda sig gentemot den stora ryska överlägsenheten på detta område. Men den försvarsfrågan intresserar ännu inte svenska riksdagen. Vi tycker för vår del att riksdagen borde ha visat litet mera generositet.

Aftonbladet slutade sin artikel med att säga, att det här är fråga om en kommunistisk motion som verkligen borde kunna vinna helhjärtat stöd från alla håll. Jag vet nu inte, om det blir fallet. Utskottet har utan någon som helst motivering sagt nej till vårt förslag, trots att det rör sig om en summa som, för att åter citera den nämnda tidningen, »knappast bör kunna ge några bekymmer åt dem som sysslar med den budgetära långtidsplaneringen».

Jag yrkar, herr talman, i korthet bifall till motionen nr 36.

Herr WALLENTHEIM (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 361—364.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 365.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp, uppförande och iståndsättande av fastigheter för utrikesrepresentationen m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

position angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 86, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 februari 1953, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som föreslagits av departementschefen, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54, dels ock till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för nämnda budgetår under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 81 850 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet behandlat tre motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.* väckt motion (II:458) hade föreslagits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 86 måtte dels besluta att enligt medicinalstyrelsens förslag inrätta 2 förste läkartjänster (Ca 31) och 1 ordinarie andre läkartjänst (Ca 29) samt att indraga 1 extra ordinarie andre läkartjänst (Ce 29), dels att inrätta ytterligare 5 skrivbiträdestjänster i Cf 4—Ce 8, dels ock att härtill anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 372 och II: 457 samt II: 458,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, vilka påkallades av vad departementschefen i

Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 februari 1953 förordat;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 81 850 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon*, *Svensson* i Ljungkile samt fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 458 samt med avslag å motionerna I: 372 och II: 457,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, vilka påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 februari 1953 samt reservanterna förordat;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1953/54;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 81 882 000 kronor;

b) av herr *Hesselbom*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp): Herr talman! Till denna punkt är fogad en reservation, och jag skall be att få säga några ord i anledning av den.

Alla utskottets ledamöter är ju överens om att behandlingen och vården vid sinnessjukhusen behöver intensifieras. Man är också på det klara med att för att detta skall kunna ske måste man få personalorganisationen utbyggd. Framför allt måste man ha kvalificerad personal. Den kvalificerade perso-

nalen får alltså inte vara underdimensionerad. Detta är som sagt alla överens om. Nu räknar man ju med att en läkare i allmänhet kan ha 100 å 125 patienter. Hur ser det då ut vid statens sinnessjukhus? Där räknar man med i genomsnitt en läkare på upp till 144 patienter. Detta är ett oerhört högt tal, och man kan undra om man här kan tala om en intensifierad behandling och vård.

Nu har medicinalstyrelsen utrett att det skulle behövas upp till 20 å 25 läkare för att komma ned till antalet 100 å 125 patienter per läkare. Från medicinalstyrelsens sida har man emellertid begärt endast tre läkartjänster till, en för den öppna vården och två för den slutna. I propositionen har ytterligare begärts endast en läkartjänst, som skulle placeras i den öppna vården. För den slutna vården har det inte begärts någon utökning. I en motion har man gått på medicinalstyrelsens förslag om ytterligare tre läkare, och där har man också begärt fem skrivbiträden utöver propositionen för att avlasta den kvalificerade personalen, läkare m. fl., rutingöromål i form av skrivarbete m. m.

Nu har utskottets majoritet gått på propositionens förslag och alltså föreslagit en läkartjänst till för den öppna vården men ingen ytterligare tjänst för den slutna. Reservanterna anser att vi helt enkelt inte kan komma förbi de enskilda fallen. Här finns det ett sjukhus där det är en synnerligen stor överbelastning och där personalorganisationen är oerhört underdimensionerad. Det är vid Restads sjukhus. Med den överbeläggning man där dras med har varje läkare upp till 170 patienter. Här kan det ju knappast bli tal om någon vård eller behandling i ordets rätta mening. Man vet också att en läkare blivit överansträngd och är sjukskrivnen och att överläkaren, som samtidigt är styresman för sjukhuset, inte har tid att ägna sig åt själva sjukhuset

Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

i den utsträckning han borde, därför att patienterna påkallar hans vård natt och dag, söndag och vardag. Därför har vi i reservationen begärt ännu en läkartjänst för Restads sjukhus. Vi har också begärt dessa ytterligare fem skrivbiträden för att förstärka hela organisationen. Vi anser det nämligen icke vara god ekonomi att läkare och kvalificerad personal skall använda sin dyrbara tid till rutinarbete och skrivgöromål. Detta innebär en ökning med 32 000 kronor på det anslag, som lyder på över 81 miljoner.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Fröken HÖJER (fp): Herr talman! Jag hör till dem som varit med och motionerat om att medicinalstyrelsens hemställan om den kvalificerade personalen till sinnessjukhusen helt skall bifallas. Jag vill med några ord understryka vad fröken Elmén här sagt, då jag helt enkelt måste släppa motionens krav och övergå till reservationen, som har nöjt sig med att föreslå en läkartjänst och fem skrivbiträden, som skulle avlasta den kvalificerade sjukvårdspersonalen för att den i något större utsträckning skulle kunna ägna sig åt sin egentliga uppgift.

Medicinalstyrelsen säger i sitt anslagsäskande för år 1953/54, att ett avstannande av den påbörjade personella utrustningen skulle äventyra redan vunnen förbättring. Sedan understrykes, att de äskanden man här kommer med endast gäller det mest angelägna, och det framhålls att det i alla fall gäller en rad sjukhus med över 20 000 vårdplatser. Detta glömmar man så lätt när man ser en mängd befattningar och ser vad de kostar. Det är speciellt förvillande att det här är fråga om vissa befattningar i högre lönegrad. Det gäller dock inte alls några nya befattningar, utan det gäller bara utbyte av olika anledningar, t. ex. beträffande 16 befattningar i Ca 19. Det

gäller endast en omändring av namnet första personalföreståndarinna till ett annat namn. På detta sätt är det hela vägen ända tills man kommer ned till 14 lönegraden. Där blir det verkligen fråga om tre nya tjänster. Sedan har vi en enda överläkartjänst i den öppna sjukvården, som fröken Elmén nyss talade om. Detta är den stora utrustning som här har företagits. Alla andra tjänster hör visserligen till personalförstärkningen men inte till förstärkningen av den kvalificerade personalen.

Om vi skall nöja oss med att låta sinnessjukhusen tjänstgöra bara förvaringsanstalter, om vi endast skall skydda den sjuke mot sig själv och den sjukas omgivning mot honom, skulle man kunna vara tillfredsställd med förhållandena vid sinnessjukhusen sådana de nu är. Har riksdagen klart för sig, att förhållandena är sådana? Eller tror riksdagen, att en överläkare och några underläkare med upp till 170 patienter kan med hjälp av en liten kvalificerad sjukvårdspersonal lära alla de övriga tusentals anställda den moderna sinnessjukvården, psykologi m. m. vid sidan av arbetet med dessa tusentals patienter? Det är väl inte möjligt, att någon här i riksdagen tror, att sådant kan ske, men år från år nöjer man sig med att besluta endast en mycket liten förstärkning, inte ens den ringa förstärkning som man har möjligheter att ge. Man kan inte här tänka sig att ge anslag till ytterligare fem kontorsbiträden så att man verkligen finge de kunskaper, som finns, frigivna till de sjuka. Det är möjligt att sådant kan få ske allt under det vi avvaktar det förslag till utbildning som personalen på sinnessjukhusen längtar efter och som vi trodde skulle komma i år men som lär komma nästa år. Varför inte göra det lilla vi kan medan vi väntar?

Med dessa ord yrkar jag bifall till reservationen.

Statens sinnessjukhus: Avlöningar.

Herr PERSSON i Växjö (s): Herr talman! Jag vill bara understryka, att Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit en kraftig upprustning på detta område. Det förslag till ökning av personalen som föreligger innebär en ökning av medelsanvisningarna med i runt tal 700 000 kronor. Hela anslaget ökas till totalt 16 720 000 kronor. Motionärerna har förut klargjort vad man ytterligare önskar. Jag vill påpeka, att utskottets majoritet har understrukt att en intensifiering av vården på befintliga sjukavdelningar bör eftersträvas och att personalorganisationen, speciellt vad gäller de kvalificerade befattningarna, inte bör vara underdimensionerad. Utskottet understryker vidare angelägenheten av en snabbare utbyggnad av sinnessjukvårdens personalorganisation i den mån statsfinansiella hänsyn så medger. Det är helt enkelt så, att utskottsmajoriteten inte har velat vara med om en ökning av anslagen med ytterligare 32 000 kronor utav det skäl som man i andra sammanhang ofta anfört, nämligen att man måste ta hänsyn till det statsfinansiella läget.

Även om med hänsyn till det magra arbetsprogram som föreligger för kammaren här i kväll denna i det stora sammanhanget ganska lilla detaljfråga hade kunnat ytterligare diskuteras, skall jag inskränka mig till vad jag sagt och yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle: Herr talman! Det är inte rätt att säga att utskottet önskar, att personalorganisationen speciellt i avseende på de kvalificerade befattningshavarna icke bör vara »underdimensionerad». Jag kan knappast få det sista ordet i min mun. När det gäller sinnessjukvården råder en underdimensionering som man knappast kan tänka sig. Jag har redan sagt hur många kvalificerade befattningshavare som finns. Jag har vidare

sagt, att det dock finns möjligheter att med någon liten utbyggnad få en verklig förbättring på detta område. Jag tycker då att utskottet inte skulle ha skrivit som det gjort, eftersom det inte tagit till vara de möjligheter som finns. Det är blott ord, ord, ord, men det finns intet innehåll i orden.

Herr NIHLFORS (fp): Herr talman! Jag tänkte något beröra ett par likalydande motioner som utskottet haft att taga ställning till i detta utlåtande. Det är en motion som väckts i första kammaren av herrar Johannesson och Hesselhom och i andra kammaren av mig. Motionen berör tvättföreståndarna på de statliga sinnessjukhusen och deras löneställning. Dessa befattningshavare fick sin lönefråga prövad förra året i tjänsteförteckningsrevisionens första etapp. Sedan inträffade det på landstingsområdet, att motsvarande befattningshavare strax efteråt fick en justering av sina löner, som gick utöver vad de statliga tvättföreståndarna hade fått något tidigare. I tjänsteförteckningsrevisionens andra etapp förelåg lönefrågan för ekonomi- och sjukvårdspersonalen vid sjukhusen till omprövning. Då drev tjänsteförteckningsrevisionen hårt den linjen, att man försökte anpassa de statliga lönerna till de löner som förelåg på landstingsområdet för dessa personalgrupper.

I en proposition, nr 241, vid höstriksdagen framhöll civilministern som sin uppfattning — det förelåg vid förhandlingarna ett särskilt uttalande från stats-tjänarekartellens sida i denna fråga — att den av tjänsteförteckningskommittén eftersträfvade anpassningen framstätt såsom nödvändig. Vi motionärer har då ansett att det vore logiskt och helt i överensstämmelse med den uppfattning, som civilministern gav uttryck för i höstas, att man toge upp till omprövning löneställningen för tvättföreståndarna vid de statliga sjukhusen, som

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

icke nu är i paritet med landstingens sjukhus' tvätföreståndare.

Utskottet har vid behandlingen av motionen bland annat uttalat, att frågan i första hand synes vara av natur att den bör lösas efter förhandlingar, och därför avstyrker det motionens yrkande. Jag delar, måste jag säga, utskottets uppfattning att det här är en fråga som bör lösas efter förhandlingar. Men jag tror inte jag avslöjar någon hemlighet om jag säger, att personalrepresentanterna har, ganska energiskt tror jag mig kunna påstå, försökt få till stånd ytterligare förhandlingar på grund av den snedvridning som skett på detta område, men det har tyvärr icke lyckats för dem att få i gång sådana förhandlingar. Jag hoppas nu att utskottets utlåtande på denna punkt kan tas till intäkt för fortsatta strävanden inom denna personalgrupp att få sin lönefråga upp till prövning inom vederbörande departement och att man alltså kan räkna med att en lösning också uppnås ganska snart.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Höjer begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets förevarande utlåtande nr 80, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 2—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Pension eller understöd åt vissa personer.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

I de likalydande motionerna I: 262 och II: 278, väckta den förra av herr *Lodenius m. fl.* samt den senare av herr *Swedberg m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att statspension skulle utgå till professor emeritus K. B. Westman till det belopp utskottet kunde anse skäligt.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 262 och II: 278 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Pålsson, Sundelin, Lodenius, Ståhl, Rubbestad, Svensson* i Ljungskile, *Staxäng*, fröken *Elmén* och herr *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 262 och II: 278 medgiva, att kostnaderna för den professor emeritus K. B. Westman tillför-

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

säkrade pensionen skulle från och med den 1 juli 1953 överflyttas från svenska kyrkans missionsstyrelse till statsverket samt från samma tidpunkt bestri-
das från anslaget till Diverse pensioner och understöd m. m.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SWEDBERG (fp): Herr talman! Statsutskottet har avstyrkt de motioner, vari hemställts om statspension för professor K. B. Westman. Utskottet har därvid följt de avstyrkande yttrandena av statskontoret och universitetskanslern. Det skall på en gång erkännas att om den argumentering, som föres i dessa yttranden och sedan i utskottets utlåtande, är i och för sig inte mycket att säga. Men saken har ju också andra sidor, som kan förtjäna att uppmärksammas i sammanhanget. För min del skulle jag gärna vilja uttrycka saken så, att det förefaller skäligen att riksdagen, med bortseende i viss mån från formella och traditionella synpunkter, i detta fall tillerkänner professor Westman den i motionerna begärda pensionen. Jag har väsentligen två skäl härför, och jag vill, herr talman, tillåta mig att i största korthet ange dem.

Dels är det ett faktum att världsmissionen, som professor Westman hela sitt liv har tjänat, alltmer allmänt betraktas som en av de för världsfred och folkförbrödring mest betydelsefulla faktorerna. I vårt land har ju också den ökade uppskattningen av den forskningsgren, som det här är fråga om, fått uttryck däri att ämnet missionshistoria upptagits i den genom Kungl. Maj:ts beslut 1948 upprättade nya kyrkohistorieprofessuren vid Uppsala universitet, som nu innehas av professor Bengt Sundkler.

Både remissinstanserna och utskottet hävdar, att ingenting nytt har inträffat som skulle kunna motivera ett bifall till motionen. Jag tillåter mig ändå undra om inte den nya statliga professuren är

någonting sådant nytt som i alla hän-
delser rimligen kan tillmätas en viss betydelse. Jag måste nog anse att det vore en rimlig konsekvens av att staten på detta sätt så att säga övertagit ansvaret för missionshistorieforskningen och missionshistorieundervisningen vid Uppsala universitet, att staten även övertog ansvaret för pensionen åt den man som i utomordentlig grad har bidragit till en ny och bättre uppskattning av ifrågakavande forskningsgren och här i landet utfört en banbrytande gärning på detta område.

Mitt andra skäl är på visst sätt mera personligt. Professor Westman har varit och är en man med utomordentligt internationellt anseende. Han har, vågar jag hävda, mer än många av professorerna i skilda discipliner vid våra universitet och högskolor skapat kontakter ute i den vida världen och genom sin gärning och personlighet gjort det svenska namnet känt och aktat i många länder och i alla världsdelar; ja, det är säkert ingen överdrift att säga, att han mer än de flesta har hedrat vårt land och vårt folk ute i världen.

Det finns även härför, tycker jag, god anledning att riksdagen genom att ikläda sig ansvaret för hans pension ger professor Westman det officiella erkännande, som han synnerligen väl har förtjänat.

Nu vet jag att man mot detta kan invända, att det inte finns någon anledning att överflytta ansvaret, som tidigare uppburits av missionsfolket här i landet, på det allmänna. Det är klart att detta kan sägas. Mig förefaller emellertid att det inte vore orimligt utifrån vad jag här först anförde, att så skedde, och de medel som i själva verket ursprungligen givits för missionsändamål och direkt missionsverksamhet ute i världen på så sätt lösgjordes för sådan mission. Frågan om att göra en insats till hjälp och stöd för underutvecklade länder och folk är ju för närvarande aktuell även här i vårt land, och vi har

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

ju och kommer väl också att få vissa engagemang i den saken. Jag vågar utan tvekan hävda den meningen, att kristen mission över huvud taget är en åtgärd just av detta slag, en åtgärd som kanske bör anses höra till allra första ordningen i detta fall. Jag kan inte se att det på något sätt vore olyckligt eller orimligt utan snarare tvärtom, om staten sålunda genom att överta ansvaret för professor Westmans fortsatta pensionering verkligen lösgjorde medel för direkt missionsverksamhet, således för att stödja och hjälpa underutvecklade folk och över huvud taget göra en betydelsefull kulturell insats där detta är synnerligen påkallat.

Under hänvisning till dessa synpunkter ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Rubbestad* (bf), *Norrby* (fp), *Gustafsson* i Borås (fp), *Hammar* (fp), *Ahlsten* (fp), *Löfgren* (fp) och *Nelander* (fp).

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Då den professur inrättades för professor Westman, i fråga om vilken nu föreligger en motion, att staten skall överta de med denna förenade pensionskostnaderna, så ingicks det ju ett avtal mellan staten å ena sidan och svenska kyrkans missionsstyrelse å den andra. Enligt detta avtal åtog sig svenska kyrkans missionsstyrelse att svara för alla ekonomiska förpliktelser i samband med inrättandet av denna personliga professur. Det är alltså, herr talman, inte bara formella skäl, som utskottet bygger sitt ställningstagande på, utan man kan väl säga att det är ganska reella skäl då utskottet menar, att en ingången överenskommelse skall fullföljas av den part som har begärt just denna överenskommelse. Ty herr Swedberg bör observera att det var icke svenska staten utan det var svenska kyrkans missionsstyrelse som anhöll att få ett sådant arrangemang.

Skulle man i dag bifalla motionen, måste det i så fall skapa återverkningar på andra områden, ty detta är icke den enda personliga professur av denna art som finns för närvarande. Vi har gjort en liten undersökning och kommit fram till att det är minst ytterligare femton som kan komma i liknande belägenhet. Och vart skulle det leda? Jo givetvis dithän att staten skulle bli mycket försiktigare, när det gäller att engagera sig för sådana här saker i framtiden.

Då herr Swedberg såsom ett väsentligt skäl för ett bifall till denna motion framhåller, att den nya professuren i kyrkohistoria i sitt ämnesområde jämväl rymmer det ämne, som professor Westman hade som sin specialitet, så tycker jag för min personliga del att herr Swedberg har tolkat detta på ett ganska underligt sätt. Det var i alla fall så, att svenska kyrkans missionsstyrelse ursprungligen ville ha en professur av denna art och ursprungligen var beredd att själv bekosta alltsammans. Sedan har staten varit så välvillig att den i en ordinarie professur lagt in just dessa ämnen, och då kan man väl ändå inte, när staten har visat välvilja med hänsyn till det som förevarit tidigare, ta detta som ett argument för att staten skulle ha skyldighet gentemot en tidigare professor, om vilken man har träffat en helt annan uppgörelse.

När utskottet har gjort detta ställningstagande utgör det inte på något sätt något underkännande av professor Westmans mycket betydande insatser. Tvärtom, jag tror att samtliga utskottsledamöter är medvetna om att han har gjort en mycket stor insats vad gäller detta speciella område.

Här är det uteslutande fråga om att man skall fullfölja ett avtal som har träffats, och jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Redan under utskottsdebatten hade vi, som

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

står som reservanter på denna punkt, anledning att säga herr Lindholm, att han ställer saken på huvudet, när han framställer den så, att staten har visat sig välvillig, när den tillät att den här personliga professuren i missionshistoria inrättades, och att statsmakterna därför nu skulle liksom vara fritagna från även en skälighetsförpliktelse att understödja pensioneringen av professor Westman. Ty vad var det som skedde? Jo, det var ju så, att de svenska missionsällskapen med svenska kyrkans missionsstyrelse i spetsen erbjöd en professur, ty det ansågs vara inte bara ett teologiskt utan ett betydande kulturintresse att en professur av denna art inrättades.

Jag vill också göra en liten korriger-
ring till herr Lindholms historieskrivning, när det gäller vad som senare följde. När professor Westman avgick hade det visat sig, att den här disciplinen hade fått en sådan betydelse för både forskningen och undervisningen, att ämnet måste inrymmas i en lärostol i kyrkohistoria. Alltså, nu har staten erkänt att den teologiska fakulteten är i behov även av en sådan här professur. Det hade man inte förstätt tidigare, när missionsstyrelsen föreslog denna lärostol.

Det är naturligtvis alldeles riktigt som herr Lindholm säger och vilket herr Swedberg tidigare understrukt, att det är ingen diskussion om professor Westmans pension. Han får den under alla förhållanden, det har ju missionsällskapen iklätt sig. Men vad det här är fråga om, sedan missionsällskapen har bekostat denna professur, är huruvida det inte vore skäligt att staten lämnade det bidraget till denna värdefulla professur som består däri, att staten överflyttade pensionskostnaderna, i runt tal 16 000 kronor, på sig. Herr Lindholm kan invända att detta blir ett indirekt bidrag till missionsällskapen. Det är alldeles riktigt att det blir det, men jag tror att jag

kan lugna herr Lindholms farhågor med att staten sannerligen har lämnat anslag till sämre ändamål än detta.

Även på en annan punkt bör herr Lindholm lugna sig. Han anför som precedensfall, att femton andra personliga professurer finns enligt hans egen lilla privata undersökning. Jag tror inte han behöver vara ängslig för att detta fall på något sätt innebär någon förpliktelse beträffande andra fall utan att riksdagen får rätt att pröva varje sådan här framställning ifrån den ena gången till den andra.

Jag vill till sist bara understryka, att skäligheten i denna framställning om att staten skulle ikläda sig kostnaderna för pensioneringen belyses ytterligare därav, att vi, när missionsällskapen inrättade denna professur, hade ett helt annat penningvärde än vi har nu. Det kan väl inte skada att det säges — jag representerar inte missionsstyrelsen eller något av dessa missionsällskap, eftersom jag inte är medlem i något av dem — att varje försök till objektiv bedömning måste leda till det konstaterandet, att missionsällskapen genom penningvärdets försämring har fått betydande svårigheter, varför det även ur den synpunkten finns anledning att hjälpa till att avlasta dem från nu ifrågavarande utgift. Alltid betyder det något. Herr Lindholm vet, att vad man här rör sig med är frivilliga bidrag från offervilliga människor runt om ute i landet. Om man i ett sådant fall, där forskningen och undervisningen vid ett statligt universitet har fått hela nyttan av en gjord insats, visar sin erkänsla genom att ikläda sig kostnaderna för pensioneringen, tror jag, att riksdagen har beslutat använda dessa medel på ett mycket föredömligt och riktigt sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Herr Ståhl säger, att man beviljat an-

Pension åt professor emeritus K. B. Westman.

slag till sämre ändamål än detta. Men, herr Ståhl, det är inte ändamålet vi diskuterar, utan vad vi diskuterar är, huruvida en ingången förpliktelse skall iakttas eller inte. Och då herr Ståhl säger, att jag ställt frågan på huvudet, måste jag bekänna, att jag kan inte förstå herr Ståhl, när han gör gällande, att det skulle vara att ställa frågan på huvudet, då man säger, att ett ingånget avtal skall fullföljas. Det är det enda jag har sagt, herr Ståhl.

Herr SWEDBERG (fp): Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Bara ett par ord med anledning av herr Lindholms första yttrande. Herr Lindholm sade, att staten inte bör klandras. Jag är mycket angelägen att säga, att det i alla händelser inte varit min avsikt att klandra staten. Det finns ingen anledning att klandra staten i detta fall, och något sådant klander har inte förekommit och kan, som jag ser det, inte komma i fråga i detta sammanhang.

Vidare säger herr Lindholm, att en ingången överenskommelse bör hållas. Därvidlag är vi fullt eniga. Det kan inte bli tu tal om den saken, och jag vågar med stor bestämdhet lugna herr Lindholm med att om det nu här i kväll går som jag fruktar, nämligen att riksdagen avslår framställningen i motionerna, så kommer denna överenskommelse att obrottsligt hållas.

Slutligen sade herr Lindholm, att det inte bör talas om någon skyldighet. Jag är också i det hänseendet angelägen att säga, att jag inte har talat om någon skyldighet för staten. Vad jag har talat om, liksom motionärerna över huvudetaget, är, såvitt jag kan erinra mig nu, att det finns betydande billighetsskäl för den vädjan som genom motionerna har gjorts till riksdagen i denna angelägenhet. Det är en vädjan, och jag vill vidhålla den meningen, att denna vädjan är så skälig, att det vore lyckligt, om riksdagen bifölle den.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Herr Swedberg säger, att detta är intet försök att komma ifrån en överenskommelse. Varför har herrarna motionerat, om det inte vore det? Motionen syftar ju till befrielse från en överenskommelse som man har ingått.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Jag skulle ändå vilja vädja till kammaren att i detta speciella fall inte bara se på det rättsliga förhållandet, statens skyldighet och missionsstyrelsens skyldighet. Det är ju självklart att här har missionsstyrelsen förpliktat sig att betala. Men vi får komma ihåg, att denna överenskommelse ingicks i slutet av 1920-talet, då penningvärdet var ett helt annat än det är nu. Missionsstyrelsen lämnade då som säkerhet 274 000 kronor, varav avkastningen skulle ligga till grund för lön och pension. Nu har ju penningvärdet försämrats så att denna summa långt ifrån förslår, varför man måste anlita influtna gåvor.

Jag tycker för min del att när en person skött denna av staten nu godkända professur i mer än 20 år, är det inte mer än rätt att staten, om inte ur rättslig synpunkt så ur skälighetssynpunkt, träder till. Vi vet att missionsstyrelsen har sin verksamhet i främmande världsdelar, där upplysningen är ringa. Man har där skolor och undervisning av olika slag, läkarstationer o. d. Allt detta är synnerligen värdefullt ur mänsklig synpunkt. När vi vet att de medel, som missionsstyrelsen behöver för dessa ändamål, erhålles i form av gåvor och att i och med denna utgift missionsstyrelsens möjligheter att fullfölja denna gagnande verksamhet minskas, tycker jag att det vore på sin plats, att riksdagen ville lämna detta anslag, som gäller, som vi nyss hörde, omkring 16 000 kronor om året.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositionen.

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

ner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Swedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 8—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 165 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 13 mars 1953, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i vid statsrådsprotokollet fogade bilagor intagna förslagen angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts vidtagna erforderliga åtgärder för förslagets genomförande, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter som kunde förändras av genomförandet av de av 1952 års riksdag godkända förslagen i propositionerna nr 107, 241 och 251 till nämnda års riksdag, dels ock till Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. å riksstaten för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I två liktlydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* (I: 396) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Jacobsson* i Sala (II: 504), hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om löneställningen och tjänstebenämningen för föreståndarna för statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg måtte upptagas till förnyad prövning.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 423 och II: 554 icke måtte av riksdagen bifallas;

2. att motionen I: 421 icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att motionen II: 553 icke måtte av riksdagen bifallas;

4. att motionerna I: 396 och II: 504 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionen II: 503 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 422 och II: 555 samt med beaktande av vad utskottet anför,

a) godkänna de i bilagor till stats-

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

rådsprotokollet över civilärenden för den 13 mars 1953 intagna förslagen angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med det i nämnda statsrådsprotokoll anförda vidtagna erforderliga åtgärder för förslagens genomförande;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1953/54 medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter som kunde föranledas av genomförandet av de av 1952 års riksdag godkända förslagen i propositionerna nr 107, 241 och 251 till nämnda års riksdag;

d) till Täckning av beräknade kostnader för ändrad lönegradsplacering m. m. för budgetåret 1953/54 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Rubbestad*, *Svensson* i Ljungskile, *Staxäng* och fröken *Elmén*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! I motionen II: 504 har herr Jacobsson i Sala och jag hemställt att frågan om löneställning och tjänstebenämning för föreståndarna för statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg måtte upptagas till förnyad prövning. Utskottet avstyrker motionen med den motiveringen, att Kungl. Maj:t nog i lämpligt sammanhang kommer att taga under övervägande, i vad mån det föreliggande förslaget angående föreståndartjänsterna vid sinnesslöskolorna bör medföra någon ändring beträffande motsvarande tjänster vid anstalterna på Salbohed och i Vänersborg.

Låt mig få påpeka, vad saken egentligen gäller! I en proposition till årets riksdag, nr 165, har bland annat föreslagits, att föreståndarna för sinnesslö-

och epileptikerskolorna i lönehänseende skall fördelas på fyra lönegrupper Ca 23, 25, 27 och 30, varjämte de skall benämnas rektorer. Motionen understryker i samband härmed, att det är önskvärt, att även föreståndarna för statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg erhåller löne reglering och ändring av tjänstebenämning. Frågan har tidigare väckts genom motion nr 138/1942, och statsutskottet har i sitt utlåtande nr 5/1942 anført, att den av motionären åberopade jämförelsen i löneställning med föreståndarna för statens skolor tillhörande barn- och ungdomsvården är värd beaktande. Frågan har vidare behandlats av 1948 års sinnesslövardssakkunniga i betänkande avgivet den 1 oktober 1951.

Herr talman! Kammaren håller mig säkerligen räkning för att jag inte tar tiden alltför mycket i anspråk. Så mycket må väl ändå sägas att statsutskottets undanskjutande av hela frågan verkar, i vart fall på motionärerna, som en viss likgiltighet för denna, som vi ser den, klara rättvisesak. Med anledning härav hemställer jag, herr talman, om bifall till motionen II: 504, nämligen att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att frågan om löneställning och tjänstebenämning för föreståndarna för statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg måtte upptagas till förnyad prövning.

Herr KYLING (h): Herr talman! Även jag skall försöka fatta mig mycket kort, eftersom tiden ju redan är långt framskriden. Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på att när nu tredje etappens tjänstemän skall få sina löner reglerade genom tjänsteförteckningsrevisionen så fattas det i denna etapp en hel del befattningshavare. Vi har redovisade 4 700 tjänstemän, som nu får sina löner reglerade, men stora grupper — folkskolans lärare och över-

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

lärare, folkhögskolans lärare samt facklärare i olika ämnen, kvinnliga telefonister och kontorsbiträdespersonal — har icke kommit med i denna etapp. De nu uppräknade grupperna, som icke upptagits i den kungl. propositionen och därför icke får sina krav framförda, känner helt naturligt en viss oro för vad detta kan innebära för framtiden. Det har ju meddelats, att tjänsteförteckningsrevisionen redan avslutat sitt arbete, och man kan därför inte påkalla någon förhandling för dessa grupper mellan tjänsteförteckningsrevisionen och berörda gruppers personalorganisationer.

Vi har säkerligen alla i tidningspressen och annorstädes sett, att vissa av dessa löntagargrupper, t. ex. folkskolans lärare, har reagerat mot att förhandlingarna avbrutits. Det har också glunkats om att vissa stridsåtgärder möjligen förberedes. Därom vet vi ingenting för tillfället, och jag vill inte i dag på något sätt ta ställning till en sådan eventuell strid. Men skulle den nuvarande oron i exempelvis lärarkretsar öka ytterligare, måste detta komma att återverka på det stora arbete, som nu pågår med utformningen av framtidens skola. Jag tycker det är på sin plats att den saken understrykes här i dag.

Nu är det endast Kungl. Maj:t som kan ta initiativet till nya förhandlingar. Det kan inte de olika personalorganisationerna göra — jag vet för övrigt inte om det föreligger någon önskan härom från deras sida — men jag anser det vara riktigt att här i riksdagen klart säga ifrån, att man väntar att Kungl. Maj:t skall ta ett sådant initiativ. Jag vill uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att göra detta utan försöker komma fram till ett positivt resultat på detta område.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häruti instämde fröken *Ager* (fp).

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Vi är nu inne i sista etappen av tjänsteförteckningsrevisionens arbete, och jag skall inte säga många ord om det. Ett närmare studium av proposition nr 165 och förevarande utlåtande från statsutskottet säger oss, att man i huvudsak har följt de riktlinjer som tillämpats för tidigare propositioner. Från den utgångspunkten har utskottet icke haft något att erinra mot propositionens förslag.

I anledning av nämnda proposition har det sedan avgivits en del motioner. Herr Hammar talade nyss för en av dessa, och jag vill reagera mot de överord han gjorde sig skyldig till, när han ville göra gällande att utskottet visat sig likgiltigt för den fråga, som han berört i motionen. Det är tvärtom så att utskottet i sin skrivning i stort sett har biträtt herr Hammars motion. Det är mycket vanligt att utskottet skriver på sätt som här skett, när utskottet säger sig utgå ifrån att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang tar under övervägande i vad mån det nu föreliggande förslaget beträffande tjänsterna vid sinnesslökolorna bör föranleda någon ändring beträffande de motsvarande tjänsterna vid anstalterna på Salbohed och i Vänersborg. Något annat har man inte heller begärt i motionen. När då utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t gör detta, så innebär det att utskottet har strukit under att utskottet delar motionärernas uppfattning, att Kungl. Maj:t bör pröva denna fråga på sätt som utskottet har nämnt.

Herr talman! Jag ber att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det kanske är på sin plats att jag lämnar vissa upplysningar i en del av de frågor som här har berörts. Herr Kyling nämnde att tjänsteförteckningskommitténs arbete får anses avslutat men att

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

det återstår en hel del grupper, som ännu inte har fått sin lönefråga löst under förhandlingar med kommittén. Det kan ju tänkas att riksdagen är intresserad av att få någon orientering rörande anledningen till att inte alla frågor i detta sammanhang kunnat lösas. Jag ber därför, herr talman, även om tiden är långt framskriden, att i korthet få lämna en redogörelse härför.

Det gäller framför allt vissa lärargrupper. Jag kan börja med att nämna hur det ligger till för folkhögskolans lärare. De hade förhandlat med tjänsteförteckningskommittén men inte kunnat uppnå en överenskommelse. Tjänsteförteckningskommittén hade erbjudit en uppflyttning från 26 till 27 lönegraden men icke kunnat bifalla kravet på inrättandet av 29-gradstjänster vid folkhögskolan. För att över huvud taget bestämma detta erfordrades närmare kännedom om vilka ämneskombinationer man där skulle räkna med för att få likställighet med läroverken.

Tjänsteförteckningskommitténs förslag kom till civildepartementet den 5 mars. Den 6 mars uppvaktades regeringen av folkhögskolans lärares förening. Jag gav då dess representanter ett löfte att ta med deras löneplacering i propositionen under förutsättning att vi kunde träffa en överenskommelse om inplacering i 27 lönegraden och att regeringen skulle ge ett löfte att närmare undersöka förutsättningarna för inrättande av 29-gradstjänster. Vi kunde inte då avgöra, om det var möjligt och efter vilka grunder det skulle kunna ske, men vi lovade som sagt att undersöka saken. Den 7 mars fick jag emellertid ett skriftligt besked från deras organisation, att man avböjde det förslag jag hade lagt fram. Detta är anledningen till att de inte kunnat tagas med i denna proposition: man avböjde från organisationens sida den utväg som regeringen i sista hand erbjöd.

Beträffande folkskolans lärare vet jag

att möjligheten att tillgripa stridsåtgärder har diskuterats och det kan ju hända att sådana sättes i gång. Det är emellertid för tidigt att yttra sig om huruvida detta skall bli absolut nödvändigt. Jag har i varje fall inte vägrat att fortsätta överläggningarna med deras organisationer i avsikt att undersöka, huruvida man kan finna former för att komma fram till en lösning utan att riva upp löneläget för de grupper, som man redan har träffat överenskommelse med.

Jag vill erinra om att i början av föregående år diskuterades småskollärarens löner. Från dessa lärares sida åberopades att skillnaden mellan deras och folkskollärarens löner var för stor. Medan begynnelselönen för folkskollärare i 21 lönegraden på 3-ort utgör 12 120 kronor per år utgjorde lönen för småskollärare i 13 lönegraden 8 604 kronor. Det var således en skillnad i årsinkomst på 3 516 kronor.

För att minska denna klyfta krävde småskollärarna uppflyttning till 17 lönegraden. Uppgörelse träffades så småningom om inplacering i 15 lönegraden. Begynnelselönen för småskollärare blev då 9 288 kronor per år, varigenom skillnaden minskades från 3 516 kronor till 2 832 kronor. Men i ett tillägg till uppgörelsen förklarade lärares förhandlare att även denna skillnad måste anses vara för stor, och de förbehöll sig rätten att kräva ytterligare närmande till folkskollärarens löner.

Under diskussionen om folkskollärarens löner har man från deras sida bl. a. åberopat jämförelser med vissa kategorier vid kommunikationsverken och inom byråorganisationen. Genom uppflyttning av exempelvis byråsekreterare från 24 till 25 lönegraden utgör nu deras begynnelselön på 3-ort 15 216 kronor per år. Den lönen överstiger folkskollärarens begynnelselön med 3 096 kronor per år.

Nu är det givetvis mycket svårt att avgöra, vilken den rätta relationen

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

skall vara mellan dessa grupper. All diskussion som rör tjänsteinplacering gäller ju bl. a. relationerna mellan olika grupper. Men om man säger att det har varit svårigheter för tjänsteförteckningskommittén att komma fram till relationer, som kunde anses vara godtagbara, så kan man å andra sidan fråga sig: Hurudant skulle läget ha blivit om man helt hade bifallit det förslag som huvudorganisationerna själva lade fram? Jag säger inte detta som något klander mot huvudorganisationerna. De har försökt att göra en avvägning mellan olika grupper så rättvis som de ansåg sig kunna göra den.

I sitt förslag begärde man, som jag tidigare nämnde, att småskollärarna skulle placeras i 17 lönegraden med en begynnelselön på 10 032 kronor per år, allt räknat på 3-ort. Folkskollärarna skulle placeras i lönegrad 23 med en begynnelselön på 13 584 kronor och byråsekreterarna i lönegrad 27, där begynnelselönen är 17 028 kronor. Om man bifallit detta hade det inneburit, att nuvarande löneskillnad på 2 832 kronor mellan små- och folkskollärarna skulle stigit till 3 552 kronor eller till högre belopp än skillnaden före uppflyttningen av småskollärarna. Mellan folkskollärarna och byråsekreterarna skulle skillnaden ha blivit 3 444 kronor per år mot nuvarande 3 096 kronor.

Organisationernas förslag innefattade även vissa befordringstjänster över 23 lönegraden för folkskolans lärare, men samtidigt krävde man också betydligt förmånligare och högre placerade befordringstjänster inom byråorganisationen.

Detta ger en liten bild av hur svårt det är att kunna nå enighet om de relationer, som bör gälla mellan olika grupper. Det har varit svårigheter för organisationerna, och hade deras förslag bifallits skulle, som jag sade, de oegentligheter som man nu pekar på ha blivit ännu större. Det visar, att skall man pröva dessa frågor — vilket

jag inte alls nekar att göra — måste man försöka finna sådana former, att man inte skapar nya problem för de olika grupperna, som blir ännu svårare att lösa än dem vi nu står inför.

Herr Kyling säger mycket bestämt att det ankommer på Kungl. Maj:t att ta initiativet till fortsatta förhandlingar. Jag föreställer mig att finns det förhandlingsvilja på båda sidor, så kan man på ömse håll ta initiativ för att förhandla sig fram till en uppgörelse, och från Kungl. Maj:ts sida skall man inte ställa sig avvisande. Jag kan förresten säga, att det redan nu förefinns vissa kontakter mellan de olika organisationerna och Kungl. Maj:ts kansli.

Jag skall inte fördjupa mig ytterligare i detta, men jag skulle kanske vilja nämna även en annan grupp, eftersom herr Kyling tog upp den, nämligen kontorsbiträdena. Man talar så mycket om lönegrader och om uppflyttning en och två lönegrader, att det ligger mycket nära till hands att bortse från vad lönegraderna innebär och vad de ger i pengar i förhållande till andra grupper. Vi har hittills inte haft någon statistik i fråga om inkomstläget på det statliga området, men det är min förhoppning att vi skall kunna få en mera fullständig lönestatistik, så att man kan visa hurudana inkomstförhållandena är för olika grupper. Vi gjorde i höstas en ganska fullständig undersökning för vissa kategorier för att få närmare jämförelse med den av socialstyrelsen redovisade statistiken för de anställda inom industrien. Socialstyrelsens statistik redovisas i timförtjänster. I den ingår olika slag av löneförmåner, således utom fast lön inkomst av ackordsvinst, övertids- och skifttillägg o. s. v. Om man ser på statistiken för november månad 1952 framgår det att den genomsnittliga timförtjänsten på 3-ort för vuxen manlig industriarbetare uppgick till 3 kronor 99 öre; då har man därvid inräknat värdet av treveckorsemestern. För

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

kvinnlig industriarbetare uppgick timförtjänsten till 2 kronor 74 öre.

Med användande av samma metod som socialstyrelsen tillämpar för uträknandet av denna statistik har månadslönerna för vissa grupper av statsanställda omräknats till timinkomster. Dessa uträkningar bygger på fullständiga uppgifter, vilka som jag nämnde insamlats under september månad 1952. Manliga industriarbetaren står som sagt på 3 kronor 99 öre. För kontorsbiträden i 8 lönegraden å 3-ort blir den genomsnittliga timförtjänsten 3 kronor 78 öre och för kanslibiträden i 11 lönegraden 4 kronor 34 öre. Däri har då inte inräknats ersättning för övertid eller värdet av sjukvårds- och pensionsförmåner, och den avkortade arbetstiden under sommarmånaderna har inte heller medräknats.

Om enbart värdet av pensionsförmånen medräknas, som för de grupper jag här nämnt kan uppskattas till 65 å 70 öre per timme, uppnås med 65 öre en medeltimlön för kontorsbiträden i 8 lönegraden på 4 kronor 43 öre och för kanslibiträden 4 kronor 99 öre. Det är siffror som man inte helt kan bortse från, när man skall göra jämförelser med andra grupper och deras löneförhållanden.

Nu kanske man kan säga att det är fel att räkna i timförtjänster och att man skall räkna i månadslöner och göra jämförelser med motsvarande grupper inom den enskilda marknaden. Men inte ens en sådan jämförelse ger någon annan bild, ty även då kommer de statsanställda med nuvarande löneläge och med de förmåner som utgår att ligga väsentligt över flertalet motsvarande grupper på den enskilda marknaden.

Herr talman! Eftersom dessa frågor här har förts på tal har jag velat nämna detta såsom ett exempel som visar att det inte bara beror på ovilja ifrån tjänsteförteckningskommitténs eller Kungl. Maj:ts sida att man inte

utan vidare har nått fram till överenskommelse. Men i den mån det finns möjligheter att komma fram till överenskommelse för dessa grupper skall vi inte underlåta att göra försök i den riktningen, även om vi får ta dessa förhandlingar direkt i civildepartementet.

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Det som uppkallat mig till några ord är den lilla redogörelse som nyss lämnats av herr statsrådet. Jag tillhör inte alls den delegation, som förhandlat med tjänsteförteckningskommittén för svenska folkhögskolans räkning, och jag känner således inte, vad som förehafts i de inre cirklarna. Trots detta tror jag mig ändå i någon mån känna deras resonemang.

Svenska folkhögskolans lärarförening har fordrat, att den paritet med realskolans lärare, som uppnåddes år 1951, inte på nytt skulle förloras. Då varje lärare i realskolan, som inte är uppenbart olämplig, har utsikt att bli placerad i 29 lönegraden, medan en lärare i folkhögskolan aldrig kan erhålla någon befordran inom lärarkarriären, måste detta, enligt folkhögskolelärarföreningens resonemang, leda till att folkhögskolans standard sänkes. Det var detta som lärarföreningens förhandlingsdelegation inte kunde ta ansvar för.

Ifrån svenska folkhögskolans lärarförening var sista budet, att endast en lärare skulle placeras i 29 lönegraden vid varje folkhögskola, som har andra årskurs. Denna kompromiss, som från lärarföreningens sida ansågs vara mycket rimlig, avvisades emellertid av kommittén.

Jag tror, att jag vågar säga, att det ifrån den svenska folkhögskolelärarföreningens sida på det allvarligaste beklagas, att folkhögskolan på detta sätt hotas i en tid, när den har nått en ställning som den vuxna ungdomens medborgarskola. Man menar att kraven

Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

inte varit orimliga, utan tvärtom varit sakligt grundade.

I detta sammanhang tror jag också, att jag vågar det yttrandet, att ifrån den svenska folkhögskolelärarföreningens sida varje försök att få en överenskommelse kommer att mötas med uppriktighet. Vi har fäst oss ganska mycket vid ett uttalande, som ecklesiastikminister Persson gjorde i Stora Tuna, att folkhögskolan i framtiden skall ha sin plats ovanför den nioåriga enhetsskolan. Denna enhetsskola kommer att få tjänster i Ca 29. Talet om att folkhögskolan skall ligga ovanför den nioåriga enhetsskolan har fäst sig i vårt minne, och av den anledningen har lärarföreningen nog tyckt, att det har varit litet egendomligt att, samtidigt som folkhögskolans arbete skall ligga ovanför enhetsskolans, lärarnas löner icke nå upp till enhetsskolelärarnas nivå.

Som jag inledningsvis sade, är det statsrådets redogörelse, som kommit mig att nämna dessa saker. Jag är utomordentligt illa förberedd, och det kan därför hända att orden inte formats med den smidighet som borde ha varit för handen. Icke desto mindre har jag velat lämna detta lilla meddelande.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Jag skall bara med tillfredsställelse konstatera att statsrådet Lingman sade att förhandlingarna inte är helt avbrutna utan att det fortfarande pågår sådana.

När herr Lingman frågade mig varför just Kungl. Maj:t eventuellt skulle ta initiativet till att fortsätta förhandlingarna, så utgick jag ifrån — jag vet inte om det är riktigt — att Kungl. Maj:t helt har sagt nej till de krav, som har framförts från den organisation som närmast här var berörd. Under sådana förhållanden ligger det väl i sakens natur att om någon skall ta upp förhandlingar, måste det vara den, som

hela tiden har sagt nej och inte kommit med något bud.

Det kan väl inte vara på det sättet att herr Lingman menar, att lärarna skulle hålla lika hårt på sitt krav på 23 lönegraden som t. ex. statsmakterna har gjort på att icke göra någonting. Men, herr talman, eftersom det pågår förhandlingar och de inte är brutna, anser jag att det inte är rätt forum att på något vis här i riksdagen diskutera dessa saker. I mitt intresse har det bara legat, herr statsråd, att understryka behovet av att försöka komma till en överenskommelse. Jag tror att det ur alla parterers synpunkt måste vara till skada om en sådan överenskommelse inte kan komma till stånd. Man kan inte värja sig från, herr talman, att den tredje etappens representanter har kommit vid sidan om det hela, inte minst på grund av att det statsfinansiella läget har kärvat till rätt betydligt.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Jag har en blank reservation fogad till detta utskottsutlåtande. Den är ju på sätt och vis avsedd som en motvikt till alla de andra blanka reservationerna, vilkas företrädare vill ha en ökning i förhållande till det förslag som här föreligger. Jag anser i motsats till dessa att det är ett för högt lönetillägg, som utgår för många av dessa 4 700 tjänstemän. Denna diskussion visar hur olycklig hela denna tjänsteförteckningsrevision egentligen är. För varje grupp man ger löneökning kommer ytterligare krav från andra, som menar att de är tillbakasatta och måste upp i högre lönegrader.

När jag nu hörde civilministern säga att förhandlingarna med skollärarna inte är avslutade än och att han vill nå en uppgörelse, så vill jag ändå säga herr civilministern att det ju inte går att komma till vilken uppgörelse som helst, utan det får ju bli efter skäligh-

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.
 het med hänsyn till vad som gäller på andra områden och för andra grupper.

De siffror, som civilministern nämnde, tycker jag är bevis för att det inte vidare behövs några förhandlingar med denna grupp, nämligen folkskollärarna. De är enligt min mening redan tidigare väl ställda i lönehänseende, då de är placerade i 21 lönegraden. Man får ju ta hänsyn till deras relativt korta utbildningstid och även tjänstgöringstid i förhållande till den höga löneställningen. Jag vill därför vädja till civilministern att han åtminstone inte inbjuder till några förhandlingar med sikte på högre löner för dessa utan i stället iakttar återhållsamhet. Folkskollärarna bör stå kvar där de är.

Herr KYLING (h): Jag vill bara säga, herr talman, om herr Rubbestads anförande, att jag skulle vara intresserad av att gå in i närmare diskussion med herr Rubbestad om det påstående, som han framkastade. Men jag underlåter att göra det med tanke på att förhandlingar pågår mellan parterna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till vad utskottet hemställt dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som följde av bifall till motionen II: 504; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av väckt motion om ersättning till K. E. Engström för sjukdom, som ådragits under militärtjänstgöring.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 166, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; samt

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 265)

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.
om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

dels besluta, att statsverket skulle för tiden 1 januari 1954—31 december 1959, under förutsättningar och på villkor som i propositionen föreslagits, lämna Sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa särskilda bidrag med ett sammanlagt belopp av högst 2 000 000 kronor;

dels ock för budgetåret 1953/54 under femte huvudtiteln till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

De i propositionen framlagda förslagen inneburo vissa förbättringar av ersättningarna inom den statsunderstödda frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Beträffande finansieringen av de föreslagna förbättringarna hade föreslagits, att statens insats skulle ökas främst genom en förbättring av grundstatsbidraget.

Enligt det under 2) anmärkta förordningsförslaget skulle 2 § i ifrågavarande förordning erhålla följande lydelse.

2 §.

Grundstatsbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan i andra stycket sägs, för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, med dels ett grundbelopp av två kronor 25 öre vid en daghjälp av fem kronor 50 öre, dels ock ett tilläggsbelopp av 25 öre för varje hel krona, varmed daghjälp överstiger fem kronor 50 öre; dock må grundstatsbidraget ej i något fall uppgå till högre belopp än fem kronor för varje understödsdag.

Har daghjälp fastställts till lägre belopp än fem kronor 50 öre, skall grundstatsbidraget utgå med 40 procent av det fastställda beloppet.

Daghjälpsbidrag utgår — — — särskilda bestämmelser.

Familjetilläggsbidrag utgår — — — under året.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts fem motioner, nämligen

inom första kammaren
nr 439 av herr *Svärd m. fl.* och
nr 440 av herr *Norling m. fl.* samt
inom andra kammaren
nr 556 av herr *Nilsson* i Svalöv,
nr 557 av herr *Senander* och fru *Nilsson* och
nr 558 av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Lindberg*.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag inom första kammaren väckts motion, nr 44, av herr *Norling m. fl.* angående försörjningen av oförvällat arbetslösa.

I motionerna I: 440 och II: 557, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen med bifall till proposition nr 166 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästa års riksdag till sådan förändring av lagen om arbetslöshetsförsäkring, att de försäkringsavgifter, som erlagges av de försäkrade, slopas och att arbetsgivarbidrag införes i deras ställe samt att förordningen om karenstid slopas och att daghjälp utgår från och med den dag arbetslöshet inträder».

Propositionen hade, såvitt anginge förordningsförslagen, hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Propositionen hade i övrigt hänvisats till statsutskottet. Motionerna hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Efter överenskommelse med statsutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 439 och II: 556, såvitt de avsåge statsbidragsreglerna, antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor, samt

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

B. att riksdagen måtte besluta, att statsverket skulle för tiden 1 januari 1954—31 december 1959, under de förutsättningar och på de villkor som i propositionen föreslagits, lämna Sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa särskilda bidrag med ett sammanlagt belopp av högst 2 000 000 kronor;

C. att riksdagen måtte för budgetåret 1953 54 under femte huvudtiteln till Bidrag till erkända arbetslöshetskassor anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor;

D. att motionerna I: 439 och II: 556, såvitt anginge understöd tidens längd, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 440 och II: 557 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen I: 44 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionen II: 558 måtte anses besvarad genom vad utskottet i motivering anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergh* och *Hagård*, vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa, att riksdagen måtte antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor, samt

2) förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor med den ändring att

dels 2 § erhöles följande lydelse:

Grundstatsbidrag utgår, där ej annat följer av vad nedan i andra stycket sägs, för varje dag, för vilken daghjälp utgivits, med dels ett grundbelopp av en krona 50 öre vid en daghjälp av fem kronor, dels ock ett tilläggsbelopp av 15 öre för varje hel krona, varmed

daghjälpen överstiger fem kronor; dock må grundstatsbidraget ej i något fall uppgå till högre belopp än tre kronor 30 öre för varje understödsdag.

Har daghjälpen fastställts till lägre belopp än fem kronor, skall grundstatsbidraget utgå med 30 procent av det fastställda beloppet.

Daghjälpsbidrag utgår — — — särskilda bestämmelser.

Familjetilläggsbidrag utgår — — — under året.

dels ock den som bilaga till förordningen den 15 juni 1934 om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor fogade tabellen ändrades på sätt i reservationen angivits.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Föreliggande ärende utgör väl en av de viktigaste socialpolitiska frågorna vid denna riksdag. Det hade varit väl motiverat att ägna en liten stunds uppmärksamhet åt denna viktiga gren av socialförsäkring, sådan den här föreligger i förslag. Jag vill emellertid kortfattat framföra några synpunkter.

Får jag då först börja med att säga, att det väl för alla är uppenbart och klart vad det betyder för den enskilde men även för samhället att vara oförvållat arbetslös, att vilja arbeta och kunna arbeta men inte få det. Det innebär en verklig olycka för den det gäller.

Det är betecknande att det dröjde ganska länge innan det svenska samhället vidtog några åtgärder för att bekämpa arbetslöshet. Det är kanske inte för alla känt att det var först 1914 den Hammarskjöldska regeringen beskärpt att här sätta in de tidigaste åtgärderna från statsmakternas sida. Den första kungörelsen i detta sammanhang är kontrastsignerad av civilministern i den Hammarskjöldska ministären, Oscar von Sydow. Denna gren av socialförsäkring hör väl till de mera svår-

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m. fattliga för menige man. Icke förty tvingas vi här i riksdagen att då och då befatta oss med detta ärende.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, sådan den ter sig i vårt svenska samhälle, har varit och är givetvis alltså av den största betydelse men att det måhända hade varit lyckligast, om vi kunnat göra arbetslöshetsförsäkringen obligatorisk. Sådan den nu är utformad, uteslutes stora grupper av anställda, som alltså inte kan få de förmåner som hänger samman med hjälp och understöd vid oförvälad arbetslöshet. Jag förmodar emellertid att saken kommer att ligga till sig. Även om det är ställt ganska långt på framtiden, måste nog den dag komma, då vi tar steget fullt ut och skapar en mycket bättre försäkring, som gäller alla anställda, oavsett om de är organiserade eller inte.

Under de första åren efter den frivilliga arbetslöshetsförsäkringens tillkomst var det påtagligt att försäkringen fick mycket ringa anslutning. Det dröjde ända fram på 1940-talet, innan det togs några verkliga krafttag på området, och först efter 1941 års riksdag, då vi genom ett enigt förslag av andra lagutskottet fick till stånd en omarbetning av den då föreliggande kungl. propositionen, blev det så ordnat att man gav ett bättre statsbidrag vid en större och mera omfattande arbetslöshet. Det är denna tanke som går igen i den motion som har behandlats i anslutning till den nu förevarande propositionen. Både vid 1941 års behandling av frågan och i den föreliggande motionen har sålunda utgångspunkten varit att vid en ringa eller mindre omfattande arbetslöshet bör det ske en mindre investering av statsmedel, medan statsbidraget bör ökas vid en mera omfattande arbetslöshet. Jag skall emellertid inte nu närmare utveckla detta, men jag kanske kommer

tillbaka därtill i slutet av mitt anförande.

Det speciella utredningsorgan som på detta område har skapats, nämligen arbetslöshetsutredningen, har av departementschefen erhållit det klara direktivet att man skall se till att det vid en mindre besvärande arbetslöshet utgår ett mindre statsanslag, som sedan ökas efter hand som arbetslösheten får större omfattning. Detta direktiv har inte, så vitt jag kan se, arbetslöshetsutredningen till fullo kunnat följa. Departementschefen har emellertid nöjt sig med den utredning som förebragts, fastän den inte täcker direktiven på denna punkt.

Det finns i arbetslöshetsförsäkringen detaljer, som man kanske hade velat ha annorlunda, inte minst med hänsyn till samordningen med andra grenar av socialförsäkringen. Det ligger ju närmast till hands att jämföra arbetslöshetsförsäkringen med sjukförsäkringen. Det finns emellertid i arbetslöshetsförsäkringen exempelvis bestämmelser om maketillägg, vilka saknas i sjukförsäkringen. Det har under utskottsbehandlingen erinrats om den saken, men man har fått nöja sig med den förklaringen att det under den närmast följande tiden måhända inte föreligger några större risker för överförsäkring vilka risker annars skulle vara ganska framträdande. Jag har för min del velat erinra om saken, då det ju ofta är så gott som ogörligt att återtaga en förmån som en gång blivit införd.

I detta sammanhang bör det kanske också sägas några ord om överförsäkringsreglerna. Dessa har gjorts litet bättre i det förslag som arbetslöshetsutredningen framlagt, och detta har departementschefen tagit fasta på. Men både arbetslöshetsutredningen och departementschefen liksom även utskottet anser att det i fortsättningen måste vara angeläget för arbetslöshetsutredningen att se till, att det inte föreligger

Förbättring av ersättningsarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

risker för en fullt tydlig överförsäkring. Det har alltså skett ett ytterligare understrykande av denna viktiga del av direktiven för arbetslöshetsutredningen. Det kan inte vara tillfredsställande att det utbetalas understöd som uppgår till 80 procent av den inkomst som vederbörande eljest har. Om man tar i betraktande att detta understöd är skattefritt, kan resultatet vara att en person får samma inkomst genom försäkringen som han har från sin vanliga anställning.

Det är uppenbart att genom det förslag, som här föreligger och som nu har vunnit utskottets stöd, blir det fråga om en ymnigare bidragsgivning från statens sida än tidigare. Det statsbidrag, som kommer att utgå vid normal arbetslöshet, kommer vida att överstiga det som utgår enligt den vanliga 50-procentsregeln. Detta har som sagt utskottsmajoriteten velat godtaga, medan vi motionärer däremot anser att man här måste tillämpa samma grundregel som följdes vid 1941 års beslut, nämligen att ge ett ökat statsbidrag i den mån som arbetslösheten fortsätter att breda ut sig, och att man därför måste minska på beloppen för grundstatsbidragen. Den skala, som därvidlag närmast bör följas, har skisserats i den reservation som fogats till utskottsutlåtandet.

En konsekvens av denna ymnigare statsbidragsgivning måste vara att samhället på ett annat sätt än förut får insyn i kassornas verksamhet. För närvarande är samhällets insyn därvidlag ganska ringa. Samhället har möjlighet att i varje kassastyrelse insätta en, säger en ledamot, och det sätt, varpå man därvid har gått till väga, har icke varit anmärkningsfritt. Först på den allra sista tiden har det i kassastyrelserna kommit in personer som inte varit alltför nära befryndade, så att säga, med kassan själv.

Man har vidare en revision som företages efteråt. Den förrättas numera

centralt, men tidigare hade varje kassa sin revisor. Var och en som sysslat med socialt arbete förstår, att det måste vara så gott som omöjligt att en många gånger lång tid efteråt kunna skaffa sig en föreställning om de omständigheter som rådde när hjälpen sattes in. Det fordras en fortgående revision, som följer arbetet så långt sig göra låter. En sådan är mycket svår att genomföra, men det måste man sträva efter.

Eftersom jag ser statsrådet och chefen för socialdepartementet här i kammaren, vill jag synnerligen kraftigt understryka, att när man kommit fram till större statsbidrag, måste man också se till att den centrala ledningen av denna verksamhet blir ordnad på ett något annat sätt. I dag omfattar den delegation inom arbetsmarknadsstyrelsen, som sysslar med dessa ärenden, fem ledamöter. Av dem är majoriteten medlemmar av kassorna själva, och de två övriga, generaldirektören och överdirektören i arbetsmarknadsstyrelsen, är alltså i minoritet. Ökat statsbidrag kräver bättre insyn från samhällets sida; det måste vara ett oeftergivligt villkor.

Utskottet har också förordat — vilket man från vissa håll varit orolig för — att det belopp som lämnas enligt hjälpkungörelsen, där arbetsmarknadsstyrelsen övervakar verksamheten, sätts så lågt att det alltid skall vara fördelaktigare för den enskilde att vara medlem av en arbetslöshetskassa och där betala avgifter än att få understöd enligt hjälpkungörelsen. Det bör enligt utskottets åsikt föreligga ett visst avstånd mellan de understödsbelopp som i dessa olika fall utgår.

Men å andra sidan får man inte överdriva denna sak. Att tillhöra en frivillig arbetslöshetskassa betyder, att man i ett prisläge får understöd utan någon som helst behovsprövning. Om det däremot gäller understöd enligt hjälpkungörelsen måste man underkasta sig en behovsprövning, som kan vara

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.
ganska ingående och givetvis inte alltid förefaller så angenäm.

Jag skall, herr talman, slutligen bara nämna några ord om själva reservationen. Den innebär som sagt, att staten vid längre och mera omfattande arbetslöshet bör lämna kraftigare bistånd. Detta står i fullkomlig överensstämmelse med den uppfattning vi kom till vid 1941 års riksdag, då vi fick omlagda statsbidragsgrunder i detta sammanhang, vilket på sin tid förde med sig en allmän upprustning på detta område. Ingenting nytt har kommit till i reservationen annat än att den skala, som vi hade hoppats få utarbetad i utskottet, intagits i reservationen. Den visar att statsbidraget efter en ganska kraftig stegring högst uppgår till 85 procent.

Herr talman, jag vet att det inte tjänar mycket till att yrka bifall till reservationen, men jag ber ändå att få göra det, därför att den är principiellt riktig.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LINDBERG (s): Herr talman! Eftersom jag har tillhört den kommitté som har verkställt den utredning, varpå Kungl. Maj:ts proposition vilar, kanske jag får säga några ord, särskilt med anledning av den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Innan jag gör det, vill jag säga några ord med anledning av herr Hagårds anförande. Han var medlem av den kommitté som en gång utarbetade två alternativa förslag, det ena om obligatorisk försäkring, det andra om fortsatt frivillig försäkring.

Förslaget om obligatorisk försäkring behandlades ju mycket ingående av arbetslöshetskassornas representanter och ute i fackorganisationerna. Man blev nog ganska snart på det klara med att detta förslag inte skulle vara till

någon större förmån för arbetarna i det skick det då befann sig. Då man nu till förmån för den obligatoriska försäkringen åberopar att den skulle medföra besparingar på detta område, är detta alldeles felaktigt. Den obligatoriska försäkringen skulle bli avsevärt dyrare för staten, inte bara i fråga om understödsbeloppet utan också i andra hänseenden, än den frivilliga försäkringen är. Vidare måste man väl ändå erkänna, att det ligger ett oerhört värde i att de försäkrade själva bidrar till sitt understöd så kraftigt som med den frivilliga försäkringen.

Herr Hagård talar om överförsäkringsgränserna. Han sade att 80 procent ligger bra nära eller för nära den gräns som borde sättas. Han nämnde emellertid inte var gränsen borde gå. Han tog bara hänsyn till att understöden är skattefria. De 80 procenten gäller emellertid för familjeförsörjare. För de ogifta gäller en överförsäkringsgräns på 60 procent av bruttoinkomsten, och bruttoinkomsterna kommer sedermera att uträknas för varje särskild kassa. Det är man också i färd med för närvarande. Bruttoinkomsterna kommer sedermera att uträknas för varje särskild kassa, vilket man också för närvarande är i färd med.

Under diskussionerna i kommittén — åtminstone under de förberedande diskussionerna — var man nog på det klara med att överförsäkringsgränsen inte skulle ligga vid 80 procent utan vid 82,5 procent för att gränsen skulle dragas på ett riktigt sätt, men man ansåg, att man inte kunde bestämma sig för ett sådant tal utan stannade vid 80 procent för familjeförsörjare och 60 procent för övriga. När man talar om dessa understöd o. s. v. bör man också komma ihåg, att försäkringen innefattar karenstider. Det är vidare så, att en hel mängd arbetare inte får understöd för hela den tid under vilken de går arbetslösa. Jag tänker då

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

närmast på säsongarbetarna, som först och främst har en karenstid om sex dagar och som vidare har en begränsad understödsrätt under säsongarbetslöshetstiden, som varierar inom de olika kassorna. Man kan nog säga, att denna begränsade rätt uppgår till ungefär halva den tid, under vilken man räknar med att de skulle gå arbetslösa på grund av säsonginskränkningarna. Det föreligger vidare mycket stora ojämnheter i understöden ifrån de olika kassorna beroende på de avgifter som medlemmarna själva betalar, beroende på arbetslöshetsrisken o. s. v.

Nu säger herr Hagård, att insynen i kassornas verksamhet måste bli mer effektiv än den för närvarande är. Det finns bara en representant från staten i kassastyrelserna och så finns det en revision. Ingenting av detta skulle vara tillfredsställande. Så har man delegationen som i sin tur handlägger en del ärenden rörande kassorna. Där är representationen inte den rätta, förmodar jag, från arbetsgivarsidan utan kassornas representanter är i majoritet.

Jag vet inte på vilken grund man anser att insynen för närvarande inte är tillräcklig. Den insyn som de tillsatta revisorerna har för de olika kassorna begränsas inte bara till en revision av de rent bokföringsmässiga siffrorna utan omfattar också en granskning av understödsutbetalningarna, en granskning som visserligen bara företages stickprovsvis av det skälet, att skulle man granska utbetalningen av varje understöd, skulle staten tvingas anställa en granskningsman i varje kassa och i en del av de större kassorna med många understöd skulle säkerligen både två och tre granskningsmän behövas. Det skulle kosta så mycket, att man inte bör ålägga staten det.

Det har uttalats önskemål beträffande vad styrelserepresentanterna borde ha att göra. Det är klart att man kan

kräva mer av dem än de för närvarande gör, men jag tror att såsom det för närvarande är ordnat är läget ganska tillfredsställande. Emellertid är det givet — utan att jag känner till något fall från senare år — att det i en verksamhet med 38 erkända arbetslöshetskassor någon gång kan klicka.

Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen eller försäkringsbyrån en insyn över kassorna på det sättet, att varje styrelseprotokoll skall insändas till byrån för granskning. Varje arbetsvägranfall skall gå till försäkringsbyrån för att granskas. En hel del andra ting skall i regel underställas byrån innan styrelsen fattar beslut. I en del andra fall sker underställning efter det att beslutet har fattats. Nog föreligger det alltså insyn och kontroll på detta område.

Vidare är en del av försäkringsbyråns tjänstemän nästan ständigt ute på resor i landet för att kontrollera kassornas underavdelningars verksamhet. Detta kan naturligtvis inte ske vid varje enskild underavdelning men det sker av och till.

Om man nu övergår till reservationen, så bygger den på en motion som är skriven på högerhåll. Motionen bygger i sin tur till stora delar på den Wärnska utredningen, enligt vilken man skulle spara pengar genom att betala ut en mindre andel under låg arbetslöshet och en högre andel under större arbetslöshet. I reservationen har man räknat ut vad denna besparing skulle kunna belöpa sig till — en sådan uträkning har man inte gjort vare sig i motionen eller i Arbetsgivareföreningens yttrande över kommittébetänkandet — och man har då kommit fram till att 3 miljoner kronor skulle kunna sparas genom att sänka grundstatsbidraget från föreslagna 5 kronor till kronor 3:30, som är det högsta beloppet enligt reservationen. Nu kan emellertid den frågan ställas: Hur vet reservanterna att det blir en besparing

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

på 3 miljoner kronor? Jo, det vet man därför att i utredningen är det sagt, att vid två understödda dagar per år och medlem i kassorna skulle kostnaden bli 9 miljoner kronor för staten. Genom att spara in en tredjedel av grundstatsbidraget skulle det bli 3 miljoner kronor över.

Sett mot bakgrunden av denna beräkning är detta naturligtvis riktigt, men sedan kommer man till en annan faktor i sammanhanget, som förrycker hela denna beräkningsgrund, nämligen den höjning av daghjälsbidraget som reservanterna föreslår. De har också gjort sig mödan att räkna om den bilagetabell, som är fogad till statsbidragsförordningen. Därvid har man räknat ut, att vid 3,25 understödda dagar per medlem och år skall statsbidraget vara fyra procent, men det är inte fyra procent enligt reservanternas förslag enbart på den egendel som kassan betalar ut utan fyra procent på hela daghjälsbidragets storlek. Nu förstår jag att reservanterna låtit förleda sig av statsbidragsbilagan därför, att den inte är ändrad sedan grundstatsbidraget infördes. Men det står i 2 § att det skall vara minus grundstatsbidraget, och när man nu gör om hela paragrafen borde man ha sett efter vad det står i denna bilaga i de s. k. huvudena. Där heter det nämligen: »Daghjälsbidragets storlek i procent av hela kostnaden för understöd vid olika antal understödda dagar per medlem». Kommittén har inte alls granskat denna bilaga, ty kommittén har inte ansett sig kunna föreslå någon ändring i denna tabell. För att göra denna ändring krävs det nämligen en mycket noggrann undersökning i varje särskild klass och i varje kassa. Det blir en omständlig historia att göra en sådan undersökning, och man vet inte i dag vad den procentuella höjning, som reservanterna kommer med, kan betyda i kostnader för staten. Det torde bli åtskilliga miljoner kronor. I stället för

att man således från reservanternas sida skulle åstadkomma en besparing för staten har man alldeles säkert åstadkommit en ännu högre utgift än den kommittén och Kungl. Maj:t har föreslagit.

Den försäkringsmatematiker, som torde vara den ende i landet som kan dessa saker ordentligt, har sagt att det är en äventyrlig historia att räkna om denna tabell. Detta skall man i det längsta undvika att göra, eftersom det kommer att medföra våldsamma konsekvenser. Såvitt jag förstår är det således på det sättet, att det man enligt reservanternas mening sparar genom minskat grundstatsbidrag det slänger man ifrån sig genom de höjda daghjälsbidrag, som staten skall betala och som börjar utgå vid 3,25 dagar per medlem och år i kassorna.

Nu är också att märka, att man fått dessa 3 miljoner kronors besparing vid två understödda dagar per medlem och år, under det att man från kommitténs sida räknat med genomsnittligt fyra understödsdagar per medlem och år — jag tror även att denna beräkning var riktig vid den tidpunkt beräkningen skedde. Om man tänker på den understödsfrekvens, som varit under senare delen av 1952 och under första månaderna av 1953, kommer vi säkerligen upp till fem understödsdagar per medlem och år — i vissa kassor kommer vi naturligtvis väsentligt mycket högre.

Jag har velat säga detta, eftersom det nog skulle vara en smula äventyrligt av riksdagen att utan att ha några mera fasta beräkningar i fråga om bilagan med daghjälsbidragen bifalla reservanternas förslag. Jag ber i stället herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAGÅRD (h) kort genmäle: Herr talman! Det var en förgörande kritik som arbetslöshetsförsäkringsutredningens representant presterade. Han har velat förklara att det skulle bli vida

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

dyrare med reservanternas förslag, och det är alldeles riktigt. Reservanterna menar att skulle det bli en mera omfattande arbetslöshet, skall det bli dyrare. Vi har velat animera de enskilda kassorna och dess medlemmar att försöka höja sina belopp i största möjliga utsträckning, så att den överraskande upptäckten har vi redan själva gjort. Det är ingenting märkligt i och för sig.

Sedan vill jag lämna riktigheten av herr Lindbergs betraktelser beträffande skalans utseende o. s. v. därhän. Den är inte avsedd att i och för sig vara grundläggande. Den vill bara visa för den som läser reservationen vad man principiellt har velat syfta till. Det är kort och gott att man velat animera kassornas medlemmar att öka sina daghjälsbelopp för att vara säkrare vid en inträdande arbetslöshet, särskilt om det blir fråga om en mera omfattande sådan. Det var således avsikten med det hela.

Sedan var herr Lindberg även inne på några andra synpunkter. Han nämnde någonting om insynen och försökte förklara att den inte behövdes. Ett sådant kategoriskt omdöme kan man emellertid inte fälla utan bevisning. Jag har för min del velat säga, att i den mån statsmedel i större utsträckning inlemmas i denna verksamhet måste man fordra — som man eljest gör i dessa fall — att man från samhällets sida åstadkommer en insyn i de enskilda kassorna och framför allt hela verksamhetens ledning. Denna insyn skall göras från arbetsmarknadsstyrelsens sida. Det är sådana saker man anser vara självklara i all annan verksamhet, till vilken man lämnar statsbidrag. Man är så minutiös när det gäller att draga upp linjer för sådan kontroll, att det är förvånande att vi så länge kunnat nöja oss med den anordning vi för närvarande har.

Sedan har faktiskt arbetslöshetsförsäkringsutredningen gjort en tacknämlig ändring beträffande huvudförsäk-

ringsregeln. Man säger också i sitt utlåtande i likhet med departementschefen, att på denna punkt skall vi gå vidare och försöka få allmängiltiga regler, och detta har utskottet understrukt. Här är alltså arbetet inte avslutat, herr Lindberg, utan det skall fortsätta.

Sedan bara ett ord om den obligatoriska försäkringen — det är kanske onödigt att tala om den, eftersom det inte föreligger något förslag just nu om obligatorisk försäkring. Den blir visserligen dyrare men ur rättvisesynpunkt mera tilltalande och får med de stora grupper, som i dag inte kan få stöd på denna väg från samhället utan måste lita till vanliga socialvårdande åtgärder.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Jag vill först uttrycka min stora tillfredsställelse över att vi nu har möjlighet att få ett enhälligt riksdagsbeslut om förbättring av de försäkringsersättningar, som utgår från de frivilliga arbetslöshetskassorna. De ersättningar som har betalats hittills har ju varit på tok för låga, och det har i flera fall hänt att ersättningar, som har utgått enligt hjälpkungörelsen till icke försäkrade, har överstigit det belopp som har gått ut till de försäkrade. Det har med andra ord inte alls lönat sig att vara försäkrad, och det är ju uppenbart oriktigt.

Denna försäkring omfattar dock ett betydande antal medlemmar. Praktiskt taget alla LO-an slutna med någon nämnvärd arbetslöshetsbrist, med ett undantag, nämligen pappersarbetarna, och, något som kanske inte är lika länt, ungefär 80 procent av samtliga TCO-an slutna i enskild tjänst omfattas av denna försäkring.

Om det nu råder enighet beträffande höjningen av ersättningarnas storlek, finns det dock olika meningar om hur försäkringen skall finansieras, hur kostnaderna skall fördelas mellan staten och de försäkrade. Man menar att de

Förbättring av ersättningarna inom den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

försäkrade får betala för liten del och staten för stor del. Jag får dock säga, att om man tar hänsyn till alla utgifterna för försäkringens finansiering, alltså såväl understödsbetalningen som den ökning av fonderna som blir nödvändig, kommer de försäkrade enligt det nya förslaget att betala mellan 50 och 70 procent av det belopp som behöver inflyta till kassorna, medan staten alltså betalar mellan 30 och 50 procent, beroende på arbetslöshetsfrekvensen. Jag tycker det är en skälig avvägning. Om man därtill lägger att avgifterna för de försäkrade enligt den målsättning som vi inom kommittén har satt upp, torde få ökas med omkring 50 procent jämfört med vad som gällde för 1951, måste det nog sägas att man har kommit fram till en tillfredsställande fördelning.

Beträffande den tabell som finns i högerreservationen kan jag instämma med vad herr Lindberg sade om att det inte har förebragts någon bevisning för att denna tabell skulle ge ett rättvist resultat. Jag kan verifiera vad den försäkringsmatematiska expert som vi antitade har sagt, nämligen att man inte gör upp en sådan tabell på en eftermiddag. Det krävs synnerligen noggranna undersökningar och utredningar för en ändring, och jag tycker att det vore äventyrligt att utan närmare utredning anta en sådan tabell som föreslagits i högerreservat.

Nu sade herr Hagård att det som är viktigt för motionärerna är att animera de försäkrade att höja daghjälsbeloppen. Det mest effektiva sättet att göra detta är emellertid att följa departementschefens förslag.

Det har sagts en del om att det skulle vara felaktigt att staten skall behöva bidra med miljonbelopp till kassorna även då vi har full sysselsättning. Man har menat att detta skulle vara alldeles onödigt. Man får då inte glömma att vi ju tyvärr, även om det råder full sysselsättning, inte kan undvika att det

uppstår tillfällig omställningsarbetslöshet av lokal art. Det är klart att man med alla arbetsmarknadspolitiska medel som finns måste söka förkorta den tid, som åtgår innan man kan skaffa nytt arbete åt den som blir arbetslös, men det blir alltid en period då han står utan möjlighet till arbete. Om vi nu säger att även i ett samhälle med full sysselsättning en sådan omställningsarbetslöshet inte kan undvikas, så måste vi ju fråga: Är det då rimligt att denna börda skall bäras uteslutande av dem som har arbetslöshetsrisker? Är det inte så, att det inte kan vara skäligt att dessa, som så att säga lider för det helas väl, skall bära en alltför betydande del av den bördan? Det är rimligt att den fördelas på hela folket. Därför vill jag säga att med den syn vi nu har på sysselsättningspolitiken är det fullt motiverat att ge ett ordentligt statsbidrag till försäkring mot oförvårdad arbetslöshet också vid full sysselsättning.

Jag ber alltså med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s): Herr talman! Efter herr Lindbergs anförande skall jag fatta mig mycket kort. Han har ju i allt bemött vad herr Hagård hade att invända mot detta förslag. Jag vill bara säga, att jag tror att jag kan försäkra, att utskottet var fullt enigt om att med tillfredsställelse hälsa detta förslag till en förbättring av arbetslöshetsförsäkringen.

I den motion, som har föranlett reservationen till utskottsutlåtandet, fanns inte alls den tabell medtagen, som nu finns i reservationen, och därför har heller inte utskottet kunnat reallbehandla den. Vad som var föremål för överläggning i utskottet i någon mån var den utökade tid, under vilken daghjälp till försäkringstagarna skulle utgå, om den skulle utsträckas från 156 dagar till 200 dagar. Men utskottet svarade på den saken i likhet med vad

Prisutjämningsavgift m. m.

departementschefen har skrivit, att eftersom utredningen inte har tagit ställning till den frågan hade man inte anledning att ta upp den, utan man borde avvakta vad utredningen i fortsättningen kommer med.

Jag vill med dessa korta ord bara yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SENANDER (k): Herr talman! Jag tillhör inte dem som anser att kostnadsfördelningen på de olika parterna är väl avvägd, såsom herr Gustafson i Göteborg framhöll. Tvärtom anser jag att avvägningen är synnerligen misslyckad, i det att man helt undantar en part, nämligen arbetsgivarna, från att delta i kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen. Vi har i en motion i denna kammare, nr 557, yrkat »att riksdagen med bifall till proposition nr 166 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästa års riksdag till sådan ändring av lagen om arbetslöshetsförsäkring, att de försäkringsavgifter, som erlägges av de försäkrade, slopas och att arbetsgivarbidrag införes i deras ställe samt att förordningen om karenstid slopas och att daghjälp utgår från och med den dag arbetslösheten inträder».

Det vore frestande att gå in på den motivering, som utskottet presterar i all korthet för att avvisa denna motion, men jag skall inte göra det. Jag skall bara fästa uppmärksamheten vid att utskottet envisas med att upprepa den argumentation, som man anförde då vi krävde att man skulle slopa avgifterna till folkpensioneringen, nämligen att dessa avgifter hade en stor ekonomisk betydelse för statskassan. Det är här att märka att det vi föreslår inte alls kan förorsaka något inkomstbortfall för statskassans vidkommande, då vi ju föreslår att de avgifter man nu tar upp av de försäkrade i stället skall tas ut av arbetsgivarna. Något bortfall av inkomster kan sålunda inte ifrågakomma.

Herr talman! Med dessa ord ber jag

att få yrka bifall till motionen nr 557 i denna kammare.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På därå framställd proposition biföll kammaren vad utskottet i punkterna B —D hemställt.

I fråga om punkten E gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 557; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Slutligen biföll kammaren på därå framställd proposition vad utskottet i punkterna F och G hemställt.

§ 10.

Prisutjämningsavgift m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 27 februari 1953 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1954 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift samt att godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Prisutjämningsavgift m. m.

Till utskottets behandling hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 373 av herrar *Boman* och *Björnberg* samt II: 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby, vari hemställtts, »att riksdagen måtte besluta återbäring av de för tiden 1/2—25/5 1952 inbetalade prisutjämningsavgifterna på trävaror enligt samma grunder som gällt återbetalning av konjunkturutjämningsavgiften för tiden 1/1 1951—31/1 1952»;

2) de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt II: 462 av herrar *Hjalmarson* och förste vice talmannen *Skoglund*, vari hemställtts, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 80, i vad densamma avser fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden t. o. m. den 30 juni 1954 uttaga prisutjämningsavgift»; samt

3) motionen II: 461 av herr *Ståhl m. fl.*, vari hemställtts, »att Kungl. Maj:ts begäran om fortsatt bemyndigande att uttaga prisutjämningsavgift av riksdagen måtte avslås».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 80,

1) med avslag å de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt II: 462 av herrar *Hjalmarson* och förste vice talmannen *Skoglund* ävensom motionen II: 461 av herr *Ståhl m. fl.* lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1954 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) med avslag å de likalydande motionerna I: 373 av herrar *Boman* och *Björnberg* samt II: 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Spetz*, *Velander*, *Söderquist*, *Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö, *Sjölin* och *Kollberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) med bifall till de likalydande motionerna I: 374 av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Björnberg* samt II: 462 av herrar *Hjalmarson* och förste vice talmannen *Skoglund* ävensom motionen II: 461 av herr *Ståhl m. fl.* avslå förevarande proposition, i vad densamma avsåge fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att för tiden t. o. m. den 30 juni 1954 meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) med bifall till de likalydande motionerna I: 373 av herrar *Boman* och *Björnberg* samt II: 463 av herrar *von Seth* och *Kristensson* i Osby besluta, att återbäring av de prisutjämningsavgifter som erlagts vid export av sågade trävaror under tiden den 1 februari—den 25 maj 1952 skulle ske enligt samma grunder som gällt intill utgången av januari 1952 för återbetalning av konjunkturutjämningsavgifter samt i övrigt godkänna vad i propositionen föreslagits beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter;

II) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Patrick Nilsson* och *Jansson* i Aspeboda, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **HAGBERG** i Malmö (h): Herr talman! Som kammarens ledamöter säkert väl känner till har Kungl. Maj:t bemyndigande ända sedan den 1 juli 1945 att, som det heter, för stabilisering av den inhemska prisnivån uttaga prisutjämningsavgift vid export av varor. Syftet med denna avgift är ju eller har i varje fall angivits vara att förhindra att höga utlandspriser på vissa varor verkar prisstegrande inom landet. Under den tid som detta bemyndigande

Prisutjämningsavgift m. m.

har gällt har prisutjämningsavgifter uttagits endast på skogsprodukter.

Hur har nu detta system fungerat? Åtskilliga här erinrar sig säkert de debatter vi hade i detta ämne i fjol, debatter under vilka man hade anledning att belysa det sätt, på vilket systemet med prisutjämningsavgifter hade verkat. Man nödgades då tyvärr från alla håll konstatera ganska ogynnsamma reaktioner inom åtskilliga avnämrländer inför systemet. Man hade där — det gäller ju alldeles särskilt Förenta staterna — den bestämda uppfattningen, att det här var fråga om ett slags exportpremier, som köparen i Amerika hade att betala. Denna uppfattning försökte man från svenskt håll på olika sätt att lägga till rätta genom inskrifdanden av vår ambassad i Washington, genom konsulaten och genom olika handelsrepresentanter, men tyvärr lyckades man inte annat än i begränsad utsträckning. Irritationen hos köparna framför allt i Förenta staterna fanns kvar och förorsakade de svenska exportörerna ett betydande ohägn.

Nu förhåller det sig ju på det sättet, att vårt land under de senaste åren otvivelaktigt har förlorat en betydande del av sin marknad för skogsprodukter i Förenta staterna. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon överdrift om jag gör gällande, att en icke oväsentligt bidragande orsak härtil är den irritation, som det svenska systemet med prisutjämningsavgifter skapat hos våra tidigare avnämare i Amerika.

Naturligtvis är det ett allmänt intresse för oss att nu försöka återta dessa marknader. Det skulle vi kunna göra, tror jag, men en sådan aktion sammanhänger inte minst med att prisutjämningsavgifterna definitivt avskaffas.

Nu anhöller emellertid handelsministern återigen, att riksdagen skall lämna detta bemyndigande för ytterligare ett år. Hur ter sig då situationen i ögonblicket? Jo, under år 1952 har enligt skilda av Kungl. Maj:t meddelade be-

slut prisutjämningsavgifterna successivt upphävts. För närvarande uttas alltså icke någon prisutjämningsavgift. Till yttermera visso upprepar departementschefen själv, att något omedelbart behov av ett fortsatt uttagande av prisutjämningsavgifter i dagens läge icke föreligger.

Varför anhöller då handelsministern om ett förnyat bemyndigande? Jo, han ger uttryck åt den uppfattningen, att de senaste årens erfarenheter ger vid handen att tvåra omkastningar i prisutvecklingen kan inträffa, omkastningar som kan få kännbara återverkningar på vårt inhemska kostnadsläge. Men, herr talman, är denna motivering verkligen bärande, då man nu går att ånyo anhölla om detta bemyndigande? Jag kan näppeligen finna detta vara fallet. Vi får dock inte glömma att det bemyndigande, som handelsministern nu har, räcker till och med den sista juni. Är det verkligen antagligt, att man inte den sista juni med en ytterligt hög grad av sannolikhet skulle kunna vara i tillfälle att bilda sig en uppfattning om hur utvecklingen kommer att gestalta sig under de tre och en halv månader som förflyter mellan den 30 juni och låt oss säga den 15 oktober, då riksdagen åter sammanträder? Är det verkligen antagligt, att en så utomordentligt tvär omkastning av läget under denna tid skulle inträffa, att den inte skulle kasta en skugga framför sig låt oss säga i slutet av juni? Jag för min del har utomordentligt svårt att tro, att något sådant skulle kunna äga rum, men à la bonne heure, skulle en konjunkturförändring möjligen komma på nytt utan några som helst förebud och skulle påtagliga inflationstendenser åter göra sig gällande, så förhåller det sig väl i alla fall på det sättet, att den inte kommer snabbare än att riksdagen i vanlig ordning skulle kunna ta ställning till frågan, ty det tar ju dock en icke oväsentlig tid innan en sådan konjunk-

Prisutjämningsavgift m. m.

tursvägning speglar av sig i det svenska kostnadsläget.

Vi hade anledning att i går lyssna till en debatt, som delvis rörde dessa ting. För egen del får jag säga att jag med stort intresse följde de anföranden, som såväl handelsministern som finansministern då höll. Jag antar att kammarens ledamöter observerade, att båda statsråden starkt gjorde gällande att läget är stabiliserat. Ett av statsråden använde, om jag inte missminner mig, det uttrycket att det är ingen fara på taket. Det sades även, att vi hade all anledning att ställa oss avvaktande.

Om man speciellt tar del av det svar, som handelsministern gav på den interpellation av herr Ohlin, som var anledningen till debatten i går, finner man att den teckning av läget, som departementschefen där gör, går ut på att visa en avsevärd stabilitet. Departementschefen säger bl. a.: »Den toppkonjunktur som Koreakrisen utlöste på världsmarknaden har efterträts av en allmän nedgång i varuefterfrågan och priser, en riklig varutillgång och en allt mera skärpt konkurrens. Härtill kommer att många länder på grund av valutabrist sett sig nödsakade att återinföra vittgående importrestriktioner. Vissa länder har vidare, för att skydda eget näringsliv mot utländsk konkurrens, under senare år företagit tullhöjningar. Det är givet att denna utveckling på många håll lett till kännbara avsättningssvårigheter för den svenska exporten.» Jag har, det måste jag säga, svårt att förstå, att departementschefen mot bakgrunden av en sådan deklaration kan anse nödigt att begära en fullmakt av den beskaffenhet, som fullmakten om prisutjämningsavgift innebär.

Utöver detta skulle jag emellertid, herr talman, vilja knyta en kort reflexion av mera skall jag säga konstitutionell art. Jag kan inte finna, att riksdagen har anledning att på detta sätt slentrianmässigt år efter år för-

länga än den ena, än den andra fullmakten för Kungl. Maj:t. Detta fullmaktssystem tillkom ju under kriget och delvis omedelbart efter kriget. Det motiverades med kriget och med av kriget föranledda förhållanden, och man kan till nöds förstå, att dessa fullmakter då var behövliga. Det gällde att åt regeringen skapa möjligheter att i en oväntad situation handla snabbt. Men vi hålla väl i alla fall på att i någon mån glida tillbaka i något så när normala förhållanden.

Härtill har kommit en omständighet, som inte förelåg, när detta fullmaktssystem kom till, och det är, att riksdagen nu är samlad väsentligt längre tid än på den tiden. Vi har ju fått en höstsession, vilket vi då inte hade. Den tid riksdagen *inte* är samlad utgör ju blott tre och en halv månad. Då skulle det vara under dessa tre och en halv månader som dessa tvära omkastningar i läget skulle kunna inträffa, vilka skulle motivera fullmakten. Jag upprepar vad jag sade, nämligen att jag inte tror, att det över huvud taget är tänkbart att sådana tvära omkastningar skulle kunna inträffa utan att man skulle vara i tillfälle att förutse detta åtminstone i slutet av juni.

För att återgå till den mera principiella sidan av saken vill jag säga, att det kan dock icke vara något intresse för riksdagen att på detta sätt avsäga sig den makt och rätt att avgöra ärendena, som riksdagen konstitutionellt är tillagd. Jag tycker, att tiden nu skulle vara inne för riksdagen att återtaga de rättigheter i viktiga sammanhang, som riksdagen enligt konstitutionen är i besittning av.

Med dessa ord anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herr Spetz m. fl., som är knuten till bevillingsutskottets betänkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Prisutjämningsavgift m. m.

Herr OLSSON i Gävle (s): Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag nöja mig med att bara göra några korta erinringar och för övrigt hänvisa till vad bevillningsutskottet säger i sitt utlåtande. Det är ju alltid bra att vara tvärsäker men skall man vara på den säkra sidan, får man nog lära sig att vara så pass försiktig, som kan fordras i olika situationer.

Här är klart och tydligt sagt, att nu utgår inga prisutjämningsavgifter. Det är också min tro, att såvitt man kan bedöma blir inte läget sådant, att de behövs. Men vad vet vi om hela denna sak? Vi vet mycket litet, och därför anser utskottet det vara rimligt i detta avseende, att man fortsätter med denna beredskapsfullmakt, så att det, om någonting skulle inträffa, finns möjligheter till ingripande.

Det är samma synpunkter som har burit upp utskottets utlåtande i dag som under alla de år denna lagstiftning har gällt. Vi har ju tvistat om dem, herr Hagberg å ena sidan och vi andra på vår sida varje gång detta ärende har förevarit. Jag tror inte vi kan övertyga varandra, och det tjänar således inte något till att hålla på att diskutera.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja säga, att en annan tvistepunkt, som reservanterna här tar upp, är frågan om ersättning skall utgå till dem, som inte slöt något avtal med staten för tiden från den 1 februari framåt till maj i fjol. Nu föreslår reservanterna, att dessa skall erhålla 70 procent, under det att Kungl. Maj:t har ansett att man skall stanna vid 50 procent. Utskottet har anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. Enligt hittills gällande bestämmelser har, därest överenskomelse mellan staten och parten icke har träffats, icke någon som helst återbetalning ägt rum. Handelsministern sträcker sig således här längre än vad vi gjort vid något föregående tillfälle, när han föreslår, att man skall betala

tillbaka 50 procent av dessa prisutjämningsavgifter.

Jag skall med anförande av dessa synpunkter, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp): Herr talman! Då riksdagen 1945 beslöt att lämna Kungl. Maj:t fullmakt att ta upp prisutjämningsavgifter, skrev bevillningsutskottet att avgifterna var av tillfällig karaktär och betraktades som en övergångsanordning. Nu skriver utskottet något liknande och formulerar det så, att man betraktar dem som en speciell anordning, betingad av exceptionella förhållanden.

Då frågan om prisutjämningsavgifterna behandlades av värriksdagen i fjol, yrkade vi inom folkpartiet att de då utgående avgifterna på grund av den konjunkturavmattning som hade ägt rum, skulle upphöra den 1 april 1952, men vi motsatte oss icke en förlängning av fullmakten under ytterligare ett år. Vid det tillfället skrev departementschefen i propositionen, och utskottets majoritet skrev detsamma i sitt utlåtande, att man skulle kunna använda prisutjämningsavgifterna för att därmed bestämma inriktningen av exporten. Man tänkte, att man skulle få över exporten till viss del från de EPU-anslutna länderna till hårdvalutaländerna genom prisutjämningsavgifter. Jag konstaterar nu, att denna tanke inte finns uttryckt i propositionen och inte heller i utskottets skrivning. Detta tyder väl på att man har kastat denna tanke över bord, och det betraktar jag som ett framsteg.

Sedan vi diskuterade dessa frågor under värriksdagen 1952 har det från olika håll omvitnats att läget stabiliserats, och vi är väl alla nu överens om att prisutjämningsavgifterna inte längre behövs. I stället gäller det att hålla exporten uppe. Valutareserven tål inte någon större åderlätning. Den behöver tvärtom förstärkas. Detta försvå-

Prisutjämningsavgift m. m.

ras dock av att kostnadsläget i vårt land är högt i förhållande till många andra länder. Det är därför angeläget, att regeringen inte vidtager åtgärder som försvårar exporten. Det gäller i stället att befrämja den.

Herr Hagberg i Malmö talade nyss om att erfarenheterna från uttagningen av prisutjämningsavgifter under fjolåret visar, att man i andra länder vidtog motåtgärder med anledning av desamma. Jag tror att påpekandet är riktigt och att erfarenheterna manar till försiktighet. Motiveringen för att regeringen vill ha fullmakten förlängd är beredskapssynpunkten, och herr Olsson i Gävle betonade också i sammanhanget, att det råder osäkerhet i världen. Men, herr Olsson, det råder alltid osäkerhet i världen, och om man skall ta det som motivering, så kan regeringen alltid säga, att den av denna anledning vill ha fullmakten förlängd. Men någon gång skall väl ändå denna fullmakt upphöra!

Man kan inte med säkerhet förutsäga något om framtiden, men man kan fråga sig vad som är sannolikt, och tendensen på världsmarknaden går nu i stort sett inte mot högre utan snarare mot lägre priser.

Vad jag framför allt vill understryka är emellertid, att riksdagen icke utan starka skäl bör ge regeringen fullmakter för ingripanden, och alldeles särskilt bör vi akta oss för det, när det gäller ett område, som närmar sig en extrabeskattning på en speciell del av näringslivet. Om sådana tider skulle komma, att det blir motiverat att uttaga prisutjämningsavgifter, har ju regeringen möjligheter att gå till riksdagen, som prövar frågan i det då aktuella läget.

I samband med här ifrågavarande proposition har herr von Seth och jag väckt en motion i denna kammare, i vilken vi yrkar att de prisutjämningsavgifter, som utbetalats för sågade trävaror under tiden 1 februari—25 maj

1952, skulle återbetalas till 70 procent. Departementschefen och utskottsmajoriteten finner det skäligt att man återbetalar 50 procent, och man grundar denna skälighetsbedömning på det förhållandet, att det icke träffats något avtal mellan Svenska trävaruexportföreningen och de statliga myndigheterna för denna tid. Jag vill då framhålla den synpunkten, att man bör ta hänsyn till de förhållanden som rådde under nämnda tid. Affärerna med trävaror stod i stort sett stilla. Man väntade prisfall, och ett prisfall på 30 procent kom också under denna tid. De utländska köparna ställde sig avvaktande. När vi diskuterade dessa frågor i bevillningsutskottet i mars månad i fjol, kom bondeförbundets representanter i utskottet — till vilka herr Jonsson i Skedsbygd hörde — med en reservation, där de förklarade att det inte längre förelåg anledning att ta ut prisutjämningsavgifter på sågade trävaror. Detta var deras uppfattning, och samma mening hade medlemmarna i trävaruexportföreningen. Så här efteråt kan vi väl också säga, att denna uppfattning var välmotiverad och starkt grundad.

Om riksdagen nu följer propositionen och går med på en återbetalning av 50 procent, så betyder detta en skärpning i förhållande till den återbetalning som gällde på detta område under den tid då avtal rådde, ty då återbetalade man 70 procent. Jag kan inte finna en sådan skärpning motiverad, eftersom man inom branschen hade goda skäl att inte sluta avtal för nämnda tid.

Herr talman! Under åberopande av dessa synpunkter yrkar jag bifall till den reservation, som har avgivits av herr Spetz m. fl.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! I likhet med herr Olsson i Gävle ber jag få säga, att det inte går att utvinna så värst mycket mera av en utsträckt de-

Prisutjämningsavgift m. m.

batt, men det har förekommit ett par ting i anförandena från reservanternas sida, som jag tycker att det finns skäl att säga några ord om.

Först vill jag då erinra om att hela denna proposition syftar till att åstadkomma en viss beredskap. Vi kan inte med absolut säkerhet säga att det kommer att gå så eller så, men det kan inte heller reservanterna göra. Jag har en stark känsla rent personligt av den snabbhet med vilken växlingar sker, och att man många gånger ställs inför situationer, då man har en känsla av att man borde ha ingripit ännu snabbare med hänsyn till angelägenheten av att hindra ofördelaktiga genomslag i det svenska prissystemet.

Nu har det i debatten i medkammaren och även från herr Hagbergs i Malmö sida hänvisats till den debatt, som fördes under gårdagen beträffande handelspolitiken, varvid herr Hagberg i Malmö har refererat yttranden från finansministerns och min sida. Men, herr Hagberg i Malmö, vi syftade med dessa anföranden till att ge en bild av ett läge, där inte prisfallstendenserna var genomgående, utan där det också fanns tendenser, som pekade mot en stabilisering och rent av höjda priser på en del områden.

När nu herr Kristensson i Osby säger, att det råder en marknad där priserna ingalunda stiger utan tvärtom faller, så tror jag att det är en felaktig beskrivning. Det är ingalunda så att prisfallet fortsätter t. ex. på skogens produkter. Beträffande trävarorna har det skett en markerad prisuppgång under det senaste året från den lägsta nivån, och för pappersmassan vågar man väl säga att marknadspriserna stabiliserats och att försäljningarna på sista tiden varit — så långt jag vet — tillfredsställande. Situationen är alltså den, att prisfallet stoppats upp och att det ser rätt hyggligt ut. I fråga om trävarorna blir efter allt att döma utvecklingen den, att de prognoser som gjor-

des i höstas inte kommer att stå sig, utan att det kommer att bli en export av trävaror som är betydligt större än den då förutsedda.

Med det anförda vill jag ha sagt, att det kan inträffa saker och ting, som gör att det känns tryggt att ha möjligheter att ingripa om något skulle inträffa. I propositionen har också framhållits att för närvarande finns det ingen anledning att använda denna fullmakt.

Det var ett yttrande av herr Hagberg i Malmö, som i allra högsta grad förvånar mig. Jag har nämligen uppfattat herr Hagbergs i Malmö anföranden i denna kammare som väl genomtänkta och övervägda, men nu fick jag till min förvåning höra herr Hagberg i Malmö stå i denna kammares talarstol och göra det franka påståendet, att den svenska massaindustrien förlorade marknaden i USA på grund av att vi hade prisutjämningsavgiften. De svenska producenterna släppte den amerikanska marknaden med hänsyn till att de där inte kunde få ut samma utomordentligt goda priser som de fick på andra håll. Jag trodde att det var ett så känt faktum, att ingen ville bestrida det. Det kan ingalunda göras gällande, att det berodde på att vi tillämpade en prisutjämningsavgift, utan det hade uppstått en prisskillnad mellan olika marknader så markant, att företagen gick ifrån den nordamerikanska marknaden och sålde till Sydamerika och England och andra länder. Man kan ju ha olika åsikter om lämpligheten och riktigheten av denna åtgärd, men det hela är ändå ett faktum. Att det sedan funnits en hel del producenter, som kanske beklagade att de lämnade marknaden i Förenta staterna så snabbt tror jag mig veta, likaväl som att det just nu görs stora ansträngningar för att komma tillbaka på denna marknad; och såvitt jag kan förstå är man på god väg att lyckas.

Jag tyckte, herr talman, att det var

Prisutjämningsavgift m. m.

absolut nödvändigt att tillbakavisa det påstående som herr Hagberg i Malmö gjorde.

Beträffande den reservation som avser fördelningen av influtna prisutjämningsavgifter vill jag bara ha sagt, att riksdagen tidigare har rekommenderat regeringen att i första hand söka nå en uppgörelse med vederbörande branschorganisationer om dessa avgifter. Det har vi också eftersträvat, men vi förmodade inte få en uppgörelse med trävaruexportföreningen i januari 1952 att gälla för februari samma år, utan företagarna förklarade helt frankt att de inte komme att göra upp om något nytt avtal. Då hade man förlängt det gamla avtalet en månad. Vi gav erbjudandet att förlänga det gamla avtalet ännu en månad för att få klarhet om pris- och marknadsutvecklingen. Om det bleve en utveckling där priserna skulle falla mera väsentligt, var vi beredda att diskutera ett slopande av avgiften. Företagarna förklarade sig inte villiga vara med på detta, och därför tog vi ut dessa avgifter.

Nu frågar jag kammaren: Om det nu är så, att riksdagen har rekommenderat regeringen att söka uppgörelse med branschorganisationerna, då utgår man väl ifrån att vederbörande exportörer eller producenter skall få någon förmån av denna uppgörelse? I regel har det ju varit så, att man har kunnat komma överens på ett sätt, som någorlunda har tillfredsställt båda parterna. Om nu en branschorganisation som tidigare haft avtal helt enkelt vägrar göra upp på nytt, skall då denna organisation få precis samma förmåner som när man delar ansvaret för en uppgörelse? Jag kan inte finna det vara rimligt att man får samma förmåner, om man vägrar göra upp, som när man gör upp ett avtal. Det är orsaken till att vi fått denna skillnad.

Nu är det riktigt som herr Olsson i Gävle påpekade, att vi tidigare inte har betalat tillbaka någon del av de belopp,

som tagits ut i form av prisutjämningsavgifter. Denna gång fann jag emellertid billighetsskäl tala för att man kunde betala tillbaka 50 procent. Men när man kräver att det skall betalas tillbaka 70 procent kan jag inte förstå vad man motiverar detta med, ty det skulle bli fördelaktigare än de frivilliga uppgörelser vi träffat med t. ex. massaindustrien, och något sådant kan ju ändå inte vara rimligt.

Jag hyser sålunda den meningen, herr talman, att kammaren bör följa bevillningsutskottet i dess förslag.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av att såväl herr Kristensson i Osby som herr Hagberg i Malmö talade om att vi skulle göra slut på fullmaktslämnandet. Jag vill nog i detta fall hävda, att jag ingalunda tillhör dem som är anhängare av ett fullmaktsväsen. Jag vill inte avhända riksdagen dess möjlighet till inflytande, men vi må ju själva komma ihåg vad vi gör då och då. Vi har en fullmakt som kungen får varje år och som ingen människa har sagt ett ont ord om — jag känner igen den från det jag satte min fot första gången i detta hus på 1920-talet — och det är kamptullparagrafen. Aldrig har jag hört någon som opponerat sig mot att ge denna fullmakt, och den har givits åt handelsministrar vare sig de hetat Hansén eller Ericsson eller Ohlin eller något annat.

Man får ju komma ihåg, herr talman, att när det är fråga om ting på detta område av det ekonomiska livet, där det många gånger gäller att handla snabbt, så skall inte demokratin arbeta med tyngre medel än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle: Herr talman! Till herr Olsson i Gävle vill jag säga att kamptullparagrafen inte är jämförbar med prisutjämningsavgifterna.

Prisutjämningsavgift m. m.

(Herr *Olsson* i Gävle: Det är fråga om en fullmakt.)

Till handelsministern skulle jag vilja säga att jag här framhållit, att jag anser att prisutjämningsavgift inte borde ha utgått på sågade trävaror under den angivna tiden på våren 1952. Jag skulle tro att handelsministern delar min uppfattning att branschen hade goda skäl att då inte träffa avtal och att man inom branschen bedömde läget riktigt. Om vi skulle kunna vara överens om att prisutjämningsavgift inte borde ha uttagits under denna tid borde vi ju också kunna säga, att om företagen får tillbaka 70 procent av vad de betalat, så är detta inte särskilt generöst. Vi har föreslagit en sådan återbetalning, men handelsministern har ansett det skäligt med 50 procent. Jag tror dock att det finns goda grunder för reservationens yrkande.

Handelsministern talar om den osäkerhet som råder i fråga om framtiden, och det är ju uppenbart att vi där rör oss med vad som är sannolikt. Jag har sagt att det inte är sannolikt att man inom den tid som nu kan överblickas möter stigande priser på världsmarknaden i sådan utsträckning, att man kan säga att prisutjämningsavgifter är motiverade. Denna fullmakt skall väl inte alltid bestå. Det gör att jag ställer den frågan till handelsministern: När och under vilka betingelser vill handelsministern ha bort denna fullmakt?

Herr *HAGBERG* i Malmö (h): Herr talman! Tyvärr nödgas jag säga, att handelsministern nog inte citerade mig alldeles riktigt. Jag förklarade inte, herr statsråd, att det var på grund av prisutjämningsavgiften som vi förlorade en betydande del av vår marknad för skogsprodukter i Förenta staterna. Jag förklarade, att prisutjämningsavgiften var till icke oväsentlig del en bidragande orsak därtill, vilket torde vara en väsentlig skillnad.

Nu minns jag mycket väl att herr

statsrådet hävdade samma uppfattning som i dag i debatten i fjol. Men, herr statsråd, det går väl i alla fall inte att bestrida de påståenden som har gjorts om den väsentliga irritation som förekommit framför allt i Förenta staterna. Om jag inte missminner mig, framhöll herr statsrådet i fjol, att man med de olika kanaler som står oss till förfogande försökte att sprida upplysning i dessa ting. Det är ju inte den främmande köparen, som skall betala prisutjämningsavgift, men tyvärr har man fått den uppfattningen i Förenta staterna, och detta har på ett ogynnsamt sätt påverkat situationen för våra exportörer.

Jag skulle vilja rikta en direkt fråga till herr statsrådet. Statsrådet påpekade själv, att vi nu är i färd med att försöka återvinna vår förlorade marknad där borta, och det är riktigt. Jag skulle då vilja fråga herr statsrådet: Skulle inte ett undanröjande av prisutjämningsavgiften kunna tänkas i ganska avsevärd mån bidra till framgång för dessa strävanden? Prisutjämningsavgiften uttages ju inte för närvarande, och herr statsrådet har själv meddelat, att, såvitt han kan bedöma, föreligger inte något omedelbart behov därav. Då nu en verksamhet är i gång som syftar till ett återerövrande av våra marknader i Förenta staterna, har jag den bestämda uppfattningen, att denna verksamhet skulle på ett väsentligt sätt underbyggas och befrämjas, därest avgiften toges bort.

Herr statsrådet gjorde gällande att priset nu har hejdats och att man i visst hänseende till och med kunde förmärka någon uppgång av priserna. Ja, allt detta är riktigt, och det skall vi naturligtvis vara tillfredsställda med. Men vi får inte glömma, herr statsråd, att trävarupriserna under tiden januari—maj 1952 sjönk med omkring 30 procent, d. v. s. i en omfattning som endast förekommit en gång tidigare, nämligen år 1921. Och det är ganska långt

Prisutjämningsavgift m. m.

kvar ännu, innan man kommer upp till det läge som rådde, när prisutjämningsavgiften sattes in. Det är väl detta, som bör vara den fundamentala utgångspunkten, när man försöker bedöma dessa ting.

Prisutjämningsavgiften har kommit till för att hindra höga utlandspriser att slå igenom på den svenska marknaden. Men inte ens herr statsrådet vill väl göra gällande, att det föreligger någon risk för någonting sådant för ögonblicket, när prisläget är sådant som det är, som jag här har tecknat och som jag tror att statsrådet inte kan bestrida riktigheten av.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! När herr Hagberg i Malmö säger att priserna på trävaror sjönk under vinterperioden i fjol med ungefär 30 procent, så vill jag inte bestrida detta. Det var 30 procent av ett absolut rekordpris. Men av dessa 30 procent har väl hälften återvunnits, och det är därför jag nu säger att prisläget är, så långt jag kan bedöma, tillfredsställande.

Om herr Hagberg i Malmö nu ger en annan version av sitt yttrande än den jag hade uppfattat, skall jag inte diskutera vad herr Hagberg sade nyss; det vet herr Hagberg, föreställer jag mig, bättre än jag kan veta det. Men inte ens med den modifikation, som herr Hagberg senast gav sitt yttrande, är det riktigt, ty det kan inte på något sätt göras gällande att den nordamerikanska marknaden förlorades för oss därför att vi hade prisutjämningsavgift. Det var helt enkelt så, att när man fick 3 000 kronor eller kanske 3 500 kronor för massan i Sydamerika — märk väl kronor per ton — och man bara kunde få 900 kronor eller möjligen 1 000 kronor på den nordamerikanska marknaden, då sålde man på Sydamerika. Finansministern interfolierar här att det närmast gällde Argentina, och det är ju känt. Men då skall man inte nu i

efterhand komma och säga, att det var statliga åtgärder som föranledde att den nordamerikanska marknaden förlorades för oss.

Jag känner också ett behov av att säga till herr Kristensson i Osby, som på nytt upprepade att exportörerna hade goda skäl att inte sluta avtal, att nog har vi väl haft tillfälle att höra prognoser och uttalanden från företrädare för det enskilda näringslivet, som vi också tagit för gott. Men sedan har vi upptäckt att dessa uttalanden var alldeles missvisande. För att man gör felaktiga prognoser en gång skall man naturligtvis inte vägra att lyssna på vederbörande senare. Men jag tar mig friheten säga att sakkunskapen behöver inte jämt och ständigt finnas enbart på ett håll, nämligen hos dem som företräder enskild företagsamhet.

Till herr Kristenssons begrundande vill jag vidare lämna den upplysningen, att när vi diskuterade dessa avgifter gällde det leveranser enligt kontrakt, som redan var avslutade, leveranser som skeppades under vårmånadernas lopp. De företagare som fick ut sina leveranser under dessa vårmånader gjorde säkerligen goda affärer. Den lilla avgiften på 65 kronor per standard var inte av den storleksordningen, att den vid detta tillfälle på något sätt belastade exportörerna. Jag vill tillägga att vi kom överens om den tidpunkt, då avgiften definitivt skulle bortfalla, nämligen när priserna sjunkit med 30 procent, som herr Hagberg nyss erinrade om.

Beträffande slutligen frågan, när vi skall upphöra att begära denna fullmakt, så vill jag bara säga att för närvarande, under en situation med så många osäkra faktorer för handen, har regeringen på ett par områden begärt förnyade fullmakter. Det gäller, som jag tidigare sagt, en beredskap i nuet. Det är klart att vi inte har något behov att begära fullmakter om vi bedömer läget så, att det inte lurar några

Prisutjämningsavgift m. m.

faror eller uppstår några risker för bevarandet av en någorlunda god stabilitet inom vår ekonomi. När vi bedömer läget på sådant sätt kommer vi inte heller att besvära riksdagen med begäran om nya fullmakter.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Om handelsministern var överraskad över herr Hagbergs i Malmö yttrande, så kan jag kanske få säga att jag har varit en smula överraskad över handelsministerns yttranden. Jag skall inte ta upp dem alla, ty det är ju en sen timme, men jag skall be att få bemöta ett av dem.

Innan jag gör det skulle jag emellertid vilja säga ett par ord till herr Adolv Olsson, som påpekade att det kan gälla att handla snabbt och att demokratierna skall visa handlingskraft — se på detta med kamptullparagrafen, sade han. Det var det exemplet som han gav i samma andedrag som han talade om att det gällde att handla snabbt — ty det kan ju inte vara så att vi skall handla söligt när det gäller det ena och snabbt när det gäller det andra, herr Adolv Olsson. Då får jag säga, att om det var något som framgick av handelsministerns och finansministerns yttranden i går rörande inskridandena mot utländsk dumping o. s. v., där de efter tio månader ännu håller på att fundera i det mest diskuterade fallet, så var det att när det gäller den saken handlar de i varje fall inte snabbt.

Det var alltså litet otur med parallellen, men dessutom ligger det nog rätt annorlunda till i fråga om denna fullmakt och i fråga om fullmakten att ta ut exportavgifter. Jag tror att man har grundad anledning — utan någon närmare psykoanalys av de framstående personer som sitter på regeringsbanken — att anta att risken för en förhastad användning av den ena fullmakten kanske inte är så förfärligt stor, det verkar inte så, men att detta med prisutjämningsavgifterna, en direkt prisregle-

ring, tycks vara någonting som ligger nära vad som för en socialistisk mentalitet är tilltalande. Vi hade ett exempel år 1946 som gällde direkt prissättning på produkter, efter devalveringen, då bland andra herr statsrådet Sköld var med om att vilja tvinga den svenska industrien att sälja på världsmarknaden till lägre pris än som svarade mot marknadsläget.

Herr handelsminister, sakkunskapen är kanske inte alltid på ett håll, det vill jag medge, men när det gäller sakkunskapen i fråga om att bedöma marknaderna för de svenska exportvarorna har ju onekligen detta exempel visat att sakkunskapen inte är alldeles pålitlig hos herrarna på regeringsbanken. Ty det kan vi väl ändå vara överens om, att det var ett av de mera groteska misstagen i den svenska handelspolitiken att ge sig till att tvinga folk att i ett stigande marknadsläge, där man borde kunna räkna med att vi skulle behöva en valutareserv, vi som andra länder, tvinga folk att sälja till underpris och vägra exporttillstånd om de inte ville göra det. Nåja, regeringen föll ju till föga efter relativt kort tid, men en del skada var i alla fall gjord.

Jag tror att man mot bakgrunden av sådana erfarenheter har anledning till en viss skepsis när det gäller att ge regeringen fullmakter i fråga om prisutjämningsavgifter av denna typ. Det är här problem som ligger varandra ganska nära, och jag erkänner gärna, herr talman, att min bestämda uppfattning att kammaren i dag inte bör ge regeringen denna fullmakt är grundad inte bara på allmänt principella överväganden, utan också på en bedömning av det sätt på vilket regeringen har skött problem av denna art tidigare.

Till handelsministern skulle jag vilja säga några ord just om det som framkallade min överraskning. Här har man ansett att det var skäligt att beträffande vissa avgifter på vissa villkor återbetala så och så många procent när det

Prisutjämningsavgift m. m.

har träffats en överenskommelse. Sedan blir det ett marknadsläge där priserna är fallande och där alla förstår att dessa exportavgifter är under avveckling. Det är då uppenbart — och har också visats av erfarenheten — att när man väntar på avveckling av sådana avgifter, herr handelsminister, har detta ett mycket skadligt inflytande på handeln. Vi såg på våren 1952 hur den ena organisationen efter den andra betygade att detta försvårade avslutandet av nya kontrakt. Man hade en del äldre kontrakt, och det var ju bra det, så att det inte gick i stå alldeles, herr handelsminister. I det läget önskade näringslivet så snart som möjligt få slut på dessa avgifter, vilket var, tycker jag, ett önskemål för vilket man hade goda skäl. Då säger handelsministern: Nej, när de inte gick med på att skriva under en frivillig överenskommelse, som de kunde ha gjort, då skall de nu i efterhand bestraffas på det sättet att de inte skall få tillbaka vad regeringen tidigare funnit skäligt att de skulle få tillbaka, utan de skall få mindre. Ja, det är innebörden, herr handelsminister. Jag tror inte att detta lands regering skall inta den ståndpunkten i förhållande till en näringsgren. Jag tror att den är mycket oklok och att det vore mycket riktigare om regeringen sade: Här har rätt delade meningar om huruvida detta avtal borde ha förlängts eller inte. Vi måste medge att läget var ett helt annat på våren 1952 än år 1951, när det blev ett frivilligt avtal. Nu har det hela upphört. Låt oss då välja den enkla och naturliga linjen att vi för de båda månader som det här gäller betalar tillbaka efter samma principer som vi har tillämpat tidigare! I stället för att lägga in i regeringens ståndpunktstagande ett element av att när vederbörande inte skrev under skall de — trots att de kunde hänvisa till att förhållandena helt hade ändrats — bestraffas genom att utsättas för en hårdare behandling.

Jag behöver nog inte, herr talman, närmare motivera varför jag tror att detta är ett olämpligt förfaringsätt från detta lands regerings sida.

Herr **OLSSON** i Gävle (s): Herr talman! Jag skulle vilja säga herr Ohlin, att när han talar om vad regeringen har gjort beträffande nylonstrumporna och andra dumpinghistorier, så har ju det inget sammanhang med vad jag talade om i det fallet. Jag trodde inte att jag skulle behöva tala om för en före detta handelsminister i det här landet att kamptullsparagrafen aldrig har använts av någon regering vad den än har hetat, och likväl har alla partier i detta hus år efter år i över trettio år förnyat denna fullmakt. Jag hoppas att den tid kommer, då vi kan ta bort den. Är det så att vi får regeringen Ohlin en gång, då har han här inbjudit bevillningsutskottet att plocka bort denna fullmakt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det kunde ju vara frestande för mig att följa herr Ohlins exempel och fördjupa mig i gångna tider och mobilisera å min sida de misstag, som herr Ohlin kan ha begått — ty alldeles ofelbar är han väl inte — men jag tänker inte göra det. Jag tänkte här bara säga en sak, men det var dock något hos herr Ohlin som gör att jag kanske skall syssla med två ting.

För det första vill jag fästa uppmärksamheten på att prisutjämningsavgifterna är fiskaliska avgifter. När de läggs på har staten ingen återbetalningsskyldighet rörande avgifterna. En helt annan sak är om det träffas ett avtal mellan regeringen och företagarna om prisutjämningsavgiften; i det fallet kan det i avtalet stipuleras vad som bör återbetalas.

Vi fick avtal till stånd med cellulosa-industrien och pappersindustrien, där det var klart fixerat hur långt priset skulle falla innan avgifterna försvann.

Prisutjämningsavgift m. m.

Företagarna hade också gått med på att betala avgifter tills priset nådde en viss lägre nivå.

När vi tog upp förhandlingar med sågverksindustrien om de sågade trävarorna, begärdes det icke från regeringens sida att några avgifter skulle gå ut längre än till en nivå, som väl överensstämde med vad som gällde för de andra branscherna. Det var icke några som helst orimliga anspråk, icke mera orimliga gentemot denna näringsgren än mot de båda andra. Att man sedan från näringsgrenens sida betygade att prisutjämningsavgifterna var till hinder vill väl ändå inte herr Ohlin använda som ett bevis för att så verkligt var fallet, ty vad skulle det egentligen vara för företagare, som inte vill slippa prisutjämningsavgift?

Jag vill för det andra säga ett par ord om kamptullsexemplet. Kamptullen är onekligen en fullmakt, som gäller en av riksdagens mest fundamentala rättigheter, nämligen fastställande av bevillningar. Där ger alltså riksdagen år från år regeringen fullmakt att träda i riksdagens ställe på denna heliga mark utan någon diskussion. Jag blev mycket förvånad när herr Kristensson sade att detta är en helt annan sak och att det inte går att jämföra. Jag undrade länge på vad han menade, men så kom hans partiledare, herr Ohlin, och gav mig förklaringen. Såvitt jag kunde fatta rätt var herr Ohlins förklaring den, att kamptullfullmakten kan regeringen gärna få för den kommer den inte att använda, men prisutjämningsfullmakten vill vi inte ge för den kommer kanske regeringen att använda. Det är onekligen goda skäl, herr Ohlin, för den ståndpunkt som herr Ohlin och hans meningsfränder här intager.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Finansministerns eljest snabba fattningsförmåga var kanske denna gång inte riktigt ofelbar. Jag sade ju det, att jag tror att risken för att en regering på

ett förhastat sätt begagnar sig av den ena fullmakten har visat sig — härför kan jag åberopa en trettioårig erfarenhet — inte vara så stor. Men det ligger tydligen i den socialistiska föreställningsvärlden en viss förkärlek för användandet av andra sorters medel. Kanske kan man rentav när det gäller den första fullmakten säga, att det finns en viss hämning att använda den. Risken att den tillgripes mycket snabbt och i oträngt mål är då mindre. Direkta prisregleringsåtgärder har däremot tydligen en appell hos regeringen, vilket jag tycker är ett skäl till att vara mycket återhållsam med den sortens fullmakter.

Jag kan inte tänka mig att det skulle kunna ske några allvarligare olyckor här i landet om man skulle neka, som reservanterna vill, regeringen denna fullmakt. Jag skall gärna ta upp till förnyat övervägande frågan huruvida det kan finnas skäl att upphöra även med regeringens fullmakt i fråga om kamptullparagrafen. Den saken kan ju diskuteras, lika väl som mycket annat. Men att den saken kan diskuteras kan inte vara något skäl varför man bör ge regeringen fullmakt av den typ, som vi nu här närmast diskuterar. Finansministern säger vidare att han vill betona, att staten inte har någon återbetalningsskyldighet. Det är naturligtvis riktigt i och för sig. Men, herr statsråd, sviker mig mitt minne när jag tycker mig komma i håg att det från regeringens sida sagts att man inte hade för avsikt att här ålägga näringarna någon extra beskattning, vilket väl måste innebära att statskassan inte tänkte så att säga innehålla medel på grund av önskemål att beröva dem som betalade belopp som eljest skulle ha tillkommit dem? Det var väl bland annat därför man av handelspolitiska skäl inte önskade att från utlandet få höra att det var fråga om verkliga exportavgifter. Nu kan ju kanske finansministern svara t. ex. att även om

Prisutjämningsavgift m. m.

man inte betalar tillbaka pengarna, kommer de att tillföras de olika fonderna. Jag skall inte föra debatten vidare på dessa detaljer.

Herr finansministern sade till sist, att avgifterna på 65 kronor, som regeringen här bestämde, inte betydde att man ställde orimligt större anspråk på denna näringsgren än på de andra näringsgrenarna. Men, herr finansministern, jag har i detta sammanhang inte alls påstått någonting om den saken. Om regeringen anser att det var rimliga avgifter man pålade denna näringsgren, varför tillämpar man då inte även för slutet av perioden samma villkor? Tydligt som en bestraffningsåtgärd ändrar man villkoren, för att denna näringsgren vågade ha en annan uppfattning om vilken politik som i det sjunkande konjunkturläget var naturlig för näringen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tänkte inte att jag skulle behöva vidare utveckla de synpunkter som handelsministern här framlagt om saken. Det får väl anses helt naturligt att man tillämpar lindrigare villkor för de branscher, som går samhället till mötes och träffar frivilliga avtal, än för branscher som enligt vår mening utan starka skäl motsatt sig en överenskommelse. Reservationens förslag innebär lindrigare villkor för den bransch som icke ville teckna avtal än för dem som träffade frivilliga avtal, ty för de senare blir återbäringen inte mer än 66 procent.

Herr Ohlin kastar ofta fram påståenden som han säkert inte själv tror på. Han föreställer sig att prisutjämningsavgifter är mera socialistiska än tullar. Men herr Ohlin vet lika väl som jag att varken i teori eller praktik har tullfrågan betraktats som någon socialistisk doktrin. Det finns nog lika mycket socialistiska protektionister som socialistiska frihandlare.

Herr HAGBERG i Malmö (h): Herr talman! Jag tillät mig att rikta en fråga till handelsministern. Jag fick inte något svar på den och nödgas därför besvara med att återkomma. Herr handelsministern framhöll helt riktigt, att vi nu är i färd med att söka återerövra marknaden för våra skogsprodukter i Förenta staterna. Då frågar jag, huruvida inte statsrådet anser att borttagandet av prisutjämningsavgifterna skulle kunna utgöra ett ganska verkligt medel till stöd för dessa ansträngningar.

Jag skulle kanske, herr talman, kunna komplettera denna fråga med ytterligare en. För närvarande övervägs ju olika åtgärder att stimulera exporten över huvud taget. Vi befinner oss i detta hänseende i ett besvärligt läge. När nu regeringen har tagit detta initiativ, anser inte herr handelsministern, att borttagandet av systemet med prisutjämningsavgift på ett ganska naturligt sätt skulle kunna inrangeras bland de åtgärder, som är ägnade att stimulera exporten?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! På herr Hagbergs fråga vill jag bara svara kort och gott nej.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Herr finansministern var förvånad över mina argument. Det som herr Sköld sist anförde var inte något argument alls. Han säger, att det inte är något särskilt socialistiskt med tullar. Jag har inte sagt att tullarna är någon socialistisk doktrin. Hela mitt anförande gick ut på att det inte var så stor risk, att regeringen i oträngt mål skulle använda denna metod. Herr finansministern tillägger, att det finns lika många socialistiska protektionister som frihandlare. Detta var en intressant upplysning — det tycker nog exempelvis herr Lundberg i Uppsala, med tanke på hans yttrande i går, liksom även många andra.

Prisutjämningsavgift m. m.

Finansministerns huvudargument var emellertid att ifrågakarande näringsgren skulle få tillbaka, säges det, ett par procent mer än de andra näringsgrenarna — såsom massaindustrien — som träffat frivilliga överenskommelser. Är inte detta ett egendomligt argument? Här har regeringen efter en avvägning av omständigheterna — och dessa har ju varit rätt olika för massa och trävaror, då det ju har betalats mycket högre överpriser för massa — funnit att man bör gå med på en något högre återbetalningsprocent för trävarornas del. Då blir ju först och främst frågan inte hur mycket man återbetalar för andra produkter, utan om regeringen har misstagit sig, när den gått med på denna återbetalningsprocent för trävaror. Detta har emellertid ingen påstått. Den andra frågan blir då: Varför skall man använda en annan återbetalningsprincip för de sista månaderna? Jag kan inte, trots allt resonemang fram och tillbaka, komma till något annat resultat än att skälet för att ändra återbetalningsprincipen är att vederbörande näringsgren har vägrat att skriva under en s. k. frivillig överenskommelse. Det verkar som om tankegången var, att man skall lära sig att när regeringen begär en frivillig överenskommelse och man inte skriver under, så blir man straffad.

Då uppställer sig emellertid den frågan: Hade denna näringsgren rimliga skäl för att säga, att marknaden var fallande och att man befann sig i ett annat läge än förut och att man därför inte kunde, såsom man gjorde föregående år, gå med på överenskommelsen? Det kan naturligtvis råda olika meningar om huruvida regeringen eller näringsgrenen hade de bästa skälen för sin ståndpunkt, men i varje fall är det uppenbart att det fanns goda grunder för att hävda att marknadsläget blivit ett annat. Jag kan därför inte finna annat än att det naturliga är att regeringen säger, att de återbetalningsprin-

ciper, som man har följt under de gynnsammare marknadsförhållandena, är hårda nog att tillämpas även under de sista månadernas mindre gynnsamma avsättningsförhållanden.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Vid priset tillämpades ju återbetalningsbestämmelserna lika länge för de andra branscherna som för de sågade trävarorna. Det finns därför inte något skäl att ge trävaruindustrien en favör.

Herr Ohlin envisas med att kalla detta för en bestraffning, och det må han ju gärna göra. I verkligheten är läget följande. Riksdagen har ju givit Kungl. Maj:t befogenhet att lägga på prisutjämningsavgifter. Regeringen vill inte göra detta utan tvingande skäl, och vi har därför i stället försökt förhandla med branscherna för att komma till ett lämpligt resultat. Det är klart att när branscherna går till dessa förhandlingar, är de medvetna om att de genom en överenskommelse har möjlighet att uppnå lindrigare villkor än annars, ty om de icke förhandlar, blir ju följden att de utfärdade förordningarna kommer att tillämpas — punkt och slut. En annan sak är att regeringen sedan har ansett att författningarna inte behövde tillämpas i hela sin omfattning.

Det är alltså tvärtom ett mycket generöst erbjudande som härvidlag har gjorts.

Till sist vill jag säga herr Ohlin, att herr Lundberg i Uppsala säkerligen vet så mycket om socialismens historia och dess ställning i olika länder, att han på intet sätt kommer att biträda herr Ohlin i den process som herr Ohlin här tydligen vill öppna.

Herr **KRISTENSSON** i Osby (fp): Herr talman! Jag vill bara fästa herr finansministerns uppmärksamhet på att när det gäller trävaror var prisutjämningsavgifterna knutna till ett fast belopp, nämligen 65 kronor per standard för sågade trävaror, medan prisutjämnings-

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.
avgifterna för övriga produkter minskades samtidigt som priserna föll.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 99 ja och 70 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 20 februari 1953 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 83, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

2) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja.

I propositionen hade föreslagits, att skatterna på bensin och brännolja skulle höjas med 3 öre för liter från och med den 1 juli 1953 samt att skatten å motorsprit skulle sättas i kraft nämnda dag och att därvid skulle tillämpas en skattesats av 3 öre för liter.

Till utskottets behandling hade överlämnats ett antal i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 83, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

2) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av herr Birke m. fl.,

2) motionen II: 464 av herr Christenson i Malmö, samt

3) motionen II: 466 av herrar Carlsson i Stockholm och Kollberg,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Velandar, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö, *Sjölin* och *Kollberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 83 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av herr Birke m. fl., motionen II: 464 av herr Christenson i Malmö samt motionen II: 466 av herrar Carlsson i Stockholm och Kollberg, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit med det tillägget att förordningen endast skulle gälla till och med den 31 december 1953;

2) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1953; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja med det tillägget att förordningen endast skulle gälla till och med den 31 december 1953, ävensom

II) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 375 av herr Magnusson m. fl. och II: 465 av

herr Birke m. fl. hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till innevarande års höstriktdag framlägga förslag till mera definitiv reglering av beskattningen av motorfordonstrafiken.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp): Herr talman! Inom industriens utredningsinstitut har man gjort undersökningar som går ut på att belysa vårt transportväsende. Man har därvid funnit, att det under år 1950 var inte mindre än omkring 72 procent av den totala godsmängden som transporterades med bilar, och detta motsvarade i fråga om transportvärdet 65 procent. När man såg till transportarbetet var järnvägarna överlägsna, beroende på att medeltransportlängden var betydligt större än lastbilarnas. När det sedan gällde persontrafiken visade det sig att nära hälften av denna trafik, räknat i antalet personkilometer, kom på bilismen och att transportvärdet motsvarade 67 procent. Detta visar, att motortrafiken numera är en mycket nödvändig del av vårt transportväsende, och jag vill särskilt understryka, att den huvudsakliga delen av motortrafiken är en nyttotrafik, som är av stor betydelse för näringslivet och vårt folk.

Samhällets sätt att behandla motortrafiken betyder mycket för dess utveckling och konkurrensförmåga. En ökad beskattning medför en mindre konkurrenskraft genom den kostnadsökning som därigenom uppstår. I propositionen angående höjning av bensinskatten med 3 öre per liter säger finansministern att sedan länge har den principen tillämpats, att motorfordonstrafiken skall genom särskild beskattning gälda kostnaderna för vägväsendets behov. Om detta skriver sedan bevillningsutskottet, att det inte betraktar detta som något principiellt uttalande om motorbeskattningen på längre sikt. Bevillningsutskottets skrivning är täm-

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

ligen försiktig, men jag vill gärna tro, att man därigenom vill ha sagt, att man vidhåller den princip som riksdagen tidigare beslutat, nämligen att motortrafiken skall genom beskattning bära sin andel av vägkostnaderna. Jag vill gärna understryka, att detta står i överensstämmelse med de direktiv som finansministern gett till utredningsmannen, i vilka det står att motortrafiken skall genom särskild beskattning gälda den kostnad som den orsakar vägväsendet. I direktiven talas också om en avvägning av motortrafikens tillbörliga andel i de framtida vägkostnaderna, bl. a. i förhållande till övriga trafikantgrupper. Jag vill framhålla, att vägväsendet inte bara är till nytta för motortrafiken. Vägarna är ju nödvändiga för hela vårt samhälle. En förbättring och utbyggnad av vägarna kommer alltså hela samhället till godo. Jag anser för min del, att den princip som riksdagen på detta område tidigare uttalat är riktig, och jag vill beklaga de avvikelser, som enligt min uppfattning gjorts från denna princip, såsom när den dubbla fordonsskatten beslöts 1951 och när bilaccisen infördes på hösten 1951. Trots att en utredning på detta område tillsattes den 6 mars 1951 har flera förändringar gjorts under tiden därefter. Jag nämnde den dubbla fordonsskatten, som senare avskaffats, och bilaccisen, som beslöts på hösten 1951. Därmed är det emellertid inte slut på dessa provisoriska åtgärder. Under fjolårets riksdag beslöts en höjning av fordonsskatten. Nu är det fråga om att höja bensinskatten med tre öre. Jag skulle vilja säga, att denna höjning av bensinskatten förefaller mig knappast stå i god samklang med direktiven till utredningsmannen där det talas om att man skall flytta över en del av skattebördan från bensinen till fordonen; i varje fall skulle saken prövas av utredningsmannen.

Det finns enligt min mening flera skäl som gör att man känner sig tveksam inför en höjning av bensinskatten.

Ett av dessa skäl är att denna fråga äger samband med förlängningen av bilaccisen, vilket finansministern föreslagit i en annan proposition. För vår del har vi från början varit motståndare till bilaccisen. Vi vill, att den skall avskaffas fortast möjligt, men skall den ändå vidhållas, bör de medel som därigenom inflyter gå till att täcka vägkostnaderna.

Men det finns också ett annat skäl som inger viss tveksamhet, och det är det förhållandet att det vid budgetårets utgång finns 59 miljoner kronor i budgetutjämningsfonden som utgöres av bilskattemedel, d. v. s. bilskatter av ordinarie slag som bilismen betalt men som inte gått till vägarna. Jag grundar detta uttalande om beloppets storlek på vad som står i statsutskottets betänkande nr 6. I propositionen står det om denna sak att såvitt nu kan bedömas torde denna fond vid utgången av innevarande budgetår vara praktiskt taget helt förbrukad. Denna bedömning i propositionen förefaller alltså vara felaktig.

Jag har i samband med denna fråga fäst mig vid att finansministern i propositionen sökt begränsa behovet av en höjning och endast tagit hänsyn till medelsförbrukningen under budgetåret 1953/54. Han har icke tagit med i beräkningen de 30 miljoner av denna förbrukning som avser andra halvåret 1953/54. Detta innebär enligt hans uppfattning endast en bokföringsfråga, inte någon kassamässig underbalansering av budgeten. Han har gjort det för att, som han säger, i möjligaste mån begränsa behovet av en höjning av bilbeskattningen under den tid som kvarstår innan en mer långsiktig lösning hunnit genomföras. Nu skyndar utskottsmajoriteten i väg och skriver, att denna brist skall täckas ur budgetregleringsfonden, ur de 59 miljoner kronor som där finns i överskott av bilskattemedel vid detta budgetårs utgång. Utskottsmajoritetens uppfattning på

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

denna punkt står inte i överensstämmelse med finansministerns ståndpunkt i propositionen.

Det finns ytterligare ett skäl till tveksamhet, och det är det förhållandet, att motororganisationerna för sin del menar, att inkomstberäkningen vore väl försiktig, sålunda den inkomstberäkning som ligger till grund för bristen. Finansministern och riksräkenskapsverket har räknat med 565 miljoner kronor, medan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har kommit till 580 miljoner kronor i inkomster av de ordinarie bilskatterna. Motororganisationerna menar, att man kunde stanna vid 575 miljoner, och man hänvisar till det överskott som under flera år — med något undantag — uppkommit i förhållande till de beräknade inkomsterna. Detta överskott var budgetåret 1950/51 79,9 miljoner kronor och budgetåret 1951/52 51,2 miljoner kronor.

Jag har alltså sagt, att det här finns skäl till tveksamhet. En bidragande orsak till att vi trots detta gått med på att uttaga denna ökning av bensinskatten med tre öre under en viss tid nämligen till detta kalenderårs slut är bl. a. det förhållandet att finansministern har sänkt sina anspråk från kravet i statsverkspropositionen, där han talar om en beskattning med fem öre, till dessa tre öre. Vi menar emellertid, att utredningen bör påskyndas så att proposition i denna fråga kan föreläggas höstriktsdagen för att snarast möjligt få till stånd en långsiktig lösning av dessa problem. Det är nämligen angeläget att begränsa giltighetstiden för provisoriska skatter, och det är på tiden att man får en varaktig lösning av denna fråga så att bilismen vet vad den har att rätta sig efter och kalkylera med. Detta osäkerhetstillstånd för bilismen bör inte utsträckas in på onödan.

Med de anförda synpunkterna yrkar jag, herr talman, bifall till den reservation, som har avgivits av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s): Herr talman: Jag vill först värdsamt hemställa till bevillningsutskottets vice ordförande att han inte talar å utskottsmajoritetens vägnar när han inte tillhör utskottsmajoriteten. Vad majoriteten menar med det och det är så klart utsagt, att det inte torde vara erforderligt med några tolkningar från reservanternas sida i det fallet.

Jag skall inte, herr talman, diskutera om något annat än det som hör till den fråga som vi skall avgöra här i kväll. Jag vill säga att det är ett sant nöje för dem som under de sista fem—sex åren har slagits om de indirekta skatterna att konstatera, att bevillningsutskottet i sak är fullkomligt enigt om de tre örena. Såväl utskottsmajoriteten som reservanternas föreslår, att man från den 1 juli skall ta ut tre öre mer i skatt per liter. Sedan kan man naturligtvis beklaga herr Kristensson i Osby — för allt i världen, jag missunnar honom det inte — att han förlorat slaget när det gäller bilaccisen. Jag kan t. o. m. beklaga att han har förlorat varje gång han har försökt leverera batalj om vilka pengar som skall gå till den allmänna statskassan och vilka som skall gå till vägväsendet o. s. v.

Men vad tjänar det till att diskutera detta i kväll? Det kan vi diskutera när vi kommer till de ting, där denna fråga hör hemma. Striden står här om tidpunkten. Reservanternas föreslår att riksdagen skall sätta tiden från 1 juli till utgången av december månad. Ja, herr talman, om jag undantar de båda högermännen som uppträder bland reservanternas — dessa har haft en särskild ståndpunkt i denna fråga hela tiden — så måste jag uttala min allvarliga förvåning över att reservanternas inte låter den ena näven veta vad den andra gör.

När utredningsmannen i höstas lade fram sitt förslag om restitution visade han bevillningsutskottet sitt förslag. Det är redovisat i den kungliga propositionen.

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensen och motorsprit, m. m.

nen, och i anledning av detta konstaterade bevillningsutskottet, att man skulle begära ett förslag till en genomförd individuell restitution för jordbruket under de närmast kommande åren. Utredningsmannen hade nämligen konstaterat, att han först på hösten 1953 kunde komma med ett förslag. Med undantag av de två högermännen var utskottet enhälligt i detta konstaterande.

När utskottet behandlade propositionen om restitution i sitt betänkande nr 20, byggde utskottet på precis samma förutsättningar, att utredningsmannen skulle avlämna sitt förslag på hösten 1953, att det sedan skulle gå ut på remiss och att Kungl. Maj:t skulle förelägga 1954 års riksdag förslaget.

Jag bortser alltjämt från de två högermännen, ty de hade en särskild ställning, men alla de övriga som nu har reserverat sig var då eniga med utskottets majoritet. Nu plötsligt har man emellertid, herr talman, kommit underfund med att allt detta som man var med om förut var lögn, eller också har man ångrat sig, ty nu säger man att förslaget skall läggas fram i sådan tid, att en slutlig lösning kan genomföras till höstriksdagen. Ja, det kan ju påstås, men den, som vill försöka tänka sig in i vad det här är fråga om, måste säga sig, att det är så orimligt, att man undrar om det verkligen är allvar. Skall vi ha ett halvfärdigt förslag? Det är möjligt att vi kan pressa Kungl. Maj:t att lägga fram ett förslag så tidigt, men vad är det då som inträffar, ärade kammarledamöter? Den lösning av denna fråga, åtminstone för så lång tid som vi kan överblicka, som vi alla eftersträvar, när vi inte. Varför skall man hålla på med sådant spegelfäkteri, ty det är ingenting annat?

Ja, herr talman, det kan räcka med att anföra dessa synpunkter, när vi är överens i sak, om beloppet. Skillnaden ligger i att reservanterna har framställt ett orimligt förslag, och därför tycker

jag vi borde kunna ena oss om att bifalla bevillningsutskottets hemställan.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag vill rikta utskottets ärade ordförandes uppmärksamhet på att det i det betänkande, som bevillningsutskottet redan har lämnat riksdagen beträffande restitution av skatt å bensen som använts för jordbrukets traktorer, såvitt jag förstår inte är skrivet ut, att förutsättningen för förslaget är att proposition beträffande motorbeskattningen skall kommit först till vårriksdagen. Jag förstår emellertid herr Olssons mening. Inom utskottet har vi anslutit oss till majoritetens uppfattning, att restitution skulle utgå för både innevarande kalenderår och nästa. Men, herr Olsson, det förhållandet, att vi har gått med på ett visst restitutionsbelopp för 1954, hindrar väl inte att här kan företagas en ändring. Jag skulle vilja påminna om ordspråket: Liten tuva stjälpes ofta stort lass. Låter man denna fråga om restitution till jordbrukets traktorer stjälpas den större frågan om en varaktig lösning, tror jag inte man handlar klokt.

Så säger herr Olsson, att utredningen inte kan bli färdig i sådan tid, att en proposition kan föreläggas på riksdagens bord till hösten. Denna utredning tillsattes i mars 1951. I riksdagsberättelsen för samma år stod det, att den skulle bli färdig 1952. Nu skriver vi 1953, och i årets riksdagsberättelse står det, att denna utredning skall bli färdig till hösten. Finns det då inte någon möjlighet att påskynda utredningen så att en proposition kan föreläggas höstriksdagen? Enligt min mening är det angeläget att man inte utsträcker provisoriet längre än nödvändigt. De ständiga ändringarna av bilbeskattningen verkar irriterande. Vi måste ändå komma ihåg att bilbeskattningen är hög. Jag vet att grunden är de höga väggkostnaderna, mot vilka vi inte gör några invändningar, men bara det förhållan-

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

det, att vi har en hög beskattning på motortrafiken gör det angeläget att man här söker snarast möjligt nå en varaktig lösning.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Kristensson och jag tycks tala om två olika saker. Herr Kristensson har dock varit med i utskottet både när vi i fjol höst enhälligt föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t och när vi nu i vår behandlade restitutionsfrågan. I höstas byggde vi helt på bondeförbundsmotionerna, och herr Kristensson var på våren i fjol angelägen om att förhindra att dessa bordlades från våren till hösten. Det var en liten parentes i sammanhanget.

Vi grundade vårt ståndpunktstagande i dessa ting på en promemoria från utredningsmannen. Jag hoppas att herr Kristensson inte har glömt den. Där finns angiven en tidtabell för utredningsarbetet, enligt vilken detta skulle vara färdigt på hösten 1952. Det fanns inte en människa som suckade på den punkten mer än de båda högermännen, och det var egentligen inte på den punkten det nya förslaget skulle komma utan i ett annat avseende. Men vi visste således alla utan hänsyn till partiuppdelning, att utredningsmannen redan på hösten 1952 förklarar att han, enligt den tidtabell som var uppgjord, inte kunde lägga fram ett förslag förrän på hösten 1953. En följd härav är att finansministern i propositionen förklarar, att han avser att lägga fram en proposition till riksdagen 1954. Då måste jag säga, att nog är det litet underligt, att man inför dessa sakuppgifter, som ingen kan rucka på, säger att vi skall ha ett förslag i höst. Den metoden tror jag inte, herr talman, går i längden.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Den fråga som skall avgöras i kväll — jag menar nu inte allt det som herr Kristensson strör omkring sig, utan själva

sakfrågan — är ju ytterligt enkel. Hela utskottet, även reservanterna, har enat sig om att bensinskatten bör höjas med tre öre per liter. Skillnaden mellan majoriteten och reservanterna är den, att majoriteten föreslår att denna förhöjning skall gälla hela budgetåret medan reservanterna föreslår, att den skall gälla till den 1 januari. Reservanternas motiv för begränsning i tiden är den, att de vill att det skall läggas fram ett förslag till en permanent skatteordning för motorfordonen och drivmedlen till höstriksdagen, och vid höstriksdagen skall man då besluta hur det skall bli efter den 1 januari. Hela möjligheten för att reservationen skall ha någon betydelse är alltså att det kan läggas fram ett förslag till höstriksdagen. Det kan det inte, det är ingenting att resonera om. Utredningsmannen har icke sölat. Man skall komma ihåg att hans uppgift är att ge ett förslag till omvärderingar för motorfordonen i fråga om beskattningen på grund av att motorfordonsbeståndet ju har förändrats till den grad sedan denna sak förra gången prövades. Det pågår nu försök att utröna vad dessa allt tyngre bilar har för inverkan på vägarna i jämförelse med de lättare, samtidigt som man måste ta hänsyn till vad den ökade hastigheten vid bilarnas framförande spelar för roll. Dessa försök kan inte vara slutförda i sådan tid, att det kan komma ett betänkande tidigare än till hösten. Det finns ingen möjlighet för mig att sedan jag fått det betänkandet, fått det utremitterat och fått en proposition skriven, få den framlagd till höstriksdagen och beslut fattat där. Jag kan säga att så är det.

Vad skulle d° följden bli av bifall till reservationen? Jo, att jag skulle få gå till höstriksdagen och säga: Nu har riksdagen beslutat tre öres förhöjning till den 1 januari. Var nu så snälla och förläng det beslutet ytterligare ett halvår. Man får väl ändå säga att en sådan procedur är fullständigt onödig, och jag

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

kan inte tycka annat än att reservationen inte har något egentligt skäl för sig.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag skulle vilja säga till finansministern att det går ju många gånger att forcera en utredning om man vill, och det är detta vi önskar skall ske på detta område.

Jag vill erinra om att finansministern här i kammaren den 14 maj 1952, då vi diskuterade dessa ting, uttalade den förhoppningen, att denna utredning skulle kunna föreligga före nästa statsverksproposition, alltså praktiskt taget före utgången av 1952. Jag vet inte vad finansministern grundade den förhoppningen på. Men är finansministerns uppfattning här i dag riktig, var ju den förhoppningen svagt grundad. Jag vill vidhålla att det finns möjligheter, om man riktigt vill, att på detta område få en lösning till stånd genom en proposition till höstriksdagen och så en varaktig ordning till nästa år.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill försäkra kammarens ledamöter, att jag har icke varit tilltalad av att lägga fram den proposition som nu behandlas. Om det hade funnits någon möjlighet för mig att i stället lägga fram förslag till mera definitiv ordning, hade ingenting varit mig kärare, men jag har inte kunnat det.

Jag måste medge att den förhoppning jag hade 1952 var svagt grundad, då det har visat sig att det icke gick att hålla den tidtabellen. Det berodde antagligen mycket på att vi ännu vid den tiden icke hade fått riktigt klart för oss vad som behövde göras för att få en överblick över den tekniska utveckling, som hade skett inom bilismen.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp): Herr talman! Man har sagt mig, att om man får en motion besvarad med en välvillig skrivning från det utskott,

som haft att behandla motionen, så är det vad man i bästa fall kan räkna med, hur välmotiverad framställningen än är. Jag skulle alltså ha all anledning att känna mig tacksam och då dessutom utskottet är det mäktiga bevillningsutskottet, bör vi motionärer alltså ha ännu större anledning att vara tillfredsställda vad beträffar den del av motionen, som gäller principerna för finansiering av vägarna. När vi i motionen II: 466 tog upp dessa principer, närmast ur synpunkten om det är riktigt, att bilismen ensam skall bekosta underhåll och nyanläggningar av vägarna och om detta skall bekostas under löpande budgetår eller kan slås ut på längre sikt för att få en bättre avvägning, säger utskottet: »Detta är en fråga som riksdagen torde få taga ställning till i samband med prövningen av de förslag, som framkommer såsom resultat av den nu pågående utredningen.» Vidare säger utskottet: »Utskottet vill emellertid i anslutning här till framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t ägnar förevarande spörsmål sådan uppmärksamhet att, när riksdagen förelägges förslag rörande automobilbeskattnings slutliga utformning, utredningsmaterial skall finnas tillgängligt, på vilket en allsidig bedömning av det genom motionen II: 466 i förevarande del aktualiserade spörsmålet kan grundas.»

Jag tar fasta på detta utskottets uttalande och är nog optimistisk att tro, att om dessa frågor kommer under utredning med alla de aspekter som finns på detta problem, så blir saken skälen för de synpunkter som framträtt i motionen så vägande, att man icke kan avvisa förslaget. Ty detta är ett problem som statsmakterna måste taga ställning till, och jag skall med ytterligare några få ord belysa problemet.

I propositionen finns på sid. 8 en tabell, som visar hur bilbeskattningen höjts med 40 procent från och med

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

1943. Den visar ytterligare hur skatten på bensin har hoppat från 6 öre till 12, 37 och 45 öre och nu är nere i 25 öre.

Det kan icke vara riktigt med dessa varierande skatter. Det irriterar handeln och orsakar onödiga kostnader. Bilaccisens och bilskattens växlande storlek, jämte alla de andra tillfälliga skatterna under årens lopp, gör att bilförsäljningen, förutom att den även i övrigt är konjunkturbetonad, blir ännu mera ojämn, vilket i sin tur inverkar så, att bilhandeln måste hålla större försäljningspersonal än vad annars skulle bli fallet och även i övrigt får större kostnader. Och vad värre är, den köpande allmänheten kan icke på lång sikt kalkylera en bils verkliga kostnader. Här kommer bensinskatten framför allt in i bilden med styrka och orsakar många bekymmer. För transportföretagen, vilkas kalkyler är pressade till det yttersta, kan ett par öres höjning av bensinskatten betyda omkalkyleringar och taxehöjningar, vilket blir kostnadsfördyrande och i sin tur drabbar konsumenterna.

Men vi har i motionen även tagit upp problemet om vägarnas underhåll och om det är riktigt, att bilismen ensam skall svara för detta och nyanläggningar av vägarna. Vi har därvid påvisat hurusom då järnvägarna byggdes dessa finansierades med lån, och jag tror det är nödvändigt för åstadkommande av en jämn beskattning för bilismen, att en del av nyinvesteringarna i vägarna bekostas över kapitalbudgeten. Arbetskrafts- och materielltillgång såväl som behovet av nyanläggningar kan ju skifta avsevärt från år till år och för att då få fram jämnhet i beskattningen är det, synes det mig, ytterst önskvärt, att man lägger toppbelastningen på kapitalbudgeten. Vi har läst i tidningarna i dag om de stora skador som har drabbat hela det norrländska vägnätet, och vi hörde ytterligare efter 7-nyheterna i dag, hur be-

tydande dessa skador är. Det är alldeles givet att sådana exceptionella förhållanden orsakar kostnader av den storleksordningen, att det är orimligt, att de skall betalas under löpande budgetår. Utredningen om motorfordonens beskattningsproblem bör därför enligt mitt förmenande överväga dessa frågor och klarlägga — det har vi ju fått löfte om i kväll — hur stor del av vägkostnaderna som bör hänföras till bilismen under löpande budgetår och hur stor del som skall finansieras på annat sätt. Jag är därför, det vill jag betona ännu en gång, tacksam för att utskottet har framhållit angelägenheten av att åt dessa problem ägnas sådan uppmärksamhet, att det finns utredningsmaterial tillgängligt, då riksdagen skall ta ställning till dessa spörsmål.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag ber bara att få instämma i vad herr Kristensson i Osby har sagt och yrkar bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Herr HAGBERG i Malmö (h): Herr talman! Jag skall be att ytterligt kort få säga några ord om en sida av detta problem, som, såvitt jag kan finna, inte har berörts hittills i debatten i kväll.

Det är ju, herr talman, högst betydande medel som det här är fråga om. Bilskattemedlen i årets statsförslag är upptagna till 640 miljoner, därav 200 miljoner i fordonsskatt och 440 miljoner i bensinskatt. Jag bortser då ifrån bilaccisen, som för nästa budgetår är beräknad ge 65 miljoner kronor.

Är vi alla här i kammaren verkligen övertygade om att dessa mycket avsevärda medel, som vi ställer till förfogande, kommer till den bästa och mest ändamålsenliga användning? Jag tror inte, att man vågar svara ett obetingat ja på den frågan. Härtill kommer dessutom det förhållandet, att ju större omfattning verksamheten på vägväsendets område får desto större blir behovet av en noggrann teknisk-ekonomisk

Ändrad lydelse av 1 § förordningen om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

misk planering både översiktligt och i detalj. Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter med stort intresse tog del av de upplysningar, som i tidningarna häromdagen lämnades om den uppvaktningsplanering, som Svenska vägföreningens styrelse hade för regeringen med statsministern i spetsen. De påpekanden, som där gjordes, finner jag så pass uppseendeväckande — jag tror jag vågar använda det uttrycket — att de bör kunna motivera ett omnämnande även i detta sammanhang.

Företrädarna för denna auktoritativa sammanslutning, Svenska vägföreningen alltså, underströk att bristen på fasta normer redan i alltför många fall leder till skiftande standard på olika delar av en och samma väg, utan att trafik- och terrängförhållandena motiverar detta. Redan detta påpekande är ju ganska märkligt. Men vägföreningens styrelse fortsätter: »I avsaknad av tillfredsställande översiktlig planläggning kan det vidare inträffa att icke föraktliga belopp nedläggas på ombyggnad av mindre viktiga vägar, medan riksvägar inom samma område befinner sig i dåligt skick. Det torde vidare ur ekonomisk synpunkt vara ogynnsamt att man hittills icke annat än i undantagsfall utfört planläggningen så, att större sammanhängande objekt kunnat skapas.» Och så tillägger vägföreningens styrelse: »Större företag kommer med nutida maskinella resurser att ge bättre ekonomiskt resultat, än om vägbyggnadsarbetena delas ut i små portioner.»

Man måste av detta påpekande från vägföreningens styrelse få det bestämda intrycket, att allt icke är som det borde vara, när vederbörande skall ta hand om dessa väldiga belopp, som riksdagen år efter år ställer till förfogande.

Svenska vägföreningen framhöll vid sin uppvaktningsplanering för regeringen, att enligt dess uppfattning det vore synnerligen angeläget att det snarast möjligt framlades, som man sade, ett välgrund-

dat program för bilskattemedlens rikliga utnyttjande, och man förordade desslikes att vägväsendets planlägningsfrågor snabbast möjligt löstes genom tillsättande av en utredningsman med tillhörande råd och utredningskontor.

Herr talman! Jag är inte någon vän av ständigt nya utredningar — jag menar nog att vårt utredningsmaskineri redan nu är hårt belastat — men jag för min del skulle vilja göra ett undantag i detta fall. Jag anser nämligen att Svenska vägföreningens framställning inför regeringen är så utomordentligt starkt motiverad, att man ingalunda kan förbigå den. Det måste dock, herr talman, innebära en otillfredsställande ordning att riksdagen, när den går att votera dessa ansevärd belopp, inte alltid kan känna sig helt övertygad om att de kommer till användning på det mest ändamålsenliga sätt. Det måste vara angeläget att skapa så pass stor visshet i detta sammanhang som över huvud taget är möjligt.

Jag har, herr talman, inte ansett det opåkallat att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på den framställning, som styrelsen för Svenska vägföreningen har gjort till regeringen. Hade tiden inte varit så långt framskriden, skulle jag velat ytterligare fördjupa mig i detta problem. Nu inskränker jag mig till att yrka bifall till den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets betänkande.

Häruti instämde herr *Birke* (h).

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Den framställning från Svenska vägföreningen, som herr Hagberg här omnämnde, har ju alldeles nyligen kommit regeringen till handa. Den är remitterad till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som har att däröver avge yttrande. Det vore kanske, herr Hagberg, skäl att man väntade med sina

Utredningen för småföretagens lokalfrågor.

omdömen till dess att även den andra parten i målet har blivit hörd.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 72 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogos vartefter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 13.

Utredningen för småföretagens lokalfrågor.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen för småföretagens lokalfrågor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Anledningen till att jag fogat en blank reservation till detta utskottsutlåtande är, att jag helst skulle sett att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hade understrukt vikten av att frågan om småföretagens lokalbehov utretts så snabbt som möjligt. Den frågan är ju faktiskt mera aktuell nu än då den numera nedlagda utredningen på sin tid tillsattes. Jag skall emellertid inte ställa något yrkande, utan vill bara inskränka mig till att uttrycka den förhoppningen, att den utredning som nu pågår inom handelsdepartementet om småföretagens verksamhetsproblem över huvud taget påskyndas och att denna viktiga fråga där får det beaktande den förtjänar.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogos bankoutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckta motioner

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till bestridande av kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

angående utredning om finansieringsproblemen inom hantverk och småindustri.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till bestridande av kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 23, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag har till föreliggande memorial anmält en blank reservation. Orsaken härtill är att jag anser att utskottet skulle ha vidhållit den uppfattning som kom till synes i andra lagutskottets utlåtande nr 17 och gick ut på bifall till Kungl. Maj:ts proposition. I dag kan jag inte ställa något yrkande mot utskottets förslag, men jag vill deklarera att jag anser det olämpligt, att riksdagen först beslutar rikssjukhus under den förut sättningen att man skall försöka där ordna en god undervisning och se till att läkarutbildningen kan ske i lämplig utsträckning men sedan, när åtgärder i sådant syfte vidtagits, vid rikssjukhusen, försöker försvåra remiss av de un-

dervisningsfall som är nödvändiga för läkarutbildningen.

Jag vill bara erinra om att medicinalstyrelsens nye chef upplyser, att av 84 läkartjänster inom sinnessjukvården 60 är vakanta, och att i 27 provinsialläkar-distrikt tjänsterna är obesatta, ävensom att inom tbc-vården en lång rad läkarplatser är lediga. Jag vill påpeka att läkarutbildningen tar åtta år. Jag tror att om vi över huvud taget tänker på möjligheten att få en ordnad sjukvård i detta land, måste vi även se till att de utbildningssjukhus vi har verkligen kan ordna en ordentlig utbildning. Jag är medveten om att man inom landstingen ser mera lokalt på frågan. Denna trångsynthet på detta område medför, att sjuka människor hindras från att få den vård de behöver. Jag vill även säga att det inte är rimligt, att sjuka människor här ytterst skall sitta emellan och att sjukvården måste utövas av medicine kandidater och av läkare som importeras från utlandet. Jag har velat säga detta därför att jag tycker, att utvecklingen är allvarlig, och jag vädjar till kammaren att i fortsättningen söka förstå, att om vi skall ha en god läkarvård i detta land och tillgång till läkare, måste vi se till att utbildningen skötes på ett rimligt och riktigt sätt, ty annars får vi bara s. k. homeopatiska läkare här i landet och inte läkare av den kvalitet, som man bör ha rätt att räkna med. Det vore en icke lycklig utveckling.

Herr talman! Jag har velat göra denna deklaration därför att jag inte kan dela den uppfattning som kommit till synes i detta memorial, men jag har givetvis ingen möjlighet att ställa något yrkande.

Herr FAST (s): Herr talman! Herr Lundbergs deklaration här är, måste jag säga, mycket märklig. Han sammankopplar frågan att ordna en god läkar-

Ändrade grunder för bidrag från landsting m. fl. till bestridande av kostnaderna för vård å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

utbildning med den fråga som här föreligger, men de båda sakerna har inte med varandra att göra. Vad vi här behandlar är endast ett memorial från andra lagutskottet, utgörande en sammanjämkning mellan kamrarnas olika ståndpunkter.

När denna fråga förra gången behandlades i kammaren, gick nära nog en dubbel majoritet emot utskottets förslag, men nu menar herr Lundberg, att vi inte skall ta någon hänsyn till det, utan nu skall vi så att säga se på frågan från dess utgångspunkter. Är det för övrigt så ställt, att Stockholm med omgivning och landet i övrigt icke kan täcka rikssjukhusens behov av för läkarutbildningen nödvändiga fall — när man överallt i landet har ont om platser för specialistvård? I så fall måste jag säga att det är underligt ställt! Men även om så skulle vara, är det en helt annan fråga än den här förevarande. I så fall gäller det att överenskomma med landstingen om att berörda sjukhus ställer vissa platser till förfogande för patienter från landsorten.

Det kan dock icke vara rimligt och riktigt att, som herr Lundberg säger, provinsialläkartjänsterna många gånger är besatta med medicine kandidater, dessa skall avgöra huruvida patienternas sjukdomar är av sådan art, att de sjuka bör remitteras till rikssjukhusen i Stockholm. Dessa kandidater har kanske inte ens någon kännedom om de resurser som landstingen härvidlag har. Ett sådant förhållande måste vara orimligt.

Den kompromiss som här gjorts är ganska otillfredsställande, men vi får ändå försöka komma till rätta med problemen på detta område, och jag tror vi har möjligheter att lyckas med det.

Då vi är överens om att läkare, som inte har tillräckliga resurser för att göra en ordentlig undersökning på en patient, skall stå i förbindelse med en

lasarettsläkare, är det groteskt att den förstnämnde läkaren inte vågar skriva på remisshandlingen att han haft sådan kontakt. I förevarande utskottsutlåtande finns nu denna goda regel fastslagen, som sannerligen inte bara borde stå på papperet, att läkare i den öppna och i den slutna sjukvården skall samarbeta. Det har man sagt här i utlåtandet, herr Lundberg, även om man inte dragit de nödvändiga konsekvenserna härav.

Om tiden hade medgivit det, skulle jag gärna ha tagit upp denna fråga till förlängd debatt, men som det nu är, nöjer jag mig med att yrka bifall till den kompromiss, som här gjorts, även om den ur sakliga och andra synpunkter är otillfredsställande.

Herr LUNDBERG (s): Herr talman! Jag vill erinra om att de sjukhus, varom här är fråga, är rikssjukhus, och att de har tillkommit med riksdagens godkännande, för att man där skulle ordna med en ordentlig sjukvård. Sådana sjukdomsfall, som är av stor betydelse för läkarutbildningen, skall remitteras till rikssjukhusen från övriga delar av landet. Den saken tror jag inte är främmande för herr Fast.

Sedan vill jag fråga: Hur tror herr Fast att vi skall kunna få en bättre provinsialläkarkår i Sverige, om vi fortsätter med den inskränkta politik som nu föres, när det gäller läkarutbildningen? Jag tänker här på herr Fasts uttalande förra gången denna fråga debatterades här i kammaren, nämligen att vi skulle få ett antal platser lediga på övriga sjukhus, om detta remissförfarande tillämpades. Det har icke förebragts några bevis för att våra läkare missbrukat remissrätten. Tvärtom skulle man i många fall önska, att en patient blivit remitterad till centralsjukhus för ordentlig vård. Vi har också ett undervisningssjukhus i Uppsala, och jag önskar att herr Fast kunde få se

Ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen m. m.

en patient där, som hållits kvar för länge på ett visst sjukhus här i landet.

Jag undrar om det inte ändå oftast är så, att man håller patienterna på sjukstugor för länge, innan man skickar dem till specialistvård. Om vi skall få bra läkare här i landet, måste vi göra det möjligt för dem att få den undervisning som är nödvändig. Men jag medger att så länge vi fortsätter med denna politik, kommer vi att få ha medicine kandidater och utländska läkare även på provinsialläkartjänsterna.

Samarbetet mellan en provinsialläkare och ett lasarett — ja, visst är det nödvändigt. Men jag vill fråga herr Fast: Om en provinsialläkare ringer från en sjukstuga till ett sjukhus och frågar, om ett visst sjukdomsfall skall remitteras till Stockholm, är det då någon mening med att sjukhusläkaren svarar: Ni skall göra så eller så? Innebär detta någon garanti för att man förfar på riktigt sätt? Om en läkare skall kunna utfärda en remiss, bör patienten egentligen först resa till lasarettet i fråga, innan han remitteras till Stockholm. Eller menar herr Fast att om en läkare på ett landsortssjukhus säger ifrån, att man inte får remittera en patient, då skall man låta sig nöja därmed? Då skulle med andra ord den lille lasarettsläkaren få experimentera med människor ungefär som han finner för gott.

Herr FAST (s): Herr talman! Herr Lundberg glömmet totalt bort att vårt sjukhusväsende är uppbyggt på sådant sätt, att de specialavdelningar vi har vid våra landsortslasarett är ganska likvärdiga med dem som finns vid de lasarett det här är fråga om, även om det i Stockholm kanske finns flera specialiteter. Jag vet vad jag talar om, jag råkar vara ordförande i det utskott som har att göra med lösande av tvister mellan landstingen och storstäderna. Jag känner till fall där man

på grund av bristande samarbete utan vidare skickat i väg patienter från landsorten, alltså utan att något samarbete förekommit med sådana läkare, som kunnat ge ett sakkunnigt råd.

En annan viktig sak, herr Lundberg, är att det har visat sig ganska svårt att få in remisspatienter både i Stockholm och Göteborg. Det är framför allt på dessa båda platser som man vid underhandlingar har rekommenderat denna inskränkta remissrätt, och detta inte minst av det skälet, att när de verkligt hjälpbehövande patienterna kommer för att få specialistvård, är platserna ofta upptagna av sådana, som med hänsyn till sin sjukdom icke behövde vårdas där. Det är också något att ta hänsyn till. Detta har ingenting med läkarutbildningen att göra.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp): Jag skall, herr talman, inskränka mig till att instämma i herr Fasts yrkande om bifall till andra lagutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NIHLFORS (fp): Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag måste uppehålla kammaren några minuter.

Andra lagutskottet har givit det betyget åt regeringens förslag till uppräkning av livräntebeloppen till beredskapsinvalid, att det är väl motiverat och har fått en god avvägning. Nu är

Ändrad lydelse av 9 § militärsättningsförordningen m. m.

det emellertid så, att vi förra året motionerade från folkpartihåll i denna sak och lade fram ett konkret förslag, som faktiskt i stort sett har visat sig hålla under malningen i den utredningskvarn man haft i gång under det senaste året. Motionen tillstyrktes emellertid inte då av andra lagutskottet, enär utskottet ansåg att frågan borde utredas ordentligt. Man brydde sig därför från utskottets sida inte om att sända förslaget på snabbremiss till de sakkunniga instanser, som kunde ha haft möjligheter att komma med ett yttrande.

Det är mot denna bakgrund som jag och några andra i kammaren har ansett, att man skulle kunna retroaktivt från den 1 januari i år ge ett visst begränsat belopp till de beredskapsinvalida, som ännu den 1 juli i år innehar ersättningsrätt. Det hade varit en ringa gård av rättvisa att dessa människor, som drabbats särskilt hårt under beredskapstiden, skulle få litet extra kompensation för dyrtiden.

Utskottet har sagt, att det finns så många andra grupper som har fått lida på grund av inflationen och att man därför inte speciellt kan föra fram denna grupp och ge den en retroaktiv ersättning, hur liten den än skulle vara. Mot det kan man säga, att just på de militärskadade får man väl lägga vissa speciella synpunkter. Man får ta deras prekära situation som speciellt ömmande, och av den anledningen tycker jag nog att utskottet kunde ha sträckt sig litet längre. Men när nu utskottet inte velat göra detta och eftersom det inte finns någon reservation med ett annat yrkande än utskottets, har jag inte möjligheter, anser jag, att ställa något yrkande i motionens syfte.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s): Herr talman! Det kanske inte är nödvändigt att svara herr Nihlfors, eftersom han inte ställde något yrkande. Men jag skulle bara vilja lämna den upplysningen, att det är så — och det har

kanske inte förbigått herr Nihlfors — att ersättningsfyllnad kan utgå till alla dessa omregleringsfall. Det är inte mindre än 2 000 som sökt ersättningsfyllnad, och en mycket stor procent har också fått sådan. Det går till på det sättet, att man ger dem ersättningsfyllnad för en viss tid och sedan prövar, om de fortfarande behöver någon fyllnad. Gör de det får de åter ersättningsfyllnad för att deras inkomst inte skall bli för starkt minskad.

Det har också givits ersättningsfyllnad i fall, där invaliditetsprocenten varit så liten som 25. Man har hört sig för hos länsarbetsnämnderna, om det inte funnes möjlighet att placera de sökande i den allmänna marknaden, och när länsarbetsnämnderna sagt, att det är svårt och kanske omöjligt att placera dem, har de kunnat få ersättningsfyllnad trots att de har endast 25 procents invaliditetsgrad.

Skulle man nu ge 25 procents ersättning utöver vad som föreslås i propositionen från den 1 januari i år, skulle det ju betyda, att man fick behandla alla de 2 000 fallen en gång till för att se efter, om vederbörande möjligtvis skulle kunna få ut någonting mera i ersättningsfyllnad. Det skulle vara ganska svårt att genomföra för försvarets socialbyrå.

Jag tror att vi kan ta utskottets förslag utan några större samvetsbetänkligheter, och jag skall be att med vad jag nu sagt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i visst fall från nöjesskatt;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 § 2 mom. förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker, m. m.; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående portofrihet i den inrikes posttjänsten för försändelser från och till krigsfångar och civilinternerade.

Vidare anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 148, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa naturskyddsändamål;

nr 149, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till Europeiska växtskyddsorganisationen m. m.;

nr 150, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till hus hållningssällskapens veterinärbakteriologiska laboratorier;

nr 151, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en Vadstena krigsmanshuskassa tillhörig fastighet;

nr 152, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbild-

ningskurser för viss lantmäteripersonal m. fl.; och

nr 153, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m.

§ 18.

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 229, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1952 vid dess fjärde ordinarie möte samt år 1953 vid dess extraordinarie möte fattade beslut tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 19.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Undertecknade får härmed anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 5 maj till och med den 18 maj för att delta i Europarådets vårsession 1953.

Stockholm den 29 april 1953.

Walter Sundström.

Adolf Wallentheim.

Tore Bengtsson.

James I. A. Dickson.

Gunnel Olsson.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.27 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.